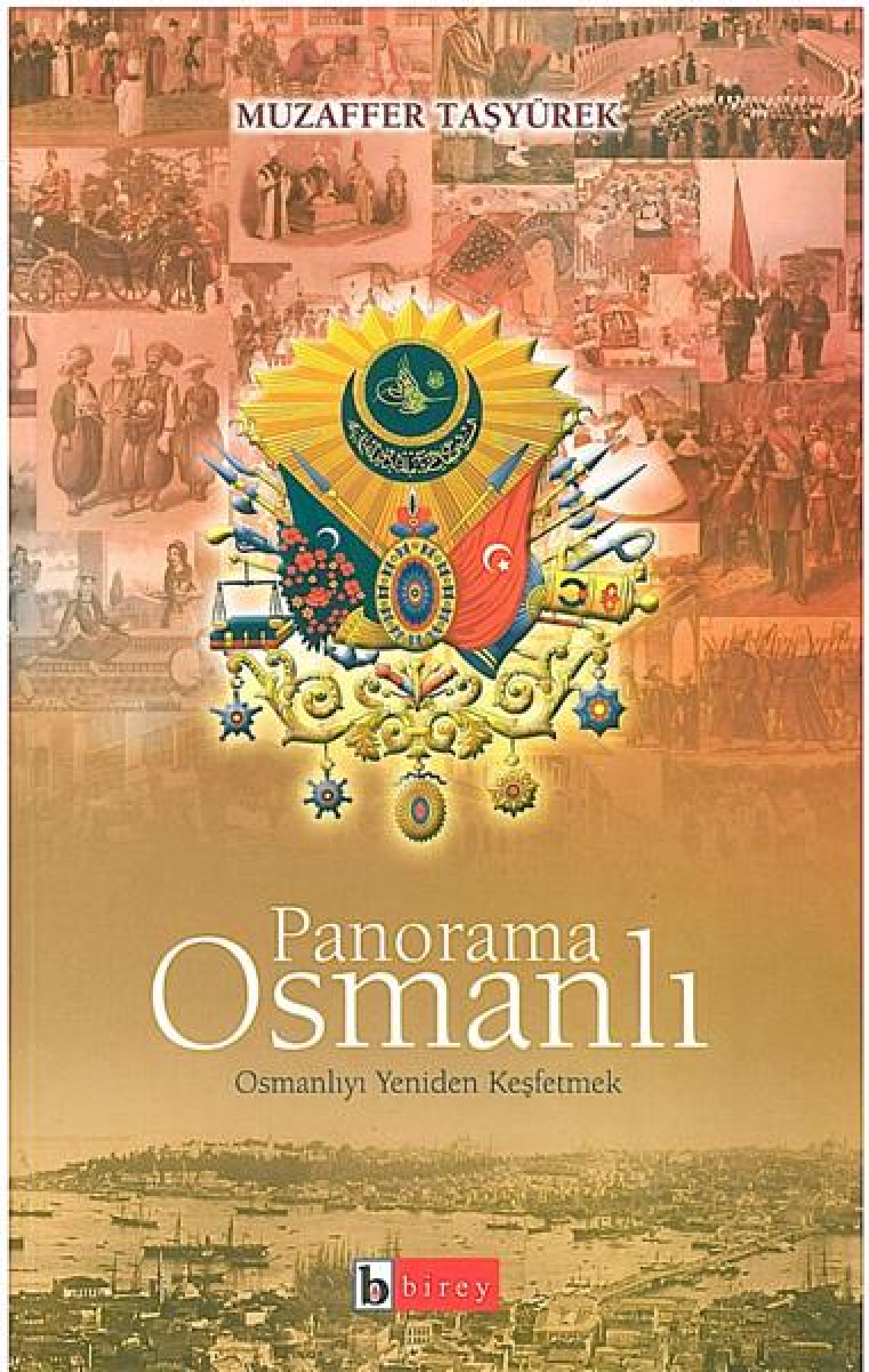
MUZAFFER TAŞYÜREK

Panorama Osmanlı

Osmanlıyı Yeniden Keşfetmek

birey

PANAROMA
OSMANLI
-Osmanlıyı Yeniden Keşfetmek-

birey yayıncılık: 254

İç düzen
Gülseren Efilti

Kapak
Sercan Arslan

Baskı
Kenan Ofset
0(212) 613 31 20

Cilt
Emre Mücellithanesi
0(212) 612 04 93

1. Baskı
Ekim 2009

birey yayıncılık
Bab-ı ali Cad. Çatalçeşme Sok.
Yavuzhan No. 28/17 Cağaloğlu/İstanbul
Tel: (0 212) 511 33 69 **Fax:** (0 212) 511 77 16
web: www.bireykitap.com E-mail: birey@bireykitap.com

PANAROMA
OSMANLI
-Osmanlıyı Yeniden Keşfetmek-

Muzaffer Taşyürek

birey

MUZAFFER TAŞYÜREK

1951 yılında Erzurum'da doğdu. İlk, orta ve yüksek öğrenimini Erzurum'da tamamladı. 1976 yılında tarih öğretmeni olarak Milli eğitim Bakanlığında görev aldı.

Yazı hayatına mahalli basında başladı. Hürsöz gazetesi ve Adımlar dergisinde yazdı. 1975 Yılında Yeni Asya Gazetesi'yle ulusal basında yazıları çıktı. Yeni Şafak, Zaman gazetelerinde yazdı. Kandil Çocuk, Gül Çocuk, Ümit Nesline Selam, Ribat, Mektup, Kalem ve Onur, Erzurum Töresi, Yakutiyenin Gölgesinde, Semerkand, Sızıntı, Beyaz Doğu gibi dergilerde yazı ve çizgileri yayınlandı. Erzurum tarihi üzerine araştırmalarını sürdüren yazar halen öğretmenlik yapmaktadır.

Yayınlanan Kitapları:

Bir Demet Tarih (Tür–Dav Yayınları 5 baskı)

Alternatif Tarih Dersleri 1–2 (Denge Yayınları)

Doğu-Batı Tarihinden (Bozkır Yayınları)

Erzurum Kongresi ve Birinci Mecliste Erzurum Milletvekilleri (Dergâh-Erzurum Kitaplığı)

Kemalist Laikliğin Temelleri-Lozan'a Hayır Diyenler-Türkiye'de İslam'ın Sisli Yılları (1950–1960) (İhtar Yayınları)

Lozan'a Hayır Diyenler (İhtar Yayınları)

Türkiye'de İslam'ın Sisli Yılları (İhtar Yayınları)

Zaferden Zafere (Semerkand-Hacegan Yayınları)

Allah Dostlarından Yaşayan Sözler (Semerkand-Hacegan Yayınları 5 baskı)

Hatme-i Hacegan Sultanları (Semerkand-Hacegan Yayınları 6 Baskı)

Meşhur Beyitler (Sesleniş Yayınları)

İlimiz Yöremiz ERZURUM (Bilgi Yayınları 2 Baskı)

Bir Hüznün Tarihi SARIKAMIŞ (Yitikhazine Yayınları 2 Baskı)

Bir destandır ÇANAKKALE (Birey Yayıncılık 3 Baskı)

Hedefi Mechul Cephe GALİÇYA (Yitikhazine yayınları)

İÇİNDEKİLER

Önsöz 13
Rivayet Olunur ki... 15
Osman Gazi'nin Rüyası 15
Şeyh Edebali 16
Lamartin Diyor ki... 17
Bizim Yolumuz Allah Yoludur 18
Bunları Biliyor musunuz?1 18
Osman Gâzî'nin Mirası 19
Mezarımı Çiğnetmeyin 20
Depremin Açtığı Kapı 21
Orhan Gâzî ve Geyikli Baba 21
Sultân, Hân, Seyfüddin, Şücâ'uddin 22
Bunları Biliyor musunuz?2 23
Bugün Mertlik Günüdür 24
Sultan Murad'ın Duası 25
Ey Karamanoğlu Ben Gâzâ Ediyorum,
Sen Eza Ediyorsun! 26
Tarihçiler Diyor ki! 27
Sultân-ı İklim-i Rûm 28
Ben Zaferler İçin Doğmuş Bir Adamım! 28
Kişi Hukukuna Riayet 29
Somuncu Baba ve Ulucami'nin Açılışı 29
Bunları Biliyor musunuz?3 31
Mevlid 32
Tarihin Akışını Değiştiren Mektuplar 33
Osmanlının Ölüsü 34

41 Gün Saklanan Ölüm 35
Bunları Biliyor musunuz?4 36
Osmanlı Padişahlarının Başlıca Özellikleri 37
Haçlı Barbarlığı 42
Nasihat-ü Sultan Murad 42
Gönül Sultanları Hacı Bayram-ı Veli 43
Beşikteki Fatih 44
Varna Fetihnamesi 44
Peygamber Âşığı Bir Sultan... 46
Horasan'dan Fatih'e Mektup 47
Bir Padişah Yetişiyor... 48
Bunları Biliyor musunuz?5 50
Bunları Bilmiyor sunuzdur 51
Otlukbeli Seferinin Sebebi 54
Gönül Sultanları Akşemseddin 55
Elimizdeki İslam'ın Kılıcıdır 56
Gönül Sultanları Şeyh Ebu'l Vefâ 57
Mihrabın Yeri 58
Bu Fermanım Size Ulaşınca Bilesiniz ki! 59
İlk Hacı Osmanoğlu 61
Şair Kardeşler 61
Şehzâde Cem'in Arzusu 61
Gönül Sultanları Gül Baba 62
Bunları Biliyor musunuz?6 63
Mazlum Milletlerin Hamisi Osmanlı 65
Şair Padişah 65
Parayla Asker Olunmaz 65
Gönül Sultanları Sümbül Efendi 66
Adını Süleyman Koydum 67
Yavuz'un Mektupları 68
Gönül Sultanları Zenbilli Ali Cemali Efendi 69
Kılıç Kuşanma 70
Yavuz ve İbn-i Kemal 74

Piri Paşa 75
Peygamber Sevgisi 76
Başımızda Cihan Padişahı Varken! 77
Muhteşem Süleyman'ın Muhteşem Ekibi 77
İstanbul'un Korunması İçin 78
Muhteşem Mektup 79
Bunları Biliyor musunuz? 7 80
Erlik Davası Size Haramdır! 82
Vâlide-Sultan 83
Ey Gazi Balî Bey! 83
Dans Âdetinden Hemen Vazgeçin! 84
Cülûs 84
Kanuninin Ahiret Kardeşi Ebüssuûd Efendi 85
Mimarbaşı Koca Sinan 86
Piri Reis ve Haritası 87
Selam Verdim Rüşvet Değildür Deyû Almadılar .88
Yerine Getirilmeyen Vasiyet 89
Mülkiyet Hakkına Saygı 90
Hayırda Yarışanlar 91
Muhteşem Ordu 93
Baba İle Oğul 94
Mübarek Gemiler Hangi Seferden Geliyor 95
Padişahların Yemeği 96
Kıbrıs Beylerine Hüküm ki! 98
Osmanlı Çağında Adalet 99
Bunları Biliyor Musunuz?8 99
Ebusuud Efendi 100
İlk Su Şebekesi 102
Dünyanın Dört Kıtasına Yayınlanan
Türk Hâkimiyeti 103
Akıncılar 106
Bir Kanal Projesi 107
İngiltere Kraliçesi Osmanlı Himayesinde 109

Devşirme Hakkında Bilmediklerimiz 110
Devşirmenin Tatbikat Şekli 111
Asimilasyon-Eritme Politikası Var mıydı 112
Filek Kalesinin Fethi 114
İki Cihanda Yüzün Ak Olsun!... 115
Hoca Saadeddin Efendi 116
Kazma, Kürek ve Kepçelerle Dövülen
Düşman Ordusu 117
Peygamber Nesline Osmanlı Hürmeti 119
Eğri Fatihi 123
Divân-ı Hümâyûn 124
Vazifemizi Yaptık 125
Peygambere Muhabbetin İfadesi 126
Estergon Kalesinin Fethi 126
Peçevî'nin Duası ve Estergo'nun Fethi 128
İtalyan Filozofu "Campenella" Diyor ki 129
Abdest Suyu 129
Bunları Biliyor musunuz? 9 130
Sultanahmet Cami 131
Gönül Sultanları Aziz Mahmut Hüdayi 132
İlay-ı Kelimetullahın Unutuluşu 133
Padişahın Hazinesine Nasıl Girilirdi? 135
Pay taht-ı Cihan 136
Hıristiyanlarda Kargaşa 137
Temel Dinamikler: Tarikatlar 138
Genç Osman'ın Rüyası 140
Buyurun Dua'ya! 141
Genç- Osman'ın Rüyaları 142
İçki Yasağı ve Osmanlı Sultanları 144
Uçan Türkler 145
Koçi Bey Kimdir? 146
Koçi Bey ve Yeniçeri Ocağının Bozulması 147
Ordugâhtaki Hamamlar 148

Hayır Kurumları İmarethaneler 148
Bunları Biliyor musunuz?10 149
Sultan İbrahim'e Deli Unvanını Kim Verdi? 151
Osmanlı da Temel Dinamikler Adalet ve Kadı ..151
Temel Dinamikler Ordu 153
Ben Padişahım! 154
Şeyhülislam Yahya 155
Ekmek Kuyruğu 155
Hattı Hümayun 156
Padişah ve Kanunları 156
Bunları Biliyor musunuz?11 157
Evliya Çelebi 158
Şartlı Sadrâzam 159
Kadınlara Kalbinizi Açın Ama Siyasetinizi Asla .160
Sakın Terk-i Edepten... 161
Padişahlık Size mi Sipariş Olundu? 163
Sibyan Mektebi Gülbanki 164
Belediye At Teftişi Yapacak 165
Şeyhulislâm 165
Mavi Çizmelerin Sırrı 167
Bana Ağırlık ve Hazine Lazım Değil! 167
Satışın Böylesi 168
Sikke 168
Ulûfe 168
II. Mustafa Kimdir? 169
Eski Türk Ordusunun Zafer Abideleri 170
Üçüncü Ahmed ve Itri 175
Itrı 175
Gönül Sultanları: Mehmed Emin Tokâdî 176
Değeri 178
Alın Teri 178
Suç Cezasız Kalmaz 179
Biliyor musunuz?12 179

Bin Yıldır Biliniyordu 180
Sizde Payınızı Alınız 180
Rus Düşmanı III. Mustafa'nın Üzüntüsü 181
Bunları Biliyor musunuz?13 182
Allahtan Başkasına Boyun Eğmeyiz 183
Gönül Sultanları İbrahim Hakkı Hazretleri 183
Cezayirli Hasan Paşa 185
Bunları Biliyor musunuz?14 186
I.Abdülhamid'in Son Günü 186
Osmanlı İle Ticaret 187
Gayret-i İslam'a Ne Oldu? 188
Hızlı Yargı 189
Bir Padişah'ın Feryadı 190
Millet Sistemi 191
Marifet Odur ki Düşmanın Dahi
Seni Takdir Etsin! 192
Şehzadeler 193
Manevi Dinamikler: Mahalle ve Vakıf 195
Gâvur Padişah Dediler 198
Batılılar II. Mahmut Dönemi İçin Diyor ki 199
Muhabbetin Vesikası 199
Beni Evliya'ullah Kapısında Kovuyor musunuz ? 200
Türk Bayrağının Doğuşu 201
İstanbul'un Asayişi 202
Denizde Namaz 203
Osmanlı'da Askerlik 204
Asakir-i Mansure veya
Asakir-i Masure-i Muhammediyye 205
Osmanlı Sanayi 207
Biliyor musunuz?15 207
İlkler 208
İlk Demir Yolu ve İlk Telgraf 209
Tanzimat'ın Götürdükleri 209

Galata Köprüsü 211
Tanzimat Batılıların Osmanlıya Müdahale Hakkı 211
Bir Batılının Gözüyle Tanzimat 212
Bu Zatı Nasıl Bilirsiniz? 212
Bezmialem Sultan'ın Hayır Eserleri 213
Suikasta Kurban Giden Abdülaziz Kimdir? 213
Açılan Okullar 215
Aldığımız fiyata... 215
Siz Dışardan Biz İçerden... 215
Sultan Abdülaziz'in Duyarlılığı 216
Bab-ı Ali 216
Sadrazamlık Hakkında Bilmediklerimiz 217
Otuzsekiz Yıl Bizi Batılılar Yönetti 221
Asker maaşları 221
Van ermeni İsyanı ve Misyonerler 222
Burası Şüheda Toprağıdır 224
Bunları Biliyor musunuz?16 224
Misyonerler ve Ermeniler 225
Bir Dünya Savaşını Ancak O Önledi 226
Sultan Abdülhamid'e Suikast Teşebbüsü 227
İngiliz Dostu 229
II.Abdülhamid'in Açtığı Okullar 230
Hangi Şartlarda Padişah Oldum 231
Otuz Üç Yıllık Siyasetin Sırrı 231
Abdülhamid Han Diyor Ki; 232
II. Abdulhamid'in Kızı Ayşe Osmanoğlu
31 Mart İçin Diyor ki 232
Tahrif Edilen Hakikatler 233
II.Abdülhamid Han Kimdir ? 234
Padişâh da Neferdir 236
Sultan Reşad'ı Nasıl Bilirsiniz? 237
Siyah Ekmek 239
Çanakkale Günlüğünden 239

Dertli Padişah 240
Şehit Olmaya Hazırım 241
Sarıkamış Harbi ve Bir Hatırat 242
Edirne Nasıl Kaybedildi? 243
Bana Vatan Haini Diyenler(!) 244
Yabancı Gözüyle Lozan 246
Bunları Biliyor musunuz?17 246
Yaverlerimden Tuğgeneral
Mustafa Kemal Paşa'ya! 247
Osmanlı Tarihinin İlkleri 249
Tarihi Belgeleri Nasıl sattık 252

Önsöz

Panorama Osmanlı..Osmanlı tarihine bir bakışın adı. Osmanlı yokluğundan beri boşluğu doldurulamayan bir güç. Cihan Devleti. Ortadoğu'da, Balkanlarda, Afrika'da, Asya'da birçok insan hala "Neredesin Osmanlı!", "Sen yoksun Osmanlı!", Osmanlı Olsaydı!", "Osmanlı Asırlarında" diye adeta feryat etmekte, Osmanlı mucizesinin sırlarını araştırmaktadır. Biz bu kitapla işte bu sırlara ipucu olacak örnekler vermeğe çalıştık.

Emperyalistlar tarafında yeryüzünde mağdur, mahzun ve zulme mahkûm edilmiş toplumları Osmanlı gibi sığınacak bir kale, bir ada aramaktadırlar. Cevdet Paşa ne güzel tespit etmiştir; " Şayet Avrupa bir ihtilalle alt üst olursa Namuslu insanların sığınacağı tek ada, Devlet-i Âliyye'dir." Diye..

Ama ne yazıkki, Devlet-i Âliyye'nin düşmanları o adayı yerle bir etmişlerdir. Namuslu insanların başlarını vuracakları hak ve adalet kapısı yok olsun diye "Osmanlı" yapısını "Campela"nın "Güneş Ülkesi"ni yeryüzünden silmişlerdir.

Biz o "Güneş Ülke"nin izlerini sürmek için bu kitabı hazırladık. Yönetimiyle, yöneteniyle, yönetileniyle, adaletiyle, vergi sistemiyle, sosyal kurumlarıyla, millet sistemiyle, günlük yaşayışı, Çarşısı, pazarı, sokağı, evi, insanıyla bir "Panorama" sergilemeğe çalıştık.

Ortaya koyduğumuz örnekler masal değil, hikâye değil, hayal değil ayni ile yaşanmış tarihi hakikatler. Okuyacaklarınız soylu bir tarihin yansımaları. Okuyacaklarınız sizin tarihiniz, Bizim gerçeklerimiz.

Dünyayı huzur ve barış adası kılmak isteyen her insanın Osmanlı karakterini okuyup, öğrenmesi gerekmektedir. Bu kitap tarihi konuşmak adına tarihi konuşturmak için anekdotlardan oluşuyor. Yorum yok, abartı yok.

Okuyacaklarınız bir ihtişam tablosunun renklerinden oluşuyor. Geçmişimizin günümüze yansıyan zengin, çeşitli, farklı tonları, heyecan ve hüzünleri, başarı ve başarısızlıklarıyla bizim tarihimizin sayfalarını okumak istiyorsanız..

İşte elinizde..

Muzaffer Taşyürek

Rivayet Olunur Ki...

Ertuğrul Gâzi, seyahatlerinin birinde mazannâdan bir zatın evin de misafir olur. Sohbet esnasında, ev sahibi, Kur'ân-ı Kerîm olduğunu bildirdiği kitabı, yüksek bir yere koyarak, yatmaya çekilir. Ertuğrul Gâzi Kur'ân-ı Kerîm'in bulunduğu odada ayak uzatarak yatmayı adapsızlık adederek bütün gece tazimde bulunur. Sabaha doğru yorgunluktan dalmışken bir ses duyar ki, ona şöyle denir;

"Mâdem ki, sen kelâmıma bu kadar ta'zim ettin; evlâd-ı iyâlın neslen ba'de neslin şân ü şerefe nâil olup, beyne'n – nâs hürmete mazhar olacaktır."

İster doğru olsun, ister sonradan atfedilsin, bu vak'a bir hakikati dile getirir:

Âl-i Osman sultanları, dâima, Kur'ân'a, hürmet ve ta'zîmin âzamîsini göstermişler; halktan ve ümmetten de o derece riâyet görmüşlerdir.

Osman Gazi'nin Rüyası

Osman Gâzî, bir gece yanında yetmiş yiğidi olduğu halde, İnegöl kalesini basmak için yola çıkmıştı. Rumların Ermeni Beli geçidinde pusu kurdukları haberi kendisine ulaşmasına rağmen, hareketinden vazgeçmedi. Burada dehşetli bir çarpışma oldu ve Osman Gâzînin kardeşi Sarıbatı'nın oğlu Bayhoca şehid düştü.

Osman Gâzî üzüntü içinde geri döndü, yeğenin şahadeti gözyaşları içinde kalmasına sebep oldu. Yorgunluk içinde uyuyakaldı. Rüyasında, şeyh Edebali'nin evinde misafir olduğunu gördü. Şeyh'in göğsünden bir ay doğmuş, yükselip kendi göğsüne girmişti. Sonra, Osman Gazi'nin göbeğinden çıkan bir ağaç, hızla dal budak salıp büyüdü. Bu öğlesine ulu bir ağaç ki, Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarının ufuklarını kaplıyordu. Kafkas, Toros, Atlas ve Balkan dağları, onun gölgesinde kalıyordu. Dicle, Fırat, Nil ve Tuna nehirleri onun altından akıyor, ormanları, tarlaları, otlakları geçerek ve üzerlerinde yelkenliler taşıyarak denizlere karışıyorlardı. Uçsuz bucaksız topraklarda şehirler, kasabalar, kubbeler, minareler, dikilitaşlar, piramitler sıralanıyor ve bunların üzerinde hilaller parlıyordu. Derken, şiddetli bir rüzgârın savurduğu yapraklar her taraf düştü. Ağacın bir dalından çıkan kılıç şeklinde parlak bir mücevher İstanbul'a doğru uzandı ve birkaç defa orasını gösterdi.

Osman Gâzî, heyecan içinde uyanmıştı. Doğruca Şeyh Edebali'ye koştu ve gördüğü rüyayı anlattı. Şeyh de, Rüyayı şöyle yorumladı:

"Ey Osman! Müjdeler olsun sana ve soyuna ki, Allah, sana ve soyuna saltanat verdi. Dünya oğullarının himayesi altında ola. Kızım sana helâl oldu."

Böylece, Osman Gâzi ile Rabia Bâlâ Hatun'un nikâhları kıyıldı.

Kutlu rüya ise, Şeyh Edebali'nin yorumladığı şekilde gerçekleşecekti.

Şeyh Edebali

Kaynaklarda **Ede Şeyh** olarak geçer. Asıl Adı **İmâdüddin Mustafa bin İbrahim bin İnac el- Kırşehrî** olduğu bazı kaynaklarda geçmektedir. **Hanefi fıkıhçılardan ders almıştır.** Anadolu Ahilerinin reislerindendir. **Vefâiye tarikatına men-**

suptur. Vefâilik, Şâzelî tarikatının bir koludur. Osmanlı Devleti'nin ilk kadı ve Müftüsüdür. Dursun Fakıh onun talebesidir.1326 veya 1327 de Bilecik'te vefat etmiştir.

Osman Gâzî'ye verdiği bir öğüdünde şöyle demişti;

"Ey oğul! Güçlüsün, kuvvetlisin, akıllısın, kelâmlısın! Ama bunları nerede kullanacağını bilmezsen, sabah rüzgârında savrulur gidersin. Öfken ve nefsin bir olup, aklını yener. Daima sabırlı, sebatlı ve irâdene sahip olasın! Dünya senin gözlerinin gördüğü gibi değildir. Bütün bilinmeyenler, feth edilmeyenler, görünmeyenler, senin fazilet ve ahlakını gün ışığına çıkaracaktır.

Ey oğul! Ananı, atanı say! Bereket büyüklerle beraberdir. İnancını kaybedersen, yeşilken çöllere dönersin. Açık sözlü ol! Her sözü üstüne alma! Gördüğünü görme! Bildiğini bilme! Sevildiğin yere sık gidip gelme!

Ey oğul! Üç kişiye acı: Câhil arasındaki âlime, zenginken fakir düşene ve hatırlı iken îtibarını kaybedene.

Ey oğul! Unutma ki; yüksekte yer tutanlar, aşağıdakiler kadar emniyette değildir. Haklı olduğun mücadeleden korkma!"

Lamartin Diyor Ki...

Meşhur Fransız yazar Lamartin, onun hakkında şu övücü cümleleri yazmaktadır: "Osman Gazinin tabii istidadı, sade, fakat doğru ve adilane idi. Akıl ve zekâsını Allah'ın birliğine hasrederek, yeryüzünde vahdaniyeti ilahiye aleyhinde bulunan batıl itikatları ve putperestliği men'e çalıştı. Bununla beraber son zamanlarda, büyük fatihlerin siyasetini takip ederek, zapt ettiği ülkelere tasarruf etmeğe ve yerleşmeğe başladı. Osman yavaş yavaş ilerledi. Fakat hiçbir zaman geri dönmedi. Yani büyük devlet kurucularının evsafına malikti. İyi kalpli, doğru sözlü ailesine sadık, evlatları hakkında şefik ve rahimdi." Görülüyor ki Fransız yazar, onu, mu-

kaddes ve çok yüksek bir dava uğruna hareket eden bir adam olarak görmektedir.

Bizim Yolumuz Allah Yoludur

Bursa kuşatıldığı sırada, Osman gazi hastalanıp yatağa düşmüştü. Şehirde, çatısı yeni örtülmüş bir manastır vardı ki, güneşli havalarda uzaktan pırıl pırıl parlıyordu. Osman Gazi bir gün oğlu Orhan Gaziyi alarak şehrin yakınındaki bir tepeye çıkarmış ve eliyle o parlayan kubbeli yeri göstererek:

"Beni şol gümüşlü kubbenin altına koyasın!" diye, oğlu Orhan'a adeta vasiyet ve Bursa'nın alınmasını işaret etmiş ve şunları söylemişti:

"Allah buyruğundan gayri iş işlemeyesin. Bilmediğini, fakihlerden (Din bilginleri) sorup anlayasın. İyice bilmeyince, bir işe başlamayasın. Sana itaat edenleri hoş tutasın. Ve askerine bağışta bulunmayı, ödül vermeyi eksik etmeyesin.

Zalim olma. Dünyayı adaletle şenlendir ve cihadı bırakmayarak beni sevindir. Ulemaya uy ki, din işleri düzene girsin. Nerede bir bilgili kişi duyarsan ona rağbet et, güler yüz göster ve onu yücelt. Askerlerinden ve malından gururlanıp din bilginlerinden yüz çevirme. Bizim yolumuz Allah yolu, amacımız Allah'ın dinini yaymaktır. Yoksa kuru cihangirlik davası değildir.

Bunları Biliyor musunuz?!

- Osman Bey Hz. Mevlana'ya meyli dolayısıyla dervişlerin giydiği(Kalansuve) giyerek üzerine destar sarmıştır.
- Tarihçi Lütfî Paşaya göre Osman Bey 8. Hicrî asrın Müceddidîdir.
- Osman Bey'e; Kara Osman, Fahruddîn ve Mû'inüddîn unvanları da verilmiştir.

• Osman Bey için verilen unvanlardan biride merzbânü'l afaktır (Ufukların Sahibi)

Osman Gâzî'nin Mirası

Osman Gazi'nin ölümünden sonra, derviş gaziler toplandılar. Merhumun mirasını oğulları Orhan Gâzî ve Alâeddin Paşa arasında paylaştıracaklardı. Aşıkpaşazade tarihinde bu olay şöyle anlatılır.

"Baktılar ki, ancak feth olunan ülkeler var. Akçe ve altın hiç yok. Osman Gâzî'nin bir sırtak tekelesi (bir çeşit kaftan) vardı, yenice idi. Bundan başka bir yancığı(atın yanına asılan torba), tuzluğu, kaşıklığı, bir sokman çizmesi, birkaç iyice atları ve birkaç sürü koyunu vardı. Sultan önünde birkaç yörük atı vardı. Birkaç çiftte öküzü bulundu. Başka bir şeyi bulunmadı."

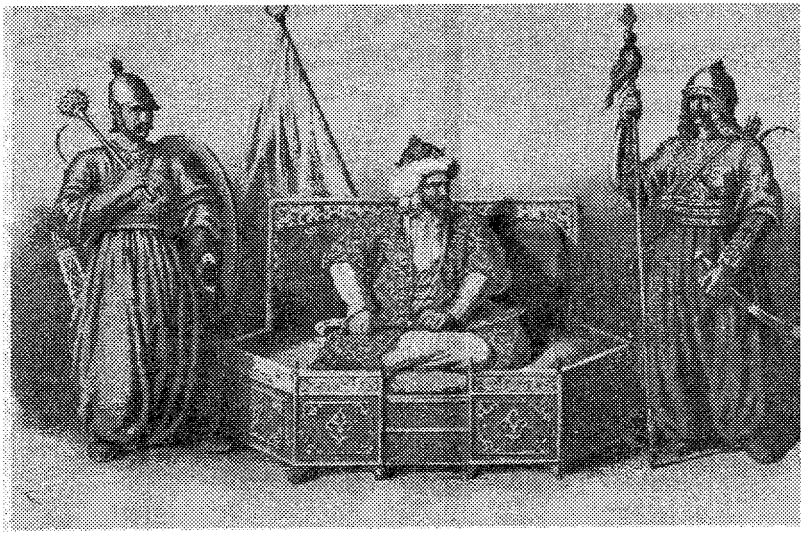
Orhan Gâzî kardeşine *"Sen ne dersin?"* Diye sorunca, Alâeddin Paşa şunları söyledi:

- Bu ülke senin hakkındır. Buna çobanlık etmeye bir padişah gerek ki, memleketin işlerini görüp başara. Padişaha iş görecek lüzumlu şeyler ister. Padişaha lüzumlu şeyler bu atlardır. Koyunlarda padişah şöleninin gerektirdiği şeylerdir. O halde, bizim bölüşecek neyimiz var ki bölüşelim?

Orhan Gâzî; *"Öyleyse gel o çoban sen ol!"* diyerek Beyliği kardeşine teklif etti. Ancak Alâeddin Paşa büyük bir feragat örneği göstererek bunu reddetti:

Kardeş! Babamızın duası ve himmeti seninledir. Onun içindir ki kendi zamanında seni asker yanına vermişti. Şimdi çobanlık dahi senindir.

Böylece, Orhan Gâzî, kardeşinin de desteği ile başa geçecek ve babasının bıraktığı yerden fetihlere devam edecekti.

Mezarımı Çiğnetmeyin

1358 yılının bir yaz gününde, Süleyman Paşa ava çıkmıştı. Havalandırdığı doğanını takip etmek için hızla at koşturdu. Fakat arazi çok engebeliydi. Bir ara atının ayağı bir şeye takıldı ve düştü. Süleyman Paşa'nın başı da bir kayaya çarptı ve birkaç saat sonra öldü. Ölmeden önce son sözleri şu olmuştu:

"Allah bana biraz daha ömür nasip etmiş olsaydı, bütün Rumeli'yi fethederdim Ama arkadaşlarım, karındaşlarım bu topraklarda mezarımı düşmana çiğnetmeyin!"

Rumeli fatihi şanlı kumandan Süleyman Paşa Bolayır'a gömüldü. Arkadaşları onun mezarını düşmana çiğnetmediler.

Rumeli'ye geçiş Türk tarihinin en önemli olaylarından biridir. Türkler artık Anadolu gibi Rumeli'yi de yurt edinmeye, Türkleştirmeye başlamışlardı. Bu olay dünya tarihinin de akışını değiştirmiştir. Bizans İmparatorluğu iyice daralan bir

kıskaca alınmış, boğazlar tamamen Türklerin denetimine geçmiştir. Artık, Bizans İmparatorluğu'nun sona yaklaştığı Ve İstanbul'un Türklerin eline geçeceği anlaşılmıştır.

Depremin Açtığı Kapı

Osmanlıların Rumeli'ye geçişleri Orhan Bey zamanında başlamıştı. Süleyman Paşa tarafından Çimpe kalesinin alınmasından sonra Türklerin etkinliği giderek Trakya da artmaya başladı. Bu arada meydana gelen büyük depremle Gelibolu kalesinde oluşan iki büyük çatlak Süleyman Paşa ve gazilerin işini kolaylaştırmış, Rumlar için felaket olan bu olay Türkler için rahmet olmuş, bu çatlaklardan kaleye giren gâzîler Çanakkale boğazının kontrolünü ve Marmara denizinin anahtarını ele geçirmiş oldular.

Osmanlılar, Ece ve Fazıl Beyler ele geçirdikleri Gelibolu üssü ile "Rumeli" dedikleri Trakya topraklarına asker sevk etme ve Bizans'ı batıdan da sıkıştırma imkânına kavuşmuşlardır.

Orhan Gâzî ve Geyikli Baba

Keşiş Dağı'na (Uludağ) bir hayli dervişler gelip yerleşmişlerdi. İçlerinde "Geyikli Baba" derler biri vardı. Dağda hep geyiklerle gezerdi. Orhan gazi buyruk verdi ki varıp dervişi getireler. Davet ettiler. Gelmedi. "Sakın Orhan da bana gelmesin" diye haber yolladı.

Orhan Gazi yine adam gönderdi:

- Niçin gelmez ve beni oraya varmaya niçin bırakmaz?

Derviş cevap verdi:

- Dervişler göz ehilleri olurlar. Gözetirler. Vaktinde giderler ki duaları makbul ola.

Bir nice gün sonra bir kavak ağacını kopardı. Omzuna koydu. Doğru Bursa'ya gelip padişahın sarayına geldi. Avlu

kapısının iç yanına bu kavak ağacını dikmeye başladı. Gördüler Han'a haber verdiler.

- O derviş geldi. Bir kavak ağacı getirdi. Kapıya dikiyor, dediler.

Orhan Gâzî çıktı. Gördü ki ağacı dikmiş. Geyikli baba:

- Uğur saymamızdır, dedi. Durdukça Dervişlerin duası sana ve soyuna makbuldür.

Hemen dua etti durmadı. Geri, kendi yerine gitti. O kavak ağacını, sonra gelen her padişah gözetti. Gayret büyük ağaç oldu.

Ondan sonra Orhan Gâzî de dervişin ardınca gidip oturduğu yere vardı

- Derviş! Bu İnegöl bütün çevresiyle senin olsun, dedi.

Geyikli baba:

- Mülk, Allah'ındır. Ehline verir. Biz onun ehli değiliz diye cevap verdi.

- Ehli kimlerdir?

- Hak Teâla dünya mülkünü senin gibi Hanlara ısmarladı. Malı da iş ehline ısmarladı ki kulları birbirleriyle iş görsünler diye bizlere gün yeni nasip olan rızk daha yeni.

- Derviş benim de sözümü kabul etsen ne olur?

- Şu karşı ki tepecikten beriye olan yerler dervişlerin avlusu olsun.

Orhan Gâzî, o derviş vefat ettikten sonra mezarının üzerine kubbe, yanına tekke yaptırdı. Bir de Cuma mescidi yaptı işte o tekkeye "Geyikli Baba Tekkesi" derler.

Sultân, Hân, Seyfüddin, Şücâ'uddin

Osmanlı Padişahlarından yukarıdaki unvanları ilk hak eden ve kullanan Orhan Gâzî'dir.

Gibbons, *"Kendisinin Hıristiyanlara cebren tebdil-i din ettirmek teşebbüsünde bulunmayacak kadar akıllı olduğunu, âdî bir akıncı gibi katliam edip, eziyet etmediğini, ne bir*

akıncı, nede bir istilacı olmadığını" kaydetmekte ve şöyle demektedir. Osmanlılar, yeni zaman tarihinde, devletlerini te'sis ederken, dinî hürriyet umdesini temel taşı olmak üzere vazetmiş ilk millettir. Ardı arkası kesilmeyen, Yahudi ta'zibleri ve engizisyona resmen muavenet mesuliyeti lekesini taşıyan unsurlar arasında, Hıristiyan ve Müslümanlar, Osmanlı idaresi altında, âhenk ve vîfak içinde yaşıyorlardı."

Bunları Biliyor musunuz? 2

• Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gâzî'nin tuğrasına rastlanmamıştır. İlk tuğrayı kullanan Orhan Gâzî'dir. Tuğrasında "Orhan bin Osman" yazılıydı.

• İlk Osmanlı akçası Osman Gâzî döneminde basılmıştı. Orhan Gâzî'nin bastırdığı "sikke" denilen 900 ayar gümüş paranın bir yüzünde "Lâ ilâhe illallah Muhammeden Resûlullah" ibaresi ile çevresinde dört halifenin isimleri vardı. Diğer yüzünde Orhan bin Osman-Bursa yazısı ve 3 rakamı vardı

• Osmanlı Devleti'nin ilk medresesi İznik'te ki Süleyman Paşa Medresesi idi.

• Osmanlı padişahlarının burunları karakteristik olarak kavisli idi. Tarihçiler buna "enf-i Osmani" adını vermişlerdir.

• Osmanlıların Rumeli'ye harekâtına tarihimizde "Rumeli'ye mürur" adı verilir.

• Türkçenin resmi dil olarak kullanılmasını resmi olarak Osman Gâzî ihdas etmiştir. Olayın Karamanoğlu Mehmed Beye isnadı hatalıdır. İlk divan teşkilatı "paşalık" unvanının ihdası Orhan Gâzî döneminde olmuştur.

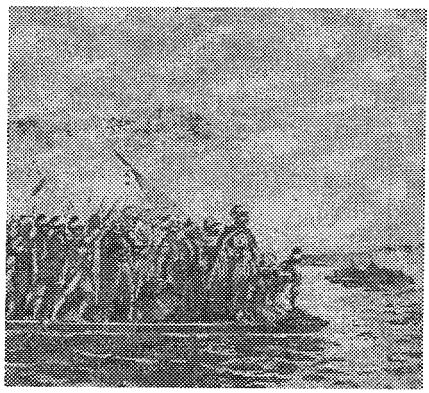
• Orhan Gazi'nin ilk veziri Hacı Kemaleddinoğlu Aladdin Paşa isimli âlimdir. Bu şahıs aynı zaman da ahiliğe mensuptur.

• Yeni fethedilen yerlerin gösterdikleri başarı ve gayretten dolayı hizmet dereceleri ve kıdemlerine göre askere "**Tımar**"olarak toprak ve dirlik verilmesi, işleyene işleyebildiği kadar toprak verilmesi ve "**Miri**" usulünün getirilmesi Orhan Gazi döneminde başlatılan çok önemli bir icraattır.

• Orhan Gâzî'nin Evranos Bey, Ece Bey, Hacı İl Bey gibi cengâver silah arkadaşları yanında Davud-u Kayserî, Molla Tacüddin-i Kürd-î, Alaüddin-i Esved, Çandarlı Kara Halil, Şeyh Hacı Hasan, Osman Yahşi gibi ilim ehli ve Dolu Baba, Geyikli Baba, Abdal Musa gibi gönül ehli zatlar bulunuyordu.

• Osmanlıların kuruluş dönemi hükümdarları olan Orhan Bey ve II. Murad sabahları saray kapısı önünde yüksek bir yere çıkarak doğrudan doğruya halkın şikâyetlerini dinliyor ve hüküm veriyorlardı.

• Türk gölge oyununun en önemli iki siması olan Karagöz ve Hacivat Orhan Bey döneminde yaşamış ve Bursa Ulu Camii inşaatında çalışmışlardır.

Bugün Mertlik Günüdür

Sultan I. Murad, I. Kosova Meydan Savaşı'na başlamadan önce askerlerine hitaben kısa bir konuşma yapmış, Ordunun maneviyatını yükselterek azmini bilemişti. Ordunun başında savaşa giren Türk hükümdar ve kumandanların özelliklerinden biri, taarruz öncesi askere hitaben yaptıkları bu coşturucu, azmettirici konuşmalardı.

Sultan I. Murad'ın Kosova sırtlarında askerlerine hitaben yaptığı konuşma şöyleydi:

"Gâzîler! Bu gün gayret günüdür. Hamiyet gösterme sırası erlik zamanı ve mertlik demidir. Bunca yıldan beri vatan sizinle övünmekte gurur duymaktadır. Şimdi sizden bir kere daha bütün cihana yayılmış şöhretinizi doğrulayacak merdane hareketler diler. Bugün heybetinizle titreyen şu Kosova ovası muzaffer olacak şanlı sancağımızın Macaristan içlerine doğru gidecek, bundan sonra da hiçbir düşman ordusu durduramayacaktır! Bu gün Elde edeceğimiz şanlı bir galebe, bütün Rumeli'nde de Allah'ın birliğini yaymamıza sebep olacaktır. İnsan ömrü uzun olsa bile, bilmez misiniz ki ebedi değildir. Bir gün biter son bulur. Baki kalacak olan yüce Allah'tır Allah'ın birliğini yayarak cennete varmak isteyenlere, işte şanlı savaş meydanı. Allah Allah diyerek hücum ve savlet eyleyiniz.!"

Sultan Murad'ın Duası

Osmanlı ordusu Kosova'ya öğle sıcağında gelmişti. Gazi Evranos'un tavsiyesine uyularak, o gün savaşa girilmedi. Düşmana ertesi sabah hücum edilecekti.

Fakat gece olur olmaz Türk ordugâhının üzerine yoğun bir sis çöktü. Gökyüzü görünmüyor, insanlar, atlar seçilemiyordu. Eğer bu hava düzelmezse düşman ordusuyla çarpışmak zor olacaktı.

Sultan Murad Han herkesin yatmasını bekledi. Ortalıktan el-ayak çekilince abdest aldı. İki rekât namaz kıldı. Yüzünü toprağa koyup Allah'a dua etti:

lunum. Benim fikrimi sırlarımı bilirsin. Mal, mülk edinmek gibi bir maksadım yok. Senin halis rızanı isterim.

Ya Rab! Beni bu Müslümanlara kurban et. Tek, bu mü'minleri kâfir diyarında mağlûp ve helak kılma. Bunca insanın ölümüne beni sebep eyleme. Bunları üstün ve muzaffer et. Onlar için ben canımı kurban ederim. Tek sen kabul eyle. İslam askeri için ruhumu teslime hazırım. Beni önce gazi kıldın nihayet şehitliği göster.

Sultan Murad'ın bu içten yakarışı Allah katında kabul edilmiş olacak ki, göğü bulutlar kapladı. İyi bir yağmur yağdı. Sis Türk askerinin üzerinden çekilip dağıldı. Düşman askerinin üzerine çöktü.

Ertesi gün ise Kosova Meydan Muharebesi Türklerin zaferiyle sonuçlandı. Sultan Murad Han, bu zaferin sevincini yaşayacak, sonra da Allah'tan dilediği gibi şehid olacaktı.

Ey Karamanoğlu Ben Gâzâ Ediyorum, Sen Eza Ediyorsun!

Karamanoğlu Alâeddin Bey (Murad Gazinin damadı) Osmanlıların Hamidoğullarından satın aldıkları Beyşehir'i işgal edince. İki Beylik arasında savaş kaçınılmaz oldu.

Sultan Murad'ın Karamanlı'nın tecavüzüne cevap vermemesi beklenemezdi. Devlet âyanını, saltanat erkânını toplayarak onlara şöyle dedi:

"Şu ahmak zalimin yaptığı işe bakın! Ben Allahu Teâlâ yolunda, ülkemi bırakıp bir aylık yol kâfir içine gireyim, gece gündüz ömrümü gazaya sarf edeyim, yeyip içmeyi terk edeyim, belâ ve mihneti seçeyim, o gelsin, bir bölüm mazlum Müslüman'ın üzerine üşüşsün, yağma etsin, incitsin.

Ey Allah'ım bu nice iştir; Karaman'la savaşmayı erteleyip küffâr üzerine Gâzâya devam etsem, mazlum Müslümanlar bu zalimin elinde ıstırap çekecekler, eğer üzerine varsam bu defa Müslüman Müslüman'ı kıracak sen bana bir yol göster."

Murad Han Gâzî, yaptığı istişareden sonra Karamanoğlunun zulümlerine dur deme kararı aldı. Karamanoğlu Murad Han Gazî'nin üzerine geldiğini görünce elçilerle şu mesajı gönderdi;

"Ordun kadar ordum var, eğer barışırsan barışırım, vuruşursan vuruşurum. Dert verirsen dert veririm, ölümüne ölümle karşılık veririm."

Elçinin bu küstah cevaplarına Murad Han Gâzî ordusunu Konya üzerine yürüterek bilfiil cevap verdi. Karamanoğlu işin ciddiyetini ve vehâmetini o zaman anladı ve yeni bir elçi göndererek alttan almaya çalıştı. Ama padişah kararlıydı elçiye şu cevabı verdi: *"Barışı daha önce isteyecekti, sözünden dönen bir hükümdarın önünden ordumu döndürmem, hünerini sözle değil bileği ile göstersin. Er olsun, erlik göstersin. Benim küffarla gâzâ etmeme engel oldu. Ben gâzâ ediyorum o ezâ ediyor. Gazaya engel olanla gâza etmek en büyük gazadır."*

Konya yakınlarında yapılan savaşta Karamanoğlu Ali Bey büyük bir yenilgi aldı. Sultan Murad kızı Nefise Melek Sultanın ricasıyla Karamanoğlu Ali Bey'i affederek geri döndü.

Tarihçiler Diyor ki!

Meşhur Romen tarihçi Nicolas Lorga

"(Sultan Murad) müthiş bir muharebede kahraman askerler arasında şehid olmak suretiyle, cidden sahip olduğu unvana istihkak kesb etmiştir. Gârbın Haçlı muharebelerini ihya etme teşebbüslerine rağmen, küçük bir emaneti, bir Avrupa imparatorluğu haline getir

Tarihçi Cakokondyles

(Sultan Murad) En büyük Osmanlı padişahlarından biri olup, o kadar fazilete malik ve o derece talihe mazhardı ki, bu iki Allah vergisinden hangisinin diğerine galip olduğuna hüküm olunamaz. Kendisi az konuşan, fakat konuştuğu zaman güzel sözler söyleyen, hayırsever bir hükümdar, yorulmak bilmeyen bir avcı ve kibar bir şövalye idi.

Sultân-ı İklim-i Rûm

Niğbolu Zaferinden sonra Yıldırım Bayezid'e Abbasi halifesi Mütevekkil tarafından "Sultân-ı İklîm-i Rûm unvanı verilmişti

Ben Zaferler İçin Doğmuş Bir Adamım!

Niğbolu Zaferinden sonra Yıldırım Bayezid, Korkusuz Jan ile 300 şövalyeyi Bursa'ya götürmüş hürriyetleri için tazminat talebinde bulunmuştu.

Nevers Kontu, Bursa'da rahat bir hayat yaşıyor, şehirde serbestçe dolaşabiliyordu. Türk konukseverliği karşısında, "Ülkeme dönersem bir daha Türklere karşı savaşmayacağım" diyordu.

Nihayet kurtuluş akçeleri galipte Bursa'dan serbestçe ülkelerine dönerlerken yıldırım ona ve arkadaşlarına yaptığı konuşmada şöyle dedi;

"Ey Jan! Ülkende büyük bir asilzade olduğunu biliyorum. Bir daha bana karşı silah kullanmayacağına dair yemin ettiğini de duydum. Bu yeminini şimdi sana iade ediyorum. Şövalyeliğine sürülen mağlubiyet lekesini silmek için benimle

yine savaşmak istersen, bütün Avrupa hükümdarını yardıma çağırabilirsin.

Ne kadar büyük bir ordu, ne kadar fazla müttefik toplarsan bana şan kazandırmış olursun. Beni savaş meydanlarında daima karşında bulacaksın. Bundan hiç şüphen olmasın. Çünkü ben savaş ve zaferler için doğmuş bir adamım.

Benden ileride bulunmak arzusuna kapılanlar, daima benden geri kalacaklardır."

Kişi Hukukuna Riayet

Yıldırım Bayezid, Niğbolu zaferini kazanınca, 20 cami yaptırmaya karar vermişti. Ancak damadı Emir Sultan, bunun yerine 20 kubbeli büyük bir cami yaptırmasını tavsiye etti.

Rivayetlere göre Emir Sultan hazretlerinin rüyasına giren manevi bir varlık, caminin nereye yapılması gerektiğini de kendisine göstermişti. Bu ulu kişi, uyandıktan sonra, belirtilen yerde çimenler bittiğini gördü. Durum padişaha bildirildi ve inşaata başlandı.

20 kubbeli Ulucami'nin yapılışı sırasında geçen bir olay Osmanlıların mülkiyet hakkına ne kadar saygılı olduklarını gösterir. Taşköprülüzade Mehmed Kemaleddin Efendi'nin "Tarih-i Saf" adlı eserinde yazıldığına göre, cami arsası üzerinde bir kadının evi vardı. Bunun, parası ödenerek alınması ve yıktırılması gerekiyordu. Fakat kadın razı olmayınca, eve dokunulmadı. İnşaat bittikten birkaç yıl sonra ise, kadıncağız öldü. Mirasçıları satmayı kabul ettiler. Ve ev yıktırılarak caminin ortasında bir şadırvan yaptırıldı.

Somuncu Baba ve Ulucami'nin Açılışı

Ekmekçilik yaparak hayatını kazanan nur yüzlü bir ihtiyardı. 1358'den beri sabah ve akşam saatlerinde Bursa çarşısına gelir, "Somunlar müminler!" diye bağırıp satış yapardı.

Halk onu pek severdi ve eşeğinin sırtına yüklenmiş küfelerdeki nefis ekmekleri almak için adeta yarışırdı.

Somuncu Babanın yan yana küçücük iki fırını vardı. Bir gün Yıldırım Bayezid'in damadı Emir Sultan hazretleri elinde ufak bir çömlekle çıkageldi. Ekmeklerle birlikte çömlekteki yemeği de pişirmesini rica ediyordu.

Somuncu Baba küreğin üstüne koyduğu çömleği fırına sürmeye çalıştı. Ama hayret! Çömlek fırının ağzından bir türlü sığmıyordu.

Bunun üzerine Somuncu Baba geri durdu:

- Anladım dedi. Bu işi ancak sen başarabilirsin.

Ne var ki, fırın soğuktu içinde ateşte yoktu. Somuncu Baba:

- Bekle dedi. Az sonra pişer.

Böylece iki mübarek insan birbirini tanıdılar ve dost oldular.

Somuncu Baba aslında Ebu Hamideddin-i Aksarayi adında bir şeyh idi. Manevi ilimlerin hepsini öğrenmiş, Bursa'ya geldikten sonra kimliğini gizlemişti.

Niğbolu zaferinden sonra yapımına başlanan Ulu cami, nihayet 1399 yılında tamamlandı. Bir Cuma günü açılış yapılacaktı. Sultan Yıldırım Bayezid, damadına ricada bulundu:

- Ya Emir kapıları sen aç ve cemaate namaz kıldır. Veli kişi olduğun için bu şeref sana aittir.

Ancak Emir Sultan itiraz etti.

- Hayır! Bursa'da benden çok büyük zatlar var. Bu şerefi Şeyh Ebu Hamideddin-i Aksarayi hazretlerine vermelisiniz.

Bayezid şaşkınlıkla sordu:

- Bu zat kim ola ki?

- Belki duymuşsunuzdur. Somuncu Baba derler bir emekçi koca vardır. Ulu cami işçilerine de ekmek satmıştır. İşte o, Ebu Hamideddin-i Aksarayi'dir. Açılış günü Ulu cami hınca-

hınç dolmuştu. Cemaat Emir Sultanın hutbe vermesini beklerken, o ayağa kalktı ve bu şerefe layık kişiyi tanıttı. Herkes şaşırmıştı. Somuncu Baba *"Ne ettin? Bizi ele verdin emirim"* diyerek minbere yürüdü.

Hutbe bitince bu mübarek zatın elini öpmek için Müslümanlar hep birden hücum etti. Rivayete göre, Baba hazretleri caminin her kapısından aynı anda çıkmıştı.

Bu olaydan sonra Somuncu Baba ekmekçiliği bırakıp, çilehanesine çekildi. Bir süre sonra Hacı Bayram-ı Veli'yi de yanına alarak Bursa'yı terk etti ve hacca gitti. Dönüşünde Darende ilçesine yerleşti ve 1413'te orada vefat etti.

Bunları Biliyor musunuz?3

- Anadolu(Güzelce)Hisar boğazın İstanbul'un kontrolü altında tutulması için I. Bayezid tarafından yaptırıldı.
- Yıldırım Bayezid İstanbul'da bir Türk Mahallesi kurulması ve buraya bir kadı atanması, Türklerin bu mahkeme de yargılanmasını sağlayarak daha 1391 yılın da Türklerin İstanbul'da iskânını sağlamıştı.
- I. Bayezid oğlu Ertuğrul Anadolu'da Kadı Burhaneddin kuvvetleriyle çarpışırken şehid oldu.
- Bursa kadısı Molla Fenari Yıldırım Bayezid'in şahid olduğu bir olaydan dolayı mahkemeye çağrılması ve şahidlik etmesi istenince Padişah camiler de cemaatle namaz kılmadığı için hareketini laubali bularak şahitliğini kabul etmemişti.
- Yıldırım Bayezid kadıların davacılardan ve davalılardan aldıkları harçları rüşvet sayarak buna kalkışan kadıları idam etmeye kalkacak kadar hassastı.
- Yıldırım Bayezid, Halife I. Mütevekkil tarafından Sultan-ı İklim-i Rum ve Sultan diye anılmıştı.
- Yıldırım Bayezid'in Timur'a esir düştükten sonra in-

tihar ettiği tezi(rivayeti) muteber yerli ve yabancı kaynaklarda yer almamaktadır. Fuat Köprülü'nün bazı zayıf rivayetlerle ortaya attığı tezi Mukrimin Halil Yinanç ve İ.Hakkı Uzunçarşılı çürütmüşlerdir.

• Yıldırım Bayezid, Bizans İmparatorluğu tahtına kendinden habersiz oturan 11. Manuel'e sert bir nota vererek.

• "Eğer emirlerime itaat edip rahat yaşamak istiyorsan şehrin kapılarını kapatır, içerde istediğin gibi saltanat sürersin. Şehir haricinde her yer benimdir." demiştir.

• İstanbul, Yıldırım Bayezid tarafından 4 defa kuşatılmıştır.

• Abdurrahman Şeref Efendi Osmanlı Tarihi isimli kitabında 1363 yılında I. Murad tarafından kurulan yeniçeri ocağının ilk dönem özelliklerini sayarken şunları sıralar:

→ Ulu-l emre itaat

→ İbadet

→ Emekli olmadan sakal bırakılmaması

→ Emekli olmadan evlenilmemesi

→ Kışladan başka bir yer de yatılmaması

→ Askerlikten başka bir işle uğraşılmaması

→ Fantezi ve süsten kaçınılması

Mevlid

Şeyh Edebali'nin torunu Süleyman Çelebi bir ramazan günü camide bir vaazı dinliyordu. Vaaz Bakara suresinin 285. ayetini okuyarak "Peygamberler arasında tefrik yapmayınız" tefsirini yaparken biraz ileri giderek bütün peygamberlerin her yönden eşit olduklarını söyler. Süleyman çelebi vaaza itiraz ederek;

- Bütün cihan Hz. Peygamber (s.a.s.)in yüzü suyu hürmetine yaratılmıştır... Ahir zaman nebisi bütün peygamberlerden üstündür... Ayette geçen eşitlik nübüvvet ve risâlet yönündendir. Fazilet ve derece nokta-i nazarından böyle bir şey söyleyemezsiniz.. der. Ve o günden sonra Allah-û tealaya Hulusi kalple sığınarak Mevlid diye anılan meşhur "Vesiletü'n Necat"ı yazmaya başlar.

Tarihin Akışını Değiştiren Mektuplar

Timur'la Yıldırım Bayezid'i karşı karşıya getiren kader çizgisindeki olaylar şöyle gelişmişti;

Timur'un Anadolu'yu fethetmek ve orada kalmak gibi bir niyeti yoktu. Tarih boyunca bütün büyük Türk hakanları, coğrafya, nüfus ve zenginlikler bakımından en büyük ülke olan Çin'i fethetmek istemişlerdi. Timur'un emeli de bu idi.

Timur Çin seferine çıkmadan önce Batıdan kendisine gelebilecek tehlikeleri kırmak amacıyla Batıya doğru sefere çıkmaya karar verdi. Harp divanında düşüncesini açıkladığında kumandanları bu fikre karşı çıkarak;

"Osman oğullarının Hıristiyanlarla mücadele eden büyük bir Türk hanedanı olduğunu, böyle bir hanedana saldırmanın doğru olmayacağını, iki devletin de Türk ve Müslüman ve ayni mezhepten olduğunu" söylediler. Timur onlara hak vermekle beraber bir mektup yazarak Osmanlı Hakanına sığınan ve onu kışkırtan Ahmed Celâyir ve Karakoyunlu Kara Yusuf'un iadesini veya Osmanlı topraklarından kovulmasını istedi. Bu mektup özetle şöyle idi:

Ey Diyar-ı Rum'da Melik olan Bayezid!

Bilesin ki ben mensur ve muzaffer bir Sultan-ı Cedidim. Birçok insan bize kuldur. Şunu bil ki, Kara Yusuf ve sultan Ahmed, kılıcımızın saffetinden ve askerimizin heybetinden kaçtılar. Sana malûmdur ki bu adamlar birer müfsittirler.

Bunlar birer firavun gibi kâfirdirler. Eğer kendi itibarını zedelemek istemiyorsan onları memleketine kabul etme. Onların geldikleri yere uğursuzluk ve tehlike de gelir. Bu gibi insanlar Osmanlı Devleti'nin kanatları altında himaye görmemelidirler. Onları himayeden çekininiz ve yurdunuzdan kovunuz, nerede bulursanız öldürünüz. Bu emrimize muhalefet etmeyiniz. Zira o zaman kahrımız üzerinize olacaktır. Bize karşı koyanların halini işitmişsinizdir.

Yıldırım Bayezid bu mektuba karşılık tahrik cümleleriyle dolu şu mektubu yazmıştı;

...Ey Timur ismiyle anılan Kelb-i akur! Ey tekfurlardan daha kâfir olan Timur! Malumun olsun ki mektubunu okudum. Ey meşum! Beni bu sözlerle mi korkutacaksın? Beni Acem hükümdarı mı sanıyorsun?.. Ordumuzun nizamını sende bilirsin... Harp ve gaza bizin sanat ve adetimizdir.Eğer sen, dünya hırsı ile köpekler gibi mukateleye(vuruşmaya, boğuşmaya) kalkıyorsan, biz dahi mukatele edeceğiz. O zaman Allah'ın dediği olur. Mâlumun olsun ki bize bu mektubu gönderdikten sonra cenk meydanına gelmez isen, karıların telâk-ı selâse ile boş olsunlar... Allah'ın lâneti de senin ve sana biat edenlerin üzerine olsun!..

Timur bu hakaretler, tahrikler üzerine Anadolu üzerine yürümüştü.

Osmanlının Ölüsü

Anadolu birliği için mücadelenin kızıştığı bir dönemde Karaman Beyi, Bursa üzerine yürümüştü.

Harekât esnasında, Mehmet Çelebiyle çarpışma sonucu ölmüş olan Musa çelebinin cenaze konvoyu ile Bursa yolunda karşılaşan Karaman kuvvetleri Cenaze alayının güvenli-

ğini sağlayan muhafız birliğini Osmanlıların yardımcı kuvvetleri sanarak Bursa üzerine yürümekten vazgeçip geriye dönmüştü.

Olayın daha sonra açığa çıkması karşında Karaman oğlu II.Mehmed Beyin nedimi Harman Danesi, Karamanoğluna şöyle demişti;

- Beyim, Osmanlının ölüsünden kaçıyoruz, ya dirisi gelseydi ne yapardık!

Bu sözlere çok kızan II. Mehmet Bey nedimini idam ettirmişti.

41 Gün Saklanan Ölüm

Çelebi Sultan Mehmed, 1421 yılı baharında Edirne'de yakalandığı Dizanteri hastalığı sebebiyle yatağa düştü. Yaşı çok gençti Öleceğini anlayınca vezirleri Çandarlızâde İbrahim ve Hacı İvaz paşayı çağırdı, onlara şöyle dedi;

- Tiz ulu oğlum Muradı getirin. Ben artık bu döşekten kurtulamam. Murad gelmeden ölürüm. Memleket tekrar birbirine tokuşur. Tedarik edin, benim vefatım duyulmaya...

Bunun üzerine, Amasya'da bulunan Murad'ı getirmek üzere Çaşnigirbaşı Elvan Bey yola çıkarıldı. Bu arada Çelebi Mehmet vefat etti.

Osmanlı ülkesi büyük bir iç badireyi yeni atlatmış, Bizans ve Karaman beyinin baskılarından yeni kurtulmuştu. İkinci bir karışıklık devletin sonu olabilirdi. Bu sebeplerle padişahın ölümü gizli tutuldu. Ana yollara gözcüler konuldu padişahın ağzından uydurma bir ferman hazırlanarak Anadolu Beylerbeyine gönderilerek Padişahın Karamanoğlu üzerine sefer hazırlığı emri bildirildi. Anadolu askerinin Biga'da toplanması emredildi. Edirne'de ise günlük hayat hiçbir şey yokmuş gibi devam ediyordu.

İki saray hekimi padişahın iç organlarını çıkarıp, bulunduğu odaya gömmüşlerdi. Padişah mumyalanmıştı.

Hasta padişahın uzun süre ortalıkta görünmemesi kuşkuları artırmaya başlayınca hekimler padişahın cesedine makyaj yaparak, elbiselerini giydirip onu loş bir odada sedire oturttular. Arkada saklanan iki harem ağası, kaftanın geniş kollukları arsından ellerini sokuyor, zaman zaman padişahın kollarını ve başını oynatıyorlardı. Düzenlenen oyun, onu uzaktan seyreden devletin ileri gelenlerinin ve askerlerin şüphelerini yenmeye yetmişti.

Böylelikle ölüm olayı 41 gün gizlenebildi. II. Muradın Edirne'ye varması ve tahta çıkmasıyla bu oyuna son verildi. Padişahın cenazesi daha sonra Bursa'ya nakledilerek Yeşil Türbeye defin edildi.

Bunları Biliyor musunuz?4

- Osmanlı Devletinin ikinci kurucusu Çelebi Mehmed çok iyi bir cengâver, katıldığı 24 savaşta askerinin en önünde savaşmış ve kırka yakın yara almış bir gaziydi.
- Avrupa'ya ilk Osmanlı elçisi Çelebi, Mehmed döneminde gönderildi.
- Fetret devrinde adı ayaklanmalara karışan, Şeyh Bedreddin'in babası "Sımavna Kadısı" idi. Şehzâde Musa çelebinin kazaskerliğini yapan Şeyh Bedreddin'in İslam hukukuna dair "**Letaif'ül-işârat**", "**Câmiül- Fusûleyn**" Hanefi fıkhı ile alakalı mükemmel eserlerdir. Şeyhin "**Vâridât**" isimli tasavvufî eseri üzerinde tartışmalar hala sürmektedir.
- Çelebi Mehmed hicri dokuzuncu asrın Müceddidi kabul edilmektedir.
- Osmanlı devleti "iktidar ortaklığı"na soyunmamaları için bir soylular sınıfının oluşmasına müsaade etmedi. Bu sebeple Fatihten itibaren Sadrazamlık ve vezirlik makamına devşirmelerden atama yapılmıştır.
- Osmanlı padişahları "Vesayet yoluyla" taht kavgala-

rını önlemek için Fatihten sonra evliliklerini haremden Osmanlı topraklarından vesayetle hak talep edilmesini önlemişlerdi.

- İstanbul'a resmi ilk ziyareti gerçekleştiren Osmanlı Padişahı I. Mehmed'dir.
- Başarmış olduğu işlerden dolayı I. Mehmed hakkında tarihçilerin tespitleri şöyledir;
- Hammer; "Tatar tufanının muhataraya düşürdüğü devlet gemisini kurtaran Nûh" olduğunu söyler.
- Şükrullah; "Ata ve dede töresini asla değiştirmeyip, bir kat daha güçlendirmiş, memleketi darü'l-hayra çevirmiştir" der
- Dukas; "Hıristiyanlara da gayet âlicenap muamele eden adil bir hükümdardı" der.

Osmanlı Padişahlarının Başlıca Özellikleri

Bu özellikler, çeşitli devirlerde yazılmış Osmanlı kaynaklarına göre şöyle sıralanabilir:

1. Osmanlı Padişahlarının toplamı 36'dan ibaret olmakla beraber, bazılarının ikişer defa tahta çıkmış olmalarından dolayı saltanat değişikliklerinin sayısı 39'u bulmaktadır; Son halife Abdulmecid padişah olmadığı için 36 ve 39 yekûnlarına dâhil değildir.
2. İkişer defa saltanatta bulunanlar (II.Murad, Fatih Sultan Mehmet ve Birinci Mustafa) dan ibarettir;
3. Bazı kaynaklarda (Yıldırım Bayezid)in (Fetret) devrinde saltanatlarını ilan etmiş olan (Süleyman Çelebi) isimlerindeki oğulları da padişahlar arasına dahil edilmekte ve bu suretle Osmanlı hükümdarlarının sayısı 38'i bulmaktadır. Fakat bu iki şehzade o zaman ki Osmanlı ülkesinin mecmuuna hiçbir zaman tamamıyla hâkim olmadığı için, bu telakki doğru değildir.

4. 36 Osmanlı Padişahından ilk sekizi hilafet sıfatını haiz olmadığı halde, mütebakisi 28'i hem halife, hem padişahtır. Saltanat makamında bulunmamış olan son halife Abdulmecid de bu yekûna ilave edilmek suretiyle Osmanlı hanedanından 29 halife yetişmiş olduğu anlaşılır.

5. Osman Gazi'den saltanatın ilgasına kadar sıralanan padişahların kuşak adedi 21'den ibarettir.36 padişah 21 kuşağa mensup demektir.

6. Saltanat veraseti Osman Gâzî'den I. Ahmed'e kadar ilk 14 padişah devrinde Avrupa'da olduğu gibi "Evlâdiyye" şeklinde babadan oğula intikal etmiş ve sonrada I. Mustafa'dan VI. Mehmed Vahidettin'e kadar 22 padişah devrinde "Ekberiyyet" kaidesi tatbik edilerek hanedanın en yaşlı şehzadesi tahta çıkmıştır.

7. "Ekberiyyet" kaidesinden dolayı Osmanlı Padişahlarından 15'i birbirinin kardeşi yahut amcazadesidir.

8. 36 Osmanlı Padişahının isimleri mükerrer olduğu için, mecmuu 14 isimden ibarettir: Birer (Orhan), (İbrahim), (Abdulmecid) ve (Abdulaziz)'e mukabil ikişer(Bayezid), (Süleyman), (Mahmut) ve (Abdulhamid), üçer (Osman), (Selim), (Ahmed), dört (Mustafa), beş (Murad) ve nihayet altı (Mehmet) sıralanmıştır. Padişah olmayan sun halife de bu hesaba katıldığı takdirde (Abdulmecid) isminin de iki sayılması lazım gelir,

9. Osmanlı Padişahlarından on altısının halk ağzında veyahut tarih kaynaklarında tekerrür etmiş lakapları vardır ve kalan 20'si de lakapsız olduğu için yalnız ad numarası ile anılır: I.Osman ile Orhan Bey'in lakapları (Gâzî), I.Murad'ın (Hüdâvendigâr), I.Bayezid'ın (Yıldırım), I. Mehmed'in (Çelebi), II. Mehmed'in (Fatih), II.Bayezid'in (Veli), I.Selim'in (Yavuz), ve (Kadim), I.Süleyman'ın (Kanuni), II.Selim'in (Sarı), III.Mehmed'in (Eğri Fatihi), I.Mustafa'nın (Deli), II.Osman'ın (Genç), VI.Murad'ın (Bağdat Fatihi), VI.Meh-

med'in (Avcı), III.Selim'in (Halim), ve nihayet II.Mahmud'un lakabı da (Adli) dir;

10. II.Murad'dan itibaren Osmanlı Padişahlarının bir çokları şairdir. Şair padişahların divan edebiyatı ananesince ad yerine kullanmış oldukları "mahlas"lar şöyle sıralanır: II. Murad (Muradi), Fatih (Avni), II. Bayezid (Adli), Yavuz (Selimi), III. Murad (Muradi), Kanuni (Muhibbi), II. Selim (Selimi), III. Mehmed (Adli), I.Ahmed (Bahti), Genç Osman (Faris-Farisi), IV. Murad (Muradi), II. Mustafa (İkbali), III. Ahmed (Necib), I.Mahmud (Sebkati), III. Mustafa (Cihangir), III. Selim (İlhami) ve İkinci Mahmud ta (Adli) mahlasını kullanmıştır. Son padişahlardan V.Mehmed Reşad'ın "Çanakkale" şiirinde mahlas yerine kendi adı olan (Reşad) ismine tesadüf edilir; Sultan Aziz'in de bazı şiirleri ve şarkıları vardır. İşte bundan dolayı bizde de Avrupa'da da şair padişahlar hakkında bazı eserler bile neşredilmiştir.

11. Osman Gazi'den II. Murad'a kadar ilk altı hükümdarın kabirleri Bursa'da ve ondan sonrakiler de İstanbul'da medfundur. Yalnız son padişah VI. Mehmed Vahidüddin'in mezarı Şam'da ve son Halife Abdulmecid'in kabri de Medine'de dir.

12. Osmanlı tarihinde İstanbul'un fethinden evvel en çok yaşayan hükümdar 78 yaşında ölmüş olan Orhan Gazi ve İstanbul'un fethinden sonra en çok yaşayan padişah da 75 sene, 4 ay, 19 gün yaşadıktan sonra 76 yaşının içinde ölmüş olan II. Abdulhamid'dir. En genç padişah da 17 sene, 6 ay, 18 gün yaşadıktan sonra 18 yaşının içinde şehit edilmiş olan II. Osman-Genç Osman'dır.

13. Cülus yaşı bakımından en ihtiyar padişah 65 yaşında tahta çıkmış olan V.Mehmed Reşad, en gencide 7 yaşında cülus eden IV. Mehmed'dir.

14. Osmanlı Tarihinde 16 hal vak'ası (tahtan indirme)vardır ve bunlarda 15 padişah hal edilmiştir. Bunun se-

bebi, I.Mustafa'nın ikinci defa hal edilmiş olmasıdır. II. Murad ile III. Ahmed'in hal'leri de "feragat" şeklindedir. Son padişah VI. Mehmed Vahidüddin'in hal'i ise saltanatın ilgasından dolayıdır. Hilafetin ilgası hakkındaki kanunda son Halife Abdulmecid'in de hal edilmiş olduğundan bahsedilmekte ise de, onun saltanat sıfatı olmadığı için bu sonuca katmak doğru değildir.

15. Osmanlı Tarihin de en uzun saltanat Kanuni'nin Miladi takvim hesabı ile 45 sene, bl1ay, 7 gün süren devri ve en kısa saltanat da V.Murad'ın 93 günden ibaret saltanattır.

16. Osman Gâzî'den Kanuni'ye kadar ilk on padişah ordu başında ve fiilen baş kumandan vaziyetine hemen bütün seferlere iştirak etmişlerdir. Bu askeri ananeyi ilk ihlal eden ve sarayından hiç ayrılmayan ilk gevşek padişah II. Selim'dir. Ondan sonra yalnız III. Mehmed, II. Osman, IV. Murad, IV. Mehmed ve II. Mustafa harbe gitmiş, diğerlerinden bazıları ordu ile beraber hareket etmişlerse de harp meydanlarına gitmemişlerdir. Bu vaziyete göre fiilen harp etmiş Osmanlı padişahlarının toplamı 15'den ibaret demektir. Kalan 21'i harp görmemiştir.

17. Çöküş devrinin hiç harbe gitmemiş padişahlarından bazılarına ordunun kazandığı zaferlerden dolayı oturdukları yerde fetva ile (Gazi) unvanı tevcih edilmiştir! Bu gazasız gaziler 8 kişidir: Birincisi I.Mahmud ve diğerleri de III. Mustafa, I.Abdulhamid, III. Selim, II. Mahmud, Sultan Mecid, II. Abdülhamid ve V.Mehmed Reşat'tır. Fakat bu garabetin vebali padişahlardan çok çöküş devrinin bozuk (Şeyhülislamlık)'a aittir.

18. Osmanlı Tarihinde ecelleriyle ölmemiş olan padişahların sayısı 8'dir. Bunlardan Murad-ı Hüdâvendigâr harp meydanında şehit edilmiş, Fatih ile II. Bayezid zehirlenmiş, Genç Osman'la Üçüncü Selim ve Sultan Aziz öldürülmüş ve Sultan İbrahim'le dördüncü Mustafa da hal'lerinden sonra fetva ile idam edilmişlerdir.

19. Osmanlı İmparatorluğunun azami genişleme nispeti dördüncü Mehmet devrine rastladığı gibi küçülmeye başlaması da aynı devre rastlamaktadır.

20. Osmanlı tarihinde 7 padişahın birer müddet gizli tutulmuştur. Bunun sebebi, valilikte tecrübe gören halefleri payitahta gelip tahta çıkıncaya kadar yeniçerilerin tahta çıkıncaya kadar yeniçerilerin kargaşalık çıkarmalarına meydan bırakmamaktır. Bu 7 padişahın Çelebi Sultan Mehmed'in ölümü 41 gün, II. Murad'ın 12–16 gün, Fatih'in bir gün, Yavuz'un 9 gün, Kanuni'nin 48 gün, II. Selim'in 7 gün ve nihayet III. Murad'ın ölümü de 11 gün gizli tutulmuştur.

21. Osmanlı Padişahları içinde en çok çocuğu olan III. Murad'dır. Kız ve erkek evladının mecmuu 100-130'u bulduğundan bahsedilir.

22. Türkiye de saraydan Bab-i Aliye ve ondan sonra da tedrice halk arasına yayılarak aşağı doğru bir cereyan takip eden yenilik fikrinin ilk temsilcisi Genç Osman, ikincisi üçüncü Ahmed, üçüncüsü üçüncü Mustafa, dördüncüsü, birinci Abdulhamid, beşincisi üçüncü Selim, altıncısı ikinci Mahmud ve yedincisi de Sultan Mecid ' dir. Bunları içinde tutuculara en kat darbeyi indirmeye muvaffak olan padişah ikinci Mahmud'dur.

Osmanlı savaşcısı

23. Cülus bahşişi âdetine I.Abdulhamid devrinden itibaren nihayet verilmiştir.

Türk hâkimiyeti Orhan Gazi devrinde Asya'dan Avrupa'ya, Yavuz devrinde Afrika'ya ve nihayet II. Selim devrindeki Sumatra seferinde de Okyanusya'ya dayanmıştır. Bu suretle Osmanlı İmparatorluğu azamet devrinde dünyanın dört kıtasına yayılmış demektir.

Haçlı Barbarlığı

La Martine anlatıyor;

"Yanoş, Erdel'in Başkenti Hermanstad'a (Sibin'e) kanlara bulaşmış olarak girdi. O gece onun şerefine bir ziyafet düzenleyen Macarlar büyük bir vahşet göstererek silahsız Türk esirlerini salona getiriyor ve kana susamış olan Hünyad'ın gözleri önünde katlediyorlardı.

Hünyadi ertesi gün, savunduğu davanın kutsallığı ve şanı ile hiç bağdaşmayan bir barbarlıkta bulundu: Akıncı Beyi Mezid Bey ve oğlunun çadırlarının ganimetini altı atın çektiği bir arabaya yükledi, üzerine Türklerin cesetlerini yığarak bir piramit yaptı ve en üstüne ihtiyar paşanın kesik başını koyarak, müttefiki Sırp Despotuna hediye olarak gönderdi... Sonra bu intikam arabası bütün Erdel'i katederek, Türklerin yenilgisi ve Macar kralının kahramanlık(!) öyküsü ve öcünün propagandası yapıldı.

Nasihat-ü Sultan Murad

II. Murad oğlu Şehzade Mehmed'(Fatih)e yaptığı öğütlerin bir bölümünde şöyle diyordu;

"Bu dünyada üç türlü insan vardır. Biri şudur: Akıl ve fikirleri yerinde, geleceği az çok gören ve düşünen, hiç kusurları olmayan kimselerdir.

İkincisi; yolların doğru veya eğri olup olmadığın bilmekten uzak kimselerdir. Ama bu duruma kendi istekleriyle değil, çevrelerinin tesiriyle düşmüşlerdir. Nasihat edildiğinde, kafaları alır kabul eder, söz dinlerler. Çoğu zaman, duyup, işittiklerine uyarlar.

Üçüncü gurup ise: ne kendileri bir şeyden haberdardır ve nede yapılan ikazlara, nasihatlere kulak asar. Sadece kendi arzularına uyar ve her şeyi bildiklerini sanırlar. Bunlar diğerlerinden daha adî, daha alçaktır.

Ey oğul!

Yüce Allah eğer seni ilk sırada saydığım kişiler arasında yaratmışsa sevinirim... İlkinden değil de, ikinciler gibiysen, sana yapılan nasihatlere kulak vermeni tavsiye ederim. Sakın üçüncü guruba dâhil olmayasın! Onlar ne Allah'a ne de insanlara karşı iyi bir durumda değildir...

Padişahlar elinde terazi tutan bir kimseye benzer. Sen padişah olunca teraziyi doğru tutmanı isterim. O zaman yüce Allah da senin iyiliğini arzular. Unutma ki, her şey Allah'ın malûmudur. Her şey O'nun tarafından bilinebilir.

Gönül Sultanları Hacı Bayram-ı Velî

Hacı Bayram-ı Velî hazretleri Edirne'de Sultan II. Murad ile görüşmesinde, kendisinden nasihat isteyen Sultan'a şöyle demişti:

"Tebean içinde herkesin yerini tanı, ileri gelenlere ikramda bulun. İlim sahiplerine hürmet et. Yaşlılara saygı, gençlere sevgi göster. Halka yaklaş fasıklardan uzaklaş, iyilerle düşüp kalk. Hiç kimseyi küçümseme ve hafife alma. İnsanlığında kusur etme, sırrını hiç kimseye açma, iyice yakınlık peyda etmedikçe kimsenin arkadaşlığına güvenme

Cimri ve alçak insanlarla ahbaplık kurma, kötü olduğunu bildiğin hiçbir şeye ülfet etme. Seninle başkaları arasında bir toplantı akdedilir veya insanlarla aranızda bazı meseleler görüşülürse yahut onlar bu meselelerde senin bildiğinin hilafını iddia ederlerse, onlara hemen muhalefet etme. Sana bir şey sorulursa, ona herkesin bildiği şekilde cevap ver. Sonra bu meselede şu veya bu şekilde görüş ve delillerin de bulunduğunu söyle. Senin bu şekilde görüş ve delillerini dinleyen halk, hem senin değerini, hem de başka türlü düşünenlerin değerini tanımış olur. Sana bu görüş kimindir? Diye sorarlarsa, fakihlerin bir kısmınındır, de. Onlar, verdiğin cevabı

benimserler ve onu sürekli olarak yaparlarsa, senin kadrini daha iyi bilir ve mevkiine daha çok hürmet ederler.

Hiddet ve kin, hakikatleri gören gözleri kör eder. Öfke, iyi düşünmeyi daraltır.

Allah-u tealaya isyan yolunda kimseye yardım etmeyiniz....

Seni ziyarete gelenlere, ikram et, ihtiyaçlarını temin et.

Halka yumuşak davran, müsamaha göster.

Hiç kimseye karşı bıkkınlık gösterme, onlardan biri imişsin gibi davran.

Beşikteki Fatih

II. Murad Han Gazi Haci Bayram Veli Hazretleri ile sohbetlerinde İstanbul'u almak arzusunu dile getirince madde ve mana sultanları arasında şu konuşma geçmişti:

- Allahü teâlânın izni erenlerin himmeti ve bereketiyle Bizans'ı almak İslam topraklarının ortasında bir yara gibi duran bu şehri almak istiyorum, bu konuda himmetiniz bekliyorum

Murad Hanın bu sözlerine karşılık bir süre tefekkür eden Hacı Bayram-ı Veli hazretleri şöyle mukabelede bulundu;

- Sultanım! Bu şehrin alınışını görmek ne size, ne de bize nasip olacak. İstanbul'u almak şu beşikte yatan Muhammed'e ve onun hocası, bizim talebemiz Akşemsedine nasip olsa gerektir.

Sonra geleceğin fatihi, Şehzade Muhammedi kucağına alarak uzun uzun teveccühte bulundu.

Varna Fetihnamesi

Varna Zaferinden sonra II. Murad'ın bütün İslam beldelerine gönderdiği fetihname Nîmet ve ihsânlarıyla bütün varlıkları kuşatan Allah Teâlâ Hazretleri, Müslümanları idare edip onların meselelerini halletmek ve müşkülatlarını defet-

mek vazifesini yerine getirerek onları rahat ve huzura kavuşturmayı bizim hükümdarlığımıza bağışladı. Rabbânî inayeti, süphânî himayesiyle de devletimizi sarsılmaz, saltanatımızı köklü ve muhkem, memleketimizin nizâmını âhenkli eyledi. Bizlerin de bu hizmetlerde izzetli olduğu kadar merhamet sahibi olmamızı diledi. Her vakit ve anımızda bizlere türlü yardımlarını tecelli ettirdi. Bizleri, ilim, irfân ve bâsiret sahibi, merhametli ve cömert kıldı. Ankebût Suresi'nin 69. âyet-i kerimesindeki ilâhî fermânını gönlümüze yerleştirdi.

Ayrıca Âl-i İmrân Sûresi'nin 169. Âyet-i kerîmesindeki: *"Allah yolunda öldürülenlere ölüler demeyiniz! Onlar diridirler. Rablerinin katında rızıklandırılırlar. Fazlı ve keremi ile Rablerinden gelen nimetler sayesinde huzur ve ferahlık içindedirler. Fakat siz anlamazsınız."* Müjdelerine mazhar eyledi.

Bizler de O'nun ebedî ve sayısız ihsanlarının şükrünü yerine getirebilmek için bütün günlerimizi, senelerimizi, İslâm dinîne hizmete Allâh Telâ'nın bize emaneti olan insanları ruh, düşünce, beden ve dünyalık bakımından saadet ve selamete kavuşturmaya adadık.

İnsanlığın dünyevî ve uhrevî huzur ve saadeti, yalnız İslâm dinine uymakla tahakkuk edebileceğinden, biz de bütün ömrümüzü, her şeyimizi Muhammed Mustafa, aleyhisselamın dinini, sancağını yüceltmeğe O'nun dinini bütün insanlara ulaştırmaya, O'nun sünnet-i seniyyesini yayıp canlandırmaya adadık.

Dünyada yegâne gayemiz ve maksadımız, halisane olarak budur. Bu halis niyet ile beldeler zapt ederek, Allâh Teâlâ'nın kullarını dertlerine çare, yaralarına merhem ulaştırdık. Allâh yolunda cihâd için gerekli her türlü alet, edevat ve silahın en iyisini hazırlayıp yeryüzünde fitne ve fesad çıkaranlar ile harp edebilmemiz için lazım gelen her şeyi teminde

dakika gecikmedik; bir anımızı boş yere harcamadık; İdaremiz ve mes'uliyetimiz altında bulunan her çeşit millet ve insana adalet ve insaf ile muamelede asla kusur etmedik. Daime şefkat ve merhamet duyguları ile davrandık.

Bu mübarek devletin kuruluşundan şu ana gelinceye kadar niyet ve halimiz hep böyle olmuştur. Bizim hükümdarlığımızın altında, milyonlarca insan saadete kavuştu; huzur ve refah, adalet ve şefkat ile muamele gördü. Mübarek kılıcımızı ve her türlü silahı, inatçı, hain, ahmak din düşmanlarına ve yere batasıca küffar üzerine sevk ettik. Cenâb-ı Hakk o alçakların başlarını yerle bir etsin! Mağlubiyet ve her çöküntüyü başlarına yıksın! Öyle ki, o mel'unlardan tek bir tanesi şu yeryüzünde kalmayıp, eserleri ile birlikte yok olsunlar...

Netice olarak, bütün âleme, bütün Müslümanlara gerekli olan şudur ki, büyük fethi bildiren fetih-nameyi minberlerde bütün Müslümanlara ilân edip bildireler. Allâh Teâlâ'nın bu muazzam nimetini düşünüp kıymetini iyi anlayarak güçleri ve imkânları nisbetinde Cenâb-ı Hakk'a şükredeler. Hayır ve hasenat işleyip sadakalar vereler ki Allâh Teâlâ, din-i İslâm'a yaptığı bu yardımı arttırsın! Dinimizi ve devletimizi daha muhkem hale getirsin! Bizi bu saadetten ayırmasın!

Bu fetih bütün Müslümanlara bildirilsin; saadet ve devletimizin devamı için duâ buyursunlar. Duâdan asla geri durmasınlar.

Vesselâm!

Peygamber Âşığı Bir Sultan...

İstanbul'u almak için büyük stratejiler geliştiren Sultan Mehmet dedesi Yıldırım Bayezid'in İstanbul Boğazının Anadolu yakasına yaptırdığı Anadolu hisarının karşısına Rumeli yakasında yeni bir hisar yapılmasını emreder. 4 ay gibi kısa sürede inşa edilen Rumeli Hisarının planını kendisinin

tespit ettiği esaslar üzerine Mimar Muslihiddin Ağa çizer. Bu plan "Kûfî" hatla "Muhammed" ismini resmediyordu. İsimdeki (M) harfinin bulunduğu yere birer kule,(H) ve (D) harflerinin bulunduğu yerlere de istihkâmlar yapılacaktı. Her kulenin inşası bir vezirin uhdesine verildi. Veziriazam Halil Paşa, Vezir Zağanos Paşa ve Sarıca Paşalar bu işle görevlendirildi. Fatih bu inşaatta peygamber sünnetine ittiba ederek, 5 bin usta ve 10 bin işçiyle birlikte sırtında taş taşımıştı.

Fatih, hisarın surlarıyla Rumeli yakasına sadece "Muhammed" ismini yazmakla kalmamış, hisarın inşaatına Efendimiz(SAV)in doğduğu Rebiülevvel ayının 12. Pazartesi günü (bu tarih 1452 senesinin 3 Nisan Pazartesi gününe rastlar) başlayıp, inşaatını Efendimize(SAV) ait Regaip Kandili gününde(1452 senesinin 12 Ağustos Cuma günü) bitirilmesini sağlamış ve hisara Boğazkesen adı verilmiştir.

Horasan'dan Fatih'e Mektup

Ey güzel kokulu rüzgâr!

Nefesini horasan güllerinin tatlı esintileriyle doldur...

Cihanın gaye kutbu O mübarek diyara doğru yollara düş...

Var git, Fatih Hazretleri'nin kapısının tokmağını öp, huzuruna çık ve Can Dostu'nun diliyle O cihangir Padişaha de ki;

...Ey Gâzi Hünkâr! Merteben, şereflerin en yüce katındadır. Ecdadının varlığıyla öğünmüş olan şu cihan, şimdi seninle yepyeni bir saadet devrine erişti...

Tarihteki Sultanlar içinde senden faziletli kim var?

.....

İlmin sırları senin dilinle çözülüyor...

Yüreğin İlâhî Nûr ile öyle aydınlık ki, karanlıklar artık mecâl bulamaz....

Aklın ise, bütün fenleri kuşattı. Böylece ülken, Cennet bağlarına döndü.

....

Kur'an yolunda yürüdün, hakka sarıldın ve batılın çirkinliklerini yıktın, inkâr ve şüphe tapınaklarını, İslâm'ın ışıklı mabetlerine çevirdin...

....

Gönlün merhamet ve şefkat dolu...

Rabbimiz ilmi, izzeti, cömertliği ve cesareti hep sende toplamış...

....

Gök ve yer var oldukça, zaman senin muradın üzere akıp gitsin... Ülkeler, mübarek ayaklarının altında şeref kazansın!

Ey Rüzgâr!

Kalbimin derinliklerinden gelen dualarımı O Sultana sunduktan sonra, şu birkaç parça şiiri de eşiğine arz et...

Karıncanın Hz. Süleyman'a hediyesi, yarım çekirge ayağı olmuş... Bizim de O hünkâra armağanımız, aczimizle mütenasip birkaç kırık sözden başka ne olabilir?

Rüzgâr!.. Sonra geri dön... Horasan'a doğru es... İstanbul diyarının ve onun Şanlı Sultanının mânevi Râyihâlarını getir bize...

Dünyamızı cennet et...

Molla CÂMÎ

Bir Padişah Yetişiyor...

Sultan II. Murad, oğlu Mehmed'in en iyi şekilde yetişmesini istiyordu. Bunun için Müslüman hocalardan başka, batı dünyasının ünlü bilginlerini de oğlu için getirtmişti.

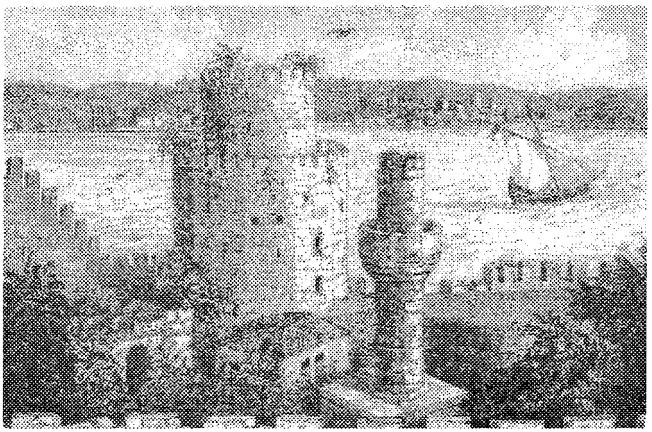
Bizans tarihçisi Georgios, bu konuda şöyle der;

"Mehmed, delikanlı iken son derece başarılı idi. Askerlik ve yönetim işlerinde yaşlı bir insanın becerikliliğini gösterir-

di. Kendisi de, ilim alanında söz sahibiydi. Astronomiye vakıftı ve onunla uğraşmaktan zevk alırdı. Büyük İskender, Kayser Auguste, büyük Kostantin ve Theodosius'un tarihini okur ve büyük bir hırsla bunları nasıl geçeceğini, devletin sınırlarını nerelere kadar genişleteceğini düşünürdü."

Latin tarihçilerden Giocomo languschi de, geleceğin "Fatih"inden şu satırlarla bahsediyor:

"Mehmed, büyük bir zekâ ile kendini göstermiştir. Her konuda inatçı ve delicesine bir cesaretle, aklına koyduğunu gerçekleştirmeğe çalışır. Her gün, kendi çevresinden olan Chiriaco d'Ancona adında birisi ile bir başka İtalyan'a Roma tarihi ile diğer tarihleri okutup dinlerdi. Ona Livius, Heredot, Laertius Diogenes, Curtius Quintius'dan yahut papaların, kayserlerin, Fransız kralların tarihlerinden okurlar. İtalya'nın coğrafi durumu, papanın ve kayserin başkentleri, Avrupa'nın siyasi sınırları ve buradaki devletlerin sayısı, vesaire hakkında esaslı bilgi alır. Bu devletlerle eyaletlerini gösteren bir Avrupa haritasına sahiptir. Coğrafi ve askeri ilimlerle uğraşmaktan çok zevk alır. Hükümdar olmak, onun en kuvvetli arzusudur. Ve büyük bir zekâ ile her şeyi kavramayı başarır. İşte biz Hıristiyanların uğraşmak zorunda olduğumuz kişi, böyle bir insandır."

Rumeli Hisarı

Bunları Biliyor musunuz?5

• Fatih küçük yaştan itibaren Arapça, farsça, Yunanca, Lâtince, Slavca, İbranice öğrenerek yetişmişti. Bir alfabe yazacak derecede Uygur harflerini ve lehçesini de öğrenmişti.

• Fatih'in hocaları arasında Akşemseddin, Molla Ayas, Çelebizâde Mehmed, Temçitoğlu, Hocazâde Muslihiddin Mustafa, Hatipzade Mehmed, Molla Seraceddin, Abdülkadir Efendi gibi devrin ünlü simaları bulunuyordu.

• İstanbul'un ilk belediye başkanı Celâlzâde Hızır Çelebi'dir.

• Fatih döneminde Eflâk'ta ortaya çıkan "Kazıklı voyvoda" diye anılan cellad

• Vlad pek çok insanın kanını haksız yere dökmüş, Osmanlı elçilerini diri diri kazığa oturtmuş, derilerini yüzmüş, kavuklarını çiviyle kafalarına çaktırmış, insanlar acı çekerken karşılarında ziyafet vermişti. Bu zalimi kendi kölesi kafasını kesmek suretiyle ortadan kaldırdı.

• Avrupalılar Fatih'e "Büyük Türk", Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'a "Küçük Türk" unvanını vermişlerdi.

• Dünyanın ilk tapu kanunu Osmanlı Devleti tarafından Fatih zamanında hazırlanmıştı.

• Osmanlı Kanunnameleri, Fatih'ten itibaren zirvededir. Kanuni devrine kadar kanun yapma ve kanunu uygulama görevleri ehil ellerdeydi. II. Selimden itibaren uygulamada monotonluk başlamış, III. Murad devrinde kanunların yenilenmesi durmuş, ihtiyaçlara cevap veremez olmuştur.

• Üç kıtada altı asırlık bir hükümranlık kuran şanlı ecdadımızın devlet ve medeniyet mirasının sırlarının bulunduğu ve dünyanın en büyük arşivi olan Osmanlı ar-

şivlerini bizler doğru düzgün incelememişken, bine yakın Amerikalı ve yüze yakın İsrailli tarihçi tarafından bu belgeler didik didik incelenmektedir. Bu gün sadece "Enderun Okulu" hakkında hazırlanan uzman eserlerin ve doktora tezlerinin sayısı 350 dir.

• Fatih'in İstanbul'un kuşatmasında kullandığı topların orta büyüklükte olanlarının 24 ton ağırlığında...Güllesinin 74 cm. çapında ve 490kg, Büyük Şâhilerin ise tam 36 ton!... Edirne'den 50 çift Manda ile çekilerek getirildiğini,830 kg lık granit gülle attığını biliyor musunuz?

• Bugünkü fatih camii, fatih Sultan Mehmed'in yaptırdığı orijinal yapı değildir.1765 yılındaki korkunç depremde yıkılan camiinin yerine Sultan III. Mustafa tarafından1771 yılında yepyeni bir camii yaptırılmıştı.

• Roketlerin geçen yüzyılın ikinci yarısından sonra yaygın şekilde kullanılmaya başlanan silahlar olduğu zannedilir. Hâlbuki Fatih 1478 yılındaki İşkodra kuşatmasında, ilk defa yangın roketi kullanmıştı. 1480 deki Rodos kuşatmasında da yeni bir harika daha ortaya çıktı. Bu defa patlayıcı tahrip roketleri kullanılmıştı

• Fatih Sultan Mehmed devrinin en büyük şairi Ahmed Paşadır. Zamanında "Şairler Sultanı" diye isim yapmış, şöhreti Osmanlı devletinin sınırları dışına taşmıştı.

• İstanbul'un en ilgi çekici yapılarından biri olan Kapalı çarşının temeli (1800 dükkân ile) Fatih tarafından atılmıştı.

Bunları Bilmiyor sunuzdur(!)

Osmanlı tarihinde birçok konu bizim tarih ders kitaplarında okuduğumuz şekilde değildir. 30 yıllık saltanatı sırasında irili ufaklı 17 devleti Osmanlı topraklarına katan Fatih Sultan Mehmed'ten önce Osmanlı'da devlet yönetimi bü-

yük ölçüde bazı ailelerin kontrolündeydi. Sadrazamlık Çandarlı ailesinde, Çavuşbaşılık Samsama ailesinde, Beylerbeyilik Aykutalp ailesinde, Serhat Beylikleri Evrenos ailesi ve Mihail oğullarındaydı. Bunların çoğu yerli, diğerleri de kuruluş yıllarında Müslüman olmuş ailelerdi.

Saltanat Osmanoğulları Ailesi'nde babadan oğula devam ederken, yukarıda sıralanan devlet içindeki nüfuzlu ailelerin çocukları da babalarının ardından aynı görevleri sürdürüyorlardı.

Fakat tarih boyunca tüm devletlerin hayalini süsleyen İstanbul'un olası fethinin II. Mehmed'e (Fatih'e), dolayısıyla Osmanoğulları Ailesi'ne kazandıracağı müthiş itibarın kendi itibarlarını bir ölçüde gölgede bırakacağı endişesi yaşayan aileler de vardı. Hatta o kadar ki, Fatih'in babası II. Murad, tamamen İstanbul'un fethine odaklanan oğlu II. Mehmed (Fatih) lehine tahttan feragat ettiğinde, bundan ciddi rahatsızlık duyan aileler oldu. Neticede yukarıda bahsi geçen ailelerin bir kısmının ısrarlı çabalarıyla (ve diğer bazı nedenlerle) II. Murad yeniden tahta dönmeye razı edildi.

30 yıl hükümdarlıktan sonra 3 Şubat 1451'de 47 yaşında ölen II. Murad'ın tahtına II. Mehmed (Fatih) yeniden oturduğunda, takvim yaprakları 18 Şubat 1451'i gösteriyordu. Henüz on dokuz yaşındaydı. Babasının ölüm haberini aldığında "Beni seven arkamdan gelsin" diyerek hızla Manisa'dan İstanbul'a yola çıktı. Babasının iki kere tahttan çekilmesine yol açan devlet ricalinin (nüfuzlu ailelerin) yeni bir oyun çevirmesinden endişeleniyordu. Yoksa kundaktaki kardeşinden başka tahttın rakibi yoktu.

Tahta oturur oturmaz İstanbul'un fethiyle ilgilenmeye başladı. Gerekli hazırlıkları tamamladıktan sonra 23 Mart 1453'te Edirne'den hareket etti. 6 Nisan 1453'te İstanbul'u kuşattı. Fakat İstanbul"u fetih planları arzu ettiği gibi gitmiyordu. Fetih geciktikçe, yapılan divan toplantılarında ordu-

nun yorulduğu, işi daha fazla uzatmadan kuşatmanın kaldırılması yönündeki görüşler de giderek ağırlık kazanıyordu.

Fatih kuşatma öncesi Bizansın içinde bulunduğu durum ve savunma gücü hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olmasına rağmen, karşılaştığı dirence anlam veremedi. Surların bir noktasından göstermelik hücum yapıp asıl saldırıyı surların bir başka noktasından yapma teşebbüsleri de sürekli başarısız oluyordu. Fatih'in zihninde, Bizansın göstermelik hücumlardan haberdar olup asıl hücum yapılacak noktalar hakkında bilgi sahibi olduğu gibi endişeler hâkim olmaya başladı. Tünel kazarak surların altından geçme planları da, Bizanslıların tünellerin çıkış noktaları hakkında bilgi sahibi olması ve gerekli tedbirleri alarak Osmanlı askerinin kaybına neden olması nedeniyle birkaç kez akim kaldı. Fatih'in Bizans'la işbirliği yapanlar olduğu yönündeki endişeleri giderek ağırlık kazandı.

Kuşatmanın kaldırılmasını en çok isteyenlerin başında Çandarlı geliyordu. Çandarlı ailesi kuruluş yıllarından beri devlete hizmet ediyordu. Çandarlı'nın Bizans'la işbirliği yaparak kuşatmanın başarısız olması yönündeki çabalarında maddi çıkarın etkili olduğunu düşünmek doğru olmaz. Çandarlı'nın o tarihteki serveti padişahınkinden fazla idi. Ayrıca İstanbul ticaretini, Bizanslı aracılarla elinde tutuyordu. Çandarlı'nın rahatsızlığında, Osmanoğulları Ailesi ile kendi ailesi arasındaki itibarın oldukça açılması gibi manevi nedenlerin ağır bastığı tarihçilerin genel görüşüdür.

Fatih'in zihninde Çandarlı'nın Bizans'la işbirliği yaptığı düşüncesi ağırlık kazansa da, kuşatma devam ederken ordunun morali bozulmasın, Çandarlı kendi yandaşlarını harekete geçirmesin diye bir girişimde bulunmadı. Fakat 29 Mayıs'ta İstanbul'a girişinin hemen ertesinde, 30 Mayıs'ta kendisini tutuklattı ve Edirne'ye hapse gönderdi.

Temmuz ayı geldiğinde Çandarlı'nın yalnız kafasını vur-

durmakla kalmadı, bütün malını mülkünü de hazineye aktardı. Çandarlı'nın idamıyla, Osmanlı tarihinde ilk defa bir Sadrazam (Başbakan) bu şekilde hayatını kaybetmiş oldu.

Çandarlı'nın yerine, Enderun'da yetişmiş Mahmud Paşa geçti. Bu olay üzerine Fatih'in hocası Akşemseddin, padişah odasına geldiğinde ayağa kalkmamış, hizmetlerine karşılık kendisine sunulan 2000 altını da almamıştır.

Çandarlı'nın Rumlarla işbirliği yaptığı için idam edildiği konusu ihtilaflıdır. Asıl sebep olarak, gençlik yıllarında taht-tan inmeye zorlanması ve bu yolla onurunun kırılmasında Çandarlı'nın etkisine inanması gösterilmektedir. Bunun yanında, bundan sonraki hedefleri için Çandarlı'yı bir engel görmesi de ihtimaller arasındadır. Nitekim Çandarlı'nın idamının hemen ardından güvendiği isimlerden Şehabettin Paşayı ikinci vezir yapmış, Saruca ve Zağanos Paşaları divana almış, Anadolu beylerbeyliğini de İshak Paşaya vermiştir. Böylece yeni fetih hareketlerinde kendisine engel olabilecek büyük ailelerin devlet yönetimindeki nüfuzlarını kırmış, liderliğini pekiştirmiştir

Otlukbeli Seferinin Sebebi

Fatih, İstanbul'un fethini gerçekleştirip, Anadolu birliğini sağlamak için harekete geçtiğinde, "Şah"lık sevdasına düşen, aslen Sünni olduğu halde, İran'daki mezhep taassubunu siyasi emelleri için kullanarak iktidara gelen Uzun Hasan Fatih'e karşı Avrupa haçlılarıyla ittifak kurma yoluna girince fatih kendisine şu mektubu yazmıştı.

"Ben, Sultan Bayezid oğlu, Mehmed oğlu, Murad oğlu, Sultan Mehmed'im!

Sen, Acem ülkesinin başbuğu büyük han, Hasan Han'sın.

Kişi devletine mağrur olup haddini aşarsa, kudretinin yutulacağı uçurumun kenarına geldiğinden emin olmalıdır. Ka-

fanın içi şeytanca kötülüklerle dolu. Aklından onları kov ve insanların anlaşmasını sağlayan akıla kulak ver. Bizim memleketimiz İslam'ın merkezidir. Kâfir kanı her zaman İslam'ın kandilini tutuşturan yağ olmuştur. Eğer bize karşı gelirsen, imanımızın düşmanısın, demektir.

Bütün devlet ve bütün şeriat düşmanlarını yok etmek için atımızı eyerledik, kılıcımızı kuşandık.

"Bilemedim!" yahut "gafil idim!" demeyesin. Şevval ayında muzaffer askerlerim, Allah'ın izniyle benimle beraber senin üzerine yürüyecektir. Allah bu kulunu sebep kılarak, senin zulmünü mazlumlar üzerinden kaldıracaktır.

Senin adını ve sanını yok edeceğim.

Sana söyleyecek fazla sözüm yok!...

Ancak... İyilik dileyen iyilik bulsun!"

Gönül Sultanları Akşemseddin

Fatih Sultan Mehmed hocası Akşemseddin'e büyük bir hürmet gösterirdi. Hocası kendisini ziyarete geldiğinde onu hep ayakta karşılardı. Mahmud Paşa, bir gün merak:

"Hünkârım! Bağışlayınız, merakımı mucip olduğu için soruyorum. Siz hiçbir âlime göstermediğiniz hürmet ve tazimi Akşemseddin'e gösteriyorsunuz! Onun yanında size bambaşka bir hal oluyor. Bunun sebebini lütfeder misiniz?"

Fatih Sultan Mehmed bir süre düşündükten sonra:

"Bak paşa, ben hiçbir zaman, hiçbir mekân ve hiçbir şahısta görmediğim heybet ve câzibeyi, bu zatta görüyorum. Bu heybet ve muhabbet, gönlümü alt-üst ediyor. Beni apayrı âlemlere götürüyor. Muhabbet ve heybet, birbirine zıt iki hâl olduğu halde, ruhumda nasıl birleşiyor? Ben de buna hayret ediyorum... Bu hâl, nedir, neyin nesidir? Onun cismani varlığından değil, Hakk'ın mazharı olmasındandır. Onun huzurunda elim titriyor, dilim dolaşıyor, aciz bir çocuk gibi kalı-

yorum. O'nun gönül penceresinden apayrı âlemler seyrediyorum. İşte bu hâlim O'nun kendi rûhî âlemlerinin bana yansımasıdır. Ve anlatması çok zor." Dedi.

Bu sebepledir ki İstanbul'un manevi fatihi sayılan Akşemseddin Hazretleri padişahı kendi sohbetinden men etmiş, onu tesir altında bırakmamak için İstanbul'dan ayrılarak memleketi olan Göynük'e yerleşmiştir. Ancak aralarındaki gönül bağı hiçbir zaman kopmamış muhabbetleri manen ve madden devam etmiştir. Aşağıdaki mektup bunun en güzel örneklerinden biridir.

"Dünya rahatlığı, âhiret rahatlığına nispetle yok gibidir. Cismânî lezzet, rûhânî lezzete nispetle bir hiçtir. Hiçe iltifat etmeyiniz! Belâların en şiddetlisi peygamberlere, sonra velilere, sonra halifeleredir. Peygamberler ve veliler yolunun yolcusu olduğunuzu, en büyük nîmet bilip hiçbir beladan elem duymayınız, aksine lezzet alınız. Kur'an-ı Kerim'de "bir zorluk" iki kolaylık arasında zikredilir. İnşallah yakın zamanda zorluklar bitecek, her tarafta düşmanlar zelil ve hakir olacaktır. Yanımda Allah'a ahdettiğiniz şeyleri sakın bozmayınız! Böyle yaptığınız takdirde Allah'ın izniyle her zaman mensur ve muzaffer olursunuz!

Memleketin ahvali, sizin ahvalinize tâbîdir. Zira Sultanlar, memlekete nisbetle bedendeki ruh gibidirler. Bedeni idare eden ruhtur. Kendinizi sair halk gibi zannetmeyiniz ve memleketin ıslahından başka bir şeyle meşgul olmayınız!...

Vesselâm..."

Elimizdeki İslam'ın Kılıcıdır

Fatih, İstanbul'un fethinden sonra Trabzon Rum İmparatorluğu üzerine sefere çıkmıştı. Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan akrabalık tesis etmiş olduğu bu devletin Fatih'in eline geçmesini istemiyordu. Bu sebeple annesini ricacı göndererek padişahı bu seferden vazgeçirmeğe çalışmıştı.

Uzun Hasan'ın annesi Sârâ Hatun Fatih'in huzuruna varınca şöyle dedi:

- Oğul! Han oğlu hansın! Bir yüce hükümdarsın! Trabzon gibi küçük bir kale için bunca meşakkate değer mi?

Fatih Sultan Mehmed, Sârâ Hatuna şu mukabelede bulundu:

- Ey ihtiyar ana! Bilmez misin ki, elimizde tuttuğumuz dîn-i İslâm'ın kılıcıdır. Sen zanneyleme ki, bunca zahmetler, kuru bir toprak parçası içindir. Bilesin ki, bütün gayretlerimiz Allah'ın dinîne hizmettir. İnsanları hidayete kavuşturmak içindir. Yarın Allah'ın huzuruna vardıkta, yüzümüz kara olmasın diyedir. Elimizde İslâm'ı tebliğ ve ta'zîz imkânları varken, birtakım zahmetlere katlanmayıp ten rahatlığını tercih edersek, bize gâzî denilmesi revâ olur mu? Ehl-i küfre İslâm'ı götürmezsek, onların azgınlıklarına mânî olmazsak, huzûr-i ilâhîye hangi yüzle çıkarız?!"

Gönül Sultanları Şeyh Ebu'l Vefâ

Fatih Sultan Mehmed döneminin önemli simalarından biri de şeyh Ebu'l Vefâ(ks) Hazretleridir.

Fatih bir gün devlet erkânından bir gurupla Şeyh Ebu'l Vefâ Hazretlerinin dergahına gider. Dergâh kapısı gelen misafirlere açılmaz. Padişah bu duruma son derece üzülür ve geri döner. Üzüntülü olan diğer bir kişi de kapının açılmasına izin vermeyen Şeyh Ebu'l Vefâ Hazretleridir.

Padişah başta olmak üzere herkes bu işin sırrını merak etmektedirler. Nasıl olurda İstanbul'un kapılarını İslam'a ve Müslümanlara açan bir sultana dergâhın kapıları açılmazdı?

Ayni durum aradan bir süre geçtikten sonra yine tekrarlandı. Padişah yine ziyaret için dergâhın kapısına vardı. Kapı yine açılmadı.

Fatih işin sırrını öğrenmek ve düştüğü sıkıntıdan kurtulmak için şeyhe bir aracı gönderdi ve.

- Kemal-i edeple huzura gir! Anla bu iş neyin nesi? Bu muamma nedir? Niçin huzura kabul edilmedik? Dedi.

Aracı huzura vardığında gönül sultanı yaşlı gözlerle ona şunları söyledi:

- Hünkârımızın hassas ve coşkun bir gönlü vardır. Bizim dergâhımıza girer de bizim dünyamızın zevkini tadarsa, onu bu âlemden koparmak mümkün olmaz, devlet idaresine dönmez. Lâkin bu mülk ve bu ümmet ona emanettir. Kendisi kadar liyakatli bir kimse daha yoktur ki yerini doldursun. Mülk ve ümmet zarar görür, biz de günahkâr oluruz!

Biz biliriz ki hünkâr hazretleri buranın manevi havasını kokladığı an neyi var neyi yok dergâha infak edecek tabiattadır. Böyle bir şeye sebep olursak bu kadar dul, yetim, garip, biçare ve bikesin hakkı buraya akacaktır. Ayni zamanda mürîdânın gönlüne de dünya muhabbeti girecek, düzenimiz bozulacaktı...

Biz, Hünkârımıza dua ve teveccüh halindeyiz. Gönlü gönlümüzün içindedir...

Mesaj Fatih'e ulaşınca koca hünkâr başını önüne eğip ağlamaya başladı.

Ebu'l Vefâ hazretleri ile Fatih'in görüşmesi mümkün olmadı. Ta ki büyük Sultan vefat ettiğinde Fatih Sultan Mehmed'in cenaze namazını Şeyh Ebu'l Vefâ hazretleri kıldırdı.

Mihrabın Yeri

Bayezid camiinin edebiyatı oldukça zengindir. Evliya Çelebi cami inşaatı esnasında geçen bir olayı şöyle anlatır:

"Caminin inşaatı devam ederken mihrabın konulması esnasında bir tereddüt yaşandı. Camii inşaatını gezen padişah Mihrabın yerinin doğru olup olmadığını sorunca Mimarbaşı;

- Sultanım mihrabın yönü bizim hesaplamalarımıza göre bu şekildedir. Diye cevap verir. Bunun üzerine II. Bayezid Mimarbaşını yanına çekerek;

- *Şu ayağıma bas, bakalım!* Der.

Mimar başı ufak bir tereddütten sonra Sultanın ayağına basınca Kâbe-i Muazzama gözlerinin önüne gelir. Mimarbaşı derhal II.Bayezid'in ayaklarına kapanarak af diler ve mihraptaki hesap hatasını bu manevi işaret doğrultusunda düzeltir ve temeli atar.

Caminin inşaatı tamamlanıp ibadete açıldığı gün ilk namaz için toplanan devlet erkânı, ulema ve İstanbullulara hitap eden padişah ilk namazı ömrü boyunca ikindi ve akşam namazlarının sünnetini hiç terk etmemiş olan kişinin imamlık yapmasını isteyince, kimse ortaya çıkmaz. Bu durum karşısında Bayezid Han şöyle der;

- ***Elhamdülillah ömrümüzde seferde ve hazarda sünnetler terk etmedik.*** Ve kendisi imam olarak namazı kıldırır, camii ibadete açılır.

Bu Fermanım Size Ulaşınca Bilesiniz ki!

Osmanlı padişahları, çok az istisnalar dışında, hem fiilen hem de kavlen İslam'ın getirdiği içki yasağına uymuşlar ve bu yasağa uyulması için hukukî tedbirleri almışlardır. II. Bayezid'in Bursa Kadısı ve sancak beyine gönderdiği fermandan bir bölüm şöyleydi.

"....fermanım size ulaşınca bilesiniz ki:

1. Dergâhıma arz olundu ki, sancağınıza bağlı şehir, kasaba ve köylerde, düğünlerde, toplantılarda ve benzeri yerlerde, açıkça şaraplar içildiği, çeşitli sarhoş edici içkiler kullanıldığı, her türlü rezaletin ve sefahatin irtikâp edildiği görülmüştür. Ayrıca İslâm'ın şeâirine riayet edilmeyerek fâsıkların bu gibi gayr-i meşrû fiillerinden, bütün Müslümanların ve özellikle de âlimlerin ve sâlihlerin rahatsız olduğu bildirilmiştir.

2. Durum böyle ise, emr-i bil-ma'rûf nehy-i anil-münker vazifesi boynumuzun borcu olması hasebiyle, bu gayr-i meş-

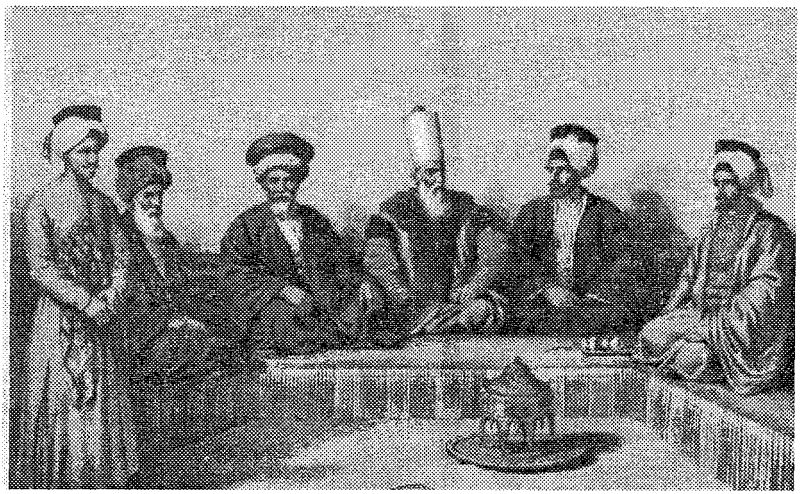
rû fiillerin yasaklanması için, görevli olarak Hamza'yı gönderdim ve aşağıdaki talimatı verdim

3. Emrim size ulaşınca, bu konuda tam ihtimam gösteresiniz. Siz ki, sancak beyisiniz, kadılarsınız. Bizzat bu işin üzerinde durup kazanızdaki halka şehirlerde, köylerde ve kasabalarda, tekrar te'yîd ve tehdit ile yasak edesiniz.

4. Bundan sonra hiçbir yerde, fâsıklar toplanıp açıkça günah işlemeyeler ve İslâm'ın şe'airine gereği gibi riayet edeler.

5. Bütün bu yasaklara rağmen dinlemeyip, düğünlerde ve toplantılarda açıkça içki içen ve gayr-i meşrû fiiller işleyenlerin toplantılarını bozup dağıtasınız ve kendilerini de tutuklayasınız. Had cezası gerekenlere şer'î had cezasını tatbik edesiniz ve ta'zir cezası gerekenlere de gereken cezayı verip, yerine göre teşhir edesiniz, hapse atasınız. Kısaca haklarından gelesiniz ve daima bu emrime ri'âyet edesiniz.

6. Buna rağmen uslanmayıp inat eden ve anarşi çıkaranları, isim isim yazarak dergâhıma arz edesiniz. Onlar hakkında hüküm nasıl sâdır olursa, gereğini yapasınız."

Divan Toplantısı

İlk Hacı Osmanoğlu

Osmanoğullarından ilk hacca giden kişi Şehzade Cem idi. Şehzade Cem Hacc ibâdetinden duyduğu zevki Şu beyitle ifade etmiştir:

Kâbetullâh'â varup bir kez tavâf eylediğin,
Bin Karaman, Bin Acem, bin memleket-i Osmân'dur..

Şair Kardeşler

II. Bayezid ve Şehzade Cem Saltanat mücadelesi esnasında birbirlerini yazdıkları şiirlerle hicvetmişlerdi. Cem Sultan ağabeyi II. Bayezid'e yazdığı bir beyitte şöyle diyordu:

"Sen bister-i gülde yatasun şevk ile handân
Ben kül döşenem külhan-i mihnette sebep ne?

II. Bayezid bu siteme şu karşılığı vermişti.

"Çün, rûz-i ezel kısmet olunmuş bize devlet
Takdire rıza virmeyesün böyle sebeb ne?
Haccü'l Harameynüm diye ben da'vi kılursun
Bu saltanat-ı dünyeviye bunca taleb ne?"

Şehzâde Cem'in Arzusu

Şehzâde Cem, II. Bayezid'le giriştiği taht mücadelesini kaybedince Rodos'a gitmiş, Rodos Şövalyeleri Cem'i Papa'ya belli bir bedel karşılığı teslim etmişler, daha sonra Roma'ya giden Şehzâde Cem orada 6 yıl adeta sürgün hayatı yaşamış, bilahare bu sürgün hayatında zehirlenerek öldürülmüştü. Papalığın Osmanlı devletine karşı koz olarak kullandığı Şehzâde Cem kendisine yapılan Hıristiyanlık teklifine şöyle mukabelede bulunmuştu:

- Değil Osmanlı Saltanatı, bütün dünyanın sultanlığını da verseniz, dinimi değiştirmem.

Ölmeden önce bir yakınına şu vasiyette bulunmuştu;

- Benim mevtim haberin intişar ve ilan idesiz. Ola ki, bu kâfirler benim adıma Müslümanlar üzerine, hurûç ederler. Benden sonra kardaşım Bayezid'e varasız, diyesiz ki, beni reddetmesin, ne veçhile olur olsun, benim tabutumu kafir memleketinde koymasın. Ehl-i Islâm memleketine bir yere çıkarsın. Cem'i borçlarımı eda eylesin. Avlâd-ı iyâlimi, bana hizmet edenleri affeylesin. Hallerine göre memnun etsin. Hakkını helal etsin. Bizi duadan unutmasın.

Gönül Sultanları Gül Baba

II. Bayezid, bir av gezisinden dönüyordu. Birden çevreyi gül kokusu sardığını hissetti.

- Bu güzel kokular nereden geliyor? Diye sordu.

Paşalardan bir cevap verdi:

- Devletlûm, Gül Baba derler bir İstanbul gazisinin bahçesinden. Şu yamaçları gül ağaçlarıyla donattı. Bu kokular oradan geliyor.

Padişah atının başını o yöne çevirdi:

- Babamızın silah arkadaşları, gazi askerlerini ziyaret etmek isterim, dedi.

Gül Baba gelenleri bahçenin önünde karşıladı. Padişah ihtiyara bakarak:

- Savaşta bastığı yeri titreten, barışta oturduğu yeri gül bahçesi haline döndüren yiğit asker sen misin? İhtiyar başını önüne eğerek:

- Siz öğle diyorsanız, öğledir Sultanım. Bu güzel iltifatlarınızla kulunuzu ihyâ ettiniz, şereflendirdiniz.

Padişah bu mütevazı ihtiyarı daha da takdir ederek:

- Hayır, Gül Baba, sen Hz. Peygamber'(SAV)in övdüğü İstanbul'u fetheden mübarek askerlerdensin ve sen onun remzi olan güllerle bu beldeyi ihya ederek daha büyük bir şeref kazanıyorsun.

Padişah atından inerek, ihtiyarın kulübesine girdi.,Gül Baba'nın utana sıkıla gösterdiği eski bir minderin üzerine gönül rahatlığıyla oturdu, ihtiyarın sunduğu bir kâse soğuk gül şerbetini yavaş yavaş, içine sindire sindire içti. Ve şöyle dedi.

- İstersen seni saraya aldırayım, artık çalışma, yaşlılık dönemini rahat içinde geçir.

İhtiyar yine başı önünde saygıyla:

- Sağ ol sultanım, ben burada rahatım. Ama bana iyilik etmek istersen buraya bir medrese yaptır, memlekete hizmet edecek gül çocuklar buradan yetişsin.

Padişah Gül Babanın teklifini büyük bir mutlulukla kabul etti.

- Gönlün rahat olsun, en kısa zamanda bu isteğin yerine gelecektir. Diyerek ayağı kalktı, dışarı çıktılar, Padişah atına binerken Gül Baba kendisine bir demet kırmızı, bir demet sarı gül sunuyordu.

Bu nazik ikram karşılıksız kalmadı. 1481 yılında Gül babanın kulübesinin bulunduğu bahçeye büyük bir bina yapıldı, bu bina 1868 de "**Mekteb-i Sultani**" cumhuriyet döneminde "**Galatasaray Lisesi**" ismini aldı. Gül Babanın türbesi bu bahçenin içerisindedir.

Bunları Biliyor musunuz?6

- "Veli" diye anılan II. Bayezid çıktığı seferlerde, üzerine bulaşan tozları toplatarak "Eğer bir kimsenin ayakları Hakk yolunda tozlanmışsa, Allah o ayakları cehennem ateşinden koruyacaktır" hadisi şerifi gereği bir tuğla yaptırarak bu tuğlanın vefatında mezarına ve sağ kolunun altına konulmasını vasiyet etmişti.
- II. Bayezid zorla emekliğe mecbur edilen ve kendisine tahsisat bağlanarak görevden uzaklaştırılan ilk padişahtır

• Kendi ülkesindeki âlimleri koruyan II. Bayezid, ülke sınırları dışında ki Molla Camî, Celaleddin-i Devvanî, Seyfeddin Ahmed, Cemaleddin Atâullah gibi âlimlere ve şairlere her sene tahsisat göndermiştir.

• II. Bayezid dönemi kaptanlarından Kara Hasan Reis 1499 da Haçlı donanması ile meydana gelen bir çarpışmada kendi gemisini ateşleyerek, haçlı donanmasının arasına dalmış ve haçlı gemilerinin havaya uçmasını sağlayarak büyük bir zafer kazanmıştı.

• Endülüs Müslümanları ve Yahudileri İspanya kralının zulmünden kurtulmak için II. Bayezidden yardım istemiş, padişahta Kemal reis komutasında bir donanma göndererek Endülüs Müslümanları ve Yahudileri katlolunmaktan kurtarmıştı.

• 1490 yılı 24 Temmuzunda tanyeri ağarırken, gökyüzü aniden kararmış, ardı ardına şimşekler çakıp yıldırımlar düşmüştü. Bu arada at meydanındaki silah deposuna yıldırım isabet etmiş müthiş bir infilak olmuş, civardaki dört mahalle havaya uçmuş, Üsküdar'a taşlar savrulmuştu. Ardından başlayan yağmurlarla İstanbul büyük bir afet yaşamıştı.

• 1492 yılında ortaya çıkan Veba salgınında İstanbul'da binlerce kişi öldü.

• 1502–1503 yıllarında Anadolu ve Rumeli'de 3 yıl süren veba salgını ve 6 yıl süren kuraklık sayısız insanın ölümüne sebep oldu.

• Osmanlı Kaynaklarında Kıyamet-i Suğrâ(Küçük Kıyamet) olarak adlandırılan büyük deprem felaketi Aralıklarla 45 gün sürdü. Bu felakette 109 cami ve mescit, 1070 ev ve dükkân yıkıldı 5000 kişi hayatını kaybetti.

• II. Bayezid, tehlike sona erdikten sonra hızlı bir imar faaliyetine girişti. Ev başına 20'şer akça toplandı. Anadolu ve Rumeli'den 77 bin işçi, 3 bin usta getirtilerek, 65 gün içinde şehir baştanbaşa imar edildi.

Mazlum Milletlerin Hamisi Osmanlı

1492 Endülüs'te İslam hâkimiyetinin sona erdiği tarihtir. İspanyolların bir milyon Müslüman'ı katletmeleri, sayıları 300 000'i bulan Yahudileri İspanya'dan sürmeleri üzerine zulme uğrayan bu insanlar Osmanlı Padişahından yardım istediler. II. Bâyezid Kemal Reis komutasında gönderdiği gemilerle 300 000 Müslüman ve çok sayıda Yahudi aileyi İspanyolların elinden kurtarmıştır.

Kurtarılan Yahudiler zimmî statüsü ile Selanik, Edirne, Eğriboz'a bağlı Lidâviye ve Tırhala çevresine yerleştirilmiştir.

Şair Padişah

Siyaset alanında olduğu kadar edebiyat alanında da söz sahibi olan Yavuz "Selimî" mahlası ile şiirler yazmış ve şiir hakkında şöyle demiştir;

"Şiir öğle bir kaptır ki onun içine temiz olmayan hiçbir şey atılamaz."

Aşağıdaki şiirler onun ruh dünyasına ışık tutacaktır.

Pâdişâh-ı âlem olmak bir kuru kavga imiş;
Bir velîye bende olmak cümleden a'lâ imiş!..

İhtilâf u tefrika endişesi,
Kuşe-i kabrimde dahi bî-karar eyler beni;
İttihâdken savlet-i a'dâyı def'a çaremiz
İttihâd etmezse millet, dağidâr eyler beni...

Parayla Asker Olunmaz

"Koçi Bey Risalesi"nde anlatılır:

Mısır Seferi esnasında devletin "imdadiye" adı altında gelir düzeyi yüksek olanlardan aldığı borçlar geri ödenirken,

kendisinden borç alınan bir bezirgân defterdar'a şu teklifte bulunur;

- Devletin sayesinde hamd olsun yüklü bir servete kavuşmuş bulunuyorum. Dünya da oğlumdan başka kimsem de yoktur. Verdiğim parayı hazineye bağış kabul ediniz. Buna karşılık, oğlum günde iki akçe ile "Cebeci ocağı"na kayd olunsun.

Defterdar, bezirgân'ın bu teklifini Padişah'a arz eder. Fakat Yavuz'un büyük bir tepkisi ile karşılaşır;

- Bak paşa! Bana böyle kanunsuz bir teklif getirdiğin için ecdadımın ruhlarına yemin ederim ki senin de bunu teklif edeninde boynunu vurdururdum. Gel gör ki halkın "Mekke ve Medine fatihi Sultan Selim Han kişinin parasına tamah etti" demelerinden çekinirim. Tez bezirgânın paralarını ödeyesiz ve bir dahi böyle bir teklifle zinhar karşıma çıkmayasız...

Gönül Sultanları Sümbül Efendi

Osmanlı saray geleneğine göre, Taht'a çıkan padişahın ilk işi ata kabirlerini ziyaret etmekti.

Yavuz Sultan Selim de bunun için Bursa'ya gitmiş, dedelerinin türbelerini dolaşmıştı. Ancak, amcası Cem Sultan'ın kabrini ziyarette duyduğu üzüntü, derhal müthiş bir öfkeye dönüştü. Cem'in başına gelen felâkette Koca Mustafa Paşa'nın da payının bulunduğunu düşünüp, onu Bursa'da idam ettirdi.

Buna rağmen, öfkesi yatışmamıştı. İstanbul'a gelir gelmez, Koca Mustafa Paşa'nın yaptırdığı Cami, medrese, imaret ve dergâh'ın yıktırılmasını emretti.

Ne var ki, yıkım işi için Koca Mustafa Paşa semtine giden görevliler, emri yerine getiremeden geri döndüler. Dergân'ın şeyhi Sümbül Efendi, onlara mani olmuştu.

Yavuz bu durumu öğrenince hışımla;

- Öyleyse ben kendim gider, orada ne varsa yerle bir ederim! Dedi ve dergâh'a doğru hareket etti. Padişah dergâh'a ulaştığı zaman Sümbül Efendi'yi ve dervişlerini, el bağlamış, saf tutmuş olarak kendisini bekler halde buldu. Birden bütün öfkesinin geçtiğini, benliğini bir hürmet ve muhabbet duygusunun sardığını hissetti ve atından edeple inerek;

- Sizi ziyarete gelmiştik, dedi.

Mülkün ve gönüllerin Sultanları birbirlerine karşılıklı iltifatta bulunup, bir süre sohbet ettiler.

Yavuz ayrılırken, sümbül Efendi şu teklifte bulundu;

- Padişahların emirleri daima yerine getirilmeli. Sizinde emriniz yere düşmesin, kul taifesi yanlış anlar ve yanlış yorumlar. Emir buyurunuz, hiç olmasa medreselerin ocak başlarını yıktırsınlar.

Bu ince teklif padişahı ziyadesiyle duygulandırdı, emir yerine getirilirken padişah samur kürkünü çıkararak, Sümbül Efendiye hediye etti. Sümbül efendi, devrin gönül sultanlarından, âlim ve veli bir Allah dostudur. İki eseri vardır. Sümbülîye Tarikatının kurucusudur.

Adını Süleyman Koydum

Büyük Cihangir Yavuz Sultan Selim Han Kur'an- Kerîm okuyordu. Neml suresinin 30. Ayetini okuyordu ki, saray görevlileri gelerek, bir oğlunun olduğu müjdesini illettiler. O bir an başını kaldırdı;

- Adını Süleyman koydum! Diyerek tilâvetine devam etti.

Ayet'in meali şöyledir

"O muhakkak ki Süleyman'dandır ve O (mektubun ilk satırı) BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİMDİR"

Yavuz'un Mektupları

1514 yılında Çaldıran seferine çıkan Yavuz Sultan Selim, Şah İsmail'e şu mektubu göndermişti:

"Ben ki Osmanlıların hükümdarı, gazilerin serdarı, kahramanların efendisi, iman düşmanlarını yıkan, zalimlerin korkusu, kibirli hükümdarların önünde diz çöktükleri bayezid oğlu Muzaffer Sultan Selim Han'ım!"

"Sen ki, Safevîlerin şöhretli İsmailisin!

Sana şöyle hitap ediyorum ki, insanlara tevdi edilen işler sebepsiz değildir.

Bunlarda insan ruhunun nüfuz edilmez sırları vardır. İnsan ilâhi buyruklara bağlı olmalı ve din yolundan ayrılmamalıdır. Sultanların adalet üzre bulunmaları, zulümden sakınmaları gerekir..."

Meşveret sonucu alınan asil kararlara göre seninle savaşa girmiş bulunuyoruz. Şimdi İstanbul'dan hareket edip sana doğru gelmekteyiz. Seni geçtiğin yerlerde yükselttiğin alevlerin içinde boğacağız.

Sana bu mektubu yazışımın sebebi, seni gerçek hidayet yolu ehl-i sünnet çizgisine davet etmek içindir. Gayr-i meşru olarak üzerlerinde hak iddia ettiğin ve bizden zorla koparak aldığın toprakları terk etmeni tavsiye ederiz. Eğer güven içinde, huzurlu yaşamak istiyorsan söylediklerimizi hemen uygularsın.

Yok, eğer hatalarında direnirsen hâlâ kudretli olduğunu sanır ve çılgınca yiğitlik iddialarında ısrar edersen, az zamanda ovalarının çadırlarımızla dolduğunu göreceksin.

Hidayet yolunda olanlara selam olsun!

Yavuz bu mektuptan sonra ikinci bir mektup göndererek, er meydanına çıkmayan Şah İsmail'i savaş meydanına davet etmiş ve bu mektupla beraber Şah'a bir asa, bir Hırka, misvak, kuşak göndererek askerliği bırakıp dervişliğe soyunmasını istemişti.

Gönül Sultanları Zenbilli Ali Cemali Efendi

Yavuz Sultan Selim, bir kızgınlık sırasında 150 hazine memurunun idam edilmesini emretmişti.

Bu emir, ne kadar ağır ve haksız olursa olsun, itirazsız yerine getirilecekti. Çünkü hiçbir devlet adamı, Yavuz'un kararlarına karşı çıkabilmek cesaretine sahip değildi. Böyle bir davranış bile bile ölümü göze almak demekti.

Ancak, Şeyhülislâm Ali Cemâli Efendi, fikrini açıkça söyledi. Padişahın bu itirazı devlet işlerine müdahale saydığını bildirmesi üzerine de şöyle dedi:

"Gerçekten, padişahların işlerinde bağımsız olmaları, müdahaleden uzak kalmaları gerekir. Fakat tedbirli, tecrübeli, olgun kişilere danışmaları gerekir. Bunun tersi ise, memleketin zararınadır. Benim isteğim saltanat işlerine müdahale değil, sizin ahiretinizi kurtarmak, Allah indinde mesul kalmamanız içindir. Bu memurların kanları vazgeçerseniz ne âlâ, vazgeçmezseniz, Allah'a bunun hesabını siz vereceksiniz."

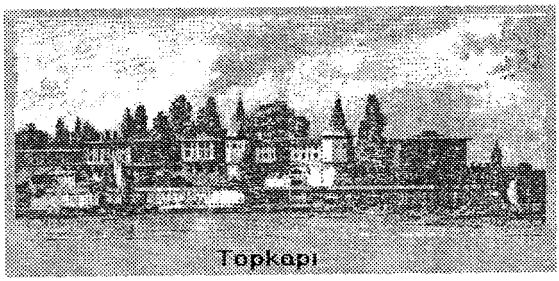
Şeyhülislâm'ın bu sözleri üzerine Yavuz, görevlileri affetti.

Yine bir gün, yasak edildiği halde, ipek ticareti yapan 400 kişinin idamına ferman çıkarılmıştı. Duruma muttali olan Zembilli Ali Cemalî Efendi idamı emredilen adamların bağışlanması için Padişaha başvurarak ipek ticaretiyle ilgili işleri yürütmek üzere "Harîr Emini" denilen bir devlet görevlisinin bulunduğunu, hatırlattı. Böyle bir makamın bulunması ipek ticaretinin yapılabileceğinin işaretidir, bu ticarete izin verildiği anlamını taşır. Diye fikrini beyan edince Yavuz'un canı sıkıldı, fakat bir süre sonra Şeyhülislâm'ın haklı olduğunu anlayarak, yapacağı hatadan dolayı, uyarılıp, vebal altına düşmekten kendisini kurtardığı için Şeyhülislâmına daha çok saygı duydu. Ali Cemâlî Efendi devrin en bü-

yük ulemâsındandı. Edirne, Amasya ve İstanbul'da ki Sahn-ı Seman Medreseleri hocalığında bulunmuş. II. Bâyezid tarafından Şeyhülislâmlık görevine getirilmişti.

Görevi esnasında hak ve adaletten ayrılmamış, baskılara karşı göğüs germiş, tehditlere aldırış etmemiştir. Vaktiyle II. Bâyezid'in bir görüşme teklifini de reddetmişti. Yavuzla yaptığı bir tartışma sonucunda huzurdan, selâm vermeden ayrılmış Yavuz buna rağmen kendisine büyük saygı göstermiştir.

II. Bâyezid, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman dönemlerini kapsayan 23 yıllık görevi süresince ilmin izzet ve şerefini layıkıyla korumuştur. Ali Efendi kendisinden fetva isteyenleri bekletmemek için, penceresinden bir zenbil sarkıtıp soruları bununla alır, cevabını hemen kâğıda yazarak aşağı sarkıttığı için Zenbilli unvanı ile anılmıştır. Zenbilli Ali Efendinin eserleri arasında "Muhtârâtü'l- Fetavâ" "Adâbü'l Evsiya" ve Camiü's- Füsûlin" vardır.

Topkapı Sarayı

Kılıç Kuşanma

İstanbul'un fethinden sonra Osmanlı padişahı olanlar, geleneksel olarak hep aynı yerde kurulan tahta törenle oturup hükümdarlıklarını ilan etmişlerdir. Padişahlığı-mesela sefer dolayısıyla- daha evvel ilan edilenler bile daha sonra bu tahta oturup arada Yeniçeri Ocakları ile diğer askeri ocakların bahşiş ve terakkilerini kabul ettiklerini "**Verdim**" sözüyle

ifade ederlerdi. Bu yüzden: **Al-i Osman Padişahları tahta oturamazlar, meğerki asker kılıcı altından geçmeyenler.** Denirdi.

Nitekim 46 yıl saltanattan sonra katılmış olduğu üç seferin sonuncusunda ve Zigetvar Kalesi kuşatması sırasında 6/7 Eylül 1566 tarihinde vefat etmiş olan Kanuni Sultan Süleyman Han'ın oğlu genç ve mağrur II. Selim bu baskıya karşı koymak isteyince baş kaldıran yeniçeriler tarafından saraya sokulmamış ve sonunda baba evine gidebilmek için ister istemez:

Cümle bahşiş ve terakkileriniz makbulümdür, verdim... Demeye mecbur kalmışlardır.

Sabah namazını Ayasofya Camii'nde kılan devlet ricali Cülûs denilen yani padişahın tahta oturma töreninde bulunmak üzere başta Sadrazam Şeyhülislâm ve Nakıbüleşraf (Peygamberlerimizin soyundan gelen Seyyid ve Şerif'lerin temsilcisi) İstanbul'da bulunuyorsa kırım hanı hükümet üyeleri olan kubbe vezirleri ile Rumeli ve Anadolu Kadıaskerleri, defterdar, Kaptan paşa, Yeniçeri ağası, yine İstanbul'da bulunuyorlarsa Rumeli ve Anadolu Beylerbeyileri ile evvelce bu görevlerde bulunmuş olanlar v.b. Topkapı Sarayı'nın birinci kapısı olan Bâb-ı Hümâyun ve ikinci kapısı olup daha çok orta kapı diye anılan Babüsselâm'dan geçerek Bâbüssaâde adını taşıyan üçüncü kapının önünde kurulmuş olan Cülûs tahtının karşısında devlet protokolündeki yer ve derecelerine göre sıralanırlardı. Yeni padişah Babüssaâde'den görününce alkışçı çavuşlar evvela:

Aleyke Avnullah (Allahın yardımı seninle olsun) Diye alkış yaparlardı. Hünkâr tahta doğru yürürken bu sefer:

Uğurun açık olsun, ikbalin füzün. Padişahım devletinle çok yaşa. Alkışı yaparlardı.

Padişah ilk defa tahta oturunca da:

Maşallah... Mağrur olma padişahım senden büyük Allah

var. Şeklinde alkışlanırdı ki bu, zamanla halk arasında adeta bir atalar sözü haline gelmiştir.

Bundan sonra tebrikler başlardı. Evvela Şeyhülislâm ve Nakıbüleşraf tebrik için tahta yaklaşırken:

Hareket-i Hümayun padişahım devletinle bin yaşa... Alkışıyla onlara ayağı kalkması gerektiği hünkâra hatırlatır onların tebrikleri sona erince de:

İstirahat-ı Hümayun padişahım devletinle bin yaşa. Diye törenin sona erdiğini haber verirlerdi.

Sadrazam etek öpüp tebrik edince:

Maşallah... Ömr-i devletinle çok yaşa. Diye alkışlanırdı.

Bayram tebrikleri de hemen hemen aynı şekilde olurdu.

Padişahlar Cuma selamlığı için ata veya arabaya binmek üzere saray kapısından çıkarken:

Uğurun hayrola, yaşın uzun ola, Allah efendimize ömürler vere... Devletinle çok yaşa. Alkışı yapılırdı.

Padişah camie yaklaştığı sırada selamlık için gelmiş olan devlet ricali atlarından inerler ve sadrazam hünkâra yerden temenna ederken yine:

Maşallah... ömr-i devletinle çok yaşa. Diye alkışlanırdı.

Padişah gerek binek taşına attan inerken ve gerekse namazdan sonra ata binerken:

Yardımcın Allah ola, ömrün uzun ola, hak teala efendimize ömürler vere, devletinde çok yaşa... Alkışı yapılırdı ve buna "**Büyük Alkış**" denirdi.

XIX. Yy. ortalarında Divan Çavuşları Teşkilatı kaldırıldığı için alkış görevi Muzika-i hümayun denilen sarayın alafranga ve alaturka musiki takımlarından ayrılan şeklen yakışıklı ve gürbüz güzel ve gür sesli altı kişiye verilmiş ve bunlar "**Alkışçı Bölüğü**" diye anılmıştır. Amirleri "**Alkışçı başı**" olup bu görevde son olarak bulunan Tevfik Bey, 1909 yılında ikinci meşrutiyetin ilanı üzerine emekliye ayrılmış, alkışçılıkta ilga edilmiştir. 1927 yılında vefat etmiş olan Tevfik

Bey değerli bir musikişinas olup pek güzel sesiyle de meşhurdu.

1853 yılında Dolmabahçe Sarayı yapılıp padişahlar artık burada oturmaya başladıktan sonra muayede törenleri normal olarak buraya intikal etmiş ve bazı değişiklikler de olmuştur. Buna göre padişah büyük muayede salonuna gelerek tahtın karşısında ayakta durur, tahtın iki tarafındaki saçaklardan sağdakini Mabeyn Müşiri tutardı. Padişah hafifçe sağa dönerek törenin başlamasını ifade eder, Bala (sivil rütbelerden vezirlikten bir evvel olanı) rütbesine kadar olan Devlet Ricali sıra ile yaklaşıp saçağı öperlerdi. Sonra padişah hafifçe dönerek ve Mabeyn müşiri bu sefer soldaki saçağı tutar bunun üzerine başta Sadrazam olmak üzere hükümet üyeleri olan nazırlar salona girerlerdi.

Sadrazam her adımda temenna ederek tahta yaklaşır ve her adımda:

Yardımcın Allah ola, devletinle bin yaşa... Diye alkışlanır ve bu alkış öbür hükümet üyeleriyle nazır olmayan vezirlere de yapılırdı. Bundan sonra:

İstirahat-i Hümayun padişahım, devletinle çok yaşa... Alkışı üzerine padişah tahta oturur, bundan sonra büyük rütbeli askerlerle protokole dâhil diğer kimseler derecelerine göre sıra ile şaçak öperlerdi. Ancak bu sırada alkış yapılmazdı. Sonra Şeyhülislâm gelir ve hünkâr kendisine hatırlatmaya hacet kalmadan onu ayakta karşılar ve kendisi:

Yardımcın Allah ola, ömr-i devletinle çok yaşa. Diye alkışlanırdı.

Şeyhülislâm bu sırada etek öper ve kısa bir duadan sonra çekilir, ondan sonra başta kadı asker olmak üzere ulema sınıfı hünkârı aynı şekilde ancak alkış yapılmadan tebrik ederlerdi.

Padişah bundan sonra bir saat kadar dinlenir, sonra da protokole dâhil daha küçük rütbeli Babıâli ve saray memur-

larının tebriklerini kabul eder, tabi bunlara da alkış yapılmazdı.

Tebrikler sona erip hünkâr hareme çekilerek tahtan inerken ise meşhur büyük alkış yapılırdı.

Yardımcın Allah ola, ömrün uzun ola, Hak tealâ efendimize ömürler vere devletinle çok yaşa...

Yavuz ve İbn-i Kemal

Mısır seferindeydi. Arap topraklarında uzun süre kalan asker artık sabırsızlanıyordu. Fakat bir türlü kimse cesaret edip padişaha dönelim teklifinde bulunamıyordu. Ordunun ileri gelenleri Padişahın hocası İbn-i Kemali aracı koymak istediler.

İbn-i Kemal teklifi padişaha söyleyecek bir ortam aramaya başladı. Bir gün at gezisi yaparlarken Padişah Hocasına sordu:

- Askerin durumu nedir, neler söylüyorlar Hocam? İbn-i Kemal aradığı fırsatı yakalamış olmanın rahatlığı ile şöyle dedi:

- Nil kenarında bir askerin türkü söylediğini işittim. İrade buyurursanız, hatırımda kalanını söyleyeyim.

- Söyle bakalım, hocam!

Nemiz kaldı bizim mülk-i Arap'ta
Nice biz dururuz Şâm u Halep'te
Cihan halkı kamu ıyş u tarabda
Gel ahî gidelim Rum illerine...

Yavuz Sultan Selim Han türkünün hocası tarafından oracıkta uydurulduğunu anlamakla beraber ses çıkarmayarak belli belirsiz gülümsedi:

- O halde asker kullarıma haber verile bugünden tezi yok yol hazırlıkları görülsün.

Dönüş başlamış, Padişah yine İbn-i Kemal'le at başı yürüyor ve sohbet ediyorlardı:

- Hocam siz hatırlarsınız Molla Lütfi niçin katl olunmuştu? İbn-i Kemal hafif bir ürperti ile beraber sözün nereye geleceğini tahmin ederek:

- Rahmetli istihzayı severdi. Bu yüzden çok düşman kazanmıştı. Hâlbuki şuh tabiatlı bir âdem idi. Şaka olarak söylediği bazı uydurma şeyler hakikat sanıldı. Dilinin kurbanı oldu.

- Peki, sende hocandan böyle şeyler öğrendin mi?

- Duacınız, nöbetimi savdım hünkârım...

- Peki, geçen gün söylediğin türküyü sen uydurmadın mı?

- Belli hünkârım ben uydurdum. Lâkin asker kullarınızın hislerine ve dileklerine tercüman oldum. Yavuz Hocasını dobra dobra konuşması ve ince anlayışından memnun kalarak ona iltifatlarda bulundu.

Pîrî Paşa

Yavuz Sultan Selim'in itibar gösterdiği, görüşlerine başvurduğu büyük bir devlet adamıydı.

Yavuz bir gün kendisine şöyle der:

- Allah'ın izniyle büyük fütuhatlar yaptık. Büyük zaferler kazandık. Hazineler lebâleb altın ile doldu. Söyler misin paşa! Şimdiden sonra bu devlet yıkılır mı?

Pîrî Paşa şöyle cevap verdi:

- Sultanım! Bu hâl, bu ruh, bu azim ve bu teslimiyetle bu devlet kolay kolay yıkılmaz! Lakin torunlarınızın zamanında rabbin ihsan ettiği ihsanların, nimetlerin şükrü eda edilmez, emanetlere sahip olunmaz ve hak tevzi edilmezse korkarım bu düzen bozulur ve devlet yıkılmakla yüz yüze kalır. Bu endişemde şunlardan kaynaklanır:

Birincisi; sadrazamlık makamı, liyakatlere göre verilmez, menfaatler ön plana çıkarak cahil ve ahmaklar başa geçerse,

İkincisi; dünya malı, kalpleri işgal eder, rüşvet kapısı açılır, her türlü melânet akçe ile gerçekleşir ve bu yüzden makamlar ehliyetsiz kişilere tevzi edilirse,

Üçüncüsü; Devlet adamları, hanımlarının tesiri altında kalır ve idarede onların tesiri artmağa başlarsa, bu devlet yavaş yavaş yıkılmağa yüz tutar.

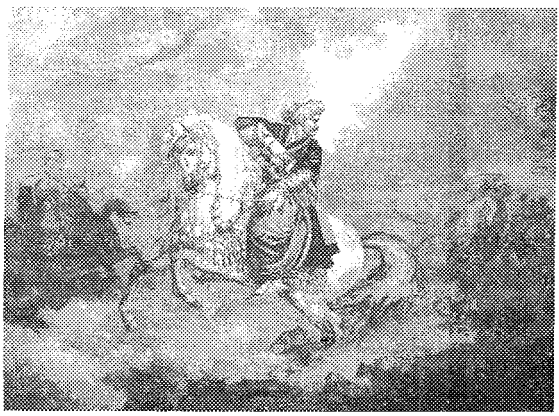
Bu sözleri dikkatle dinleyen Yavuz, bir süre sessiz kaldıktan sonra:

- Rabbim bizleri böyle bir akibete düçar olmaktan korusun!" Diye dua etti.

Peygamber Sevgisi

Mısır'ın fethinden sonra kendisine *"Hakimü'l- Harameyni'ş Şerifeyn"* denilince bu unvana itiraz ederek *"Hayır hayır biz hâdimü'l-Harameyn'ş-Şerifeyn"iz* diyen Yavuz bölgenin kazaskerliğine atadığı Pirî Paşaya şunları söylemişti:

"Paşa! Mekke ve Medine padişahlığı Server-i Kâinat'ın evlad-ı kirâmının elindedir. Ben o memleketi asker ile varıp almadım. Onlar, kendi üstün, hüsn-i edeb ve ihsanlarından dolayı İslâm birliği yolunda bana itaat eylediler. Bu izzetin mükâfatı üzerime vaciptir. Hak teâlâ'ya gece gündüz şükr ederim ki, o mübarek beldelerde okunan hutbelerde ismim yâd olunur. Bu saadeti cihan padişahlığına değişmem! Bu itibarla Haremeyni'ş Şerifeyn'in halkına ne lazımsa esirgemeyesin! Ve

Akıncılar

sakın ola iki mübarek beldenin ileri gelenlerine müdahale etmeyesin!"

Başımızda Cihan Padişahı Varken!

Mohaç Seferi esnasında bir Macar kadının evi soyulmuştu. Kadın Kanunî'nin huzuruna gelerek:

- Padişahım, evim soyuldu! Dedi. Padişah ona:

- Niçin kapını kilitlemedin? Diye sorunca, kadın şu cevabı verdi:

- Kapımı kilitlemedim, çünkü memleketimde Cihanın en büyük padişahı bulunuyordu, onun emânı altındaydım...

Kanunî bu cevap üzerine Kadının tüm çalınan eşyalarının bedelini ödedi. Kanunî'nin adaleti yalnız siyasi ve askeri alanları değil, bir garip köylünün, mal ve can güvenliğinin korunması, gittiği yerlere mal, can, ırz, namus, güveni götürmesi çapulculuğun, yağmanın, anarşinin önlenmesi, değil insana; hayvana, ağaca, ekili tarlaya dokunanın cezalandırılmasına yönelik bir adaletti.

Muhteşem Süleyman'ın Muhteşem Ekibi

Kanunî Sultan Süleyman dönemine damgasını vuran ve Osmanlı'yı "**Cihan Devleti**" haline getiren kadroda şu isimler yer alıyordu:

Devlet adamlarından, Pirî Mehmed Paşa, Makbul İbrahim Paşa, Süleyman Paşa Sokullu Mehmed Paşa.

Kumandanlardan; Balı Paşa, Gazi Mehmed Paşa, Özdemir Paşa, Sahip Giray Han, Devlet Giray Han, Lala Mustafa Paşa.

Şairleri: Fuzulî, Bâkî, Rûhî, Nev'î...

Mimarları: Alâeddin Ali Bey, Koca Sinan...

Hattatları, nakkaşları, ressamları: Karahisarî, Matrakçı Nasuh, Sarhoş İbrahim, Nigârî...

Hukuçuları; Zenbilli Ali Efendi, Ebusuud Efendi...

Bestakarları; Şeyh Abdülali, Behram Ağa...

Bilginleri, ilim ve fikir adamları: Taşköprülü-zâde, Dâmâd Lütfi Paşa...

Tarihçileri; Kemalpaşa-zâde, Celâl-zade, Âlî, Selânikî, Hoca Saadeddin Efendi...

Coğrafyacıları; Pirî Reis, Seyd-î Ali Reis...

Mutasavvıfları; Hâce Mahmûd Bedahşî, Şeyh Gülşenî, Sünbül Sinan, Merkez Efendi...

Amiralleri; Barbaros Hayreddin Paşa, Büyük Hasan Paşa, Süleyman Paşa, Küçük Hasan Paşa, Turgud Paşa, Salih Paşa, Uluç-Ali Reis, Aydın Reis, Dâmâd Piyâle Paşa, Selman Reis, Murad Reis...

İstanbul'un Korunması İçin

Kanuni zamanında çıkarılan fermanla İstanbul'un idaresi düzenli bir duruma gelmişti. Padişah alanında tecrübeli ve bilgili insanları İstanbul'a toplayarak şehri bir ilim ve kültür merkezi haline getirmeği amaçlamıştı. Taşradan gelen her insan şehre sokulmuyor, şehrin kültür dokusunun bozulmaması için gayret gösteriliyordu. Bunun için İmamlar, müezzinler ve mahalle kethüdaları görevli kılınmış, Anadolu ve Rumeli'den rast gele göçlerin ve insanların şehre girmelerine müsaade edilmemiş, şehre gizlice giren kaçaklar geri memleketlerine gönderilmişti.

Sipahi

İstanbul'un iaşesi, suyu ve işyeri ve ev iskân alanları kontrol altında tutulmuş, köylerini

ve çiftlerini bozarak şehre gelenlerden(çift bozan resmi) alınmıştı. Beş yıldan az müddet bu şehirde oturanlar, o beldenin halkından sayılmamış ve geri iade edilmişti. Padişah fermanı ile şehirde içki içmek ve satmak yasaklanmış, meyhane ve kahvehane gibi halkı atıl duruma getirecek yerlerin açılması yasaklanmıştı.

Halkın iaşesinin temini yasalarla düzenlenmişti. Ekmeğe bizzat padişah tarafından, ete ve yağa sadrazam, oduna İstanbul kadısı tarafından narh konulurdu. Bu suretle tekelleşmenin önüne geçilmiş halkın huzur ve mutluluk içinde yaşaması amaçlanmıştı.

Muhteşem Mektup

Fransa kralı François, Şarlken'e esir düşünce Kanunîye mektup göndererek yardım istemişti.

Kanunin Ana kraliçe ve François'e gönderdiği muhteşem cevabi mektup Osmanlının devrin süper gücü olmanın verdiği havayı ve ihtişamı yansıtması açısından ayrı bir öneme sahiptir.

"Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla; Cenâb-ı hakkın inayeti; Peygamberlik güneşinin, resuller âleminin yıldızının, Hz. Muhammed(SAV)'in hayır duaları dolu mucizeleri Ve dört halife Hz Ebu Bekir'in(ra),Hz. Ömer(ra),Hz. Osman(ra) ve Hz. Ali(kv)nin mübarek ruhlarının himayesi altında;

Daima muzaffer Sultan Selim han oğlu Şah Sultan Süleyman Han: Ben ki, Sultanlar sultanı, kralların kralı, ülkelerin hükümdarlarına taç giydiren, Allah'ın yeryüzündeki gölgesi,

Karadeniz'in ve Akdeniz'in, Rumeli'nin ve Anadolu'nun, Dulkadır, Diyarbekir, Kürdistan, Azerbaycan, Acem, Şam, Halep, Mısır, Mekke, Medine, Kudüs eyaletlerinin Arabistan ve Yemen'in bütün bölgelerinin imparatoru ve tek hâkimi;

şanlı ve yüce atalarımın muzaffer kudretleri sayesinde alevlenen kılıcıma emanet ettikleri birçok eyalet ve ülke sahibi; nihayet, Sultan II. Bayezid oğlu Sultan Selim Han oğlu Şah Sultan Süleyman Han'ım;

"Sen ki Fransa krallığının kralı François'sin!

Kralların sığınağı olan Osmanlı devletine yolladığınız mektuptan güveninize layık olan Frangipani'nin bana sözlü olarak nakletmesini istediğiniz haberlerden öğrendiğime göre, düşman ülkenizi yağma ve tahrip ederken, sizi de hapsetmiş; kurtulmanız için benim bu taraftan size yardım etmemi istiyorsunuz.

Söylediğiniz her şey herkese açık olan tahtımın önünde ortaya kondu; açıklama için ilave edilen bütün ayrıntılar anlaşıldı. Yaşadığımız zamanda İmparatorların mağlup edilmesi ve hapis edilmesine şaşmamak lazımdır. Yüreğiniz teselli bulsun! Ruhunuz hiçbir zaman ümidi kesmesin!

.....

İlahi adalet hayırlı işi kolay yapmamızı sağlasın! Her yerde her zaman nazarları ve iradesi hazır olsun!

Elçinizi olayların durumu ve gelişmesi hakkında sorguya çekiniz, size söylediği şeylere inanın ve bilin ki her şey öyledir"

Bunları Biliyor musunuz? 7

- Dünyanın ilk çevre temizliği kanunnamesi(1539 yılında) Kanunî Sultan Süleyman tarafından hazırlanmıştır.
- Batılılar Kanuni için; Le Manifiiue,(Muhteşem),Grand (Büyük), ünvanlarını kullanmışlardır.
- Kanunî 13 büyük savaşa bizzat komuta etmiştir.
- 72 yaşında cihad meydanında (Zigetvar önlerinde) vefat eden Kanunî için Zigetvar, Belgrad ve İstanbul Süleymaniye camiinde olmak üzere üç kere cenaze namazı kılındı.

• Kanunî Sultan Süleyman 10 yıl 3 ay 5 gün(2745 gün) at sırtında Belgrad, Rodos, Mohaç, Estergon Viyana, Alaman, Irakeyn, İran, topraklarında 43 bin km yol kat etmişti.

• Macar krallık tacı "Korona" Avrupalılarca kutsal sayılan bir taçtı. Alman seferine çıkan Kanunî Alman İmparatoru Ferdinand'ın kaçırdığı bu tacı ele geçirmek için Akıncı Beyi Bali Bey ve akıncıları görevlendirmiş, Macar ovaları, bu taç yüzünden büyük maceralara sahne olmuştu.

• Kanunî birinci Avrupa seferinde Belgrad'a doğru ilerlerken, ordusunun ağırlıklarını 10 bin deve taşımış, 10 bin arabaya un ve arpa yüklenmişti. Ayrıca orduda filler bulunuyordu.

• Kanunî'nin ilk feth ettiği kale, Böğürdelen'dir.

• Kanunî Mohaç seferinde şu fermanı yayınlamıştı: Ekili araziye girmek, hayvan otlatmak, Hıristiyan halkın hayvanlarını almak veya onlara başka türlü zarar vermek... Katiyetle yasaktır."

• Doğu seferine çıkan Kanunî Bağdat'ta ilk olarak İmam-ı Âzam Ebû Hanife(Ks)'nin kabrini ziyaret ederek, kabrin üzerine bir türbe yaptırmıştı. Bu arada Kerbelaya'da uğrayan padişah, Hz. Ali(Kv) ve Hz. Hüseyin(Ra)ında kabirlerini ziyaret etmişti. Ayni seferde Abdülkadir-i Geylanî (Ks)hazretlerinin de kabri üzerine türbe yaptıran Kanuni Sultan Süleyman'dır.

• ABD Temsilciler Meclisi galerisinde, tarihin meşhur kanun koyucularından 23'ünün mermer plakaları asılıdır. Bunlardan biri de Kanunî Sultan Süleyman'dır.

"Muhteşem Süleyman" diye anılan Kanuni Sultan Süleyman döneminde Sivas vilayetinin bütçesi 20 Milyon altındı...

Yine aynı dönemde Fransa Krallığının bütçesi 4 mil-

yon altın ve Birleşik İngiltere Krallığının bütçesi ise sadece 3-5 milyon altındı.

Osmanlı Ordusu

Erlik Davası Size Haramdır!

Alman Seferine çıkan Kanuni, bir türlü savaş alanlarına inmeyen İmparator Şarlken'e şu mektubu göndermişti:

"Bu kadar zaman erlik dâvasın eder, merdi meydânım dersin. Şimdiye değin kaç kere üzerine geliyorum ve mülküne dilediğim gibi tasarruf ediyorum, ne senden ne kardeşinden nam ve nişan yok... Size saltanat ve erlik davası haramdır. Askerinden, belki avradından dahi utanmaz mısın?

Belki avradında gayret var, sende yoktur. Er isen meydana gelesin.

Hak Teâla hazretlerinin takdiri ne ise yerine gelse gerek: seninle saltanatı Beç(Viyana) sahrasında üleşelim. Reâya fukarası dahi âsûde olsun.

Yoksa meydanı aslandan hâlî buldukça tilki gibi fırsatla şikâr almayı erlik sayma.

Bu kere dahi meydana gelmezsen avratlar gibi iğ ve çıkrık alup dahi padişahlık tâcını urunmayasın ve erlik adını diline getirmeyesin."

Vâlide-Sultan

Osmanlı devletinde padişahın annesinin resmî unvanıdır.

Oğlunun tahta geçmesinden önce ölen padişah anneleri tabiatıyla bu unvanla anılmazlardı.

Osmanlı Devletinde. Sonuna kadar imparatoriçe sayılan tek kadındır. Ve padişah eşleri Osmanlı sisteminde İmparatoriçe sayılmaktadır. Protokolde, padişahtan sonra gelen devletin 2. kişisidirler.

Vâlide Sultanlık makamına "**makam-ı mehd-i ulyâsı**" denir. "**vâlide-Sultan...**" şeklinde anılırlar, yalnız "sultân" demek yanlış olmakla beraber, kısaltma şeklinde kullanılabilir.

Harem-i Hümâyûn'un en büyük âmiri idi. 1656'ya kadar olan yaklaşık bir asırlık dönemde padişah anne ve eşleri politikaya karışmışlar ve devlet düzeninin sarsılmasına sebep olmuşlardır.

Hadice Tahrân Vâlide-Sultân nâibe-i saltanatlık çekilirken bu sorunun kesin tedbirlerini alarak kadınların politikaya karışmalarına son vermiştir.

Ey Gazi Balî Bey!

Her iyiliğin kaynağı adalettir Âdil olmayanın elinden çıkan iş kötü iştir. Hz. Peygamberimiz "bir günün adaleti yetmiş Yıllık ibâdetten üstündür" buyurmuştur. Öğle insanlar vardır ki, ellerinde fırsat yok iken Sâlih, âbid ve zâhid görünürler, ellerine fırsat geçince nemrud kesilirler. Hizmetinde kullandığın adamların dış hâline aldanma, mala muhabbet

edeni devlet hizmetinde kullanma, zirâ o adamlar ki, Allah'ın bana emanet ettiği halkı ezerler. Rûzicezâda sorumlu benim.

Ey Gazi Balî Bey!

Mansıbımın geliri masrafıma yetmez diye gam çekme, ne dileğin varsa benden iste.

Sana emanet ettiğim askerlerimin ve tebaamın gençlerini evlâd, ihtiyarlarını baba, yaşıtlarını da kardeş bil.

Bilhassa fukaraya şefkat ve muhabbetle ihsan kapularını aç."

Dans Âdetinden Hemen Vazgeçin!

Kanunî, Avrupa saraylarında yapılan dansla ilgili olarak Fransa kralına şu mektubu göndermişti:

"Ben ki; kırksekiz krallığın hakanı Sultan Süleyman Han'ım. Sefirimden aldığım habere göre memleketinizde dans nâmı altında kadın-erkek birbirine sarılmak suretiyle alâmeleinnas (herkesin gözü önünde) icra-i lağviyyat (faydasız işler) işlenmekte olduğu mesmuu şahânem olmuştur.

...İş bu rezaletin memleketime de sirayeti ihtimali muvacehesinde nâme-i hümâyunum yed'inize(elinize) vüsulundan(ulaşmasından) itibaren derhal son verilmediği takdirde, bizzat Orduyu hümayunumla gelip men'e muktedirim."

Cülûs

Hükümdarların tahta geçmesi "(tahta) oturmak" manasında olan bu Arapça kelime, Osmanlı'da padişahın tahta oturup "biat" denen sadakat yemini alması ve ilk Cuma günü Eyüb camiinde kılıç kuşanması ile gerçekleşip hukukileşirdi.

Kanunî Sultan Süleyman'ın cülusunda imparatorluk bir cihan devleti idi. Hükümdarın cülûsunda, askere belirli düzen içinde ikramiye verilirdi. Buna cülûs bahşişi denilirdi.

Yalnız Kapıkulu ocaklarına verilirdi. Son cülûs bahşişi 1757 de Üçüncü Mustafa'nın cülûsunda verildi, sonra tarihe karıştı.

Kanuninin Ahiret Kardeşi Ebüssuûd Efendi

Kanunî'nin "Halde haldaşım, sinde sırdaşım, âhiret karındaşım, târik-i hakda yoldaşım Molla Ebüssuûd Efendi hazretleri" diye hitap ettiği büyük şeyhülislâm.

Verdiği fetvaların her biri birer kanun maddesi mahiyetindeydi. II.Selim, II.Murad ve III. Mehmed dönemlerinde şeyhülislamlık ve kazaskerlik yapan ve diğer ilmi mevkilerde bulunan Hoca Saaddeddin Efendi, Sunullah Efendi, Şair Bâkî, Hace-i Sultânî Atâullah, Tezkireci Âşık Çelebi, Kınalızâde Hasan Çelebi, Ali Cemâlî Efendi gibi birçok alimin hocasıdır.

Tefsir ilminde seçkin bir âlim olması sebebiyle kendisine "Hatîbü'l- Müfessirîn- Sultânü'l Müfessirîn-Hatîmmet,'l Müfessirîn" unvanları verilmiştir.

Kur'an'ın Kur'anla ve Hadisle tefsirine önem vermiş, esbâb-ı nüzûl, nesşih, kıssalar, fıkhî ve kelâmî meseleler, dil, kıraat, İsrâiliyat,,muhkem ve müteşâbih gibi konular üzerinde durmuştur.

Ehl-i Sünnet akidesine sıkı sıkıya bağlı kalması, zekâ ürünü buluşlarının çokluğu, ayetler arasındaki tenasübü mükemmel şekilde inceleyip açıklamış olması sebebiyle onun eserinin Zemahşerî ve Beyzâvî'nin tefsirlerinden üstün olduğunu savunanlar vardır.

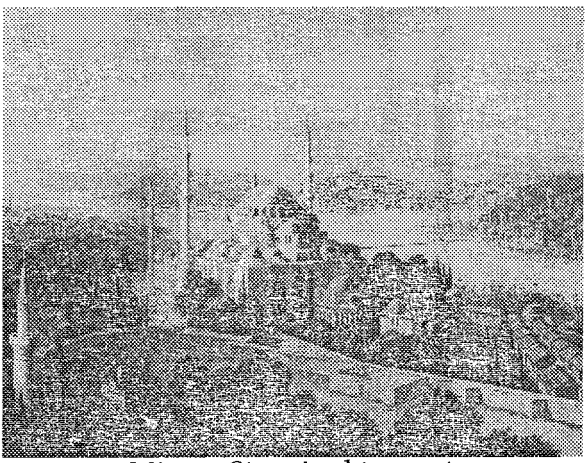
Altmış yıla yakın görev yapan Ebüssuûd Efendi'nin en önemli hizmeti hukuk sahasında yaptığı çalışmalardır. İslâm hukukunun klasik dönemine ait görüşleri yorumlayarak döneminin sorunlarına çözüm getirmesi yönüyle İslâm ve Osmanlı hukukuna önemli hizmetler yapmıştır.

Kanuni'nin hukukî ıslahat ve düzenlemelerinde onun büyük payı vardır.

Arapça ve Türkçe şiirlerde kaleme alan Ebüssuûd Efendi bir kasidesinde şöyle demektedir:

"Âleme beyhûde bakma, eyle im'ân-ı nazar,
Sun'i üstâd-ı ezelde, nâzır-ı ibret gibi.
Her biri zerrât-ı ekvânın lisân-ı hâl ile,
Keşfeder sırr-ı cihânı hâtik-i hikmet gibi."

Mimarbaşı Koca Sinan

Mimar Sinan'ın bir eseri

Kendi çağından sonraki çağları da etkileyen büyük usta. Osmanlı kültür ve medeniyetinin zirve isimlerinden ve temsilcilerinden. Kanunî'nin muhteşem ekibinden Mimar Sinan, 50 yıla yakın Hassa Baş mimarı olarak 400'e yakın yapının inşasında çeşitli şekillerde rol aldı. Kiminin planını çizdi. Kiminin yapılışına bizzat nezaret etti, bazılarını yardımcılarına yaptırdı. 84 cami, 51 mescit, 57 medrese, 22 türbe, 7 imaret(aşevi), 3 darüşşifa(hastane), 7 suyolu kemeri, 18 kervansaray, 35 saray, 8 mahzen, 8 köprü ve 46 hamam onun eserleri arasında yer alır.

O, İslam ve Türk mimari geleneklerinin ortak merhalesi olan Osmanlı mimarisinin, yapıcılığının asırlar süren tecrübesinden son sınırına kadar faydalanan, bu tecrübelerin verimlerini bir ömür içinde mükemmel sonuçlara ulaştıran bir koca usta idi.

İstanbul başta olmak üzere Osmanlı ülkesini imara girişen Kanunî'nin en büyük şanslarından biri Mimar Sinan'la çağdaş olmasıdır. Onun ilk büyük eseri "Çıraklık" eserim dediği "Şehzade camii"dir. Süleymaniye Camii için "Kalfalık" eserimdir diyen Mimar Sinan, Edirne Selimiye camii içinde "Ustalık eserim"dir demiştir.

Selimiye'nin avlusunda durup bakan bir kimse, hiç zorlanmadan ve hiçbir âletin yardımına ihtiyaç hissetmeden kendini, büyük fakat önemli bir bütünlüğün içinde hisseder. Bu hissi uyandıran, Sinan'ın mimarisindeki insanî boyuttur. Onun eserlerinin ihtişamı karşısında insan

Eziklik hissetmez. Mimar Sinan, asrımızda çok gelişmiş teknik ölçümlerle tespit edilebilen insan gözüyle algılanabilir ahenkli bütünlüğü sezgileriyle adeta tabii bir şeymiş gibi kuruvermiştir.

Osmanlı Denizcisi

Piri Reis Ve Haritası

Dünyaca ünlü Türk denizci ve haritacısı. Adı Ahmed Muhiddin'dir. Gelibolu'da doğdu. Kemal Reis'in yeğenidir.

1517 de Yavuz'un Memluk seferinde Osmanlı donanmasına katıldı. Ünlü haritasını Yavuz'a bu sırada sundu.. Bir yandan da "Kitab-ı Bahriye"sini yazıyordu.

Kanuni tahta geçtiğinde kitabını tamamlayarak ona sundu ve ünlü ikinci haritasını çizdi.

1547 de Mısır kaptanlığına getirilen Piri Reis, Aden'i Portekizlilerden geri aldı. Portekizlilerle yaptığı bir savaş sonrası kaybettiği 29 gemi yüzünden boynu vurularak idam edilen Piri reis Osmanlı denizciliği için büyük kayıp oldu. Onun dünyaca ünlü Atlas Okyanusu ve kıyılarını konu alan o dönem şartlarına göre tespit edilerek ceylan derisi üzerine çizilmiş haritasındaki doğruluk payı hala kafaları zorlamakta, bilim adamları böyle bir haritanın ancak uçak yüksekliğinden bakılarak çizilebileceğinde ittifak etmektedirler.

Harita, Kristof Kolomb'un 1498 tarihli kaybolmuş haritasının bilgilerinin çok üstünde bir doğruluk payı ile çizilmiştir. Yaklaşık 1:11.600.000 ölçeğindeki haritanın elimizde yalnızca yarısı mevcuttur.

Piri reis bu haritadan 15 yıl sonra ikinci bir Atlas Okyanusu haritası daha yapmıştır. 68x69cm. Ebadındaki bu harita deve derisi üzerine 8 renkle çizilmiş ve önceki haritada yer alan küçük hatalar tamamen giderilmiştir.

Selam Verdim Rüşvet Değildür Deyû Almadılar

Divan edebiyatının bütün zamanları içindeki en büyük şairi. Adı Mehmed. "Fuzulî" mahlasını, başkalarının hoşuna gitmeyecek ve başkaları tarafından kullanılmayacak bir kelime olduğu için kullandığını söyler. Bütün hayatı boyunca Irak'ta yaşamış fakat şöhreti İslâm dünyasının her tarafına ulaşmıştır.

Kanunî Irak seferinde Bağdat'ı ele geçirdiğinde bu şehirde bulunan Fuzulî, maiyetiyle birlikte şehri dolaşmakta olan padişaha bir kâğıt uzatır.

Pejmürde kılıklı, uzun sakallı, beyaz sarıklı bir derviş tarafından uzatılan kâğıtta uzun bir şiir ve şiirin sonunda Bağdat'ın fethine tarih olan

"Geldi bürc-i evliyâya pâdişâh-ı nâmdâr" mısraı vardır.

Şiiri oracıkta okuyan Hayâlî, hayranlığını gizleyemeyerek;

- Sultanım, meğer bu dervişin gönlü mücevher dolu imiş, der. Padişah Bağdat Kasidesini de okuyunca ona evkaftan yevmî dokuz akçelik bir maaş bağlanmasını ferman buyurur. Gel zaman git zaman... Kanunî İstanbul'a döner ve Fuzulî unutulur. 9 akçelik maaşını da alamaz. Fuzulî, Nişancı Celalzade Mustafa Çelebi'ye ünlü mektubu Şikâyetname'yi yazar. Fakat sonuç alamaz. Hayatı başladığı gibi sıkıntılar içinde sürer.

Şikâyetname şöyle başlıyordu:

Selam verdim rüşvet değildür deyû almadılar.
Hüküm gösterdim, faidesizdür deyü mültefit olmadılar...

Tanpınar'ın değişi ile "Fuzulî, şiiri sadece kalbe ait bir macera telakki eder ıstırabı şiir için yaşanacak tek iklim görür." Onun şiirleriyle oluşturduğu dünya, aslında biraz da kendi hayat hikâyesidir. Eserleri hala olanca ihtişamıyla ayakta duran Fuzuli'nin en önemli eserleri; Leyla ve Mecnun, Hadikatü's-Süeda, Beng ü Bâde, Şikayetnâme, Enisü'l Kalb, Risâle-i Muamma...

Yerine Getirilmeyen Vasiyet

Kanunî 6 Eylül 1566 da Zigetvar önlerinde son nefesini vermeden önce Sokulu Mehmed Paşaya ceylan derisi kaplı bir bohça içinde bazı kâğıtlar emanet etmiş, emri hak vâki olduğunda naşı ile beraber bu bohçanın da gömülmesini istemişti. Sokulu, devrin meşhur Şeyh-ül-İslâm'ı Ebussuûd Efendiye padişahın vasiyetini ceylan derili bohça ile birlikte vermişti.

Cenaze namazını kıldıran Ebussuûd Efendi, Nakîb-ül-Eşrâf Taşkendli Muhterem Efendiye şu suali sormuştu:

"-İslâm'da eşyanın naaş ile gömülmesi yoktur. Padişah vasiyeti dahi olsa hakikat budur. Kaldı ki bizlerin asıl vazifesi, emreden ve hükmedenlerin şeriata aykırı arzularına mani olmaktır. Ne buyurursunuz?"

İstişare sonucu vasiyetin İslam'a aykırı olduğu yolunda hükmü çıktı. Ulemâ kabre gömülmesi istenen bohçanın açılmasına da karar vermişti. Ve bohça açıldı...

Bohçadan tahta çıktığı günden son seferinin meşruiyetine kadar yaptığı işlerin şeriat ve kanunlara uygun olduğuna dair fetvalar çıkmıştı.

O fetvalar ki bir âlimler komisyonundan geçiyordu. O heyette ve fetvaların altında Zenbilli Ali Cemâli Efendi, İbni Kemal lakabıyla meşhur, Kemalpaşazâde Şemsüddîn Ahmed Çelebi Efendi, Sadullah Sa'di Çelebi Efendi, Çivi-zâde Muhyiddin Şeyh Mehmed Efendi gibi zatların olurları vardı.

Cihan Padişahı Kanunî, Ebedi âleme giderken mahşer günü kendisine:

- Sen bunları neye göre yaptın?

Sualine karşı bu fetvaları göstererek:

- İşte... Bunlara dayandım! Diyecekti.

Selanikli Mustafa Efendi tarihinde, bu fetvaları teker teker gören Ebussuûd Efendinin cenazeye kapanıp hıçkıra hıçkıra ağladığını ve:

- Süleyman... Süleyman... Sen kendini kurtardın... Bizleri kimler kurtaracak? Diye feryat ettiğini yazar.

Mülkiyet Hakkına Saygı

Süleymaniye Camii'nin yeri tespit edildiğinde, inşaatın yapılacağı arsanın tam ortasında, evini hiçbir surette satmak istemeyen bir Yahudi'den başka kimse yoktu. Çok büyük paralar teklif edilmesine rağmen, Yahudi kararından vazgeçmiyordu.

Padişahlarının önünde bütün dünya hükümdarlarının eğilmesine alışmış olan devlet büyükleri, Yahudi'nin idama götürülürken evinin yerle bir edilmesini bekliyorlardı. Ancak insan ile hükümdarı ayırt edebilen ve şahsi küskünlüklerini otoritelerine dayanarak çözümleme yoluna gitmeyen hükümdarlara ne mutlu! Ne mutlu davalarını adaletin hükmüne bırakan ve çevresindekilerin yargılarına değer vermeyecek kadar büyük bir ruh taşıyan hükümdarlara!

İşte Sultan Süleyman böyle bir insandı. Kanunu çağırmak için tahtından indi. Şeyhülislâma yazdığı mektupta şöyle diyordu:

"Bir adam, Allah adına bir mabed inşa ettirmek istemektedir. Arsanın sahibi olan Müslümanlar, böyle mukaddes bir göreve katılmak için, mülklerini satmağa seve seve razı oldular. Ancak bir Yahudi, bütün teklifleri reddederek arsasını satmıyor. Bu adam nasıl bir ceza hak etmiştir?"

Şeyhülislâm cevabında:

"Hiçbir cezayı hak etmemiştir. Zira, kişiler arasında fark olmaksızın, bütün mülkiyetler mukaddestir. Böylesine mukaddes bir kanun çiğnenerek, Allah adına bir mabed yapılması doğru olmaz." Diyordu. Kanun, çocuklarına belki ileride israf edilecek bir arsayı bırakmak isteyen Yahudi'nin arzusuna uygundu. Ancak, Padişahlara tanınan bir hakka göre, hükümdar, ihtiyacı olan her evi kiralayabilirdi. Bu yüzden, Yahudi ve mirasçılarını kapsayacak bir kontrat yapılması, mülkiyetin korunması ve ancak ondan sonra evin yıkılarak yerine camiin yapılması uygundu.

Şeyhülislam'ın fetvası kelimesi kelimesine uygulandı.

Hayırda Yarışanlar

Fatih imareti, Süleymaniye'den küçüktü. Günde 1650 kişi iki öğün yemek yiyordu. Her yolcu üç gün misafir edili-

yordu. Yolcu hangi saatte gelirse gelsin derhal yemek çıkarılması, zengin yoksul her gelene güler yüzle hizmet edilmesi, vakıf sahibi Fatih Sultan Mehmed'in şartları arasında idi. Zengin yolcu, ayrı bir hücreye alınıp lüks yemekler çıkartılarak, asla din ve mezhep ayrımı yapılmayacak, zengin yolcu vakfa ancak kendi istediği kadar bağışta bulunacak, bağışta bulunmadığı takdirde tek akçe istenmeksizin saygıyla uğurlanacaktır.

Osmanlı ülkesinin birçok yerinde böyle imaretler vardı. Edirne, Bursa, kahire, Şam, Haleb, Bağdat, gibi en büyük Osmanlı şehirlerinde de pek çok imaret bulunuyordu. İmaretli kasabalar bile mevcuttu. Kasabalarda imaret olmasa bile her yolcu ve yoksul kasaba eşrafı ağanın konağında ağırlanır, karnı doyurulurdu. Konağında yemek yedirmeyen ağa şerefsiz bir adam olarak damgalanırdı.

XV: asrın ilk yıllarında Bursa'nın nüfusu 200.000 idi ve 7 imaretinde "Hıristiyan, Musevi veya Putperest olmasına bakılmaksızın her yoksul yiyip içebiliyordu."

Edirne imaretlerinin en büyüğü, II. Bayezid'in yaptırdığı muazzam külliyeye bağlıydı. Bayezid imaretinde günde 1.000 kişi yemek yiyordu. 1616 yılı bütçesi 1.105.552 akça idi. Yılda 7.225 kile un, 841 kile buğday, 3161 kile pirinç, 39950 okka et, 7 809 okka tereyağı, 3.433 okka bal, 551 kile tuz, 9,5 okka karabiber, 2 okkaya yakın safran, 1 236 araba odun ve bu nispette diğer malzeme harcanıyordu.

Edirne' deki Süleymaniye imareti günde 600 sofra yüksek öğrenim talebesi ve 400 yolcu ve yoksula yemek çıkarıyordu. Bu imarete günde yaklaşık 200 yolcu iniyor, her 5 kişiye bir sofra kuruluyordu. 6 aşçı, 4 sofracı ve pek çok hizmetkâr çalışıyordu. İmaret, büyük bir mutfak, üç yemek salonu, yolcuların hayvanlarının bedava tımar edilip beslendikleri büyük bir ahırdan oluşuyordu.

Muhteşem Ordu

Muhteşem Süleyman 10. Sefer-i hümyûn'una çıkıyordu. Hedef Estergon'du. Muhteşem padişah'ın ihtişamlı ordusunun Edirne'den yola çıkışını bir gözlemci hatıralarında şöyle anlatıyor:

- Ordunun su ihtiyacını karşılamakla görevli "saka" bölükleri
- 300'er hayvanlık 7 gurup halinde, yüklü katır dizileri. Bu 2100 katır, padişahın eşyalarını taşıyordu.
- 9' ar atlıdan oluşan 100 dizi halinde 900 hassa askeri.
- 6'şar hayvanlık 900 dizi halinde 5400 deve. Bunlar, ordunun bir kısım yiyeceği ve cephanesini götürüyordu.
- 1000 kişilik cebeci (ordu donatım) taburu.
- 500 kişilik lâğımcı (istihkâm) taburu.
- 400 kişilik arabacı(nakliye) taburu.
- Asıl kuvvet sayılan Anadolu tımarlı sipahileri.
- Nişancı/devlet bakanı), Başdefterdar(Maliye bakanı), Rumeli ve Anadolu kazaskerleri, 4 vezir, beylerbeyleri ve sancak beyleri(vezirlerin önünde 3, beylerbeylerinin önünde 2, sancakbeylerinin önünde 1'er kişi tuğ taşıyordu) Bunların ardında kurmay subaylar, yaverler, emir subayları.
- Padişahın özel hizmetkârları, göz kamaştırıcı üniformaları içinde sayıları 300'ü bulan hassa yaver ve emir subayları.
- Ağır piyade tümeni olan 12.000 kişilik yeniçeriler.
- 7 sırmalı sancak ve 7 tuğ taşıyan 14 sancaktar ve tuğcu.
- 200 kişilik mehter takımı. Bunların sazları, altın zincirlerle boyunlarına asılmıştı.

• 400 kişilik "solak" denilen başlarında tavus tüylü sorguçları olan hassa taburu.

• Mücevherler içinde, elbiselerinin düğmeleri elmastan olan 150 hassa yaveri ve başlarında "çavuşbaşı" denilen mareşal.

• 35'i sağda, 35'i solda olmak üzere, 70 kişiden oluşan "peyk" taburu. Bunların arasında, Sultan Süleyman ağır ağır atını sürüyordu. Padişah, oldukça sade giyinmişti. Ancak, atının koşumları inci, pırlanta ve zümrütlerle süslüydü.

• Padişahın arkasından topçular, hafif piyade alayları "Azaplar" ve ordunun diğer birlikleri, sonu gelmez kafileler halinde yürüyorlardı.

Ve dahası vardı. Rumeli sipahileri, Sofya'da orduya katılacaklardı.

Baba İle Oğul

Şehzade Bayezid ile Kanuni arasında, Bayezid'in isyanı sebebiyle meydana gelen çekişmeler tarihimizin ibretli sayfalarındandır. Baba ile oğul arasındaki çekişme şiirlerine de yansımış ve şu unutulmaz beyitler ortaya çıkmıştı:

Ey serâser âleme sultan Süleymânum baba
Tende cânım, cânumun içinde cânânum baba
Bayezid'ına kıyar mısın benim cânum baba
Bigünâhım Hak bilür, Devletlü Sultânım baba...

Kanunin cevabı
Ey demâdem mahzar-ı tuğyân-u isyanım oğul!
Takmıyan boynuna hergiz tavk-ı fermanum oğul
Ben kıyar mıydım sana ey Bayezid Hanım oğul!
Bigünâhum dime bari tevbe kıl canım oğul!

Bayezid:
Hak teâlâ kim cihanun şâhu etmiştir seni
Öldürüp ben kulunu güldürme şâhum düşmeni
Gözlerim nurum oğullarımdan ayırma beni
Bîgünâhum Hak bilir, Devletli Sultanım baba...

Kanunî:
Hak reaya'yı mutiye Râi etmişdür beni
İsterüm mağlup idem ağnama ziib'i düşmeni
Haşelillâh öldürürsem bîgünâh nâgeh seni
Bîgünâhum dime bâri tevbe kıl cânım oğul!...

Bayezid:
Tutalum iki elum baştanbaşa kanda ola
Bir meseldir söylenir kim kul günâh itse n'ola
Bayazidun suçunu bağışla kıymâ bu kula
Bîgünâhum hak bilir Devletli Sultanım baba...

Kanunî:
Tutalum ki iki elun baştanbaşa kanda ola
Çünkü istiğfar idersün biz de afvetsek n'ola
Bayezidüm suçunu bağışlarım gelsen yola
Bîgünâhım dime bari tevbe kıl canım oğul!...

O Mübarek Gemiler Hangi Seferden Geliyor

Akdeniz'i Türk gölü haline getiren büyük Türk denizcisi Barbaros Hayreddin Paşa, Cezayir Sultanı iken şahsî hâkimiyetine son verip İslâm birliğini tesis eden ve İslam Halifesi ilan edilen Yavuz Sultan Selim hana biat etmişti.

Bunu yaparken gazi reis ve leventleriyle yaptığı istişarede şunları söylemişti:

"Kılıcın hakkını vermek gerek! Müslümanların halifesiyle beraber İslâm'a güç ve destek olabilecekken niçin şu Cezayir'de kendi başımıza kalalım? Müslümanlara her yerde

diş bileyen kâfirlere karşı nice hareket eylesek gerektir? Biliniz ki üstlendiğimiz davada bize destek olacak kuvvete ihtiyaç vardır. Mukaddes vazifemiz olan l'lâyı kelimetullâh'ın ifası için bu şarttır.

İmdi muradım oldur ki, ben bu vilâyette olduğum takdirde hutbe halife-i rûy-i zemin adına okunmalı, sikke de onun adına bastırılmalıdır. Bunu için o yüce sultan ve padişahlar padişahına ilhak gerektir.

O ki Sultan Selim handır, Osmanlı mülkünün baş tacıdır."

Bu karar İstanbul'a iletildiğinde Yavuz Sultan Selim Han, büyük bir hoşnutlukla şöyle demiştir:

"Hızır Reis ki, benim evvelden de teb'am oğlu tebaamdır. Onun her icraatını canla başla kabul ettim. Varsın o diyarların hutbe ve sikkesini benim adıma döndürüp idare ve hükûmet eylesin."

Yavuz'un vefatından sonra kanunî tarafından İstanbul'a çağrılan ve kendisine "Kaptan-ı derya" unvanı verilen Hızır Reis Türk denizcilik tarihinin en şanlı zaferi Preveze zaferiyle adını ölümsüzleştirmiştir.

Yahya Kemal Beyatlı onu şöyle yâd eder;

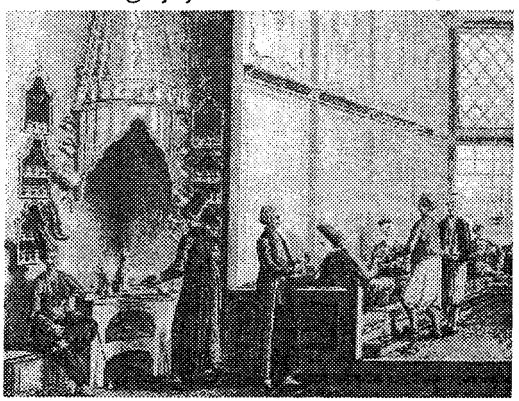
Deniz ufkunda bu top sesleri nerden geliyor,
Barbaros belki donanmasıyla seferden geliyor,
Adalardan mı, Tunus'tan mı, Cezayir'den mi?
Hür ufuklarda donanmış iki yüz pare gemi.
Yeni doğmuş aya baktıkları yerden geliyor.
O mübarek gemiler hangi seferden geliyor?

Padişahların Yemeği

Osmanlı sarayının kendine özgü ince kuralları vardı. Padişahların günlük hayatları en ince ayrıntısına kadar tanzim edilmişti.

Padişah, yazın günde 4 defa, kışın 3 defa yemek yer. Bağdaş kurarak sofraya oturur. Sofra, yüksekçe bir yere konan büyük gümüş siniden ibarettir. Som altından ve üzerinde mücevherler kakılmış padişah sinileri de vardır, ama padişah bunlarda yemek yemeği sevmez. Padişaha iki peşkir verilir. Birini dizlerine, diğerini sol kolunun üzerine kor. Bir yanına üç küçük ekmek topağı konmuştur. Fevkâlede nefis olan bu ekmekler, padişahın nefsine mahsusu olmak üzere Bursa'da yetiştirilen bir çeşit buğdaydan yapılır. Saray korularında hususî otlarla beslenen keçilerin sütüyle yoğrulur.

Padişah yemeği, Saray'ın büyük mutfaklarından çıkmaz. Kuşhâne denilen Enderûn mutfağından çıkar. Kuşhâne yalnız hükümdar için yemek hazırlar. Fakat hazırlanan yemek arttığı için, Enderûn generallerine dağıtılır. Kuşhâne, şafak sökmeden faaliyete geçer ve hükümdarın sabah yemeğini hazırlamağa başlar. Padişah, çok erken kalkar. Sabah namazını kılar. Çok işi yoksa namazdan sonra biraz daha uyuyup sonra kahvaltı eder. O gün gündemde çok şey varsa, sabah namazından sonra kahvaltı edip Enderûn'a geçer, Devlet işleriyle uğraşmaya başlar. Her padişah belirli yiyecekleri sever. Sevdiği yiyecekler daima kuşhânede hazır tutulur. Servis, akıl almaz derecede temizlik kaidelerine uyularak ve çok büyük itina ile yapılır.

Osmanlı Kahvehanesi

Ramazanda saray da altın kap kullanılması yasaktır. Padişah mutlaka oruç tutar ve za-

manında iftar eder. Hükümdar, bir çeşit Çin porseleni takımlarda yemek yemekten hoşlanır. Bu sarı porselenler çok nadir ve değerlidir.

Fatihten itibaren padişahlar tek başlarına yemek yemişlerdi. Ondokuzuncu yüzyıldan sonra saray geleneklerinde bazı değişmeler başlamıştır.

Kıbrıs Beylerine Hüküm ki!

Kıbrıs'ın Osmanlılarca fethinden sonra, ada halkının Hak ve hürriyetlerinin korunması için ferman yayınlayan II. Selim şöyle diyordu:

"Kıbrıs Beylerbeyine ve kadısına ve Defterdarına hükmüm ki:

Kıbrıs adası aslanca dövüşen ordularım tarafından yeni Alınmış bir diyar olduğundan yerli ve fakir halk, harp icabı Maddi ve manevi zarara uğramış olup bu yüzden ıstırap çekmektedir.

Onlara adalet ve şefkatle muamele ediniz. Az zamanda kalkınarak refah ve saadete ermeleri için mahkemelerde, vergi Muamelelerinde velhasıl her türlü devlet işlerinde koruyunuz.

Onlar bize Cenab-ı Hakk'ın bir emanetidir. Devletin şanına Onları korumak ve himaye etmek yaraşır. Her biri ırzından, canından, malından emin olarak gönül rahatlığı içinde yaşasın. İş ve güçlerine sahip olup kazançlarına baksınlar. Benim adaletim. Bunu icap ettirir.

Bu emrimin yerine getirilmesi için her biriniz uyanık ve dikkatli olunuz. Aksini duyarsam beyan olunan özrünüzün kabul olunmak ihtimali yoktur, ona göre gaflet eyleyemezsiniz..."

Osmanlı Çağında Adalet

Osmanlı memleketlerinde tam bir vicdan hürriyeti, adalet ve tebaa arasında eşitlik hüküm sürerdi. Bunu görmüş olan Tévenot adlı Fransız şunları anlatır:

- Burada herkes devlet kapısına başvurur ve hangi sosyal sınıftan, din ve mezhepten olursa olsun şikâyeti ve davası dinlenir. Bir fakir, bir vezirden adalet isteyebileceği gibi, bir Musevi, bir Müslümandan hakkını isteyebilir. Bu işler ise, hiç sürüncemede kalmadan hallolunur, borçlu borcunu derhal öder, katil hemen idam edilir ve hiçbir dava bir hükme bağlanmadan dört beş günden fazla devam etmez. Bunun için hiç kimse bir adaletsizlikten korkmaz. Yalnız, adaleti yerine getirecek olanlar bir haksızlık yapmaktan korkarlar. Çünkü bunu, canlarıyla ödemek zorunda kalabilirler."

Bunları Biliyor musunuz?8

• II. Selim babası ve dedeleri gibi şair bir padişahtı. Zamanımıza kadar gelen şu mısralar onun ne oranda güçlü bir divan şairi olduğunu gösterir:

Biz bülbül-i mihrik-dem-i Şekvây-ı firâkız.
Âteş kesülür geçse sabâ Gülşenimizden
(Biz, ayrılık şikâyetiyle nefesi yanan bir bülbülüz.
Sabah rüzgârı bizim gül bahçemizden geçse ateş kesilir)

• II. Selim Döneminde Osmanlı toprağı olan Kıbrıs 50 bin şehide mal olmuş, adaya Konya ve İçel yöresinden getirilen Türkmenler yerleştirilmiştir.

• Ordusunun başında harbe gitmeyen ilk padişah II. Selim'dir.

• Tarihimizin ilk büyük deniz yenilgisi (İnebahtı) II. Selim dönem gerçekleşti.

• Atalarının vasfına ulaşmayan, eğlence ve safahatın önünü resmi olarak açan tahta çıkışını eğlencelerle kutlatan ilk padişahtır.

• Osmanlı Devleti Duraklama devrine onun döneminde girmiştir.

Devşirme hâkimiyetinin sarayda artması ve kadınların saltanatta söz sahibi olması II. Selim devrinde başladı.

Selimiye Camii II. Selim tarafından Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Mimar Sinan'ın "Ustalık eserim" diye iftihar ettiği bu camiinin:

• 43.28 m yükseklik ve 31.28 m çapındaki kubbesi Allah'ın birliğini,

• Pencerelerinin beş kademeli oluşu İslam'ın beş şartını,

• 99 penceresi Cenab-ı Hakk'ın esmâ-ı hüsnasını

• 4 vaaz kürsüsü, 4 hak mezhebi

• 32 kapısı, İslam'ın 32 farzını

• Arka minarelerinde 6 çıkış merdivenin olması imanın 6 şartına

• 12 şerefenin bulunması, Osmanlı'nın 12. Padişahı olan II. Selim'i sembolize ettiğini biliyor muydunuz?

Ebusuud Efendi

XVI. Asrın en büyük Osmanlı âlimlerindendir. İskilip'te doğdu. Babası Şeyh Yavsî lâkabıyla tanınan Muhiddin Efendi'dir. İlk tahsilini babasından aldı. Devrin ünlü âlimlerinden Müeyyedzâde ve Mevlâna İdris-i Karamanî'nin derslerine devam etti. Genç yaşta II. Bayezid'in ilgi ve iltifatını kazandı ve Çelebi ulûfesiyle ödüllendirildi. Özellikle ünlü âlim ve Şeyhülislam Kemalpaşazâde'nin (İbn Kemal) dersleri ile kemale erdi.

1528 yılına kadar değişik yerlerde müderrisliklerde bulundu. Bursa ve İstanbul kadılıklarına getirildi.(1533) Kanuninin Korfu seferinde Rumeli Kazaskeri idi. (1537) Fenerizade Muhyiddin Efendinin yerine Şeyhülislam oldu.(1545)Ölünceye kadar bu görevde kaldı. Mezarı İstanbul Eyüp'tedir.

Kanuni ve II. Selim zamanlarında 30 yıla yakın yürüttüğü Şeyhülislamlık görevi ile Osmanlı devletinin en uzun süreli şeyhülislamı olan Ebussud Efendi zayıf, uzun boylu, uzunca sakallı, nuranî yüzlü, vakarlı bir âlim idi. Bulunduğu mecliste kimse konuşmaz, onu dinlerdi. Ahlak ve fazileti bir mesel olacak kadar şöhret bulmuştur.

Ebussud Efendi tefsir ve fıkıhta Osmanlı bilginlerinin en büyüklerindendir. Devletin yasalarını şeriatla uzlaştırmağa çalışmış ve Kanuni zamanında, yapılan hukukî revizyon onun fetvalarına dayanarak gerçekleştirilmiştir. İslam'a karşı olan hiçbir uygulamaya geçit vermemiştir.

Kemal paşazade'nin, ***"Bir gün gelecek Ebussuud zamanın allâmesi olacaktır."*** Diye övdüğü öğrencisi, gerçekten allame olmuş ve Kanuninin saygısını kazanmıştır. Padişah Zigetvara giderken ona yazdığı bir mektubunda ***"Halde haldaşım,***

Şeyhülislam

sinden sindaşım, ahiret karındaşım, tarîk-i hak'ta yoldaşım" diye başlamıştı.

Kanuni bütün önemli meselelerde ona danışır, görüşlerini dikkatle dinler, sonra:

"Bizi münevver kıldınız, Efendi!" der ve hatta bazen de, *"Her sözünüzde bir hikmet saklı üstadım."* Diye iltifatta bulunurdu.

İlk Su Şebekesi

Mimar Sinan'ın hocalarından Mimar Acem Ali Efendi vefat edince, Baş mimarlık boş kalmıştı. O zamanlar bir yeniçeri olan Sinan'ın mimarlık tarafı da biliniyordu Devrin vezir-i azam-ı Sinan'a haber saldı:

"Seni Mimarbaşı tayin etmek istiyorum, cevabını bekliyorum!"

Sinan gezip gördüğü, dünya abidelerini hatırladı. Şimdi onlardan daha güzelini yapmak için önüne bir fırsat çıkmıştı. Cenab-ı Hakkâ hamd ederek görevi kabul ettiğini bildirdi.

Sinan'ın baş mimar olduğu yıllarda İstanbul su sıkıntısı yaşıyordu. Öyle ki bir tulum su 15 akçeye satılıyordu.

Kanuni bu işin hallini Mimar Sinan'dan isteyince, Koca Mimar araştırma ve incelemeler yaparak cihan padişahının huzuruna çıktı ve şöyle dedi:

"Devletlü Sultanım, araştırdığıma göre, Kâğıthane civarında su bulunmaktadır. Ancak bu suyu şehre getirebilirsek su problemini çözebiliriz."

Bunun üzerine padişah şöyle dedi:

"Mimar ağa bunun için tedbir nedir? Suyu şehre nasıl getirip ahalinin derdine nasıl derman olmayı düşünürsüz?"

Mimar Sinan bunun üzerine şöyle dedi:

"Şevketlü sultanım bunun için iki yol vardır. Birincisi,

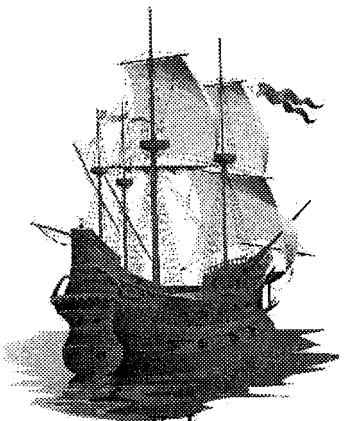
ahalinin haddi hesabı yoktur. İstediğiniz kadar kişi bu işte çalışmaya hazırdır. İstanbul'un her yanını suya kavuşturmak için, sizden emir ferman beklerler."

"Ya ikincisi?" diye sordu padişah.

"İkincisi de, insanlara ücretli iş vererek çalıştırmaktır." Dedi Mimar Sinan. Bunun üzerine padişah şu mukabelede bulundu:

"Birinci yol bize yakışmaz, yapacağımız bir hayır işi ve Allah rızası içindir. Çalıştıracağımız insanların haklarına tecavüz etmek doğru değildir. Bilirim ki İstanbul halkı canû gönülden bu işe koşacaklardır, fakat cihan devletine bu yakışmaz. Siz ikinci yolu seçiniz, çalıştıracağınız her kişinin ücretini aksatmadan zamanında ödeyerek kimsenin gönlü, hakkı kalmadan bu hayırlı hizmeti en kısa zamanda bitirerek İstanbul'u şenlendiriniz. Bu konuda hazinem emrinizdedir, istediğiniz harcamayı yapınız, emrim ve dileğim böyledir, böylece biline..."

Bu emir üzerine harekete geçen Mimar Sinan, İstanbul'a ilk su şebekesini kurarak, Kâğıthane'den kanallarla İstanbul'a su getirterek, Pay-ı tahtı çeşmelerle bezedi, su medeniyetinin temellerini attı.

Kalyon

Dünyanın Dört Kıtasına Yayılan Türk Hâkimiyeti

Genellikle Osmanlı İmparatorluğu dünyanın yalnız üç kıtasına, yani Asya, Afrika ve Avrupa ile bunların adalarına yayılmış sayılırsa da bu anlayış doğru değildir. Çünkü bu Türk İmparatorluğu bir aralık Okyanusa da el atmıştır. Bu büyük muvaffakiyet, Kanuni

Sultan Süleyman'ın oğlu ve halife Selim II devrine tesadüf eder.

Asya'nın güney-doğusunda, Avustralya'nın kuzey-batısında Borneo Adasının batısında ve Büyük Okyanusla Hint Okyanusunun arasında bulunan Sumatra Adası Okyanusya adalarındadır. Onaltıncı yüzyılda bu büyük ada ile Asya'nın güneyindeki Malaka yarımadası diğer birtakım küçük adalarla beraber bir Müslüman Sultanlığı şeklindedir. Bu İslam devletine Sumatra'daki payitahtın isminden dolayı "Açin =Achem / Achin" Krallığı denir. Osmanlı vesikalarında da hafif bir değişikle "Açı / Aça / Aca Sultanlığı" şekline tesadüf edilir. O sırada bu devletin hükümdarı Sultan Alâeddin Şah'tır. İkinci Selim'in bazı fermanlarında Sultan Alâeddin'den "Padişah" unvanıyla da bahsedilmektedir.

Hint denizlerinde gösterdikleri sömürgecilik faaliyetlerinde bilhassa İslam ülkelerine musallat olmaları, Kanuni Devrinde Hadım Süleyman Paşa'nın Hindistan seferine sebep olan Portekizliler o sırada Sumatra Müslümanlarını çok tazyik etmekte oldukları için Sultan Alâeddin İslam âleminin Halifesi ve muhafızı durumunda bulunan Kanuni Sultan Süleyman nezdine Vezir Hüseyin isminde bir elçi ile bir mektup göndermiş ve top; topçu, silah, askerlik ve bilhassa istihkâm mühendisleri istemiş, fakat bu elçinin İstanbul'a gelişi Kanuni'nin onüçüncü ve sonuncu seferi olan Zigetvar seferine tesadüf ettiği için, Sultan Süleyman'ın ölümüyle İkinci Selim'in tahta geçişi gibi hadiselerden dolayı iş gecikmiş ve elçi Hüseyin İstanbul'da fazla beklemiştir. Hatta o sırada bir Yemen derdinin ortaya çıkışı da yapılacak yardımının bir yıl daha gecikmesine sebep olmuştur.

Sumatra Hükümdarı Sultan Alâeddin Türk himayesini isteyerek Osmanlı Padişahı'nın yüksek hâkimiyetini kabul etmiş olduğu için İkinci Selim de kendisine gönderdiği cevap-

ta kendisine tabi olunan bir kimsenin uyruklarına karşı kullanılacağı emredici lisanı kullanmıştır. Bu cevapta şöyle birtakım emirlere bile tesadüf edilir:

"Ahval ve etvar her neye müncer olursa ilam eyliyesiz. Sonra anda olan asakir hakkında ferman-ı şerifim ne veçhile sadır olursa mucibi ile amel eyliyesiz."

İkinci Selim, Sultan Alâeddin'e durum hakkında daima rapor göndermekte kusur etmemesini bile emretmektedir:

"Kaide-i müstemerreniz üzre mamuldür ki ol diyarın ahval ve macerasın mufassal şerh ve atebe-i âlempenahımız canibine inha olunmaktan hali olunmayan"

Bu vesikadan anlaşıldığına göre Sumatra Sultanı ile daha önce de birtakım siyasi haberleşmeler cereyan etmiş ve hatta ekonomik meseleler bile kurcalanmıştır. Mesela yine aynı mektubun sonunda silah ve asker götürecek Osmanlı gemileriyle baharat gönderilmesi emredilmektedir:

"Gönderilmek için bahar ihzar olunmuş idi. Barçalar irsal olundu. Tahmil olunup gönderile."

Bu uzak sefere İskenderiye kaptanı Kurdoğlu Hayreddin Hızır Bey memur edilmiş ve 1569 tarihinde yola çıkmıştır. Sumatra seferi hakkındaki fermanlarda bu işe 17 gemi işe bir topçu başı idaresinde yedi topçu ve bir miktar da asker ayrılmış olduğundan ve diğer birtakım levazım ve mühimmat da gönderildiğinden bahsedilmekle beraber, son incelemelere göre sonradan birkaç parça ilave edilerek 22 gemilik bir filo teşkil edilmiş ve bu filo ile 50 -60 usta

Muhtelif çaplarda birçok top, birçok askerle silah ve mühimmat da göndermiştir.

Herhalde Sultan Alâeddin'in bu Türk himayesinden çok istifade ettiği ve Türk askerlerinin Sumatra ordusunu nizam ve düzene koydukları bilinmekle beraber bu Türk uzmanlarından birkaç kişinin hangi tarihlerde geri dönmüş oldukları belli değildir. Yalnız, mühim bir kısmının hiç dönmeyip,

orada kalmış oldukları; Sumatra'da bir Türk mezarlığı, bir Türk köyü ve Türk uzmanlarının milliyetlerini bugün hala muhafaza ettikleri halde ana-dillerini unutmuş nesilleri mevcut olmasından anlaşılmaktadır. Hatta bu Türk nesillerinde "Raca"lar bile yetişmiş olduğu rivayet edilir. Bir rivayete göre de İkinci Selim'in Sultan Alâeddin'e göndermiş olduğu Türk Bayrağı kutsal bir emanet gibi son zamanlara kadar muhafaza edilmiştir.

Açin / Aça Sultanlığının Osmanlı himayesine girmesi ve oraya bir filo ve asker gönderilmesi, üzerine Türk hâkimiyeti Avrupa, Asya ve Afrika'dan sonra Okyanusya'ya da el atarak dünyanın üç kıtasından sonra dördüncü bir kıtasına da uzanmış demektir. Tarihimizin bu fevkalade mühim noktası bugünkü nesiller arasında ne yazık ki artık unutulmuş gibidir.

Akıncılar

Akıncılar

Osmanlı ordularının öncü birlikleri. Ordu sefere çıkmadan keşif ve güvenliği sağlamak İçin önde hareket eden vurucu güçler. Ordu seferden dönerken de ordunun ardında güvenliği sağlamakla görevliydiler. Akıncılar Osmanlı ordusunun en önemli unsuru sayılırdı.

Akıncılara devşirme, hatta sair Müslüman kavimler alınmaz. Osmanlıların "tatar" dedikleri Kırım Türkleri bile yoktur. Akıncı olmak için Osmanlı Türkü olmak şarttır. Akıncı beylerinin ekserisi Osman Gazi'nin yoldaşları maruf kuman-

danların çocuklarıdır. Yani devlet kurucularının neslindendir. Akıncı beyleri, istediklerini ocağa alır, istediklerini çıkarırlar. Divan, bu işe hiç karışmaz. Zira akıncılık, gönül ve gönüllük meselesidir. Aynı zamanda büyük disiplin ve korkusuzluk, fedakârlık meselesidir. Kimin akıncı olup kimin olmadığını ve olmayacağını, beyliği babasından ve dedesinden kalan akıncı beylerinden daha iyi bilecek kimse yoktur. Binaenaleyh akıncı ocağı beyleri, fevkalade salahiyetlerle yüklü, doğrudan doğruya padişahlardan emir alan kimselerdir. Rütbeleri sancak beyleri (tümgeneral) derecesindedir. Birkaçına beylerbeylik (orgenerallik) de verilmiş ve bunlara "bey" değil "paşa" denmiştir. Akıncı kumandanlarına kapıkulları gibi asla ağa denmez, daima bey denilir. Birkaç akıncı ocağı vardır ve bunlar hududu adeta aralarında dilimlemişler ve hudut ötesini de parsellemişlerdir. Ya Estergon'da, ya Silistre'de, ya benzeri bir yerde, Her birinin başında irsi şekilde bir bey bulunur. Beyler ya Malkoçoğlu, ya Mihaloğlu, ya Turhanoğlu, ya Evrenosoğlu veya buna benzer devletin Söğüt'te kuruculuğunu yapmış ilk Osmanlılardan inmiş asilzadelerdir. Bu ailelerin her birinde pek çok şehit vardır. Bazen bir akıncı beyinin beş oğlunun dördü birden yirmi yaşları civarında şehit olur. Ömrü olanlar aksakal salıncaya kadar yaşarlar, sancak beyi ve beylerbeyi olurlar. Akıncı beylerine vezir (mareşal) payesi verilmezdi. Osmanlı Ordusunun vurucu gücü Akıncı ocağı III. Mehmed döneminde devşirme vezir-i azam-Sinan Paşanın gafleti ile tarihe gömüldü.

Bir Kanal Projesi

XVI. yüzyılda, Sakarya Nehri civarı ile İzmit körfezi gemi inşaa merkezleri idi. Buralarda yapılan kadırgalar için, gerekli kereste yakın ormanlarından sağlanırdı. Ayrıca, İstanbul halkının odun ihtiyacı da o bölgeden karşılanıyordu.

Kanuni Sultan Süleyman zamanında, Sapanca gölünün bir kanalla İzmit körfezine bağlanması düşünülmüştü. Böylece, kereste ve odun nakli kolaylaşacaktı. Mimar Sinan ve Mimar Kir Nikola'nın incelemelerinden sonra, göl ile körfez arasındaki 22 bin zira (16676 metre) uzunluğundaki yer düzelmişti. Ancak, muharebeler yüzünden iş yarıda kalmıştı.

Bu önemli proje, 1591 yılında tekrar ele alındı. Sarayın mimar başı ile devrin en seçkin mimarlarından meydana gelen bir heyet Sakarya'ya gitti. Görevleri, Sakarya Nehri'ni Sapanca Gölü'ne, Sapanca Gölü'nü de İzmit Körfezi'ne bağlamak üzere keşif yapmaktı. Kanal gerçekleştirilirse, kelekler ve sallar vasıtasıyla yiyecek maddeleri ve odun İstanbul'a kolayca ulaştırılacak, ucuza mal edilecekti.

Heyetin olumlu yanıt vermesinden sonra, İzmit ve Sapanca kadılarına hükümler yazılarak, hızla harekete geçilmesi istendi. Kazı işlerinin başına Mahmut Paşazade Hasan Paşa tayin edilmiş ve 30 bin işçi toplanması kararlaştırılmıştı

Memurlar ve işçilerin bir bölümü gelir gelmez kazıya başlandı. Veziri azam Sinan Paşa, Serdar Ferhad Paşa, Anadolu Kazaskeri Ali Efendi ve diğer bazı devlet ileri gelenleri Sakarya'ya geldiler. Üç günlük teftişten sonra İstanbul'a dönüp, hayırlı bir teşebbüse girişildiğini bildirdiler.

Ne var ki, bazı kişiler Sultan III. Murad'a tesir etmiş, kanalla uğraşmak yerine, donanma yatırımlarına ağırlık verilmesini istemişlerdi. Padişah da onların telkinlerine kapılıp işten vazgeçti. Bunun sebebini de şöyle açıkladı.

Din ve devlete lazım bir iş değildir. Memleket fakirlerinin sıkıntı ve güçlüklere katlanıp, şiddet ve zulümle işe koşulmaları gerekmez. Saltanatımızın önemli işlerinin başında, donanma gemileri yaptırıp bunları tamamlamak gelir. Odun şimdiye kadar nasıl olageldiyse, yine aynı şekilde tedarik edilmelidir.

Kanal açılmış olsaydı, şüphesiz bölge halkının refah seviyesi yükselecekti. Fakat aradan dört yüzyıl geçtiği halde, maalesef bu proje hala uygulamaya konulmamıştı.

İngiltere Kraliçesi Osmanlı Himayesinde

Kanuni Sultan Süleyman, Almanya İmparatoru ve İspanya Kralı Şarlken'e karşı Fransa'yı himaye etmiş ve bu ülkenin istilaya uğramasını önlemişti.

III. Murad zamanında ise, bu defa İngiltere Krallığı tehdit altında kaldı. Avrupa'nın en kudretli devleti olan İspanya, İngiltere'yi haritadan silmek üzere harekete geçmişti.

Osmanlı İmparatorluğunun bu gelişme karşısında uyguladığı politika, iktisadi yardımla İngiltere'yi güçlendirmek şeklinde kendisini gösterdi. 11 Eylül 1581 tarihinde imzalana antlaşmayla, İngiliz tüccarlarına, Akdeniz limanlarında serbest ticaret yapma imtiyazı tanındı. Bu yakınlaşma, İspanya'nın büyük bir devlet haline gelmesini önleme maksadına dayanıyordu.

Öte yandan, Şarlkenin oğlu olan İspanya Kralı II. Felipe, Osmanlılarla barış antlaşması yapmaya çalışıyordu. Bunu başarabilirse, İngiltere ile baş başa kalacak ve rahatça hedefine ulaşacaktı.

Ancak Türkler, hiçbir zaman İspanya ile anlaşmaya yanaşmadılar. Üstelik bütün denizlerde İspanyol gemilerini vuruyor, II. Felipe'nin donanmasını zayıflatmaya çalışıyordu. Çünkü meseleye ilgisiz kalınırsa, aynı hanedan tarafından idare edilen İspanya ve Almanya, hem İngiltere'yi hem Fransa'yı ezip geçeceklerdi.

Son olarak, Yemen Beylerbeyi Hasan Paşa'nın Hint Denizi'nde silah yüklü 4 büyük İspanyol kadırgasını zapt etmesi, Madrid'de büyük telaş uyandırmış, Londra'da sevinç yaratmıştı. Ancak İngilizler, yine de İspanya ile barış imzalaması

ihtimalinden korkuyorlardı. Nihayet, İstanbul'a yollanan İspanyol elçisinin sonuç almadığını öğrenince rahatladılar.

İşte bu olaylar sırasında, İngiltere kraliçesi II. Elizabeth, III. Murad'ın desteğini sağlayabilmek için olağanüstü gayret gösterdi. Sadece padişaha değil, valide sultana, veziriazama, padişahın hocası Sadettin Efendi'ye, vezirlere, Kaptan-ı Derya Kılıç Ali Paşa'ya değerli hediyeler yolladı. Gönderdiği mektupta, "**putperestler**" dediği Katolik İspanyollara karşı Türk yardımını istiyordu. Hatta Osmanlı padişahının kalbini kazanabilmek için, Protestan İngiltere'de de resimlere ibadetin yasak olduğunu belirtip, güya İslamiyet'le Protestanlık mezhebinin birbirine yakın olduğunu ispata çalışıyordu.

Bu arada İngiliz büyükelçisi Barton, III. Murad'a sunduğu dilekçede "Kraliçem, zat-ı şahanelerinin (padişahın) küçücük bir işareti ile 7 yıldan beri İspanya kralına karşı savaşmaktadır. Zat-ı şahanelerinin yardım vaadine dayanarak, İspanya ile barış haline son vermiştir." diyordu.

III. Murad'ın mukabil mektubu ise, bir büyüğün küçüğe hitabı şeklindedir. Padişah, Kraliçe Elizabeth'in Osmanlılara bağlılıkla devam etmesini tavsiye ile şöyle söylemektedir.

"Siz dahi, bana itaat ve boyun eğmekte sebat gösterip, o taraflarda bildiğiniz ve öğrendiğiniz haberleri arz ve bildirmekten geri kalmayasınız."

Neticede, Osmanlıların İngiltere'yi himaye politikası tesirini göstermiş ve İspanya'nın bu ülkeyi istila teşebbüsü başarısızlıkla kapanmıştır.

Devşirme Hakkında Bilmediklerimiz

Osmanlı Devleti; Asya; Avrupa ve Afrika'nın kesişme noktasında uzun yıllar hüküm sürmüş bir devlet olarak içtimai, iktisadi ve siyasi pek çok sahada dünya kültür ve medeniyeti tarihinde önemli izler bırakmıştır.

Osmanlı Devleti'nin uzun yıllar dünya gündeminde tesirli olmasında şüphesiz kendi içinde kurduğu ve geliştirdiği

müesseselerin önemi büyüktür. İşte bunlardan biri de, temeli itibariyle Türk-İslam devletlerinde devralıp geliştirdiği ve kendine has bir vasıf kazandırdığı "devşirme müessesesi" dir.

Devşirmenin Tatbikat Şekli

Devşirme sistemi, sadece belli bölgelerde ihtiyaca binaen değişmekle birlikte belli zamanlarda ve hassasiyetle tatbik edilmiştir. Devlet bu sisteme büyük ehemmiyet vermiştir. Devşirmeler; padişah tarafında tayin edilen memurlar ve sancak beyi, sadrazam, kadı, beylerbeyi gibi önemli devlet erkânı ile Yeniçeri Ocağı'ndan ilgili kişilerden oluşan heyet tarafından toplanmıştır. Devşirmelerde devletin istifade edebileceği bir takım hususiyetler aranmıştır. Vazifeli devlet erkânı tarafından genellikle ve yaş arasında bulunan Hıristiyan erkekler seçilmiştir. Bu iş gelişigüzel yapılmamış, tam aksine belirli nizamlar dâhilinde yürütülmüştür.

Bu sistemde "Her kırk evden bir Hıristiyan erkek evladı alınırdı. Her kazada tellallar vasıtasıyla köylere kadar yapılan ilanlar mucibince Hıristiyan çocuklar, başta papazlar olmak üzere aileleriyle birlikte toplanma yerine getirilirdi. Devşirme memurları bu oğlanları alırken, kadılar, sipahiler ve köy kethüdaları da hazır bulunurdu. Suiistimal olmamasına dikkat ederlerdi. Devşirme memuru, vaftiz kâğıtlarını tetkik ederek yaşları müsait olanları ayırırdı. Seçilenler içinde evli olan varsa, bunlar devşirilmezdi. Tek çocuğu olanların evlatları alınmadığı gibi, anası-babası ölen çocuklar ile halk arasında herhangi bir imtiyaz anlayışı doğurabilir düşüncesiyle köy kethüdalarının da çocukları alınmazdı. Devşirilen bu çocuklar, büyük güvenlik tedbirleri içinde İstanbul'a getirilirdi. Çünkü bazı aileler, kendi çocuklarının da devlet merkezine giderek iyi bir eğitim görmesi ve devlet kademelerinde yer almasını sağlamak gayesiyle, devşirme kervanına sokmak için evrakları veya çocukları değiştirmek gi-

bi yolsuzluklara başvurabiliyorlardı. Bu sebeple, devşirmelere büyük hassasiyet gösterilmiştir. Burada şu nokta ortaya çıkıyor: şayet bu çocuklar zorla alınıyor ve sistemli bir asimilasyon politikasına tabi tutuluyor olsaydı, bu kadar itina ile seçilmezler ve özel güvenlik tedbirleri ile korumaya alınmazlardı. Nitekim çeşitli tedbirlerin alınması, bazı ailelerin bir takım uygunsuz işlere başvurduklarını da göstermektedir.

Asimilasyon - Eritme Politikası Var mıydı?

Devşirme sistemini incelediğimizde böyle bir politikanın mevcudiyetini göremeyiz.

Çünkü yukarıda söylediğimiz gibi, büyük itina ile köyler dâhil, her yerde yapılan ilanlar, çocukların soy kütüğüne, vaftiz kâğıtlarına varıncaya kadar her şeyin kaydedilmesi böyle bir düşünceyi ortadan kaldırmaktadır. Şayet böyle bir maksat olmasaydı, hadise gizli olarak yapılırdı ve ince teferruatına varıncaya kadar bütün bilgiler yazılmazdı. Bosna-Hersek bölgelerinde olduğu gibi aileler, yasak olduğu halde bizzat kendileri padişaha başvurup kendilerinden devşirme alınmasını istemezlerdi. Kaldı ki devşirmeler İstanbul'a getirildikten sonra mükemmel bir eğitim – öğretime tabi tutularak yetiştiriliyor ve devlet mekanizmasında istihdam ediliyordu. Böylesine büyük bir imkânda şikâyet etmek ve memnun olmamak söz konusu olamaz. Ayrıca devşirmelerin ailelerinin vergiden muaf tutulma gibi bir ayrıcalıkları da bulunuyordu. Bununla ilgili bir misalde, "Hasan adında bir yeniçeri, devşirilmeden önce ailesinden alınan verginin, devşirildikten sonra da alındığını belirterek, padişahtan bu yanlışlığın düzeltilmesini istemiştir. Burada da görüyoruz ki; devşirme yeniçeri, ailesini unutmayarak bağını devam ettirmiştir.

Devşirmeler hiçbir zaman "köle" gibi kabul edilmemiştir. Devşirmelere yeniçeri olduktan sonra verilen "kapıkulu"

adı, padişahın büyük sıfatından kaynaklanmaktadır. Devşirmelerin köle olarak görülmesi, zaten İslam hukukuna göre de aykırıdır. Çünkü İslam hukukunda bir kişinin "köle" olabilmesi için "ehl-i zimet" olmaması, yani Osmanlı topraklarında yaşamamaları gerekmektedir. Oysa devşirme işinin yapıldığı yerler, Osmanlı topraklarıdır. Bu konuda en güzel misallerden biri Sokullu Mehmed Paşa'dır. Sırp patrikhanesi 1459'da Fatih Sultan Mehmed tarafından kapatılmış, patrikhanenin kiliseleri ve cemaati Ohri'de ki Bulgar Kilisesine bağlanmıştır. Yaklaşık yüzyıl sonra 1557'de Sokullu Mehmed Paşa, Sırp patrikhanesini yeniden kurdurmuş ve başına da kardeşi makariosu tayin etmiştir.

Görüldüğü gibi iki kardeşten biri devşirilerek devletin en yüksek kademesine kadar gelip Osmanlıya çok büyük hizmetlerde; diğeri de eski dininde hayatını sürdürmüş ve aralarındaki ilişki devam etmiştir.

Köprülü Mehmed Paşa, Kırım fatihi Gedik Ahmed Paşa, Yemen fatihi Sinan Paşa, Şehid Ali Paşa, devşirme olarak alınıp, "saray okulu" olan "Enderun" da yetiştirilerek devlet mekanizmasında istihdam edilen devlet adamlarındandır.

Orduu savaşta

Filek Kalesinin Fethi

Macaristan'ın Osmanlı idaresinde kaldığı yüzelli sene içerisindeki Budîn valilerinin en meşhuru, Sokullu Mehmed Paşanın amcası oğlu olan Mustafa Paşadır. Kale ve palangaların akıncı yiğitleri arasında paşa baba diye meşhur olmuştu kapısında bine yakın şehbaz yiğit beslerdi. Bir bora, bir kasırgaya benzeyen bu serden geçtiler, birçok kale ve palanga feth etmişlerdi. Bunların içinde Filek kalesinin fethi ise, eşsiz bir kahramanlık destanıdır.

Filek kalesi, yüksek ve kayalık bir tepenin üstünde kartal yuvası gibi idi bu kaleyi top ile yıkmak, taarruz ederek almak mümkün değildi. Mustafa Paşanın akıncılarının arasında Demirbaş Hasan isimli yirmi beş yaşlarında tığ gibi bir delikanlı vardı. Bir gün Demirbaş Hasan, yanına kırk seçme akıncı alarak Filek kalesini feth etmek için yola çıktı. Gece vakti kalenin önlerine varan kırk akıncı, kalenin karşısındaki bir kayanın tepesine tırmandılar. Üç-dört merdiveni kuşakları ve iplerle sıkıca bağlayarak bulundukları yerde bir mazgal deliğine uzattılar. En önde Demirbaş Hasan vardı.

Mazgal deliği bir insan geçebilecek genişlikte idi. Fakat tunç bir topun namlusu bu mazgalı tıkamıştı. Topun ağırlığı sekiz yüz okka kadar idi. Demirbaş Hasan hiç tereddüt etmeden, Allah'ü Tealaya sığınarak, Besmele çekti. Geniş pençeleri ile mazgal deliğinin iki kenarına yapıştı, çelik kaburgalı göğsünü topun namlusuna dayadı. Altı, yalçın kayalık ve uçurum idi. Ayaklarını merdivene basıp kollarını gerince sekiz yüz okkalık topu geriye doğru ittirdi. Birinci hamlede, topun namlusunun ağzı kalenin dış duvarı hizasına kadar içeri girmişti. Demirbaş Hasan bu sefer, namluya başını dayayarak, ikinci hamlede koca topu mazgalın ağzından uzaklaştırdı. Açılan mazgal deliğinden başta Demirbaş hasan olmak üzere kırk akıncı kaleye girdiler.

Türk akıncılarını birden karşısında gören kâfirler, uzun süre kendilerine gelemediler. Bu fırsattan yararlanan akıncılar, "Allah Allah!.." nidaları ile kısa sürede kaleyi feth ettiler. Bu, cihan tarihinde eşine rastlanmayan bir kahramanlık vak'asıdır.

İki Cihanda Yüzün Ak Olsun!...

Kafkasya'yı fethederken Şiî Safevî ordularıyla yaptığı meydan muharebeleri savunma savaşları sonunda kazandığı başarıları ile dillere destan olan kahraman Osmanlı paşası Özdemiroğlu İstanbul'a geldiğinde büyük bir coşkuyla karşılandı. Üçüncü Murat Han bu kahramanı bizzat görüşmek üzere yalı köşküne davet etti Paşa, huzura girdiğinde sultan, saray adetlerini bozarak;

- *Hoş geldin Osman otur.* Dedi. Osman paşa oturmadı. Ayakta durdu. Padişah tekrar;

- *Otur Osman,* dedi. Osman paşa oturdu. Fakat hayâ edip tekrar ayağı kalktı. Murad Han dördüncü defa, oturmasını ve Kafkasya'daki muharebelerini anlatmasını emredince, oturdu. Ve anlatmaya başladı. Kafkas harplerini anlatması dört saat sürdü. Osman Paşa Urus Han-ı nasıl mağlup ettiğini anlattığı sırada Sultan heyecanlanıp sözünü keserek;

- *Güzel hareket etmişsin Osman!* Dedikten sonra üzerinde murassa bir iğne bulunan sorgucunu çıkarıp Osman Paşanın başına taktı. Osman paşa anlatmaya devam etti. Hamza mirzaya karşı kazandığı zaferi anlattığı sırada Sultan yine sözünü kesip;

- *Bunların semeresini toplayacaksın.* Diyerek belindeki murassa hançeri çıkarıp Osman paşanın beline taktı. Osman paşa imam kulu Han'ın Gence önündeki hezimetini anlatırken Murad Han ilk önce verdiğinden daha kıymetli murassa bir iğne bulunan sorgucunu çıkarıp Paşanın başına taktı.

Nihayet Özdemiroğlu Osman Paşa, kırım Hanına karşı, kefede birkaç bin kişi ile nasıl mücadele ettiğini ve Hanın yakalanarak cezalandırılmasını anlatıp sözüne son verince, memnuniyetinden gözleri yaşaran Murad Han, kendini tutamayıp ellerini açarak;

- İki cihanda yüzün ak olsun! Allahu Teâlâ senden razı olsun! Cennet'e namdaşın hazret'i Osman ile bir köşkte ve bir sofrada beraber bulun! Bu dünyada uzun müddet şeref ve iktidar ile yaşa! Diyerek dua etti.

Hoca Saadeddin Efendi

On altıncı yüzyılın en büyük âlimlerinden ve tarihçilerinden biri de Hoca Saaddeddin Efendidir. Sultan Selimin yakın nedimi Tebrizli Hasan Can'ın oğlu olan Saadeddin Efendi 1536 da İstanbul da doğdu ve 1599 da yine İstanbul'da öldü.

Sağlam bir tahsil gören, ünlü hocalardan ders alan Saadeddin Efendi önce müderris oldu. Sonra Şehzade Muradın hocalığına getirildi. Şehzade Murad (III. Murad) tahta çıkınca " Hace-i Sultani" unvanı ile padişah hocası oldu. 1595'te tahta çıkan III. Mehmed de onun padişah hocası olarak yanına aldı ve Saadettin Efendi onun en büyük, en etkili müşaviri oldu. Padişah ordunun başına geçerek Eğri seferine çıkmasında ve Haçova Zaferi'nin kazanılmasında onun rolü büyük olmuştur.

Hoca Saadeddin Efendi usta bir şair, iyi bir hattat idi. Fakat onun en değerli ve sonraki devirler içinde önemli bir kaynak olan eseri "Tacü'ü –Tevarih " adlı iki ciltlik Tarih kitabıdır. Bu kitapta, Osman Gazi'den başlayarak dokuz Osmanlı padişahı ve onların devirlerinde geçen önemli olaylar anlatılır. Kuvvetli fakat külfetli bir üslûpta yazılan bu eser çok meşhur olmuştur. Fakat tarih kitabının sanatlı nesirle

(secili) yazılması, geniş kitlenin anlamasını güçleştiren bir kusurdur. İkinci kusur ise, kendisinden gelen tarihçileri tıpkı onun gibi Osmanlı tarihi ile başlatma çığırını açmalarına sebep olmuştur.

Kazma, Kürek ve Kepçelerle Dövülen Düşman Ordusu

Osmanlı Devleti'nin Duraklama döneminde kazandığı önemli zaferlerden biri de Haçova Zaferidir. Avusturya Arşidük'ü Maksimilyan, Erdel, Alman, Leh, Çek, Macar ve İtalyan askerlerinden meydana gelen 300 bin kişilik haçlı ordusuna karşı kazanılan bu zafer çok enteresan savaşlarımızdan biridir.

24 Ekim 1596 da Osmanlı Ordusu Haçova'ya gelmiş, savaş nizamı almıştı. Padişahın ortağı epeyce gerilerde kurulmuş, Rumeli Beylerbeyi Lala Mehmet Paşa sağ kanatta yer almışlardır. Ciğalzade Sinan Paşa ise öncü birliklerini idare edecek, Fatih Giray Kırım süvarileri onun yanında yer alacaktı.

24 Ekim Günü küçük çapta vuruşmalar ve karşılıklı top atışlarıyla geçti. Ertesi sabah Türk kuvvetleri bataklıkta geçitleri aşarak hücuma başladılar. Avusturyalılar başlangıçta uzun menzilli topları ve tüfekçi kıtalarını ateşiyle savunmada bulunuyorlardı. Fakat ikindiye doğru önce piyadeleri ve süvarileri öne sürerek büyük ve gerçekten çok şiddetli bir hücuma geçtiler. Öncü kuvvetlerin başında Sinan Paşa asıl kuvvetleri bulunduğu yöne doğru çekilmeye başladı. Sağ kanatta düşmanın asıl kuvvetlerinden ve parça, parça tepelemek için yavaş, yavaş geri çekildi. Tam bu sırada Fetih Girayın kumandasındaki süvariler düşmanın gerilerine doğru hücuma geçti. Fakat çok şiddetli karşılık göstererek geri çe-

kildi. Böylece şiddetli bir baskın altında bulunan sağ kanadın çekiliş yolu tıkanmış oluyordu. Türk ordusunun bu kısmında baş gösteren kargaşalığı düşman kendi askeri sanarak şevk ve gayretini arttırdı, bataklık geçitleri aşarak Türk ordugâhına kadar girdi ve yağmaya başladı.

Aslında bu çekilme bir taktik gereği idi ve düşmanı çembere alma amacı güdüyordu. Fakat düşmanın ordugâha kadar girmesi bekleniyordu. İlk defa bir meydan savaşına katılan III. Mehmet bu manzara karşısında şaşırdı ve "Bundan sonra çare ve tedbir nedir?" diye sordu. Hoca Saadettin Efendi onu şu sözlerle yatıştırdı.

- Padişahım, cengin hali budur. Lazım olan, yerinizde kararlı olarak kalmaktır. Hatırınızı hoşça tutun, zafer bizim olacaktır.

Artık ateş kesilmiş, askerler göğüs göğüse savaşmaya başlamıştı. Tehlike büyüktü. Vezirler, devlet erkânı, padişahın etrafını çevirerek aslanlar gibi dövüşüyor, Hoca Saadettin Efendi durmadan askerin maneviyatını yükseltecek sözler söylüyordu. Düşmanın ordugâhın çadırlarını yağmalamaya başlaması paniğe sebep olmadı. Aksine, buradaki genç hizmet bölükleri arasında beklenmeyen hareket oldu. Karakollukçu (hademe) aşçı, seyis deveci ve katırcılar ellerine geçirdikleri kazma, kürek, balta, kepçe, satır ve kazanlarla düşmanlara saldırdılar. Baltalar durmadan kafa kol parçalıyor, satırlar adam doğruyor, dirgenler, vücutlara saplanıyor.

Bu manzara ordunun diğer birliklerinin de gayretini artırdı. Padişahın at üstünde ve dimdik durduğunu gören asker yeni bir heyecanla coşmuştu. O sırada Sinan Paşanın öncü birliklerinin saldırısına uğradığını anlamayan düşman birden bozuldu. Can havaliye bataklığa kaçan 20 bin düşman askeri orada boğuldu. Kılıçtan geçirilenlere birlikte Avusturya ordusu 50 bin ölü vermişti. Pek çok sayıda yaralı vardı. Ayrıca 95 büyük Avusturya topu ele geçirilmişti.

Peygamber Nesline Osmanlı Hürmeti

Seyyid ve Şerifler

Hz. Peygamber(s.a.v.) kızı Fatımatü'z Zehra ile Hz. Ali'nin(k.v) nikâhlarını kendisi kıyıp "Allah'ım onların nikâhlarını mübarek eyle, onlara ve hatta onlardan gelecek nesillere de ilahi bereketlerini bol ve geniş kıl" şeklinde dua etmişti. Diğer evlatları kendisinden önce vefat eden Hz Peygamber'in(s.a.v.) soyu bu evlilikten sonra Hz Hüseyin ve Hz Hasan ile devam etti. Daha sonra genel olarak bu soydan gelenlere *"Seyyid"*; daha özel bir tanımlama ile de Hz Hüseyin soyundan gelenlere *"Seyyid"*, Hz, Hasan soyundan gelenlere ise *"Şerif"* denilmişti.

"Ehl-i Beyt, Allah sizden sadece şek ve şüpheyi gidermek için sizi tertemiz yapmak istiyor" ayeti ve peygamber efendimizin (s.a.v.) Hz Hasan ile Hz Hüseyin ellerinde tutarak ifade buyurduğu ***"Bir kimse beni, bu iki çocuğu ve bunların babasını ve anasını severse kıyamet günü benimle berber bulunacaktır."*** (Şifa-ı Şerif, Kadı İyad) şeklindeki sözleri Ehl-i Beyt'e gösterilen sevginin temellerini oluşturmuştur.

Yine Hz. Ebubekir in (r.a) Ehl-i hakkındaki "Ey ahali, Allah'ın sevgilisi peygamberi Hz. Muhammet Mustafa'yı (s.a.v.) ve Ehli beytin iyi koruyunuz. Onlara sakın eziyet ve zülüm etmeyiniz. İyi biliniz ki ben Hz Peygamberin akrabasını ziyaret etmeyi kendi akrabalarımı ziyarete tercih eder ve onların bütün yakınlarından daha çok severim. (Mevahibün Ledüniniye-Kastalani) sözü de ashab-ı kiram tarafından Ehl-i Beyt'e nasıl bakıldığının veciz bir ifadesidir.

Ne yazık ki Hz Peygamberin vefatından bir süre sonra, hilafet mücadeleleri yaşanmış, Emevi ve Abbasi döneminde birçok baskılara uğrayan peygamber evlatları, İslam dünyasının çok uzak bölgelerine dağılmak zoru da kalmışlardır.

Osmanlı sultanlarında Osmanlı topraklarına gelen seyyid ve şeriflere başka memleketlerde örneğine zor rastlanan şekilde sevgi ve saygı gösterir, rahat ve huzur içinde yaşamaları için gereken her türlü hizmeti yaparlardı.

Evlad-ı Resul olduklarını belgeleyen birer berat verir, kendilerini her çeşit vergiden muaf tutarlardı. Geniş Osmanlı coğrafyasının çeşitli bölgelerinde dağılan huzur ve sükûn kaynağı manevi bir otorite olarak görülürlerdi. Bu sebeple halka örnek olacak bir durumda bulunmalarına dikkat gösterir, mesleklerinden evlenmelerine kadar her hususa dikkat edilirdi.

Seyyid ve şeriflere ait işleri görmek için vazifeli memur tayin edilmişti. **Nakibüleşraf** adı verilen seyyid ve şeriflerden seçilen bu memur, aralarına sahtekârlıkların karışmasını önlemek için seyyidlerin neseplerini kaydeder, doğum ve vefatlarını deftere geçerlerdi. Adi işlere girmelerine mani olur ve haklarını korurdu. Ganimetlerde hisselerini alıp aralarında dağıtırdı. Bu sülaleden olan kadınların dengi olmayanlarla evlenmelerini men ederdi.

En yüksek seviyeleri devlet memurlarından olan ve doğrudan padişaha bağlı olan konaklar ve daireler tahsil edilmişti. Maiyetlerinde hizmet eden adamları ile bu konaklarda işleri yürütürlerdi. Taşra da seyyitlerle ilgili işleri görmek için yardımcıları mahiyetindeki kaymakamlar vardı. Ayrıca Ehl-i beytten sonra olanların kendi ellerine de siyaset beratı denilen ve o sülaleye mensup olduğunu gösteren senetler verildi. Seyyidler halk arasında belli olmaları için yeşil sarık sararlardı. Seyyid olmayanların ise bu şekilde giyimleri yasaktı. İlk defa Harun Reşit ve oğlu halife Memun zamanında adet olan bu husus zamanla unutulmuşsa da adet Türk-Memlük sultanlarından Melik Eşref tarafından yeniden işleme konuldu. Yeşil sarık ve cübbe ananesi Osmanlı devletinde de devam etti. Osmanlılar seyyidlerin başlarına sardığı

yeşil sarığa "**emir sarığı**" ismini vermişlerdi. Bir seyyid ancak şeyhülislam olduğunda yeşil sarığını çıkarıp şeyhülislamlık makamına mahsus beyaz sarık sarabilirdi. Nakibüleşrafların resmi kıyafetleri kazasker kıyafetinin aynısı olup, küçük tepeli denilen kavuk üzerine sardıkları yeşil sarıkları ile ayrılırlardı.

Hz peygamberin (s.a.v) Fatıma validemize hitaben *"Ya Fatıma, canım benim ben Muhammet Mustafa'nın kızıyım diyerek sakın namazını terk etme. Yemin ederim ki, beş vakit namazını kılmadıkça asla cennete giremezsin."* (Meclisu'l- Envari'l-Muhammediye) beyanını dikkate alan seyyidler de bu hürmeti haksız çıkaracak davranışlardan her zaman kaçınırlardı. Zaten bir peygamber evladına yakışan da iman bağına ilaveten nesep yoluyla da bağlı olduğu peygamberin ve Ehl-i Beyt'in ahlakı ile yaşantısını öğrenip o ahlak ile yaşamaktır.

Buna rağmen her insan gibi cezayı gerektirecek bir suç işleyen seyyidlerin mahkeme edilmeleri ve cezalandırılmaları da ayrı bir incelikti. Kabahati sabit olan seyyidler İstanbul'da nakibüleşraf, taşrada ise kaymakamlar tarafından cezaya çarptırılırdı. Nakibüleşraf, konaklarında kabahatlilerin hapsi için ayrı yer olduğundan, suçlu ve borçlu olanlar burada hapsolunurlardı. Böylece soylarının şahsi kabahatler sebebiyle rencide edilmemesine dikkat edilir, hatta dayak cezası uygulanacaksa bu esnada başından yeşil sarığı alınırdı.

Protokolde En Önde

Osmanlı devletinde Nakibüleşraf olarak ilk defa Emir Sultanın talebelerinden Seyyid Ali Naatta bin Muhammed isminde bir zad tayin edildi. Seyyid Ali bin Naatta, Yıldırım Bayezıd Han zamanında saadatın Osmanlı devletiyle müna-

sebetleri temine başlamıştı. Tayin beratı ile birlikte bu zata Bursa da ki İshakiye zaviyesi vakfı idareciliği de verilmiş bu vazifenin evlatlarına intikali şart konmuştu. Seyyid Ali Naatta'nın vefatından sonra yerine Seyyid Zeynelabidin tayin edildi.

Daha sonraki yıllarda bu teşkilat iptal edildi. Fakat seyyid ve şerif olmadıkları halde hürmet görmek için bu iddiada bulunan kişiler ortaya çıkınca Sultan II. Bazeyid devrinde yeniden faaliyete başladı. Nakibüleşraf ismi de bu tarihlerde verilerek teşkilatın başına Seyyid Mahmud tayin edildi. Nakibüleşraflık ilmiye sınıfından olmasına rağmen, ilk dönemlerde nakibüleşraf olmak için mutlaka yüksek dereceye mensup olmak gerekmezdi. 17. Asırdan itibaren seyyid ve şerif olup ta, İstanbul kadısı ve kazasker olanlardan emekliye ayrılan zatlar, nakibüleşraf tayin edilmeye başladı. Bu vazifeye yeni tayin edilecek olan zat, Bab-ı Âli'ye davet edilir, burada sadrazam tarafından ayakta karşılanır, kahve, gülsuyu ve buhur ikram edildikten sonra, samur kürkü giydirilerek, memuriyeti ilan edilir ve beratı kendisine takdim edilirdi.

Padişah cülusларında Osmanlı sultanlarına ilk önce nakibüleşraf biat edip dua ederdi. Bayram tebriklerinde de padişah nakibüleşraf tebrikini ayakta kabul ederdi.

Padişah ile sefere giden nakibüleşraf, Hz peygamber(s.a.v.)'in sancağı dibinde yürürdü. Sancağ-ı şerifin İstanbul'da çıkışında muharebe müddetinde ve İstanbul'a dönüşte nakibüleşraf ile maiyetindeki seyyid ve şerifler tekbir ve salâvat getirirdi.

Sultanahmet Camii'ndeki mevlit merasimlerine sadrazamın mektubuyla davet olunurlar ve yalnız olarak mihrabın sağ tarafında, mahfilin altında etrafı yeşil perde ile kapatılmış yerde otururlardı.

Osmanlı padişahlarının cülusларında bazı nakibüleşraf kı-

lıç alayı merasiminde Eyüp Sultan Hz Türbesi'nde yeni padişaha kılıç kuşatmışlardır. III. Ahmet I. Mahmud ve III. Mustafa ya şeyhülislamlar kılıç kuşandırmışlardı.

Nakibüleşraflara padişah tarafından zemzem dağıtma vazifesi ve adalet divanını reisliği gibi yüksek memuriyetler de verilirdi.

Osmanlı saltanatı ile beraber nakibüleşraflar da tarihe karıştı. Fakat Peygamber soyundan gelenler memleketimizin birçok yerinde halen sessiz sedasız hayatını sürdürmeye devam etmektedirler.

Eğri Fatihi

"Eğri Fatihi" III. Mehmed, Osmanlı padişahlarının şairlik anânesini devam ettiren bir şahsiyetti. Babası III. Murad'ın titizliği sayesinde çok iyi bir öğrenim görmüş, bilhassa şair Nev'î den şiir sanatının inceliklerini öğrenmiştir. Ayrıca "Semaniye" medreselerinde öğrenci iken, çevresinde Şiirle uğraşan 14 arkadaşının bulunması, onun yetişmesinde hayli tesirli olmuştur.

"Adlî" mahlasını kullanan III. Mehmed'in şu beyitleri onun sanat kudreti, hakkında yeterli bilgi verebilir:

Yokdurur zulme rızâmız adla biz mâilleriz.
Gözleriz Hakk'ın rızâsın emrine kâilleriz

Ârifiz âyine-i âlem-nümadır gönlümüz
Rûzgârın cünbüşünden sanmayın gâfilleriz

Pûte-i aşk içre Adlî kaal edelden kalbimiz
Gıll-ı gışdan hâliyiz âlemden sâfî dileriz.

(Bizim zulme müsamahamız yoktur, adalette taraftarız. Allah'ın rızasını gözetiriz ve onun emrine boyun eğeriz.

Bilgiliyiz, gönlümüz dünyayı gösteren aynadır. Sanmayın ki zamanın olayların farkında değiliz.

Ey Adlî, aşk potasının içinde gönlümüz söz söyledikleri beri, kötü düşüncelerden uzağız, bu dünyada temiz yürekli insanlarız.)

Divân-ı Hümâyûn

"İmparatorluk meclisi" manasında olan bu tamlama. Klasik devir de Osmanlı imparatorluk hükümeti, kabinesi, bakanlar kurulu için kullanılmıştır. Burada, "divân=meclis" kelimesi "bakanlar meclisi" demektir Kelime manası; Osmanlı Devleti,. Osmanlı İmparatorluğu, Osmanlı yönetimini, Osmanlı karar organları: Divan'ın Akdeniz politikası. Divan-ı Hümayun'un Fransa siyaseti, kısaca "divân"da denilmiştir. Bu tabirin yerini XVIII. Asırdan itibaren Bâb-ı Âli almışsa da, Bâb-ı âli yalnız Osmanlı devleti ve hükümeti hakkın da kullanılır. Bakanlar kurulu masası yoktur.

Divan-ı Hümayunun başı ve başkanı vezir-i azam veya sadrazam denen başbakandır. Onun yokluğunda "ikinci vezir" başkanlık eder. Eğer sadrazam Serdar-ı Ekrem unvanı ile seferde ise yerine "kaymakam" unvanıyla başbakan vekili olarak bir vezir atanmışsa, o başkandır.

Haftanın belirli günlerinde toplanır. Olağanüstü toplantıda yapabilirdi. Padişah Divan'a katılmaz, isterse müzakereleri kafes arkası denilen bölümden izleyebilirdi. Divanın her türlü kararları kesindir. Padişah onayına sunulur ve padişah tarafından onanınca tasdiki olan bu karardan kolay kolay geri dönülmezdi.

Red mühim bir konu için yapılmışsa sadrazama padişahın itimatsızlığını gösterir ve sadrazam düşerdi. Kabine esası olmadığı için divanın diğer üyeleri azledilen veya istifa eden sadrazamla beraber görevlerinden alınmaz, yerlerinde kalırlardı.

Ancak yeni sadrazamı istediği Divan üyesini deştirmekte serbestti. Devletin sadrazamdan sonra gelen 2. Büyük görevlisi olan şeyhülislam Divan üyesi değildir Divâna katılamaz, fakat iki yardımcısı olan Rumeli ve Anadolu kazaskerleri, divan üyesidirler ve Divân da şeyhülislamı temsil ederler.

Divan, aynı zamanda, imparatorluğun kararı hiçbir şekilde temyiz edilmeyen en yüksek yargı organıdır. Haksızlığa

Divan Toplantısı

uğradığını ve hakkında haksız karar verildiğini iddia eden her vatandaş, dini ve dili ne olursa olsun, Divan'a başvurma hakkına sahiptir. Bu takdirde tek celselik muhakemeyi, kazaskerlerden biri yapar ve oturumda hazır bulunan üyeler tasdik ederler.

Divan; imparatorluğu akla gelebilecek her türlü meselelerinden sorumluydu ve yetkileri sınırsızdı.

Vazifemizi Yaptık

Kanije zaferinin kazanılıp, müjdenin İstanbul'a bildirilmesi üzerine pây-ı tahtta büyük şenlikler yapıldı. Tiryaki Hasan Paşanın hizmetlerinden dolayı padişah kendisine vezirlik beraatı ile beraber hizmetini takdir yollu bir hat'ı hümayun gönderdi.

Cihan padişahı üçüncü Mehmet Han bu fermanda Kanije müdafilerini tebrikle sınırsız dualarda bulunuyordu.

"Yerin ve göğün sahibi olan yüce Allah'a hamdolsun ki Osmanlı devletine senin gibi paşalar ve askerlerin sayesinde nice zaferler nasip eyledi.

Sevgili Peygamberimize salât ve selam olsun ki; seni ve devleti âliye askerlerini Kendi yolunda cihad eylerken görürüz. Şanlı Kanije serencamınızı (serüvenlerimizi) bütün tafsilatıyla öğrendim berhüdar olasınız, iki cihanda yüzleriniz ak ola... Sana vezirlik verdik helal olsun. Seninle bile bulunan askerlerim dahi manevi oğullarımdır. Cümlesinden yüce Mevlâ razı olsun. Ettiğiniz bil cümle tedâbir(tedbirli işler) makbûl-i hümâyûnumdur. Her birinizi hak teâlâ hazretlerine ısmarlıyorum..." diye yazıyordu. Gözyaşları ile Padişah fermanını okuyan Tiryaki Hasan Paşa şöyle diyordu.

"Sadece vazifemizi eda eylememiz sebebiyle padişahımız efendimiz, bizim gibi bir pîr'i fâniye vezâret rütbesi lütfetmişler. Bizler cümlemiz Allah millet ve devlet yoluna fedayız. Cenabı hak devletimize ve milletimize zeval vermesin..."

Peygambere Muhabbetin İfadesi

Dindar bir padişah olan I. Ahmed başında taşıdığı sorgucun altına Hz. Muhammed (s.a.v.)'in ayağının resmini yaptırmış ve şu şiirini üzerine yazmıştır:

N'ola tacım gibi başımda götürsem dâim
Kademi resmi dürür Hazreti Şâh-ı Resûl'ün
Gül-ü gülzârı nübüvvet, o kadem sahibidir,
Bahtiyâr, durma yüzün sür kademine o gülün,

Estergon Kalesinin Fethi

İlk defa 1529 yılında Kanuni Sultan Süleyman tarafından alınan Estergon daha sonra bir kaç kez el değiştirmişti. En

son Avusturyalıların işgaline düşen Estergon'u kurtarmak için I.Ahmed devrinde sadrazam Lala Mehmed Paşa kumandasındaki Osmanlı ordusu sefere çıktı. Lala Mehmed paşa sefere çıkacağı günün sabah namazını Ayasofya Camii'nde kılarken şöyle dua etmişti: *"Rabbim, Estergon'da cuma namazı kılmadan canımı alma."*

Sultan I.Ahmed'in huzuruna çıktığında aldığı emir kesindi: *"Lala; biz ecdâd yadigârı olan Estergon'u senden isterüz. Sakın mazeretle karşımıza gelmeyesün."*

Mehmed Paşa: *"Ferman hükümdarımındır. Ya hiç dönmem yahut fetih müjdeleriyle dönerim."* diyerek padişahın elini öpüp sefere çıktı.

Bir ay boyunca "Allah Allah" nidalarıyla hücum üzerine hücum gerçekleştiren, kaleden kuş uçurtmayarak, düşmanı emâna getiren ve kaleyi vire ile alarak Türk bayrağını burçlara çeken Lala Mehmede paşa sözünde durup padişaha müjde haberini göndermiştir.

Estergonun Fethi

Peçevî'nin Duası ve Estergon'un Fethi

Kanuni Sultan Süleyman zamanında fethedilen Estergon kalesi, 1595 yılında elimizden çıkmıştı.

Lala Mehmed Paşa, veziriazamlık ve serdarlık görevine tayin edildikten sonra, kaleyi geri alma hazırlıklarına girişti. Ancak, 18 Ekim 1604 günü başlattığı harekâtta sonuç almadı ve otuz bir gün sonra kuşatmayı kaldırdı. Çünkü mevsim geçmiş, yağmur ve soğuklar bastırmıştı.

Lala Mehmed Paşa, buna rağmen Estergon'u yeniden fethetmek kararındaydı. Nitekim ertesi yıl, 29 Ağustos günü kuşatmayı başlattı. Bir ay sonra da 29 Eylül 1605 günü, üst üste üç hücum yapıldı ve kalenin varoşu ele geçirildi.

Tarihçi Peçevi İbrahim Efendi, 10 yıl önce Estergon'un kaybı sırasında kalede bulunmuş, teslim şartlarını Avusturyalılarla o görüşmüştü. Şimdi, yine Osmanlı ordusundaydı. Ve talihin cilvesine bakın ki, teslim şartlarını bu seferde o görüşecekti. Kendisi, veziriazam Lala Mehmed Paşa tarafından çağırılmasını ve görevlendirilmesini söyle anlatıyor;

"Mübarek başlarını kaldırıp, bu fakire hitap eylediler.

- Hiç sana lazım değil iken geçen sefer kale verilmekte ve kafir ile söyleşmekte gayet hevesin vardı. Bir kere dahi, varıp vireyi söyleşin!

Fakir dedim ki;

- Allah vere de, ol zaman gele... Sultanımın malumudur. O zamandan beri Cenab-ı Hakk'dan duam odur ki, verilmekte söyleştiğim gibi alınmakta dahi söyleşen ben olacağım."

Peçevi İbrahim Efendi, 10 sene önce Avusturyalıların alaylı sözlerine katlanmak zorunda kalmıştı. Fakat işte Allah, dualarını kabul etmişti. Teslim görüşmesinde, intikamını almak fırsatını bulmuştu. Eserinde, bu olayı kısaca şöyle belirtir:

- Ve onlar kaleyi aldıkta bize söylediklerini bir kaç misli

söyledim ve nice cefalar ettim ve barut mahzenlerini ve cephanelerini mühürledim.

Öte yandan, Lala Mehmed Paşa, Estergon'un 1595 yılındaki kuşatması sırasında kalede idi. Estergon'u teslim ederken, yaralı olarak ayrılmıştı. Şimdi o da, Avusturyalılarla olan hesabını kapatma mutluluğuna erişiyordu.

İtalyan Filozofu "Campenella" Diyor ki

"İçinde yaşadığı şafaksız gecenin bir sabaha ermesini istemiyorum. Böyle bir sabahın sonu gecedir. Çünkü zindanın dışında istibdat var ve bu, hür fikirlere ancak gece vaad eder.

Ben bir "Güneş Ülke"nin hasretini çekiyorum. Bu ülkede gece olmasın ve insanlar karanlık mevhumunu orada tanımasın. Güneş Ülkeyi yeryüzünde bulmak mümkün mü?

Fikir hürriyetine, lisan hürriyetine, ilişmeyen Osmanlı Türklerinin mevcudatı, hiç olmazsa yarın, böyle bir ülkenin var olacağını bana zannettiriyor.

Mademki, düşünceyi zindana koymayan, hakikat sevgisini zincire vurmayan bir millet, o cesur ve adil Türkler var. Üzerinde, yalnız hakikatin adaletin ve hürriyetin hüküm sürdüğü bir "Güneş Ülke" yarın neden vücut bulmasın?"

Abdest Suyu

Sultan Birinci Ahmed, dini heyecanları coşkun bir padişahtı. Her Cuma gecesi saraya on iki hafız getirir, hepsine birer aşr-ı şerifi okuturdu. Ulemaya hürmeti ile meşhurdur.

Devrin büyük şeyhi ve şairi Aziz Mahmud Hüdâî hazretlerine "pederim" diyecek kadar bağlanmıştı... Bir gün şeyh efendi abdest alırken suyunu bizzat dökerek, anasına da peşkir tutturmuştu.

Bu esnada Valide Sultan Aziz Mahmud Hüdâî hazretlerine:

- Bir kerametinizi görmek nasip olmadı, diyince O'da şöyle demişti;

- Bizim gibi bir fakire, Padişah su döker, valide sultanda peşkir tutarsa bundan büyük keramet olur mu?

Bunları Biliyor musunuz? 9

Kanuni Sultan Süleyman II. Selim ve III. Murad ve III. Mehmed devirleri, Osmanlıların Avrupa'ya hukuki üstünlük sağladığı bir dönemdir. 1533 yılında itibaren yapılan anlaşmalarda bu durum daima kendisini gösterir. Avrupa hükümdarları ancak vezirler-i âzam ile eşit sayılır ve Osmanlılara yıllık vergi öderlerdi. Fakat 1593 yılında başlayıp 1606 ya kadar süren Osmanlı Avusturya savaşları sonun da, bu hukuki üstünlük sona erdi. Artık Almanya hükümdarları imparator diye anılacak ve padişaha eşit sayılacaklardı. Nitekim 17 Maddelik Zitvatoruk anlaşmasının ilk iki maddesi bununla ilgilidir.

"Madde 1 – İmparator elçileri, padişah hazretlerinin merkezi olan İstanbul'a gidebilecek. Öteden beri birbirine mektup gönderen iki taraf hükümdarları bundan böyle mektuplardan oğulun babaya babanın oğula yazdıkları gibi muhabbet üzere yazacaklar.

"Madde 2 - Nâme-i hümâyunlarda (padişah mektuplarında) "roma çasarı" diye yazılacak "kral" diye hitap edilmeyecek."

Öte yandan Avusturya iradesinde Macar topraklarına karşılık olmak üzere, o güne kadar, Osmanlılara yılda 30 bin duka altını ödenirdi. Zitvatoruk antlaşması ile bu vergi kaldırılmaktaydı. Gerçi bir defaya mahsus olarak Avusturyalılardan 200. Bin kuruş (150. Bin duka altını) alınmaktadır. Ancak Osmanlılar Avusturyalılar idaresindeki Macar topraklarından hak iddia etmekten de böylece vazgeçmişlerdir.

Sultanahmet Cami

XVII yüzyıla gelinceye kadar, padişahlar adına yaptırılan camilerin Haliç ve Beyoğlu sırtlarından görünüşüne önem verilmişti. Tepeler üzerine kurulan Sultan Selim, Fatih ve Süleymaniye camileri ile kıyı boyundaki diğer büyük camiler, göz alıcı bir dizi olarak sıralanıyordu. Fakat Marmara tarafından gelişte ve Boğaza girişte sadece Ayasofya görünüyordu.

I. Ahmed'in görevlendirdiği Sedefkâr Mehmet Ağa işte bu eksikliği gidermek maksadıyla yapacağı camiinin yerini titizlikle seçti. Ve Ayasofya'nın tam karşısındaki alanda, 8 Ekim 1609 günü temel kazılarına başlandı.

Evliya Çelebinin anlattığına göre, önce sultan I.Ahmed eteğine toprak doldurmuş ve ***"Ya Rab! Ahmed kulunun hizmetidir, kabul eyle"*** diyerek, işçilerle birlikte toprak taşımıştı. Hatta bu çalışmayı her hafta tekrarlamıştı. Nihayet 4 Ocak 1610 günü yapılan atmaya da katılmıştı. Cami inşaatı, bu tarihten itibaren 7,5 yıla yakın sürmüş ve açılış töreni 9 Haziran 1617 günü yapılmıştır.

Sultanahmet, Türkiye'nin altı minarelik tek camiidir. Üçer şerefeli dört uzun minaresi camiinin dört köşesinde, ikişer şerefeli kısa minareleri ise avlunun cephe duvarının iki ucundadır. Büyük kubbe, dört uzun minarenin ortasında kalır. 33.6 metre çapındadır ve Ayasofya kubbesinin çapından 2,6 metre fazladır camiin cephesi 72, yandan 64 metredir.

Şadırvanlı iç avlunun zemini mermerle döşenmiştir, bunu, 26 granit ve porfir sütun arasına alınmış kemerli bir revak çevirir. Üstü yarım küre şeklinde 30 küçük kubbeyle çevrilidir revakın dış avluya açılan duvarlarında 38 pencere vardır. İç avluya, tunç kanatlı kapıdan girilir. Ortadaki şadır-

van 6 mermer sütunlu bir saçak altındadır. Ve sadece su içilmesi için yapılmıştır.

Sultanahmet Camii, Türk çiniciliğinin en muhteşem örnekleriyle bezenmiştir. Kare şeklindeki çinilerle yapılmış panolarla gül, sümbül, karanfil nar ve erik çiçekleri, üzüm salkımı dal, yaprak, filiz ve gonca motifleri, seyrine doyum olmayan renk cümbüşleri meydana getirir. Hele, cümle kapısının üstündeki ve hünkâr mahfilindeki çiniler nefis sanat örnekleridir. Masraf defterlerindeki kayıtlara göre 21.043 parça çini kullanılmıştır.

Gönül Sultanları Aziz Mahmut Hüdayi

Sultan Ahmed Han, hocası Azîz Mahmûd Hüdâî(KS) hazretlerini çok sever ve buna karşı hürmet ve ikramda kusur etmezdi bir gün hocası Azîz Mahmûd Hüdâî ile sarayda sohbet ediyordu. Bir ara abdest tazelemek isteyen Aziz Mahmûd Hüdâî hazretleri için ibrik ve leğen getirdiler. Padişah, Hocasına hürmeten ibriği eline aldı ve abdest suyunu kendisi döktü.

Sultan Ahmed Han'ın annesi de kafes arkadasın da havluyu hazırlamıştı. Valide Sultan kalbinden; "Aziz Mahmut Hüdâî'nin bir kerametini görseydim" diye geçirmişti. Bunun üzerine Mahmut Hüdâî, Valide Sultanın gönlünden geçenlere vakıf olarak;

- Hayret! Bazıları da bizde keramet arzu ederler. Halife-i Rûy-i zeminin elimize su dökmesi ve muhterem validelerinin havlu hazırlamasından daha büyük keramet mi olur? Buyurdu.

Sohbet esnasında Sultan Ahmet Han;

- Efendim! Seyyid Abdülkâdir Geylani(KS) hazretlerinin, Kıyamet günü talebelerine ve günahkâr müminlerine şefaat edeceği hakkında rivayetler var. Bu rivayetlerin doğruluğu hakkında ne buyuruyorsunuz? Diye sual eyledi

Aziz Mahmûd Hudâî hemen cevap vermedi. Bir müddet murakabe halinde kaldıktan sonra;

- *Bu söz doğrudur.* Buyurdu.

Padişah devam ederek;

- *Efendim! Acaba, zati âlinizin bizlere bir vâd ve müjdeniz yok mudur?* diye sorunca, Mahmûd Hüdâî ellerini kaldırıp;

- *Ya Rabb'i! Kıyamete kadar bizim yolumuza katılanlar bizi sevenler ve ömründe bir kerre türbemize gelip ruhumuza Fatiha okuyanlar bizimdir. Bize talebe olanlar denizde boğulmasınlar. Ömrünün sonlarında fakirlik görmesinler. İmanlarını kurtararak gitsinler ve öleceklerini bilip haber versinler.* Diye dua eyledi.

(Âlimler ve Evliya, bu duanın kabul olduğunu, bu yola mensup olanların hiç denizde boğulmadıklarını ve pek çok kimsenin de vefat günlerine yakın, öleceklerini bildirdiler.)

Sultan Ahmet Han, bazı devlet erkânıyla gezmeye çıkmıştı. Ormanlık bir yerde istirahat ederlerken hizmetçiler bir koyun kesip kızarttılar, padişaha ikram ettiler. Sultan Ahmet Han, besmele çekerek elini ete uzattığı an, Aziz Mahmut Hüdâî hazretleri orada beliriverdi.

Padişah'a;

- *Sultanım! Sakın yemeyiniz, o et zehirlidir.* Buyurdu. Etten bir miktar kesip oradaki bir köpeğe verdiklerinde, köpeğin derhal öldüğü görüldü.

İlay-ı Kelimetullahın Unutuluşu

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki olumsuz değişimler, Yıldırım Bayazıd zamanına kadar indirilebilmiştir. Ama asıl bozulma alametleri imparatorluğun zirvesi sayılabilecek 16. yüzyıl sonlarında görülmeğe başlar. O dönemde görülmedik

usullerle bilgi ve tecrübesi padişahın giyim-kuşamını takip etmekten ibaret olan has odabaşının bile sadrazam yapılması ve benzeri idari hatalar bu dönemden sonra, nerdeyse "gelenek" halini almış. Fetihlerin temel taşı olan İlay-ı Kelimetullah ise gitgide unutulmaya başlanmıştır.

İhtişam, süs ve şa'şaa bu dönemle beraber almış başını gitmiştir. 1.Ahmed döneminde yaygınlaşan isyanların ve haksızlıkların önünü almak padişahlar ardı ardına adalet nameler, fermanlar göndermişler. Artık Osmanlı'yı Osmanlı yapan çoğu kurumda ve başta ilmiyede bir donukluk ve dış gelişmelere karşı alakasızlık dönemi başlamıştır. Çünkü imparatorluğun en büyük insan hakları dayanağı olan Şeriat, *"ehil olmayanların"* eline geçmiş veya şeriat zaman ve mekân içinde tekâmül ettirilememiştir.

Deniz keşifleri yoluyla Batı'nın yeni ticaret yolları bulması ve sömürgeler edinmesi devletin dışarıda sonu gelmeyen başarısız savaşlara girmesi, genişleyen imparatorlukta merkez-taşra rabıtasının giderek sembolikleşmesi; Batı sermaye birikimi yoluyla ekonomisini güçlendirirken Osmanlı bir tarım toplumu olmaya mahkûm olmuş. Dışarıda Avusturya ve Rusya gibi güçlü devletlerin kurulması Fetih hareketlerini teşvik eden tımar sisteminin yerini iltizam ve mukataa'nın alması, hızlı nüfus artışı ve enflasyon, vergilerin niteliği ve niceliğinin artırılmasıyla köylülerin, züyuf akçanın çıkarılmasıyla da memurin tabakasının huzursuzluğunun artırılması, idari hatalar ve başıbozuk gelişmeler, iktisadi ve ahlaki buhranı körükleyerek anarşi ve kaosa sebebiyet vererek hep birlikte genel bir olumsuz hayatın doğmasına sebep olmuştur.

IV. Murad ve Köprülüler gibi ehl-i siyaset ve sahibü's seyf idareciler zaman zaman görünüp, bu olumsuz trendi tersine çevirmeye çalıştılarsa da artık ok yayından boşanmıştı. Ve 18.yy ikinci yarısına geldiğimizde yabancılar imparatorluk

topraklarını paylaşmak için çoktan çalışmalarına başlamışlardı.

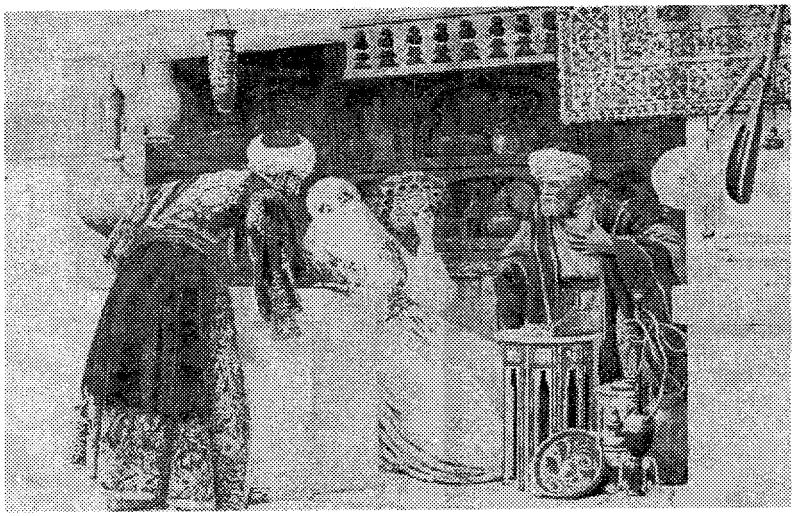
Padişahın Hazinesine Nasıl Girilirdi?

Osmanlı devletinde çok renkli ve çok çeşitli uygulamalar vardı. Bunlardan biride hazineye girerken gerçekleşen şu uygulamaydı:

Hazinenin açılış ve kapanışı için padişahtan başka bir kimse emir veremezdi. Padişah iradesi olmaksızın hazine açılamazdı. Bu açılış ve kapanış merasimle olurdu. Padişahtan başka yeryüzünde kimse Hazine dairesine tek başına giremezdi. Padişah isterse yalnız girebilirdi. En az 20–30 kişinin birden girmesi kanundu. Hassa birlikleri, Hazine'nin açılış ve kapanışında Hazine dairesinin yolunun iki tarafında dururlardı. Türk tarihinin en şerefli hatıralarının saklandığı bu hazineyi muhafaza ile görevli en kıdemsiz subaylar bile XVI. asır sonlarında yüksek gündelik alırlardı. Bu yıllarda dairedeki subay sayısı 60 iken, saray teşkilatının genişlemesi üzerine 1679'da 125 ve 1684'te 83 olmuştu.

Bu hazineden başka ve ayrı bir de "**Sefer Hazinesi**" vardı. Sefer dairesi de denen bu yerde padişahın seferde, av veya gezintide giyeceği ve takacağı eşya, silahlar, koşumlar vs. muhafaza edilirdi. Yani asıl hazine gibi müze mahiyetinde değildi; Zat-ı Şahane'nin kullanmakta olduğu eşya buraya konurdu. Fakat tabiatıyla ekserisi müzelik çok değerli murassa şeylerdi. Silahtarın mes'üliyetinde bulunduğu için Silahtar Hazinesi de denen ve Hırka-i Şerif dairesi yanında bulunan bu hazinede nakit para da bulunurdu.

Bir de "**Taşra Hazinesi**" denen Enderun'un dışında bir oda bulunur, burada malı hazineye alınan asilerin, varissiz ölüp padişahın varis olduğu kimselerin, bu gibi şahısların para ve değerli eşyası geçici olarak saklanırdı.

Osmanlı çarşısı

Pay taht-ı Cihan

Osmanlı düzeninde azınlıkların aralarındaki davalara mümkün mertebe karışılmaz. Kendi dini otoritelerince çözümlenmesi tercih edilir. Öyle olduğu halde pây taht-ı cihân denen İstanbul'da Şamoyil adlı bir Yahudi, havrasında ibadet ederken evinin Abraham adlı bir Yahudi tarafından soyulması doğrudan imparatorluk bakanlar kurulumuzu ilgilendiriyor. Abraham'ın tutuklanıp yargılanması için Divan-ı Hümâyun o yılın 1522 sayılı fermanını çıkartıyor.

Ağaç kesilmesi, otlakların ve yeşilin zarar görmesi kesin şekilde yasaktır. 691,1292, 1369 sayılı fermanlarda, Eski Zağra, Hasköy, Filibe, Yanbolu, Gümülcine, Kırklareli'nde ağaçlara ve yeşile zarar verdiği için bu şehrin kadıları şiddetle uyarılıyor.

Pislik, çöp atmak gibi çevrecilik meseleleri de divan-ı hümayunumuzu ilgilendiriyor. Cihan politikasına yön veren

bakanlar kurulumuz bu meseleleri de devletin dirliği, düzenliği için vazgeçilmez şartlar şeklinde görüyor.191 sayılı ferman, Kudüs sancak beyine ve kadısına gönderilmiş. Kuds-i Şerif'teki Müslüman ve Hıristiyan kutsal yerli Araplar, Hindistan'dan gelen Müslüman ziyaretçiler ve Hıristiyan hacılarca kirletildiği, temizliklerine özen gösterilmediği konusunda şiddetli bir uyarı yapılıyor.

169 sayılı ferman boğazın iki kıyısı arasında hiç bir kayığın belirtilen sayı üzerinde yolcu alamayacağını, resmi ruhsatı olmayanların kayık işletemeyeceğini, kayıkların fazla hız yapamayacaklarını bildiriyor.

211 sayılı ferman Mekke kadımız için çıkartılmış. Hac şehri olduğu için burada yalnız Hanefi değil, Şafii, Hanbelî ve Maliki mezheplerinden de yargıçlar bulunuyor. Ancak Hanefi mezhebi dışındaki üç mezhep yargıçlarının davalarında muntazam tutanak tutulmadığı ve tutanakların arşive intikal ettirilmediği konusunda, bunun sağlaması için Mekke kadısına emir gönderiliyor.

Hıristiyanlar da Kargaşa

487 sayılı ferman Tırhala(Teselya) sancak beyimize gönderilmiş. Alasonya kasabasında bir Ortodoks keşiş Hazreti İsa olduğu iddiası ile Hıristiyanlar arasında kargaşaya sebep olmuş. Peygamberlik iddiası, Osmanlı düzeninde ağır suçtur. Tövbe gerekir. İddia sahibi tövbe etmezse cezası idamdır. Tövbe ederse ve iddiası sırasında mala, cana zarar vermemişse, hapis cezası bile almadan salıverilir. Divan-ı Hümayun keşişin tutuklanarak muhakeme edilmek üzere İstanbul'a gönderilmesini istiyor.

1566 Türkiye'si işte bu gibi olayların yaşandığı, Atlantik ile Pasifik arasında uzanan bir imparatorluktur.

Temel Dinamikler: Tarikatlar

Tarikatlar, bütün dinlerde vardır. Tarikatlar, din bütün manevi ihtiyaçlar karşılayamadığı için ortaya çıkmıştır, şeklinde anlamak doğru değildir. Bu, kaba sofuların "Tarikatlara ne lüzum var?" anlayışıdır. Din dindir, tarikat de tarikat. Her tarikat, bir dine dayanır. Bir dine dayalı olmayan hiçbir tarikat yoktur.

Din ve tarikat adamlarının birbirlerini küçümsemedikleri, Osmanlı tarihi boyunca, hiç de az görülen bir şey değildir. Din ve mezhepler arasındaki savaşlar derecesinde olmasa bile, tarikatlar arasında da mücadele olabilir. Ancak tarikat, tamamen gönüllere hitap eden bir sistem oluşturur. Bu sistem öncelikle hoşgörü ve tevazu telkin eder. Onun için tarikatlar arasındaki mücadelenin kanlı hale dökülmesi, fevkalade nadirdir.

Her tarikat, tasavvuf zevkine ve neş'esine dayanır. Gönül yoluyla Allah'a yaklaşabilmeye çalışır. Bunun için her tarik (ki "yol" demektir), ayrı sistem oluşturmuştur. Bu suretle tarikatların adab ve erkânı ortaya çıkmıştır.Tarikatlar, mezhepler gibi sayılı değildir. İslam toplumunda sayıları yüzleri bulur. Çoğu birbirine benzer. Birçoğu birkaç tekkeden oluşmuştur. Ancak yüzlerce tekkesi olan büyükleri de vardır.

Tarikatlar, birbirinden çıkar. Kurucuları Arap, Fars veya Türk mutasavvıflarıdır. Türk tarikatlarının en büyükleri, Selçuklu Anadolu'sunda Mevlana Celaleddin Rumi adına kurulan Mevlevilik ve Hacı Bektaşi Veli adına kurulan Bektaşiliktir. Buna aynı derecede yaygın Nakşibendî veya kısaca Nakşî tarikatını eklemek gerekir. Bu Türkistan'da kurulup Anadolu'ya yayılmıştır ve diğer Doğu İslam ülkelerinde de çok yaygındır. Bayramilik, Gülşenilik, Sünbülilik, Celvetilik, Uşşakilik, Sadilik, Cerrahilik, daha çok bir hayat görüşü olan Melamilik, ünlü Osmanlı tarikatlarındandır. Rifailik,

Halvetilik ve Kadirilik ise yaygınlıklarına rağmen, Arap ülkelerinden gelmiş eski tarikatlardır.

Büyüklük ve çeşitlerine göre zaviye, tekke, rıbat, dergâh, asitane, gibi adlar alan tarikat müesseseleri, zamanlarının kulüpleri idiler. Küçük zaviye ve hücreler dışında hepsinin başında bir şeyh vardı. Hanımların kabul edildiği günler de mevcuttu. Hanımlar arasında da bir yola girmek yaygındı. Küçük kasabalarda bile bir tekke olduğunu görürüz. En büyük Müslüman şehri olan İstanbul'da XVII. Asırda tekke sayısı 557 idi ve bunların 150 kadarı büyük, teşkilatlı, kalabalık, zengin müesseselerdi.

Çağların psikiyatri, psikanaliz, iyileştirme merkezleri de olan tekkelerin büyükleri, ilimler akademisi ve konservatuar mahiyetindeydi. Arapça, Farsça, edebiyat, yazı, dini ilimler öğretilirdi. Şeyh, politikaya giremezdi. Bütün tarikatların koruyucusu sayılan hakan-halife politikaya karışan şeyhe karşı çok sert davranmıştır. Şeyh devletten maaş almazdı, "**muhib**" denen tekkesine devam edenlerin yaptıkları vakıflar veya bağışlar, müesseseyi yürütürdü.

Halk arasında Bektaşi tarikatı yaygındı. Yeniçeriler ve Kapıkulu ocakları arasında da öyle... Aydınlar Mevlevi'liğe temayül etmişlerdir. Mevlevilik –birkaç istisnası dışında- Osmanoğulları'nın ve padişahın tarikatı idi. "**Çelebi**" denen ve vezir derecesinde sayılmakla beraber protokolde vezirlerden önce gelen Mevlana torunu, hakan fermanıyla hayat boyu bu göreve tayin edilir, padişahça kusuru görülürse azledilebilirdi. Konya'da atası Mevlana Türbesi'ni ihtiva eden muhteşem dergâha otururdu. Yavuz, Kanuni, Dördüncü Murad gibi cihan hakanları, Mevlana'nın sandukasının saçaklarını öpmüşlerdir.

İstanbul'da 7 kadar Mevlevihane'nin çok ünlüleri Galata ve Yenikapı dergâhları idi. Itri, Dede, Şeyh Galip gibi dahiler, bu dergâhlarda yetişti. Mevlevi ibadeti tasavvuf musikisi

ve raksına dayandığı için, buraları Enderun-i Hümayun denen saray akademisinin musiki kısmı ile rekabet edebilen gerçek birer konservatuar idi. Tasavvuf musikimiz ve şiirimiz –ki milli kültürümüzün en ağırlıklı sahaları arasındandır- tekkelerde olmuştur.

Tekkeler Osmanlı Türkiyesi'nin vazgeçilmez kulüpleri, klinikleri, öğretim ve eğitim müesseseleri idi. Osmanlı Türkleri, yani öz atalarımız, tasavvuf şevki ve zevki ile yaşayıp öldüler. Tasavvuf keyfi ve neş'esi olmayan kişilere Cenab-ı Hakk'ın nasipsiz kulları olarak merhamet duydular..

Atalarımızın yüksek ahlakında, tasavvuf terbiyesinin elbette tesiri vardır. Aydın ve burjuvadan hemen her kişi, bir tarikata kapılanırdı. Mevlana'nın tabiriyle ister soylu olsun, ister yoksul... İster hakan, ister kul... Birden fazla tarikata girmek mümkün ve meşru idi. Hem Bektaşi, hem Mevlevi olanlar vardır. Meşrutiyet devrinde Sultan Reşad Mevlevi, sadrazam Tal'at Paşa Bektaşi, şeyhülislam Musa Kazım Efendi Nakşibendî idiler.

Türk fikir, ilim ve San'at tarihinde tasavvufun ve tarikatların rolü çok ağırlıklıdır. Nasıl olmasın ki, Osmanlı Devleti derviş-gazilerce kurulan bir devlettir. Horasan'dan getirdikleri tasavvuf aşkını, Sakarya boylarında gaza idealine dönüştürmüş bir toplum, cihan devletimizin temellerini attı Cihan Hakanı Kanuni Sultan Süleyman Han, o devirde yeni atanan şeyhülislâmını, Hazret-i Mevlana için saygısız mütalaada bulunduğu için hiç tereddüt etmeden azletti. Tasavvuf terbiyesi bizi, fatih, cihangir, mert, sanatkâr, yüksek ruhlu ve ahlaklı, kibar, zarif, nezih, Allah'tan korkan ve Allah'ı seven, merhametli taassuptan uzak bir millet yaptı.

Genç Osman'ın Rüyası

Sultan II. Osman, Hac seferine hazırlandığı sıralarda, garip bir rüya görmüştü. Rüya bir taht üzerinde oturuyor ve

Kur'an-ı Kerim okuyordu. Ansızın, Hazreti Peygamber karşısında belirdi. Padişahın elinden Kur'an-ı, sırtından da cübbesini aldı. Sonra, bir tokat vurup kendisini yere düşürdü.

Padişah, Peygamberin ayağına kapanıp yalvarmak istemiş, fakat bunu başaramayarak kan-ter içinde uyanmıştı. Heyecana kapılarak, hocası Ömer Efendi'ye bu rüyanın ne manaya gelebileceğini sordu. Ömer Efendi şunları söyledi:

- Tokat, Hacca gitmekte tereddüt etmenizden bir ihtardır. Rüyanızda Peygamber Efendimizin ayağına yüz sürmediğiniz için üzülmeyin. İnşallah, mübarek kabirlerine yüz sürmeniz nasip olur.

Padişah bu tabirden tatmin olmamıştı. İmamını çağırtarak, Üsküdar'a gönderdi. Orada oturan devrin en ünlü şeyhi Aziz Mahmud Hüdâî Efendi'nin fikrini sordu. Hüdâî Efendi, bir mektupta, şu tabiri yazarak göndermişti.

"Okuduğunuz Kur'an, Allah'ın hükmünü işaret eder ki, ona uymanız lazımdır. Oturduğunuz taht ise, vücudunuzun cübbesidir. Bu rüya oldukça tehlikeli görünüyor. Allah bilir, korkulu olay yakında gerçekleşecektir. Hemen tövbe istiğfar ile Allah'ın evliya kullarının mübarek ve nurlu kabirlerinden yardım talep buyurun, sıkıntılar def olsun"

Nitekim Şeyh Aziz Muhammed Mahmud Hüdai Efendi hazretlerinin tabiri doğru çıkacak, genç padişah isyancıların elinden kurtulamayarak hayatını kaybedecektir.

Buyurun Dua'ya!

Osmanlı'nın ticaret merkezlerinden olan, Bedesten'in açılışında dua okunurdu:

"Esnaf sabahları kaba kuşluk vakti denilen zamanda buraya takiben 08.30 sıraları gelirler bekçilerin ve müstacel hizmetleri olanların girip çıkması için "Çarşıyı Kebir""in açıldığı esnada inciciler kapısının arkasından "tak" "tak" vurarak, ***"Buyurun duaya!"*** diye bağırır, esnaf ve ahali içeri

girdikten sonra tam ortada muhafızlık dolabının önüne sıralanır bekçi başından kıdem itibariyle bir sonra gelen ve adına duacı denilen bölükbaşı tarafından padişahın ve askerinin selameti, gelmiş ve geçmiş bölükbaşı ve esnafın ruhlarına rahmet niyaz edilir ve bir de "**Selatentüncina**" duası okunan ve sonra dellallara hitaben "Tavlacılık yapılmayacak, mal kapatılmayacak, kefilsiz mal alınıp satılmayacak!" diye tenbihatta bulunduktan sonra haraç-mezada "Bine beş!" diye başlayan müzayede binleri bulurdu. On bin kuruştan fazla değerde bulunan mallar yalnız Perşembe günleri padişah huzurunda açık artırmaya konulurdu. Bundan dolayı da buraya "**Suk-i Sultani**" ve dellallarına da "**Huzur münadisi**" denilirdi.

Genç Osman'ın Rüyaları

Ona (Genç-Osman) dememeli, (Çocuk-Osman) demelidir. Osmanlı Padişahlarının onaltıncısı Türk inkılâpçılarının birincisi olan bu dahi çocuk, 1604 senesi 3 Kasım Çarşamba günü dünyaya gelmiş olduğuna göre, 1618 senesi 26 Şubat pazartesi günü tahta çıktığı zaman yaşı ancak 13 sene, 3 ay, 24 günden ibarettir; Yani 14'üne henüz basmış demektir. İşte (II. Osman)'ın yapmak istediği büyük inkılâplara karşı ayaklanan gericilerle Yeniçeriler tarafından hal'i de 1622 senesi 19 Mayıs Perşembe tesadüf ettiği için, saltanat müddeti de tam dört sene, 2 ay, 21 gün tutmaktadır. Hal'in ertesi gün Yedikule Zindanı'nda vahşice şehid edildiği zaman ömrünün mecmuu 17 sene, 6 ay, 18 günden ibarettir; Yani 18 yaşının içinde canına kıyılmış demektir.

Genç Osman çok erken inkişaf etmiş büyük zekâsı, kuvvetli tahsil ve terbiyesi ve bilhassa artık çökmeye başlayan devletin temelinden ıslahına ait büyük inkılâp fikirlerini takip ve tatbik etmekte gösterdiği sarsılmaz iradesi ile son derece kuvvetli seciyesi bakımından seçkin Osmanlı Padişah-

ları içinde yer alabilecek şahsiyettir. İstanbul'a sırayla gelmiş üç çağdaş Fransız Elçisi'nin birbirini tamamlayan ruznameleriyle diğer birtakım çağdaş vesikalara istinaden 18. yüzyılın başlarında "Histore d'Osman" ismiyle iki ciltlik bir "Genç-Osman Tarihi" yazmış olan (Madame de Gomez)'in izahına göre: II. Sultan Osman ana dilinden başka Arapça, Latince, Yunanca ve İtalyanca gibi doğu ve batı dillerini klasiklerden tercümeler yapabilecek kadar güzel öğrenmiş ve bilhassa çok kuvvetli bir edebi, tarihi, coğrafi riyazî tahsil görmüştür. Eski Osmanlı Şehzadelerinin şimdiki Avrupa prensleri gibi kuvvetli bir tahsil gördükleri ve bilhassa Genç-Osman'ın çok büyük kabiliyetlerle yaratılmış seçkin bir şahsiyetinin muhakkak bulunduğuna göre, (Madame de Gomez)'in bu rivayetinde mubalağa ettiğini zannetmek doğru değildir.

Birçok Osmanlı Padişahları gibi II. Osman'ın edebi şahsiyeti de ihmal edemeyecek kadar mühimdir. (Millet) kütüphanesindeki (Emiri) kolleksiyonunda yazma bir nüshası bulunan divanında (Fars-Farsî) mahlasını kullanan bu şair çocuğun yaşından umulmayacak zarif şiirlerine tesadüf edilir. Hatta bunların bazılarında hem idealinin büyüklüğünü, hem oynamak istediği rolün azametini bizzat anlatır:

Niyetim hizmet idi Saltanat ve Devletime
Çalışır hasid ve bedhah acep nekbetime

Bilhassa lirik şiirlerinin lisanı umulmayacak kadar kuvvetlidir:

Gülşen içre bitmedi bir gonca cana harsız
Dünyede hasıl değil bir nevcivan ağyarsız
Kimi ot yarı benim der kimisi dahi benim
Orta yerde Farsi avare kaldı yarsız.

İşte bu Genç-Osman'ın uğrunda verdiği büyük fikirlerinin ve daha doğrusu rüyalarının ana hatları da şöyle sıralanabilir:

Lehistan ve İran seferleri ile devleti yine eski şanlı günlerine dönebilmeyi hedeflemişse de, bozulan yeniçeri ocağının gayretsizliği karşısında istenen neticeye ulaşmadı.

Tahta çıkar çıkmaz, kadınların devlet işlerine karışmasını önlemiş, cariye edinme usulünü kaldırmıştı.

13 yaşlarında padişah oldu. İyi bir saray terbiyesi görmüş, cesur ve akıllı, geleceğe ait önemli projeleri olan bir insandı.

Şeyhülislam Esad Efendi'nin kızı ile saray geleneklerine aykırı olarak nikâh yapmıştı.

Bozulmuş Yeniçeri Ocağı'nı kaldırıp onun yerine Türkmenlerden oluşacak yeni bir ordu kurmak;

Baş şehri İstanbul'dan kaldırılıp yeni bir Anadolu şehrine taşımak;

İlim adamlarının devlet yönetimiyle değil ilimle uğraşmalarını sağlamak;

Haremi kaldırıp padişahların Türk ailelerden kızlarla evlenmeleri usulüne dönmek;

Kıyafet değişikliği yapmak ve günün değişen şartlarına göre yeni kanunlar çıkarmak istemişti.

Padişahın yapmak istedikleri devşirme bürokratların ve yeniçerilerin hoşuna gitmemiş, yeniçeriler ayaklanarak genç padişahı acı bir şekilde şehit etmişlerdi.

Ecdadının zaferlerine gıpta eden cesur hükümdar, tecrübesizliğinin kurbanı olmuştur.

İçki Yasağı ve Osmanlı Sultanları

Osmanlı padişahları, hem fiilen ve hem de kavlen İslam'ın getirdiği içki yasağına uymuşlar ve bu yasağa uyulması için gerekli hukuki tedbirleri almışlardır.

IV. Murad'ın sefih olduğu ve sefahate düşkünlüğü iddiası da asılsızdır. Bilindiği gibi sefahat, Şer'an yasak olan şeylere zevk ve eğlenceye dalma manasına gelmektedir. Bugün ifade

ettiği manayla özellikle gayri meşru kadınlarla düşüp kalkmaya ve içkili âlemlere katılmaya denir. Bu zikr edilen manada IV. Murad'ın sefahat içinde olduğunu söylemek tamamen yanlıştır ve hiç bir temel tarih kitabında böyle bir şey kayıt edilmemiştir.

Maalesef Cumhuriyet döneminde yazılan Tarih kitapları, "Şakaya, Nükteye Eğlenceye ve Maalesef Sefaate düşkündü." demeleri, "Mela'ib ve Melahiye" yani oyun ve eğlenceye düşkün olduğunu ifade eden Osmanlı tarihçilerinin bu beyanları gayr-i meşru oyun, eğlence ve sefahat olarak anlatılmıştır ki, tamamen yanlıştır.

IV. Murad İçki İçmedi:

IV. Murad ve bütün Osmanlı padişahlarının gayr-i meşru kadınlarla beraber olmalarına ihtiyaç yoktur. Zira teserri dediğimiz cariyelerle meşru dairelerde hayat yaşamaları her zaman mümkündür.

IV. Murad'ın sefih olması hususunda yanlış iddialar onun içkici birisi olduğu hususundaki izahlar gibidir. Naimâ kaydedilen şu bilgi onun içkiyle mücadelesi için güzel bir örnektir.

"(Bir Seferden) İstanbul'a dahil olduklarında, Hamre yasağ olup cümle meyhaneleri yıkdırub bir bâbda mübalağa olundu. Ve bizzat kendileri gece ve gündüzde gezüb buldukları sarhoşu katl ederlerdi. Hatta birini bizzat okla vurup deryaya düştük de helak oldu deyü geçtiler. Ba'dehü ol biçare çıkub halâs buldu."

Böylesine içki düşmanı olan bir padişahın içkici ve sarhoş biri olduğunu söylemek zordur.

Uçan Türkler

Evliya Çelebi yazmasaydı, dünyadaki ilk başarılı havacılık tecrübelerini ecdadımızın yaptığını öğrenemeyecektik. Uzay çağında yaşadığımızı göz önüne alarak "Seyahatname"

vasıtasıyla haberdar olduğumuz iki mühim hadiseyi kısaca nakledeceğiz.

IV. Murad zamanında "**Hezarfen**" lakabıyla tanılan Ahmed Çelebi, uzun kanatlar yaparak vücuduna bağlamış ve binlerce İstanbul'unun korkulu bakışları arasında, Galata kulesinden uçmaya başlayarak, boğazı geçmiştir. Evliya Çelebi, bu uçuşu *"Hezarfen Ahmed Çelebi, ibtida ok meydanı minberi üzere rüzgârın şiddetinden kartal kanatlarıyla sekiz dokuz kere havada pervaz ederek talim etmiştir. Sultan Murad Han Sarayburnunda Sinan Paşa köşkünde temaşa ederken Galata kulesinin ta zirve-i ulasından lodos rüzgârı ile uçarak Üsküdar doğancılar meydanına gelmiştir."* Diye anlatır.

Aynı devirde, Lagari Hasan Çelebi adlı bir başka mühendis "Elli okka barut macunundan yedi kollu bir fişek icat ederek" Padişahın huzurunda ve gece yarısı *"Sarayburnu'nda fişeğe binmiş, şakirtlerinin fitili ateşlemeleriyle evc-i asmânâ uruc eylemiştir."* Deniz yüzünü aydınlatan ve gökyüzünde büyük fişeğin barutu tükeninceye kadar yükselen Lagari, kartal kanatlarını açıp Sinanpaşa köşkü yanında yere inmiştir. Bu izahata göre, üstelik insan da taşıyabilen ilk roketin, bir Türk tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır.

Koçi Bey Kimdir?

Asıl adı Mustafa olan Koçi bey'in doğum ve ölüm tarihlerini bilmiyoruz. Enderun'da yetişmiş, sarayda uzun süre vazife görmüştür.

Koçi Bey Sultan IV Murad'a ve Sultan İbrahim'e birer kitaçık halinde "arz"larını bildirmiştir. IV. Murad'a verdiği "arz"lardan oluşan risalesinde (kitapçığında) Osmanlı Devletine gerileme ve zayıflama sebeplerini anlatmaktadır. Bunu yaparken geçmişteki başarıları. Ve yaşadığı devrin zaafını iyice incelemiş, sebep ve çareleri cesaretle göstermiştir. Bu

yüzden o bir âlim ve tarihçi olmaktan çok, devletteki sakatlığı güzel ve makul bir şekilde rapor eden bir aydındır. Önemi de buradadır.

Koçi Bey ve Yeniçeri Ocağının Bozulması

Saadetlü, haşmetlü dinin dayanağı Padişah hazretlerinin nükteden anlayan tabiatlarına gizli olmaya ki, Yeniçeri ocağına yabancı girmesi, 909 (M.1503) tarihinden beri olmuştur. Sebebi bu olmuştur ki;

909 senesinde çok ulu ataları sultan Mehmed han hazretlerinin düğünü olup iki ay kadar gece ve gündüz devam edip etraftan hadsiz ve hesapsız halk toplanmıştı. Halkın kalabalığı o derece arttı ki, birçok adamlar öldü, mani olmaya çare olmadı. Beziryağı ile yağlanmış tulumlar peyda edüp, halkı sıkışıklıktan men etmek içün o tulumlarla halka hücum ettikçe halk bir miktar aralandı. Padişah'ın düğünü tamamlandığı vakit, halkı eğlendiren taifeye ihsanda bulunmak lazım gelince hepsi Yeniçerilik isteyüp, başka bir şey istemediler. Padişah tarafından isteklerine müsaade buyurulup, o tarihte Yeniçeri ağası olan Ferhat Ağaya emir olundu. Adı geçen dahi ocak ağaları ile konuşup, hepsi de "Böyle olursa ocağımıza yabancı ve tanınmamış kimseler girer. Ocakta yürürlükte olan kanun ve kaide elden gider. Devleti aliyyeye bunun zararı olur" diye razı olmadılar. Sonra sonunu düşünmeyen bir kısım nedimler, yakınlar, âlemin sığınağı Padişah hazretlerine rica ve ısrar ettiler. Bunun üzerine padişah tarafından tekrar emrolundu. Adı geçen Ferhat ağa, yine kabul etmeyip, azlolunmayı kabul etti. Yerine ağa olan Yusuf ağa "**Ağa çırağı**" adı ile o taifeyi ocağa sokup, bir bid'at meydana getirdi.

Sonra Aksaraylı- Mehmed Efendi adlı yeniçeri kâtibi (Sipahi oğlu) adı ile bir bit'at de meydana çıkardı. 1030 (M. 1620) tarihinde yeniçeri ağası olan Mustafa paşa (Becayiş)

adı ile de bir bit'at daha icad edip, bu yol ile yeniçeri ocağına su koydular, ocağın parlaklık ve güzelliği gitti. Yürürlükte olan kanun battı. Karmakarışık oldu. Müslüman Beytülmali bu suretle telef oldu.

Ordugâhtaki Hamamlar

Osmanlı ordusu sefere çıkarken ordunun ve askerin her türlü ihtiyacını en ince ayrıntısına kadar düşündü sefer boyunca askerin temizlik ve abdest (gusül) ihtiyaçlarını gidermek için dört parmak kalınlığında tepme keçeden yapılan çadırlar geliştirilerek bunlar hamam olarak kullanılmıştır.

Bu keçeden yapılan çadırlar, rüzgâra ve yağmura karşı mukavemetli içerisi hakiki hamamdan farksızdı. Ordu yola çıkmadan birkaç gün önce yola çıkarılan bu ihtiyaç malzemeleri konaklama yerlerinde hizmete hazır hale getirilirdi. Asker konak yerine vardığında hizmet ederlerdi. Ordu-i hümayun muzafferen ilerlerken askeri abdestli ve tedbirli yürürdü.

Hayır Kurumları İmarethaneler

Osmanlı sosyal hayatının gerilendiği bir dönem olan 18. Asrın sonları için İsveç'in İstanbul maslahat güzarı büyük tarihçi d' Ohsson şunları yazar: "İmaretler doğrusu büyük insanlık ve hayır müessesesidir. Yalnız İstanbul'da 30.000 den fazla insan burada yemek yer. Her öğünde bir kişiye ekmek bir tabak dolusu koyun eti, bir tabak dolusu sebze bazı günler tatlı verilir. Ayrıca yoksul ailelere günde 3 akça nakdi yardım fonu olan imaretler vardı.

Kanuninin vakfı olan Süleymaniye imareti 1586 yılı bütçesi 5.277.759 akçe gibi muazzam bir meblağ tutuyordu. Bu yıl içinde bu imarette harcanan maddelerden bazıları şöyledir.

"77.615 okka koyun eti. 1.400 okka yoğurt, 25.5 okka karabiber, 7 okka sakız, 20. Okka kuru nane 1.120 okka koruk, 1.344 okka kabak, 164 okka kimyon, 6.749 kile buğday, 1.238 kile un, 1.195 okka mısır pirinci, 400 kile nohut, 212 kantar tere yağı, 245 kantar bal, 28 kantar badem, 20 kantar kayısı, 13 kantar siyah erik, 63 kantar nişasta, 42 kantar kırmızı üzüm, 240 testi üzüm turşusu, 3080 yufka, 3899 çeki odun, 15 dirhem safran....."

Fatih imareti, Fatih Sultan Mehmed Vakfı idi. Üniversite derecesindeki Fatih Medresesi'nin "Softa" denen 720 öğrencisi dışında binlerce yoksula yemek çıkaracak kapasitede idi. İstanbul'da geçen her yolcu, bedava yemek yiyebilir zengin olan yolcular, vakfa para yardımında bulunabilirlerdi.

Fatih Vakfiyesi'nin 209. Sahifesinde şunlar yazılıdır: "Yoksul ve dul kadınların yemek için kendilernin gelmesi şart değildir: kimi isterlerse gönderip yemek aldırabilirler. Zira bu kadınlar vaktiyle mevki sahibi olup sonradan yoksul düşmüş vakar sahibesi bulunabilirler, gelip bizzat yemek almaya utanabilirler."

Vakfiyenin bu satırlarını gençliğinde ilk defa okuduğum zaman heyecandan ağlamıştım. Benim büyük babam da, 1877 de 500 yıllık aile varlığını, malını, mülkünü, malikânesini Eski Zağra ve Kızanlıkta bırakıp, bütün ailesini şehit verdikten sonra tek başına 18 yaşında İstanbul'a gelmiş, yıllarca softa sıfatıyla günde iki öğün Fatih İmareti'nde yemişti.

Bunları Biliyor musunuz?10

• Osmanlı padişahları arasında sporculuğu bakımından en fazla isim yapmış olanı IV. Murad'dır. IV. Murad geniş omuzlu, iri kemikli, uzun boylu ve son derece kuvvetli bir adamdı. Kılıç ok ve mızrağı ustalıkla kullanır.

İnanılmayacak başarılar gösterirdi. Onun ne müthiş bir sporcu olduğunu küçük notlar halinde ortaya koymaya çalışalım.

• IV Murad 200 okka(256,5kg) ağırlığındaki gürzlerle idman yapardı.

• İri yapılı bir adam olan ve pazularının kuvveti yüzünden kendisine silahdarlığı görevi yapan Musa Paşa'yı bir gün kuşağından kavrayıp sağ eliyle havaya kaldırmış. Has odayıyı birkaç defa o vaziyette dolaştırmış hiç yorgunluk eseri göstermeden yere indirmişti.

• Hint elçisinin "Kurşun ve ok işlemez" diye getirdiği gergedan derisinden yapılma kalkanı önce mızrakla sonrada ok atarak iki yerinden delmişti.

• Şimdi ki Üniversite merkez binasının bulunduğu yerden attığı ciridi, Bayezid Camii minaresinin dibine düşürmüştü.

Osmanlı Sokağı

• Ciritle deldiği 8 Arnavut kalkanını Budin'in Beç kapısına astırmış, yine ok sapladığı 12 zırhı Kahire'ye göndermişti.

• Yayını çektiği ok, tüfek mermisinden uzağa giderdi.

Sultan İbrahim'e Deli Unvanını Kim Verdi?

İbrahim Han devrine kadar uzanan Osmanlı kaynaklarında bir tanesi hariç, bu sultanın aklî dengesinin bozuk olduğuna dair hiçbir bilgi yoktur. Bu kaynaklar, Sultan İbrahim'in meziyet ve icraatlarından övgüyle söz etmekte bedeni bir kusuruna dair herhangi bir imada bulunmamaktadırlar. Ancak son zamanlarda yazılmış bazı kitaplar da padişah için "Deli" lakabını kullanmaktadır.

Bu lakap, Karaçelebizâde Abdülaziz'in yazdığı Zeyl-i Ravzat-ül Ebrâr kitabında geçmektedir. Ancak bu Karaçelebizâde, Sultan İbrahim'in tahttan indirilmesinde ve daha sonra öldürülmesinde başrolü oynamış siyasi bir entrikacıdır.

Ayrıca muteber kitaplarda, bu kişinin son derece kindar tabiatlı olduğuna dikkat çekilmektedir.

Sultan İbrahim Han'ı "Deli" ve "gaddar" lakabı ile anan ve adının öyle yayılması için çalışanlardan büyük kısmı da, padişahın ülkede huzuru sağlamak için öldürttüğü İranlı şiî Kesikbaş Mirgünoğlu'nun adamlarıdır.

Osmanlı da Temel Dinamikler Adalet ve Kadı

Devletin yasaları yürüten ilk temsilcisi kadı denen hâkimdir. Aynı zamanda mahallinin belediye başkanı ve nahiye veya kaza kadısı ise müdür veya kaymakamdır.

Osmanlı'da kadı. Her şeyi bildiği iddiasında değildir. Bir davada müşkülü varsa resmi dini görüşü öğrenmek için isterse mahallin müftüsünden fetva talep eder. Ancak verilen fetva ile bağlı değildir. Vicdani kanaati öyle ise fetva zıddına hükmetmekte serbesttir. Zira Osmanlı'da kadı din adamı dinin temsilcisi değildir. Devletin temsilcisidir. Hakan adına adalet tevzi eder. Devlet ve millet mevhumları yerine halkın

gözünde daha iyi temsil edilebilsin diye "hakan" veya "padişah" denmiştir.

Hakan halife sıfatıyla İslam'ın birliğini temsil eder. Kendiliğinden hiçbir dini hüküm veremez. Zaten Osmanlı padişahları arasında bu derecede dini ilimlere vakıf çok az kişi vardır. Hakan-halife isterse ve daha doğrusu bir konuda kuvvetli görünmek ihtiyacında ise "şeyhulislam" denen İstanbul müftüsünden veya ona bağlı fetva emini denen çok iyi fıkıh bilen yüksek rütbeli din adamından, fetva alır. Buraya kadar özetlemeye çalıştığım sistem, 1826'dan önceki klasik Osmanlı dönemine aittir.

Hanefi fıkıh mezhebi Matüridi itikad mezhebi, başka Müslüman milletlerin tarikatlarından farklı Türk tarikatları, milli örf ve adetlerin bütünü, devlet gelenekleri, Osmanlı Türk'ünün Allah din tasavvuf anlayışını, gönül ve vicdan âlemini, inanç sistemini oluşturmuştur.

Bu sistem zayıflayınca, aydın din ve tasavvuf adamlarından mahrum kalınca boşluk doldurulamadığı için batıl itikatlar alıp yürümüştür. Türk'e yabancı tefekkür sistemleri sızabilmiştir

Mahallede mescit imamı, köyde muhtar, aynı hâkimlik görevini görürdü. Köylünün kadıya gitmesi ancak gerçekten büyük anlaşmazlıklarda vuku bulurdu. Çünkü kadı köyün bağlı bulunduğu nahiyede idi ve nahiye köye uzak olabilirdi Nahiye kadısına "naib" kaza kadısına " kadı" şehir kadısına " molla" hepsinin kararını temyiz yetkili en büyük hâkimlere "kazasker" denirdi.

Kadı önüne getirilen 1 akçelik davaya bile bakmakla yükümlüydü. "böyle ehemmiyetsiz bir şey için huzuruma gelmeye utanmıyor musunuz? Gidin aranızda halledin" diyemezdi. Fakat halk küçük anlaşmazlıklar için kadıya gitmeyi adalete saygısızlık addederdi. Zira en küçük davada bile şahadetler ibraz edilen belgeler hüküm sicile geçilir. Mahkeme

kâtibi tarafından defter halinde düzenlenip sonsuza kadar saklanırdı. XV. asırdan itibaren Osmanlı mahkeme sicilleri, binlerce muazzam defter halinde bugün elimizdedir. Ve Osmanlı tarihinin mühim kaynaklarını oluştururlar.

Temel Dinamikler Ordu

Uzun yıllar Osmanlı ülkelerinde kalan, dilimizi öğrenen, büyükelçiliğe kadar yükselen Ricault Osmanlı tarihi üzerinde birinci derecede kaynaklardan sayılan eserlerin yazarıdır. Uyvar seferinde Türk ordusunu şöyle anlatıyor.

"Gerek vezir-i âzam'ın gerek büyük kumandanların otağlarına çadırdan fazla saray demek doğru olur. Muhteşem ve harikulade süslemeleli, çeşitli dairelere saraylardan fazla masraf edilmişti. Bu seyyar saraylar ve ağır kazıkları parçalar halinde menzilden menzile taşınıyordu".

"Türk ordusu günde 5 veya 6 saat yürür. Daha fazla cebri yürüyüş denirdi. Fevkalade hallerde olur. Ordu ağırlıklarını at, katır ve develer taşır. Otağ kurucular ordudan daima bir menzil önde giderler. Otağ sahipleri bir menzile gelince otağlarını kurulmuş bulurlar. Her otağ çifttir. Birinde kalınırken eşi bir durak sonrasında kurulmaktadır. Sanıyorum bu ihtişamlı otağları Türkler ne kadar zengin ve kudretli olduklarını gösterip düşmanlarının gözünü korkutmak için kullanıyorlar, büyük nakliye masraflarına katlanıyorlar."

"Orduda düzen, tek kelimeyle harikuladedir. Fikrimce bu düzen, içki yasağı ile sağlanmaktadır. Ordugâhta içki içmenin cezası idamdır. Nitekim içmedikleri halde yanlarında şarap bulunan iki er idam edildi. İçki yasağı, Türk askerini itaatli, uyanık ve kanaatkâr yapmıştır. Ordugâhta gürültü, münakaşa, yüksek sesle konuşma duymak mümkün değildir. Bizim ordumuzdaki şamatadan eser yoktur. Hiçbir ülkenin halkı, Türk ordusu geçerken en küçük endişe duymaz ordu geçtiği yerde her şeyi peşin para ile satın alır."

Ben Padişahım!

Sultan İbrahim, bazen Edirne'ye gider, bazen İstanbul'da ayak divanı yapıp halkın şikâyetlerini dinlerdi. Bir seferinde Edirne'ye gittiğinde şöyle tellâl bağırttı:

- Padişah fermanıdır, duyduk duymadık demeyin! Yarın ayak divanı olacaktır. Kimin kimden şikâyeti varsa gelsin, Padişah efendimize söylesin. Duyduk duymadık demeyin!

Ertesi gün ayak divanı oldu ve padişah halkın karşısına çıktı. Kalabalığa;

- Ben dâhil, kimseden şikâyetiniz var mı? Diye sordu. Halktan biri ileri çıktı. Padişah'ı selamladıktan sonra;

- Padişah'ım! Benim şikâyetim vardır. Deyince, Sultan;

- Söyle de tedbir edelim. Şikâyetinde haklıysan haksızı cezalandıralım, dedi. O adam;

- Padişahım! Kerim Ağa denilen eşkıya bana zulmetti. Malımı, mülkümü alıp çoluk çocuğumla beni sokaklara attı. Memleketin varlıklı ailelerinden iken en varlıksızı oldum. Bir lokmaya muhtaç hale geldim. Sözümü doğrulayacak şahitlerim vardır. dedi. Padişah şahitleri çağırtıp dinledikten sonra, Kerim Ağayı buldurup getirtti ve ona;

- Ağa! Hakkında şikâyet var. Eşkıyalığa bulaşıp mazlumları soyar, mallarını alarak sokaklara atarmışsın. Doğru mudur? diye sordu. Ağa özür dileyecek yerde, yandaşları yeniçerilere güvenip ileri geri konuşmaya başladı. Padişahın kendisine bir şey yapamayacağını sanıyordu.

- Padişahım ben yeniçeriyim, diye diklenmeye başlayınca Sultan İbrahim öfkeyle yerinden doğrulup adamın yakasından yakalayarak yere çarptı ve

- Bre densiz! Sen yeniçeri isen bende Padişahım! dedi ve ağayı cezalandırarak haklıya hakkını teslim etti.

Şeyhülislam Yahya

Bakiden sonra, divan edebiyatının gazel alanındaki en ünlü isimlerinden biri şeyhülislam Yahya'dır.

Yahya, 1552 yılında İstanbul'da doğdu. İyi bir öğrenim gördü ilmiye sınıfına girip derece derece ilerledi. Çeşitli medreselerde müderrislik yaptı. Halep, Şam, Mısır, Edirne ve İstanbul kadılıkları ile Anadolu ve Rumeli kazaskerliği görevlerinde bulundu. 1644 yılında ölümüne kadar, üç defa şeyhülislamlık makamına geldi

Kaside tarzı nasıl Nef'î nin elinde gelişmişse gazelde şeyhülislam Yahya'nın kaleminde güzelleşmiş, incelik ve mana zenginliği kazanmıştır. Yahya, bu konudaki üstadlık durumunu, Nedim'e kadar devam ettirmiştir.

Onun gazelde ki ustalığını göstermek için iki örnek beytini sunuyoruz.

Bülbüller öter güller açar şâd gönül yok
Bir böyleliğin görmemişiz fasl-ı bahârın
(Bülbüller öter, güller açar, fakat neşeli gönül yok.
Bahar mevsiminin hiç böyle olduğunu görmemişiz.)

Ayb eylemeniz her gece feryâd-u figânım
Râhat bulamam nâle vü zâr eylemeyince
(Her gece ağlayıp inlememi ayıplamayınız.
Ben, ağlayıp inlemedikçe rahatlayamam)

Ekmek Kuyruğu

Bir gün sultan İbrahim tebdil-i kıyafet ile İstanbul'da dolaşıyordu. Halkın ekmek almak için fırın önünde kuyruk oluşturduğunu görünce, saraya döner dönmez sadrazamına; ***"Sen ki lalamsın, İstanbul'da tebdil-i kıyafet gezerken fırın önünde ekmek almak için bekleyenler gördüm. Tebea-i şâhânemden hiç kimsenin ekmek almak için bir dakika dahi bek-***

lemesine rızâ-yı şâhânem yoktur. Bir hoşça mukayyed olasın... Ve illâ başın keserim" diye yazdı.

Hattı Hümayun

Padişah yazısı, padişahın el yazısı ile bizzat yazdığı en yüksek derecedeki kanun hükmünde devlet emri daha az önemlileri sadaret (sadrazam) ariza'sı şeklinde düzenlenir altına padişah el yazısıyla "olur münasip" gibi bir tasdik kelime veya cümlesi yazar. Tuğra çekilir ve hattı hümayun haline getirildi. Arşivlerimizdeki on binlerce hattı hümayun Osmanlı tarihinin değerli kaynakları arasındadır.

Padişah ve Kanunları

Cihan Devleti Osmanlı'nın büyüklük ve ihtişamı sadece sınırlarının geniş olmasıyla izah edilemez. Türkler kurdukları adalet sistemi ile de Dünyaya örnek olmuş, Hiçbir Ülkede görülmemiş kanun hâkimiyetini sağlamışlardır. Öyle ki, bütün kudreti elinde tutan padişah da, kanunlar karşısında imtiyazlı bir duruma sahip değildir.

IV. Mehmed zamanında Fransa'nın İstanbul Büyükelçiliğinde kâtiplik yapan De La Croix, 1684 yılında Fransa'da yayınlanan eserinde *"Türk kanunları padişahı bile kanunun tatbikinden uzak tutamaz."* Başlığı altında şunları yazmaktadır.

"Devletin güvenlik ve disipliniyle ilgili insani kanunlar, Türklerde, ilahi kanunlarda daha az değildir. Türkler o gibi kanunların da yapıcısının ALLAH olduğuna onların hükmünü padişahın bile bozamayacağına ve "kanun yapıcısı" unvanına rağmen kanunları istediği gibi uygulamasının doğru olmadığına inanmışlardır. Hatta padişah kâfirlere savaş açarken bile, onlara İslam dinini kabul etmelerini veya ölümden ve esirlikten kurtulmak için vergi ödemelerini teklif etmek

mecburiyetindedir. Türk hâkimiyetini kabul ettiklerinde, onların mallarını koruyucu olmayı da kabul etmek zorundadır.

Yine aynı konulara göre, padişah, camilere ait vakıfları herhangi bir sebeple gasp edemez. Çünkü bunların gelirleri fakirlere, yetimlere aittir. İşte bundan dolayı eğer padişah camilerden birinin vakıflarından olan bir evi veya başka bir binayı işgal edecek olursa, en aşağı tabakadan halkın ödeyeceği bedelleri aynen ödemek zorundadır."

Bunları Biliyor musunuz?11

• Osman oğulları askerlik, ilim, dil, Edebiyat, sanat alanında, dini bilgilerde eğitilmişlerdir. Gerek Şehzadeler gerek sultan denen Türk imparator Prensleri çeşitli dallarda ehil hocalardan eğitim alırlardı. Musiki, bu eğitimin vazgeçilmez parçasıdır. İkinci Murat ve oğlu Fatih büyük Musiki koruyucularıdır. Kendilerine Musiki ilmine ait çok teknik kitaplar sunulmuş bulunuyor ki, bu kitapları okuyup anlayacak düzeyde Musiki bildiklerini gösterir. Fatih'in oğlu dindarlığı ve yüksek ahlakı dolayısıyla veli diye anılan İkinci Bayezid, onun oğlu ve Yavuzun ağabeyi Sultan Korkut, Dördüncü Murad, Birinci Mahmud, Üçüncü Selim, İkinci Mahmud, Sultan Abdulaziz ve küçük oğlu Seyfettin Efendi. Çok zengin bestekârlardır. Bunlardan Üçüncü Selim, en büyük 10 bestekârımız arasına girer. Tanbur çalmışlar ve ney üflemişlerdir. Sultan Vahideddin de Kanun çalıyordu. Ve birçok bestesi vardır.

• IV. Mehmed Osman Gazi ve Kanunî'den sonra en uzun süre tahtta kalan Osmanlı Padişahıdır(39 Yıl)

• IV. Mehmed 7 yaşında tahta çıkarıldı. Osmanlı devlet düzenine kadınların hâkim olduğu ve Yeniçeri Ağaları'nın gölgesinde geçen bu dönemde Osmanlı Cihan Devletinin yönetiminde sarsıntıların başlaması bu dönemde iyice su yüzüne çıktı.

Evliya Çelebi

XVII. yüzyılın en renkli ve en meşhur siması Evliya Çelebi'dir. Sayısız memleket dolaşan ve gördüklerini duyduklarını uzun uzadıya anlatan bir büyük gezgin 10 ciltlik muazzam bir"Seyahatnamenin"nin sahibidir.

Evliya Çelebi 1611 yılında İstanbul'da doğdu. Yedi yıllık bir medrese tahsilinden sonra Enderun'a girerek bilgisini ilerletti. 24 yaşında iken dayısı silahtar Melek Ahmet Ağa (Paşa) aracılığı ile IV. Murad'a takdim edildi ve saray hizmetine girdi. Nüktedan, hoş sohbet zeki ve güzel sesli biri olduğu için kısa zamanda çevresinde ilgi ve sevgi uyandırmayı başardı.

Evliya Çelebi 'nin her şeyi görerek öğrenmek eğilimi vardı. 1640 yılında seyahatlere başlayışına kadar 10 yıl süreyle İstanbul'u gezdi. Şehri tepeden tırnağa inceledi. Bu arada Bursa, Kütahya ve Manisa'yı dolaştı.

Evliya Çelebi seyahatlere çıkışı bir rüya olayı ile izaha çalışır. Anlattığına göre rüyasında Hz. Muhammed(s.a.s.)'i görmüş " Şefaat ya Resulallah!" diyeceği yerde. "Seyahat ya Resulallah!" demiş. Peygamberimizde ona Şefaatini bildirdiği gibi seyahate çıkmasını emretmiş. Ayrıca gördüklerini yazmasını tembih etmiş.

Evliya çelebi, 1640 yılında ki Bursa ve İzmit gezilerinden sonra ertesi yıl uzun seyahatlere başladı. Önce Trabzon valiliğine tayin edilen Ketenci Ömer paşa ile Trabzon'a sonrada Anapa'ya gitti. Karadeniz'in doğu kıyılarını dolaşıp 1641 yılını kırımın Bahçesaray'ında geçirdi. Deniz yoluyla İstanbul'a dönerken müthiş bir fırtınaya yakalanıp güçlükle kurtuldu ve belki de bunun tesiriyle dört yıl dışarı çıkamadı.

1645'de Erzurum'a oradan Tiflis Bakü'ye geçti. Celali isyanları sırasında Anadolu'yu dolaştı ve bazı önemli olaylara şahit olup seyahatnamesinde bunları anlattı. Murtaza Paşa

ile Şam'a gidince, Suriye Lübnan ve Filistin'i gezdi. Melek Ahmed Paşanın sadrazamlığı sırasında, yanında bulundu. Daha sonra onunla birlikte Özi, Rumeli, Van, Bosna eyaletlerini dolaştı. Bu arada sık sık İstanbul'a gidip geliyor. Siyasi meselelerin içinde bulunuyordu. Ayrıca Sefer'e çıkan ordulara elçilik heyetlerine katılıyor daha çok yeri gezip görüyordu. Nitekim Erdel'e, Viyana'ya, Mora'ya Girit'e geçmiş, Arnavutluk ve Adriyatik kıyılarını dolaşmıştı.

Evliya Çelebi sonuncu gezisine 1671'de çıktı. Ege Adalarını Güney Anadolu'yu Suriye'yi dolaştı. Mekke'ye gidip hac farizasını yerine getirdi. Oradan Habeşistan'a ve Sudan'a uzandı. Dokuz yıl Kahire'de kaldı. Ve eserinin son cildini Mısır'a ayırdı.

Evliya çelebinin nerede hangi tarih'de öldüğü ve nerede gömülü olduğu bilinmiyor Tarih araştırmacılarının kanaati, onun 1682'den sonra fazla yaşamadığıdır.

Evliya Çelebi seyahatnamesi tarih, coğrafya, sosyal hayat, folklor, biyografi, iktisat, hukuk, dil, v.s. gibi akla gelecek her konuda, bize geçmiş yılları en güzel şekilde aksettiren büyük bir hazine değerindedir.

Şartlı Sadrazam

Fatihle başlayan devşirme sadrazam geleneği ilk defa IV. Mehmed döneminde Köprülü Mehmed Paşa'nın sadrazamlığa getirilmesi ile delindi. Amasya'nın Vezirköprü kazasında doğmuş olan Mehmed Paşa kendisine sadrazamlık teklifi yapıldığında Osmanlı tarihinde yine bir ilk yaşandı ve Köprülü Mehmed Paşa çocuk padişaha naibelik yapan Valide Turhan Sultan'a Sadaret görevini şu şartların yerine getirilmesi karşılığında üstleneceğini belirtti:

1-Huzuru Hümâyuna her ne yazarsam, derhal uygulamaya koyulması.

2- En küçük rütbeden en büyük rütbeye kadar bütün rütbelerin verilmesi için şahsıma ısrar edilmemesi.

3-Vükelâdan birisinin teşviki ile hürriyetlerime zarar getirilmemesi, sadaret vazifeme kimsenin karışmaması.

4- Hakkımda haset ve garez beslenerek söylenecek sözlere kıymet verilmemesi.

Köprülü bu şartlarla 1656 da sadrazam oldu bir nebzede olsa devlete yeni bir ruh vererek gerilemeyi durdurmayı başardı.

Osmanlı kadını

Kadınlara Kalbinizi Açın Ama Siyasetinizi Asla

Köprülü Mehmed Paşa ölüm döşeğinde iken genç padişah IV. Mehmed'e şunları söylemişti:

"Çocukluğunuz sırasında gelen bütün felaketler kadınların hükümet üzerindeki etkisinin sonucudur. Kadınlara kalbinizi açın, ama siyasetinizi asla! Avareliğin askerlerinizi bozmasından çekinin. İşte isyancıların korkması, dışta düşmanların saygı göstermesi için sık sık ordunuzun başında bulunun. Hazineye gelince, onun boş kalmasına asla müsaade etmeyin, zira bu kadar geniş bir imparatorluğun dört bir yanından daima bir felaket gelebilir. Fakat dolu bir hazine ve itaat altına alınmış bir milletle onarılmayacak felaket yoktur."

Sakın Terk-i Edepten...

1678 senelerinde hacca gitmek ve sevgisiyle yanıp tutuştuğu peygamberimiz Muhammet Mustafa (sas.)in makam-ı şerifine yüz sürmek için sultan'dan izin alıp yola çıktı. Beraberinde yola çıktığı hac kafilesi Osmanlı devlet ricalinden meydana geliyordu. Medine'ye yaklaştıkları bir gece, kafiledeki bir devlet büyüğünün, ayaklarını Ravda-i mütehhara'ya doğru uzatarak uyuduğunu gören, Nabî, üzülüp o anda yetkiliyi uyandıracak bir ses tonuyla şu na'tı söyledi;

Sakın terk-i edepten, kûy-i mahhûb-ı Hudâ'dır bu,
Nazargâh-ı ilâhîdir, Makâm-ı Musatafâ'dır bu.
"Edebi terketmekten sakın. Zira burası Allahü teâlânın sevgilisi olan Peygamber efendimizin sallallahü aleyhi ve sellem bulunduğu yerdir. Bu yer, Hak teâlânın nazar evi, Resûl-i ekremin makâmıdır."

Habîb-i Kibriyâ'nın hâb- gâhıdır fazîlette,
Tefevvuk- kerde-i arş-i cenâb-ı Kibriyâ'dır bu.
"Burası Cenâb-ı Hakk'ın sevgilisinin istirahat ettikleri yerdir. Fazilet yönünden düşünülürse, Allahü teâlanın arşının en üstündedir."

Bu hâkin pertevinden oldu deycûr-i adem zâil,
İmâdın açdı mevcûdât dü çeşmiş tûtiyâdır bu.
"Bu mukaddes yerin mübarek toprağının parlaklığından, yokluk karanlıkları sona erdi. Yaratılmışlar iki gözünü körlükten açtı. Zira burası kör gözlere şifa veren sürmedir."

Felekte mâh-ı nev Bâb-üs selâmın sine-i çâkidir,
Bunun kandili Cevzâ matla-ı nûr-ı ziyâdır bu.
"Gökyüzündeki yeni ay, O'nun kapısının yüreği yaralı âşığıdır. Gökyüzündeki oğlak yıldızı bile o peygamberin nurundan doğmaktadır."

Mürâât-ı edep şartıyla gir Nâbi bu dergâha,
Matâf-ı kudsiyâdır bûse-gâh-ı enbiyâdır bu.

"Ey Nâbî! bu dergâha, edebin şartlarına riâ yet ederek gir. Zirâ burası, büyük meleklerin etrafında pervâne olduğu ve peygamberlerin hürmetine eğilerek öptüğü tavâf yeridir."

O yüksek rütbeli kişi, Nabi'nin bu na'tını duyunca kendisine söylendiği anladı ve hemen doğrularak ayaklarını kıble yönünden çevirdi. Biraz sonra kafile yola koyuldu ve sabah ezanına yakın Mescid-i Nebi'ye vardı. Mescid-i Nebi'deki müezzinler minarelerden ezanı Muhammedi'den evvel Nebi'nin; "Sakın terk-i edepten" diye başlayan nat'ını okuyorlardı. Çünkü bu nat'ı ikisinden başka kimse bilmiyordu.

Nâbi ve diğer zât, sabah namazını kıldıktan sonra, müezzinleri buldular. Nâbi müezzine;

- Allah aşkına Muhammet aşkına ne olursun söyle! Ezan'dan önce okuduğun nat'ı, kimden, nereden ve nasıl öğrendin? diye sordu. Müezzin gayet sakin bir şekilde şu cevabı verdi;

- Resul-i Ekrem sellallahü aleyhi ve sellem bu gece mescid-i Nebi'deki bütün müezzinlerin rüyasını şereflendirerek buyurdu ki: " ümmetimden Nâbi isimli biri beni ziyarete geliyor. Bana olan aşkı her şeyin üstündedir. Bugün sabah ezanından önce, onun benim için söylediği bu nat'ı okuyarak Medine'ye girişi kutlayın."bizde Resulullah efendimizin sellallahü aleyhi vesellemin emirlerini yerine getirdik!

Nâbi ağlayarak; *"sahiden Nâbi'mi dedi? O iki cihanın Peygamberi, Nâbi gibi bir zavallıyı, günahkarı ümmetinden saymak lütfünü gösterdi mi?"* dedi. *"Evet"* cevabını alınca da sevincinden kendinden geçti.

Padişahlık Size mi Sipariş Olundu?

XVII: yüzyıl, yeniçeri ve sipahi zorbalıklarının çığırından çıktığı bir devirdir. Nitekim Genç Osman boğularak öldürülmüş, I. Mustafa (iki defa), Sultan İbrahim ve IV. Mehmed tahttan indirilmişti. Daha sonra, II. Mustafa'da aynı akıbete uğratılacaktı.

II. Süleyman tahta geçtiği sıralarda, İstanbul kargaşalık içinde çalkalanıyordu. Şehirdeki asker sayısı, normal zamanlara göre hayli fazlaydı ve adım başında ayaklanma teşebbüsleri oluyordu. Avusturyalılar ise, durumdan yararlanarak, kolayca Belgrad'a yürüyorlardı.

Padişah, bunun üzerine yayınladığı bir hatt-ı hümayunda zorbalara şöyle seslenmiştir:

"Siz ki veziriazam ve yeniçeri, sipahi, cebeci ve topçu kullarımsınız. Cümlenize selâm ve dualar ederim. Bugüne kadar, başşehrimizde, Rumeli ve Anadolu'da halkı ateşlere yakıp, her yeri harap ettiniz. Bu devletin padişahlığını yoksa size mi sipariş ettiler? İçeri ve taşra makamlarımda olan ocak ağalarını istediğiniz gibi değiştirirsiniz.

Gün geçmez ki, bir araya toplanarak, İstanbul şehrini berbat edip, zengini fakir, fakiri büsbütün zavallı duruma düşürürsünüz. Ve bir alay Allah kulunun namuslarını ayaklar altına alıp, âleme rezil edersiniz. Yoksa size dünyada cevap veren yok mu? Bundan sonra, bu kötü hallerden vazgeçip, hayır duamı alasınız. Yoksa bedduama uğrarsınız."

Fakat padişahın ihtarına aldırış eden olmadı. Zorbalar, Yeniçeri Ağası Harputlu Ali Ağa ile Sadrazam Siyavuş Paşa'yı katlettiler, hatta II. Süleyman'ın da tahttan indirilmesini kararlaştırdılar. Ancak, bunu başaramadılar. Önce zorba reisleri, sonra da yardakçıları birer birer yakalanıp öldürüldü. Böylece, kısa bir süre içinde olsa, iç güvenlik sağlanmış oldu.

Sibyan Mektebi Gülbankı

Yeniçerilerde olduğu gibi sıbyan mekteblerinin de bir "Gülbang"ı vardır. Bir ağızdan ve yüksek sesle söylenen bir Gülbangın metnini değerli müdekkiklerimizden İstanbul Belediyesi eski mektupçusu Osman Ergin Muallim Hafız Kemal Bey merhumun ağzından tespit etmiş ve milli kütüphanemize hediye ettiği büyük maarif tarihinde neşretmiştir;

Allah Allah İlallah...

Celilül Cebbar, muinüsseddar, halikul leylu vennehâr, lâ yezâl,

Zülcelâl birdir, Allah...

Erin erliğine, Hakk'ın birliğine, dini mübin uğruna şehid olan gaziler

Aşkına diyelim bir Allah...

Allah Allah Daim hayy... (3 defa).

Evveli Kur'an; Ahiri Kur'an; Tebârakellezi nezzelel fürkan;

Eli kan, kılıcı kan, sinesi uryan, ciğeri püryan dini mübin uğruna

Şehit olan gaziler aşkına diyelim bir Allah...

Allah Allah daim hayy...(3defa)

Evveli gâza, âhiri gâza, inayeti hüdâ, kasdî âdâ; dini mübin uğruna

Şehit olan gaziler aşkına diyelim bir Allah...

Allah Allah Daim heyy...(3 defa)

Hacılar, gâziler, râviler; üçler, yediler, kırklar;
Gülbangi Muhammedî nûr Nebî, keremi Ali, pirimiz Hz. Osman
Zinnureyni velî;
Gerçekler demine devranına hu diyelim huuu....

Belediye At Teftişi Yapacak

Osmanlı devletinin hayvanların haklarını korumak için çıkardığı birçok talimat bulunuyordu. Bunlardan biri şöyledir.

"Saadetlü efendim hazretleri
Beygir hamallarının Cuma günleri tatil yapmaları ve beygir sahiplerinin beygirlerin boş olduğu halde üzerine demir çubuklar mıhlattırmaları eski adettendir. Fakat bir müddetten beri bu usule riayet edilmeyerek Cuma günleri tatil yapılmakta ve sahipleri beygirlerin üzerlerine binerek birtakım çoluk çocuğu çiğnettirmektedirler.
Bu hal uygunsuz bir şeydir ve asla caiz değildir. Bundan böyle beygirler için Cuma günlerini tatil ederek semerlerinin üzerine dahi çivi mıhlattırılması kati olarak sağlanmalıdır. Ayrıca, bu hususta beygir hamalları ile bu tür iş yapan diğer ekmek ve sebze taşıyan esnafın kethüdalarına gerekli tebligatın yapılması gereklidir. Bunların devamlı kontrol altında bulundurulmaları gerekir. Hükümet, durumun belediye yetkililerine duyurulması için tarafınıza bildirilmesini emretmiştir.2 Ekim 1856"

Şeyhülislâm

Şeyhulislâm, Osmanlı düzeninde, Osmanlı hanedanı üyeleri hariç, sadrazam denen başbakandan sonra, Devletin ikinci büyük memuru idi. İlmiyye, ulema, ulemây-ı rüsûm denen görevliler sınıfının başı idi.

1425'te taht müftüsüne, "şeyhulislâm" dendi. Bu suretle Osmanlı'da, "meşihat" veya "meşihat-ı İslâmiyye" denen müessese başladı. Ancak şeyhülislâm otoritesinin tam oluşması XVI yüzyıldadır. Mutlak manada "Müfti Efendi" veya "Müfti'l-Enam" denirse, şeyhulislam efendi anlaşılırdı.

Batı protokolünde şeyhülislâm ve bu makamda bulunmuş kişi, sadrazam ve sadaret makamında bulunmuş kişi gibi, "prens" derecesinde sayılır ve "Son Altesse=Altesleri" diye yazılıp hitap edilirdi.

Şeyhülislâm, diğer ilmiye sınıfı mensupları gibi idam edilemezdi. Hapsedilemezdi. Sürülebilir veya azledilebilirdi. Ancak 1589, hatta 1601 yılına kadar şeyhülislâm lâyenazl idi, yani hayat boyu bu makama getirilirdi ki, davranışlarında hiçbir çekingenlik olmasın. Uzak ülkelere sürülemezdi. Bununla beraber 3 şeyhülislam öldürüldü veya idam edildi. (1634. 1656. 1708).Bunların önce ilmi rütbeleri alındı.

Padişah törenlerde istinasız hiç kimseye ayağa kalkmazdı. Hatta mehter marşlarını yalnız padişah oturarak dinleyebilirdi, veliâhd ve sadrazam bile ayakta dinlerdi. Sancak ancak padişah önünde eğilerek selam verirdi. Ama özel kabullerde padişah, istediğine ayağa kalkar, ayakta karşılardı. Böylesine sıkı bir düzende tek istisna olarak resmi törenlerde padişah, şeyhulislâm kendisini tebrik için gelince ayağa kalkardı. Keza şeyhülislâm padişahı asla ne etekler, ne el öperdi. Padişahın iki elini birden ve omuzlarını iki eliyle tuttuktan sonra, hükümdarın yakasını veya omzunu öperdi. Buna "müsâfaha" denir. Bu durum, padişahın bile din, ilim ve adalete ve bu işlerle uğraşan sınıfın başı olan kişiye saygı gösterdiğini millete göstermek içindi.

Şeyhulislâm Efendi, ilim, din, adalet, belediye işlerini 1826'dan önceki klasik dönemde döndüren ilmiye sınıfının başı idi ama bu işlerle doğrudan uğraşanlar Rumeli ile Anadolu kazaskerleri idi. Hatta en mühimleri dışında fetvaları

bile şeyhülislâm adına fetva emini denen kazasker verirdi. Şeyhulislâm, Türkiye imparatorluğunda, İslâm dinin temsilcisi idi.1516'dan itibaren aynı zamanda Halife olan padişah, İslam dininin başı olmak sıfatıyla görevlerini, şeyhulislâm vasıtasıyla yürütür, kendisi bizzat din işlerine karışmazdı.

Şeyhülislâm, Divan-ı Hümâyun denen ve başkanı sadrâzam olan imparatorluk Bakanlar Kurulu'nun üyesi değildi. O derecede yüksekte tutulmuştu. Ama büyük tayinleri bizzat yapamazdı. Devletin iki başlı olmaması için sadrazamın olurunu almaya mecburdu.1826 radikal reformlarından sonra şeyhülislâm, nazırlardan biri haline getirildi. Artık adalet ve eğitim ve belediye işlerinin başı değildi. Sadece din adamı idi. Ama protokoldeki yeriyle hiç oynanmadı.

Şeyhülislâmlık müessesesi Cumhuriyet yönetiminin kurulmasıyla ortadan kaldırıldı.

Mavi Çizmelerin Sırrı

Osmanlı devlet sisteminde ilmiye mensuplarının mavi çizme giymeleri adet kabul edilerek, sembolik olarak gökyüzünün rengi olarak mavi(veya yeşil) onların ayaklarının altına atılmakta ve böylelikle rütbelerin gökyüzünden daha üstün olduğu ima edilmektedir.

Bu bir toplumda bilim ve düşünce adamına verilebilecek en yüksek değerdir

Bana Ağırlık ve Hazine Lazım Değil!

II. Mustafa, yapılacak olan bir sefere, katılmaması ve Edirne'de kalması için sadrazâm'ın yaptığı telkinlere karşı şu cevabı vermişti:

"Bana ağırlık ve hazine lazım değil; mahallinde kuru ekmek yerim; vücûdumu din uğruna bezle derim; her ne denlû meşâkk arz olunursa, sabru tahammül ederim; hizmet-i iba-

dullah tamama ermeyince seferden dönmem; elbette kendim giderim "

Bu cevap onun din ve devlet yolunda göze aldığı feragat ve fedakârlığın büyüklüğünü gösterir.

Satışın Böylesi

Melek Ahmed Paşa her sene ramazan ayının başında hazinesini açar, kıymetli eşyalarını sarayının avlusuna çıkarır ve bunları kendi kapu halkına pek garip bir şekilde satardı.

Öyle bir satış ki, ortaya dökülen paha biçilmez kılıçların, kalkanların, eğerlerin, okların, yayların, şalların, kürklerin, dibaların, canfeslerin parayla pulla değil, hayır-hasenat karşılığı mezada çıkarıldığı bir satış...

Sikke

Madeni para. Adına para bastırmak, bütün monarşilerde, bilhassa İslam devletlerinde, hükümdarlık, saltanat ve istiklal alametidir. Sikkeler, altın, gümüş (akça), bakır (veya bronz) olmak üzere üçe ayrıldı. XIX. asırdan önceki altın sikke, bugünkü yarım altın(3,5 gr. kadar) idi. Sonra bir altın aşağı yukarı 7 gr'lık sikke olarak hemen bütün devletlerde kabul edildi. Bunun yarım ve çeyreği, beşibiryerde`si (5 alın=35 gr) ve yarım beşibiryerdesi (2,5 alın) basıldı. Altının satın alma (iştira) değeri çok yüksek olduğu için bilhassa klasik Osmanlı döneminde, ancak büyük alışverişlerde tedavül ederdi.

Ulûfe

Halkın kullandığı para akça idi ve devlet de maaşları akça olarak öderdi. Osmanlı termolojisinde: 3 aylıklar halinde. 3 ayda bir, fakat gündelik akça hesabıyla ödenen maaş ki bu sistem 1826 da kaldırıldı. Kapıkulu Ocakları denen askeri

sınıflar, başta yeniçeriler olmak üzere, bu şekilde maaş alınırdı. Diğer askeri sınıflara ise maaş ödenmezdi, bunların dirlikleri (tımarları) olur, yönettikleri toprakların gelirleriyle geçinir, bazı sınıflar da ganimetle geçinirlerdi.

II. Mustafa Kimdir?

30 yaşında hükümdar oldu. IV. Murad'dan sonra tahta geçen padişahlar içerisinde en gayretlilerinden olup üç defa ordunun başında sefere gitmiş ve sefere çıkan son padişah olmuştur.

Şehzadeliğinde iyi bir eğitim aldı. Kuvvetli ve cesur bir asker, iyi bir şair, her türlü silah kullanabilen bir muhariptir. Hatt tarihinin en büyük isimlerinden Hafız Osman Efendi'den dersler almış, çok güzel yazılar yazmıştır. Bunların bazıları büyük camilere asılmıştır.

"Meftuni", "İkbali" mahlası ile şiirler yazan II. Mustafa, bazı eserlerinde "Derviş Mustafa" imzasını kullanmıştır. Karlofça antlaşması gibi şartları ağır bir antlaşmanın zamanında imzalanması kendisini yeis'e düşürmüş, devlet işlerinden elini çekmiştir.

Şahsen bir kusuru olmadığı halde, şeyhülislam Feyzullah Efendiye fazla mevki vermemesi, tahtan indirilmesine sebep olmuş, Feyzullah Efendinin akıbeti kötü olmuş ve asiler tarafından parçalanarak feci şekilde ölmüştür.

Tahta çıktığı zaman yayınladığı hatt-ı Humâyûn'da *"Din-ü devlet ve hizmet-i ibadullah"* için *"zevk-ü sefa vü rahatı kendimize haram eylemiştir."* Diyen II Mustafa'nın şu münacatı onun büyük imanının delilidir.

Allah-ı Rabb ü lâ-yezâl. yâ vâhid ü yâ zü'l-celâl:
Ey pâdişah-ı bî-zevâl, yessir lenâ hayre'l-umûr,

Vakt-i seherde dâdımız, arşa çıkar feryâdımız:
Cürm ü hatâ mu'tâdımız, yessir lenâ hayre'l-umûr,

Senden erişmezse amân, olur kamû işler yamân:
Yâ sâhib-i kevn ü mekan, yessir lenâ hayre'l-umûr,

İkbâlî âsidir garib, lütfundan etme bî-nasib:
Ya Bâkî vu yâ Hayy ü Mücîb, yessir lenâ hayre'l-umûr.

Eski Türk Ordusunun Zafer Abideleri

İslam tarihinden Türk tarihine intikal eden askeri ve siyasi bir töre vardır. Bütün fetihlerde daima riayet edilerek milli bir özellik alan bu değişmez geleneğe göre, düşmandan alınan bir şehir yahut kalenin Türk ordusu tarafından ele geçiriliş merasimi şöyle yapılır:

1- Asker içeri girip kale burçlarına Türk Bayraklarını dikerken surların üstünden fetih ezanları okunup tekbirler getirilir; Bu heybetli sesleniş ve çağıltı, fethin dini şekilde ilânı demektir.

2- Ezanla tekbirden sonra mehter takımları zafer işareti olarak (nevbet urur.) Tabii bu da aynı fethin askeri şekilde ilanıyla selâmlanması demektir.

3- Yine o gün şehrin en büyük kilisesi cami haline getirilip ve bu da genellikle çan kulelerinden ezan okunarak ilan olunur.

4- Bu gibi camilere umumiyetle üç türlü isim verilir: ya (Ayasofya) da olduğu gibi eski adının yanına (cami) kelimesi eklenir yahut fetihten kinaye olarak (Fethiye) denilir ve yahut (Kilise Camii) terkibiyle aynı anlam dile getirilmiş olur.

5- Kaleyi fetheden padişah yahut komutan ilk Cuma namazını maiyetiyle ve askeri törenle işte bu (Kilise Camii)de kılar.

6- Sikkede (= madeni parada) olduğu gibi hutbede isim zikredilmesi de İslâmiyet'te saltanat ve hâkimiyet hukukundan olduğu için, aynı Cuma hutbesi padişah adına okunup

zafer kutlanır. Bu ad yeni ülke sahibinin resmen ilanı demektir.

7- Bu ilk Cuma namazında umumiyetle din adamlarının en büyükleri imamlık eder. Hatta hutbeyi de kendisi veyahut o ehemmiyette biri okur.

Bütün bu merasim şekilleri zaman ve yer bakımından hep çağdaşlarını ilgilendirdiği halde, zafer hatırasını gelecek nesillere nakledecek yegâne vasıta (Kilise Cami)'den ibarettir. Bu gibi camilerin dini olmaktan çok milli, tarihi ve bilhassa askeri birer abide mahiyetini almaları işte bundandır. Bütün bunlar Türk fethinin ve özellikle fetih gününün hatırasını nesilden nesile ve yüzyıldan yüzyıla nakleden zafer sembolleri demektir.

On altıncı yüzyıldaki Türk fetihlerinin büyüklüğünü Kanuni Mersiyesi ile ölümleştiren Bâki'nin:

Aldın hezâr bütgedeyi mescid eyledin
Nâküs yerlerinde okuttun ezanları

Bugünkü deyişle:
Bin puthaneyi aldın mescit yaptın
Çan kulelerinde ezanlar okuttun.
Beyt'i işte bu tarihi törenin en zarif ifadesi demektir.

(kilise Camileri) ile fetih hutbeleri, Osmanlı tarihinin daha ilk karanlıkları içinde bile seçilebilecek haldedir. Meselâ Osman Gazi'nin Karacahisar fethi, itibariyle İstiklal tarihi sayılan 1299 yılında onbir yıl öncesine, yani en kuvvetli rivayete göre 1288 tarihine rastlar. Osmanlılar tarafından ilk defa olarak bir kilisenin camiye çevrilmesi işte burada gösterilir ve hatta tarihçi Âşık Paşazâde'nin kaydına göre ilk Cuma hutbesi de burada okunmuştur. Tıpkı bunun gibi Osman Gâzi'nin Bursa'da eskiden (Gümüşlü Kümbet)denilen türbesi de Orhan Gâzi 'nin 6 Nisan 1326 Pazar günü şehri fethettiği zaman camiye çevirdiği (Saint-Elie =Aya-elya) Ki-

lisesindedir. Neşri ve Aşık Paşazâde tarihleriyle İdris-i Bitlisî'nin Heşt-Behişt'nin bazı yazarı bilinmeyen (=Anonim) Tevarih-i Âl-i Osman nüshaların karşılaştırılmasından anlaşıldığına göre, Bursa'nın fethinde kale burcuna ilk olarak Âhi Şemsettin oğlu Âhi Hasan çıkıp ezan okumuş ve Ondan sonrada Orhan gazi şehre girip bu büyük hisar kilisesini camiye çevirmiştir. Bu duruma Göre Osmanlı devletinin kurucusu Bursa fethinin sembolü olan kilise camisine gömülmüş demektir.

Orhan Gazi devrinin en önemli kilise camisi İznik'tedir. Bu ünlü şehir 1331'de ikinci defa olarak kesin surette fethedildiği zaman, Hıristiyanlık tarihindeki önemiyle ünlü (İznik konsili) toplanmış olduğu (Ayasofya Kilisesi) Camiye çevrilmiş ve hatta son zamanlar bunun harabeleri içinde eski Türk süslemelerine ait bazı oymalı taşlar bile bulunmuştur.

Bursa ve İznik gibi Edirne'de de bir kilise camii ile dönme bir (Çelebi camii)nden bahsedilir. Çevri tarihine göre şehrin fethinde (ilk Cuma namazı) işte bu çelebi camii denilen en eski kilisede kılınmıştır. Mehter takımının (Nevbet Urması) hakkındaki sarahatlere daha sonraki fetihlerde tesadüf edilir. Meselâ Kanuni Sultan Süleyman 1521 yılı 29 Ağustos Perşembe günü Belgrad Kalesini fethettiği zaman, surların üstündeki bayrak ve ezan töreninden sonra mehter takımları zafer işareti olarak (Nevbet) Çalmışlar ve o sırada yeniçeriler kendi ocaklarının (Sarulu Kızıllu) sancaklarını da çekmişlerdir. O gün Belgrad'ın en büyük kilisesi olan (Aşağı Kilise) Camiye çevrilmiş ve ertesi gün Cuma namazını işte bu bir günlük camide kılmıştır.

Kilise tertibatının cami tertibatına göre değiştirilmesi elbette bir zaman meselesidir. Fetih günüyle Cuma günü arasında birkaç gün bulunduğu takdirde meselenin halli kolaydır. Meselâ Kanuni'nin 1543 yılı 10 Ağustos Cuma gününe

rastlayan (Estergon= Usturgn) fethinde Cuma namazı o gün derhal cami haline getirilen Büyük Katedralde, cami tertibatını yapmaya vakit kalmadan kılınmıştır.

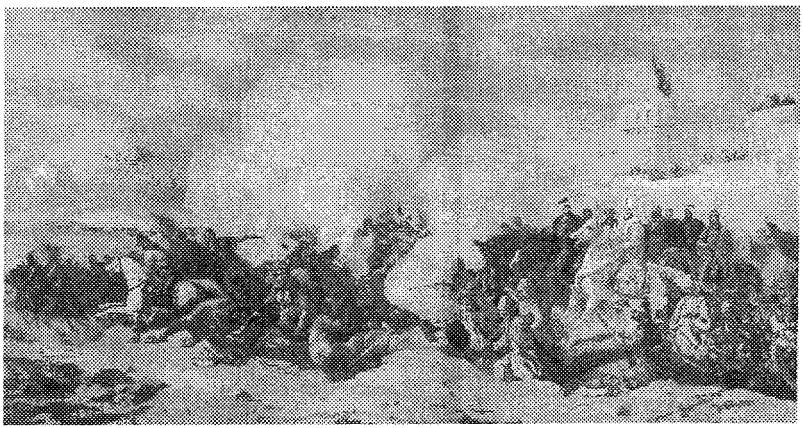
Yukarda da gördüğünüz gibi umumiyetle ilk Cuma namazında devrin en önemli uleması imamlık eder. İstanbul'un fethinden üç gün sonra 1543 yılı 1 Haziran Cuma günü Ayasofya'da kılınan ilk Cuma namazında ünlü Ak Şemseddin imamlık etmiş ve hatta bir söylentiye göre bu hutbeyi bizzat Fatih okumuş Kanuni'nin Rodos fethinde camiye çevrilen ve Osmanlı kaynaklarında (San civan) denilen (Saint Jean) Katedralinde 1523 yılı 2 Ocak Cuma günü kılınan ilk Cuma namazında büyük ve mümtaz Şeyhülislam Zembilli Ali Efendi imamlık etmiş ve yine Kanuni'nin 1541 tarihinde Macaristan'ı ülkesine kattığı zaman Budin'in Fethiye adıyla camiye çevrilen büyük Kilisesinde 2 Eylül Cuma günü kılınan Cuma namazından da sonradan Şeyhülislam olan Rumeli Kazaskeri meşhur Ebussuüd efendi imamlığa geçmiştir.

Bu ananeye Padişahların kendilerinin bulunmadıkları seferlerde aynen riayet edilir. Mesala ikinci Selim devrindeki Kıbrıs seferinde bir gün adanın merkezi olan (Mikosia=Lefkoşe)kalesinin fethinden 6 gün sonra 1570 yılı 15 Eylül Cuma günü sefer Serdarı olan Lala Mustafa Paşa kiliseden çevrilen Ayasofya Camii'nde ilk Cuma namazını kılmıştır.

Umumiyetle en büyük kiliseler camiye çevrildiği halde bazı istisnai durumlarda ikinci derecede bir kilisenin tercih edildiği de vardır. Mesela Kanuni Sultan Süleyman 1543 yılı 4 Eylül Salı günü Osmanlıların (istoni-i Belgrad) şehrini feth ettiği zaman, eski Macar krallarının taç giyme törenlerine yüzyıllarca sahne olan ve kral mezarlarının da bulunduğu (assomption) kilisesini ahalinin ricası üzerine kendilerine bırakıp başka bir kiliseyi camiye çevirmiştir.

Osmanlı tarihinde fütuhat abidelerinin en önemli ve en ünlüsü İstanbul'daki Ayasofya camii'dir Milâdın 25 Aralık

535 tarihine rastlayan açılış gününden İstanbul fethine kadar tesadüf eden 29 Mayıs 1453 Salı gününe kadar tam 915 yıl 5 ay 5 gün kilise durumunda kalan bu büyük mabed İstanbul'un fethedildiği gün Bizanslıların son direnme merkezi olduğu için ayrıca fethedilmiş bir binadır. Tacizâde Cafer Çelebi'nin (mahrüsa-ı İstanbul fetihnamesi)indeki deyimiyle sur'un üstüne (tekbir ve tehlil)lerle Türk Bayraklarını diktikten sonra İstanbul sokaklarını düşman artıklarından temizleyerek ilerleyen Türk askerleri nihayet Ayasofya Kilisesi'ne dayanmışlarsa da kollarını sallayarak içeri girebilmiş değillerdir. Çünkü o sırada surlardan kaçan bir takım Rum Lâtin askerleriyle ahaliden; soylulardan ve papaz güruhundan birçok kişiler Ayasofya'ya kapanıp kilisenin bütün tunç kapılarını kapatmışlar ve hatta Türklerin teslim tekliflerini reddetmek suretiyle de tuhaf bir mukavemet ve müdafaa durumuna geçmişlerdir! İşte bu suretle Bizans döküntülerinin son siperi haline gelen Ayasofya'nın büyük kapıları nihayet baltalarla ve zorla sökülerek bu ünlü kilise cebren zapt olunmuştur. Herhalde İstanbul'un fethedildiği gün bu büyük mabet küçük bir tabya zapt edilir gibi ayrıca işgal edilmiş olması bakımından, camiye çevrilmesinden eski Türk ananesinden başka askeri bir sebepte vardır. Hıristiyanlık devrin-

deki adını İslamiyet devrinde de koruyan (Ayasofya Camii) işte bundan dolayı İstanbul fethinin en kutsal milli ve askeri abidesidir.

Üçüncü Ahmed ve Itri

Türk musikisi üstatlarının en büyüğü ıtridir. Değerli besteleri ile büyük şöhret sahibi olmuştur. Natı Mevlana'yı Besteleyen o olduğu gibi tekbir gibi bir şaheseri de besteleyen odur.

Beş vakit ezanı da vakitlerine göre o bestelemişti. Bu ihtiyar bestekârı bir gün üçüncü Ahmet, saraya davet etti. Sarayda ziyafet veriyordu. Itri ziyafete gelince, padişah onu yanına oturttu.

Padişah sofrada başıyla işaret ederek:

- *Üstat için hususi hazırlattığım yemeği getiriniz.* Altın bir tabakta üzeri yine altın bir tabakla örtülü bir tabağı Itri'nin önüne koydular. Padişah:

- *Buyurunuz açınız.* Dedi. Itri, açınca gözleri kamaştı. İçinin elmas, yakut ve zümrütlerle dolu olduğunu gördü. Bu yüksek iltifat karşısında Itri yere kapanarak:

- *Ben bu iltifata, bu servete layık değilim...*

Dedi. Bunun üzerine padişah:

- *Ne yapayım ki sarayımda size layık bundan fazlasını bulamadım. Bu mücevherler eserinizin karşılığı değildir. Amma kabulünü rica ederim. Sizin eseriniz layemuttür. Bunlar ise fanidir.* Demek suretiyle bir sanatkârın kıymetini orada bulunanlara anlattı.

Itri

Türk musikisinin gelmiş geçmiş en büyük bestekârı, Buhurizade Mustafa Itri Efendi'dir.

Itri 1640 yılında İstanbul'da doğdu. İyi bir öğrenim gördükten sonra, Yeni Kapı Mevlevihanesi'ne devam ederek din

musikisi alanında kendisini yetiştirdi. Önce Kırım Hanı I. Selim Giray tarafından himaye edildi. Sonra Sultan IV. Mehmed'in hanendesi ve sohbet arkadaşı oldu. Aynı zamanda Topkapı Sarayı'ndaki Enderun mektebinin musiki hocası idi. 50 yaşına gelmeden saraydan ayrıldı ve 1712 yılında ölümüne kadar, Esirciler kâhyalığı işini yürüttü. Binden fazla eser besteleyen Itri Efendi bazı bestelerinin güftesini bizzat kendisi yazmıştır. Bugün elimizde 10'u dini eser olmak üzere, 42 bestesi bulunmaktadır. "Kurban Bayramı Tekbiri" üç yüz yıldan beri hemen bütün İslam dünyasında okunmaktadır.

Gönül Sultanları: Mehmed Emin Tokâdî

İstanbul evliyasının büyüklerinden. İsmi Mehmed Emin bin Hasan bin Ömer Nakkâş Tokâdî, lakabı Cemâleddîn, künyesi Ebü'l-Emâne ve Ebû Mansûr'dur. Aziz Mahmûd Ermevî dervişlerinden bir zatın oğludur. 1664 tarihînde Tokat'ta doğdu. 1745 tarihînde İstanbul'da vefat etti. Kabr-i şerifi, Unkapanı'na inen cadde ile Zeyrek Yokuşunun kesiştiği tepe üzerinde, Soğukkuyu Pîrî Paşa Medresesi kabristanındadır.

Yeğen Mehmed Paşa, çıkacağı Avusturya seferi ile ilgili yaptığı hazırlıkları anlatıp dua istedi. Mehmed Emîn Efendi de, gözyaşı dökerek zafere kavuşması için duâ etti.

Yeğen Mehmed Paşa, sefer devam ettiği müddetçe, Mehmed Emîn Efendinin, tahsis ettiği evde ikâmet etmesini arzu ediyordu. Sefer için ordunun hazırlanıp, Dâvûd Paşa semtine hareket edeceği sırada, tekrar ziyaretine gelmişti. Mehmed Emîn Efendi, sefer başlayınca kendi evine döneceğini söyledi. Bunun üzerine Yeğen Mehmed Paşa pek ziyâde üzülüp, tahsis ettiği bu evde kalmasını ve sefer boyunca duâ etmesini, böylece zafere kavuşacağını çok ümid ettiğini söyledi. Hatta tahsis ettiği bu evden ayrıldıklarını duyduğu yer-

de, vazifesinden istifa edip, seferden de vazgeçeceğini söyledi. Bunun üzerine Mehmed Emîn Efendi, Vezîr-i âzam Yeğen Mehmed Paşayı kucaklayıp bağrına bastı. Bir müddet böylece tuttu. Sonra ağlayarak zafer kazanmaları için dua etti. Fâtiha-i şerîfe okudu. Bundan sonra biraz daha sohbet ettiler. Sohbet sırasında yeğen Mehmed Paşaya; *"Bizi eve dâvet edip getirmeni sana kim tavsiye etti?"* dedi. O da; *"İşlerin çokluğu sebebiyle benim hatırıma böyle bir şey gelmemişti. Fakat Dârüsseâde ağası (İstanbul valisi) Beşîr Ağa birâderiniz hatırlattı."* dedi. Yeğen Mehmed Paşa, çok sevdiği hocası Mehmed Emîn Efendinin duâsını alarak, Avusturya seferine çıkmak üzere evden ayrıldı.

Osmanlı ordusu, Vezîr-i âzam Yeğen Mehmed Paşa komutasında Avusturya seferine çıktıktan sonra, Mehmed Emîn Efendi, ordunun zafere ulaşması için çok duâ etti. Hatta geceleri uyumayıp zafer için dua edip yalvardı. Bu hâl yirmi günden fazla devam etti. Bu sebeple tedaviye ihtiyaç duyacak derecede rahatsızlandı. Talebesi Seyyid Yahyâ diyor ki: "Bir sabah huzûruna gittiğimde, hastalanmış gördüm. Benden ilâç istedi, temin ettim. İlâcı kullandı. Sonra beraberce, talebelerinden Kafesdâr Abdülbâkî Efendinin evine gittik. Bu talebesi, Mehmed Emîn Efendinin neşeli hâlini görünce bana; "Hamdolsun İslâm askeri mansur ve muzaffer olmuştur. İnşallah birkaç güne kadar fütuhat haberi gelir!" dedi. Sonra dostlara ziyafet ve sadakalar verdi. Dört gün sonra Tatarlar, Ada kalesinin İslâm ordusu tarafından fethedildiği haberini getirdiler. Bundan sonra, İslâm askeri İstanbul'a geldi. Herkes birbirinin gazasını tebrik etti. Yeğen Mehmed Paşa, Mehmed Emîn Efendinin ziyâretine geldi, ağlayarak mübârek ayaklarına kapandı. Her ikisi de bir müddet ağladılar. Paşa, Efendinin âdetini bildiğinden, seferde olanları anlattı. Koynundan iki atlas kese altın çıkarıp,

seferde iken fakirlere vermek üzere adadığını bildirdi ve fakirlere dağıtmalarını ricâ etti. Mehmed Emîn Efendi de onların bu adağını övdü ve netîce verdiğini bildirdi. Kendilerinin halleri ve meşgul olmaları dolayısı ile bunu bizzat kendisinin dağıtmalarının daha çabuk ve kolay olacağını söyledi. "Haftada iki gün tebdil-i kıyafetle (kıyafet değiştirerek) çık. Her çıktığında cebini doldur. Yedikule civarından başla. Orada çok fakir evi vardır. Kapılarını çal. Kim çıkarsa saymadan eline ne gelirse ver. Ve böyle kapı çalarak devam et. İnşallah iki haftada dağıtırsın. Şimdi biz versek, hâlimizce vermemiz icap eder. Geç verilir. Çok versek halk alışır. Hep umarlar. Böyle hareket bize yakışmaz" buyurarak, keseleri zorla yine Paşaya verdi. Mehmed Emîn Tokâdî hazretleri birkaç gün sonra kendi evine döndü."

Değeri

Birinci Sultan Mahmud'un, Hz.Muhammed (s.a.v)in Merkadı üzerine astırdığı müselles mücevherli altın bir çerçevenin ucunda 750–800 krat büyüklüğünde üç zümrüt konmuştu.

Çanak yekpare akikten oyma idi. Altında 40 okka hürmüz incisinden bir püskül vardı.

Kandilin çerçevesinde ve çanağın üzerinde 3000 parça elmas bulunuyordu. Değeri milyonların üzerindeydi.

Hicaz'ın Türkler elinde kaldığı dört bucuk asır boyunca Peygamberimizin (s.a.v) türbe kandillerinde gülyağı yakıldı.

Alın Teri

Birinci Mahmud boş zamanlarında kuyumculuk yapar, yaptıklarını da satardı. Bir gün vezirlerden birisi kendine:

- Şevketlim, devletin hazinesi sizin demektir. Niçin böyle uğraşıp kendinizi zahmete koşarsınız? Deyince Sultan:

- Devlet hazinesi benim değil milletimindir... Milletin hazinesini, millete sarf etmek gerek, insanın çalışıp alın teri dökup kazandığı paranın zevki çok başkadır.

Suç Cezasız Kalmaz

Sir James Porter, 1769'da şu satırları yazar: *"Türkiye'de hırsızlık, soygun, yol kesme, dolandırıcılık ve yankesicilik meçhul gibidir. Yollar, savaş durumunda ve ordu seferlerinde iken de, barış durumunda olduğu derecede güvenlidir. Bilhassa ana yollar izlenirse, imparatorluğun bir başından öteki ucuna, en küçük olaya maruz kalmaksızın geçilebilir. Hâlbuki bu yollar hiç de tenha değildir. Devamlı yolcu trafiği vardır. Fakat en küçük olay çıkmaz. Birkaç yılda ancak bir vakaya tesadüf edilir. Osmanlı hükümetinin hangi sistemle böylesine bir asayişi sağladığını araştırmaya değer buldum. Anlayabildiğim kadarıyla Türk imparatorluğunda eyaletler, dar bölgelere bölünmüş ve o bölgedeki bütün asayiş sorumluluğu tek kişiye verilmiş. Bir de adalet çok sür'atli uygulanmaktadır ve bir suçun cezasız kalması şansı yoktur*

Biliyor Musunuz?12

• Birinci Mahmud müziğe meraklı idi. Uşak, peşrev, şehnaz besteleri vardır.

• Üsküdar'daki Alaca mescidi, Tophanedeki ve Azap kapıdaki muhteşem çeşmeler I. Mahmud tarafından yaptırılmıştır. İstanbul'a kırk tane çeşme yaptırmıştır.

• Ordunun ıslahı için Fransız Kont dö Bonval İstanbul'a gelip Müslüman olmuş Humbaracı Ahmet Paşa adıyla ordunun ıslahı için vazife almıştır.

Bin Yıldır Biliniyordu

Tepki ilkesiyle işleyen füze tekniğinin en az bin yıldan beri bilindiği malumdur. Çinliler gibi, bunu, havai fişek imalinde dünya birinci olan Osmanlılar da biliyorlardı.

Gene aynı devirde Sâdî Çelebi'nin, çok mahir bir gözbağcı olduğu anlaşılıyor. Sultan Murad huzurunda ve bizzat padişahın kontrolü altında, bostancı denen Saray muhafızlarına ellerini ve ayaklarını, çözülmesi imkânsız derecede bağlattı. Meşin bir çuvala girdi. Çuvalın ağzını diktirdi. Sarayburnu'nda çuval, Marmara'ya atıldı.

Bir ila iki dakika sonra Sâdî Çelebi, elleri kolları serbest, deniz yüzüne çıktı. Huzur-i hümayunda yer öptü. Hakanın bir kese altınını aldı. Sultan Murat, bu adamın çavuş (padişah emir subayı) olarak saray hizmetinde kullanılmasını emretti. Houdini derecesinde bir gözbağcı ile karşı karşıya bulunduğumuz muhakkaktır.

Bu üç olayın üzerinden bir asır geçmeden. Üçüncü Sultan Ahmed devrinde, bu çeşit gösteriler yapıldığını biliyoruz. Tersane mimarı, bugün ki deyimle gemi mühendisi İbrahim Ağa, timsah şeklinde ilkel bir denizaltı yaptırmıştı. Bu cismin içine girdi. Haliç'te denize daldı. Bir müddet kalıp az öteden su yüzüne çıktı. Padişah, büyük ihsanda bulundu.

Sizde Payınızı Alınız

Avusturya İmparatoru altıncı Charles ölünce Avusturya tahtı, kızı Marie Therese'ye kaldı. Avrupa devletleri Avusturya'ya saldırarak birçok toprağını zapt ettiler.

Bu sırada Avrupa'da bazı Devletlerin kralları sultan I. Mahmud Han'a başvurarak;

- ***Avusturya'dan sizde payınızı almalısınız.*** dediler.

Sultan Mahmud Han şu güzel cevabı verdi.

- Düşene vurmak yiğitlik değildir. Biz bir şey istersek kılıcımızın hakkıyla alırız. Fırsatçılık yapmayız. Tavsiye ederiz ki; sizde bu sevdadan vazgeçiniz. Ve Avusturya'yı kaderiyle baş başa bırakınız.

Rus Düşmanı III. Mustafa'nın Üzüntüsü

Türkiye tarihinde "**Rus düşmanı**" diye anılan III. Mustafa sadrazamı Koca Ragıp Paşa ile devamlı münakaşa ederdi. Bu münakaşaya sebep padişahın Ruslarla savaş istemesi, Koca Ragıp Paşa'nın ise buna mani olmasıydı. Bir gün gene huzuruna Koca Ragıp Paşa'yı çağıran sultan Mustafa kendisine: *"Neden vezirim, daima savaştan kaçarsın, şayet kastın akçe ise, Edirne kapısından Ruscuk'a kadar iki keçeli akçe dizelim"* dediğinde, Koca Ragıp Paşa şu tarihi konuşmayı yaptı:

"Padişahım ben savaştan kaçmıyorum. Bildiğiniz gibi Osmanlı devleti uzaktan kükremiş bir aslana benzemektedir. Bu heybeti ile birçok Avrupa devletini korkutmaktadır. Bırakalım bu korku devam etsin. Şayet savaşa girecek olursak, düşmanlarımız bu kükremiş aslanla karşı karşıya gelecektir. İşte o zaman kükremiş aslanın ağzında dişi, pençelerinde tırnaklarının olmadığını göreceklerdir. Dişi ve tırnağı olmayan bir aslanın parçalama gücü var mı?"

Sultan Mustafa bu sözlere hak vermemiş değildi. Bilhassa Koca Ragıp Paşa'nın ölümünden sonra, devlet adamı bulamamanın ıstırabı içindedir. Esasen kendisi şair ruhu ile padişahtır. Bir gün aşağıdaki şu dörtlükte hissiyatını dile getirir.

"Yıkılıptur bu cihan sanma ki bizde düzele
Devleti çarhı deni verdi kamu mübtezele
Şimdi ebvabı sadetle gezen hep hezele
İşimiz kaldı hemen merhamet-i lem yezele"

Bunları Biliyor Musunuz?13

• 1766'da İstanbul'da büyük bir zelzele vuku bulmuş 2 dakika süren bu âfette Fatih Camii ile diğer birçok mabet hasara uğramış; şehrin birçok binâları yıkılmıştır. Bu müthiş afetin tahribatının süratle giderilmesini isteyen Sultan Mustafa, hızlı bir imar faaliyetine başlamış, Fatih ve Eyüp Sultan Camileri yeni baştan bina edilmiş, Kapalı çarşı ve Tophane süratle tamir edilmiştir.

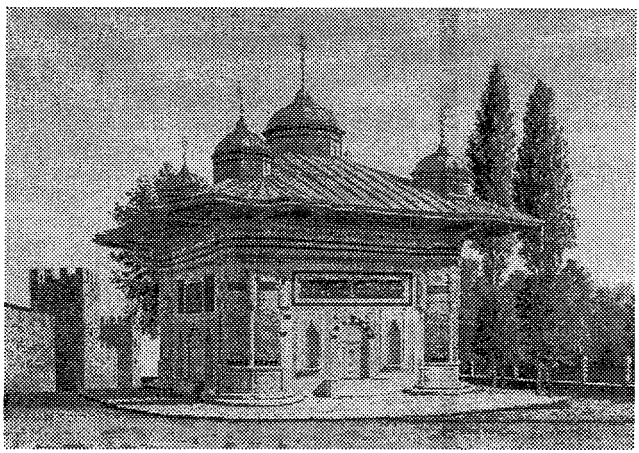
• İyi bir hattat idi. Yazmış olduğu bir levha Vaniköy camiinde asılıdır.

• Cihangir mahlası ile şiirler yazmıştır Bir şiiri şöyledir:

Yarab beni bu mesnedi valâya getürdün
Envai inayatını kıldın bana ihsan

Ol şah-ı resül, fahr-i cihan aşkına Yarab
Nimetlerinin şükrüne de kıl beni şâyân

• III. Mustafa yerli malların ve kumaşların kullanılması için tezgâhlar kurdurup, yerli üretimi hızlandırmıştır.

Sultan Ahmet Çeşmesi

Allahtan Başkasına Boyun Eğmeyiz

Fransa'ya gönderilen Türk elçilerine, saray teşrifat nazırı, yapacağı hareketleri gösteriyordu. Nazır elçiye:

- İçeriye girince boyun kestikten sonra diz çök, sonra itimatnameyi veriniz, dedi. Türk elçisi:

- Ben dünyanın en büyük hükümdarının elçisiyim. Hiçbir zaman boyun eğmem. Diyince kapıya elçiyi eğilmeyi mecbur ederek yarım perde koydular. Bu hileyi anlayan Türk elçisi arkasına dönerek perdenin altından geçti, itimatnamesini takdim etti. Dışarı çıkınca:

Krala karşı hürmetsizlik ettiniz... Dediklerinde O:

- Biz Türk'üz ve Müslüman'ız... Allah'tan başkasına boyun eğmeyiz. Dedi.

Gönül Sultanları İbrahim Hakkı Hazretleri

Erzurum'un Hasankale ilçeside doğan İbrahim hakkı ilköğrenimini Erzurum'da yapmıştır. Çok okumuş, çok gezmiş, üç defa hacca, bir defa İstanbul'a gitmiş ve 1772'de Siirt'in Tillo köyünde ölmüştür. Şeyhi ve kayınbabası olan Kadiri Şeyhi İsmail Fakirullah'ın yerine şeyh olmuştur.

Eserlerinin sayısı 15 'i bulur. 'İlahi nâme' adlı bir divanı, 'Marifetname' adlı meşhur nesri bunların en önemlileridir. Marifetname, bir "İlimler Ansiklopedisi" niteliği taşır.

İBRAHİM HAKKI'dan bir şiir:

Hak şerleri hayr eyler
Zannetme ki gayr eyler
Arif anı seyr eyler
Allah görelim neyler
Neylerse güzel eyler

Hakkı'ın olıcak işler
Boşdur gam ü teşvişler
Ol hikmetini işler
Allah görelim neyler
Neylerse güzel eyler

Mü' min işi renk olmaz
Akıl huyu cenk olmaz
Arif dili tenk olmaz
Allah görelim neyler
Neylerse güzel eyler

Geh kalbini hoş eyler
Geh hulkunü hoş eyler
Geh aşkına düş eyler
Allah görelim neyler
Neylerse güzel eyler

Naçar olıcak yerde
Negâh açılur perde
Derman eder ol derde
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler

Her söyleyeni dinle
Ol söyleyeni anla
Hem eyle kabul canla
Allah görelim neyler
Neylerse güzel eyler

Bil elsine-i halkı
Aklâm-ı Hak ey Hakkı
Öğren edebi hulkı
Allah görelim neyler
Neylerse güzel eyler

Cezayirli Hasan Paşa

Cezayirli Hasan Paşa, kaptan-ı derya olduğu ilk zamanlarda, 1768 – 1770 seneleri arasında vuku bulan Osmanlı – Rus savaşı devam ediyordu. Rusların Akdeniz'e gönderdikleri Baltık donanması, İngiliz donanması ile takviye görerek, önce Osmanlı donanması ile çarpışmış, fakat bu çarpışmada kesin bir netice alınamamıştı. Ege kıyılarına yakın Koyun Adaları civarında yapılan ikinci bir savaşta asıl muharebe, Hasan Paşa'nın kalyonu ile Rus amirali Spiridov'un gemisi arasında oldu. Hasan Paşa Rus gemisinin kendi kalyonuna yanaştığı bir sırada, birkaç çarmıh halatını kestirip, her ipe salıncak gibi birkaç Türk cengâveri yapışıp, otuz kadar yiğit ile birlikte Rus gemisine atlamıştır. Düşman gemisinde yapılan kahramanca çarpışma esnasında Hasan Paşa bir kurşun yarası almışsa da, belli etmeden bir müddet kadar ceng ettikten sonra leventleriyle beraber kendi gemisine geçmiştir. Bu beklenmeyen baskın ile şaşkına dönen Moskoflar telaşa kapılarak kendi cephaneliklerini ateşlemişler, ateş Türk gemisine sıçrayınca her iki gemi de yanmaya başlamıştı. Gemide kalmanın imkânsız hale gelmesi üzerine Hasan Paşa yatağanını ağzına alarak beraberindekilerle denize atlamış, bir tahta parçasına tutunarak kıyıya doğru giderlerken kıyıdan gönderilen bir kayıkla kurtarılmışlardır. Hasan Paşa'ya gösterdiği bu kahramanlık sebebiyle beylerbeylik verilmiştir.

Bir Osmanlı resmi

Bunları Biliyor Musunuz?14

• Fatih Sultan Mehmed'ten itibaren yeniçerilere dağıtılan cülûs bahşişi I. Abdülhamid tarafından kaldırılmıştır.

• Birçok hayır kurumunu yaptıran I. Abdülhamid hayırsever bir sultandı. Binlerce fakire sıcak yemek verilen Hamidiye imarethanesinin kapısının üstüne şunu yazdırmıştı:

"Sizi ancak Allah rızası için doyuruyoruz. Sizden ne mükâfat ne de teşekkür isteriz."

• Osmanlı devletinden ilk koparılan Müslüman ülke Kırım oldu. Ruslarla yapılan Küçük Kaynarca Anlaşması ile Kırım Osmanlılardan ayrıldı.

I. Abdülhamid'in Son Günü

Özi kalesinin düştüğü haberi, Sultan I. Abdülhamd'i son derece üzmüş, "Ah Özi!..." diye iç çekerken, sağ tarafına felç geçmişti. O yüzden, Hatt-ı hûmayûnlarını bile başkalarına yazdırıyordu.

Taht'a geçişinden beri işlerin daima kötüye gitmesi sebebiyle, kimseye güveni kalmamıştı. Nitekim o sırada Şeyhülislamın konağında yapılacak ve savaşa devam edilip edilmeyeceği konusunun görüşüleceği danışma toplantısına, şu Hatt-hümayunu göndermişti:

- Hepimiz bir geminin içinde bulunduğumuz için cümlemize gayret lazımdır. Sözün doğrusu ne ise söylenmelidir. Fransa ile İspanya arabuluculuğa, Prusya ile İngiltere birlik olarak ittifaka taliptirler. Devletin bunlardan hangisini tercih etmesi hatırlı ise, bunu bugün bir sonuca bağlanması ve vakit dar olduğu için tekrar tekrar düşünmek üzere yarına bırakılmaması kat'i emrim ve herkesten istediğimdir. Kaldı ki bunları toplantınıza katılandan başka bir tek kimse öğrenir-

se hemen duyulur ve yayılır zararı ise herkese dokunur. Her kim, kendisinde başkasına bunun bir kelimesini duyarsa. Allah'a havale ettim. İki cihanda rahat bulmasın ve her kim saklar ise iki cihan izzetine erişsin. İşte benim diyeceğim budur. Haber alırsam vallahi hakkından gelirim.

I.Abdülhamid, rahatsızlığının arttığını hissederek, 8 Nisan günü yapılacak "Sürre Alayı" töresini bir gün evveline aldırmış ve orada güçlükle durabilmişti. Şehzade Mustafa'yı (IV. Mustafa) öpüp kucakladıktan ve Allah'a emanet ettikten sonra büsbütün ağırlaştı. Çağırtılan hekim başı Gevrekzâde Hasan Efendi, onun nabzını tutarak:

- Efendim, dedi Allah'a emanet, bir şeyiniz yok. Sadece bir parça nezleniz hareket etmiş.

Hekimbaşının felç olayını "nezle" bahanesiyle gizlemeye çalışması üzerine, padişah şöyle dedi:

- Hasan Efendi, son hizmetindir. Bir hoşça bak Efendini elden aldırdın.

Bu hitap üzerine, Hekim başı ağlaya ağlaya dışarı çıkmış, I.Abdulhamid de o gece sabaha karşı vefat etmişti.

Osmanlı İle Ticaret

Osmanlı ile en akıllı ticareti yapan Avrupalılar, üstün tüccar ve denizci olan İngilizlerdir. Osmanlı'dan koyun keçi, deve yünü, ham ipek, ibrişim, ipekli kumaş, silah ve benzeri şeyler alırlar. Pek çok maddeyi de takas yoluyla değiş tokuş ederler. Aldıkları mal karşılığı altın değil, kendi mallarını veya başka ülkelerden ithal ettiklerini verirler. Türk tacirleri ile bu şekilde anlaşırlar. Onun için Fas'tan İran'a kadar Türk limanlarında şimdi en çok İngiliz sancağı görülüyor. Osmanlı'dan aldıkları lüks kumaşları Amerika'ya kadar götürüp fahiş fiyatla satarlar. Ticaretlerini o kadar maharetli düzenlemişlerdir ki, bazı Osmanlı mallarını Avrupalı ülkeler

Osmanlı ülkelerine kadar gitmek yerine. İngilizlerden satın alırlar. Türkiye'den yün gelmezse, İngiltere'de tekstil fabrikaları işleyemez. Büyük sıkıntı olur. İngiliz gemileri yılda iki defa Osmanlı limanlarına Filolar halinde gelip yün yükleyip giderler. İngiltere'de işçi çok küçük ücretle çalışan sefil bir tabakadır. İngiltere bu yünlü kumaşlarını bütün dünyaya satar Fransa ise en nüfuslu Avrupa ülkesidir. Besin maddeleri başta. Osmanlıdan yaptığı ithalatla bağımlıdır

Taarruz

Gayret-i İslam'a Ne Oldu?

Sultan üçüncü Selim Han'ın 1787-Rus savaşında ordu-yı hümayuna gönderdiği ferman şöyledir:

"Sizin tereddüt göstermeden ve düşmana mukavemet etmeden terk ettiğiniz toprakları, ecdadımız göğsünü düşmanın top ve tüfeğine siper ederek, düşman karşısında demir yumruk gibi durarak, aslan gibi kükreyerek zapt etmişti.

Size ne oldu? Siz onların evlatları değil misiniz? Bu hal ne haldır ki, yüz geri edip memleketi düşmana terk edersiniz. Moskof askeri kraliçeleri olan bir avretin gayreti için, açlığa,

susuzluğa, soğuğa, sıcağa, yaraya, bereye kan ve ölüme katlanıp beşyüz senedir. Cihanı titreten devletimize galebe eder. Fethedip, ele geçirdiği Türk ve Müslüman devletlerinde akla gelmez facialar yapar. Düşman istila ettiği yerlerde, eteğinin ucunu göstermemiş ve niceleri peygamber evladından olan Müslüman kız ve gelinlerini esir edip kocalarının baba ve kardeşlerinin önünde ırzlarına saldırdılar.

Yazık, çok yazık! Sizde hiç millet, vatan sevgisi, ırz, namus kaygısı yok mu? Gayret-i İslam'a ne oldu? Ben şehzade iken, bunları işitip kan ağlardım. Şimdi kalbim parçalanıyor. Dünya çabuk geçer ne kadar yaşasak sonunda ölümün pençesinden kurtuluş yoktur. Şimdi düşman elinde esir düşmüş olan kadınlar, kızlar, ana ve babalarından ayrılmış çocuklar, mahşer gününde yakamıza yapışacaklardır.

Ben kudretim dâhilinde sizlerden, hiçbir şey esirgemedim. Bakalım bundan sonra gazi dilâver kullarım, hepinizden istirhamım gayret kemerini belinize birkaç yerden bağlayıp, korkaklık ve alçaklık edenleri kabul etmeyip İslam gayretinin tamamlanmasına ve Allah'u Teala'nın fazlı ile düşmandan intikam almaya ihtimam edesiniz.

Benim duam sizinle beraberdir. Büyüğünüz ve küçüğünüz berhudar olasınız. Allahu teala sizlere yardım ve sizleri muzaffer eylesin.

Hızlı Yargı

Osmanlı hızlı yargı için bütün tedbirleri almıştı. Kanuni Sultan Süleyman devrinde İstanbul, dünyanın en büyük şehri haline gelmiş ve nüfusu yarım milyonu bulmuştu. Şehirde cinayet sayısı yıl ortalaması yılda 1(bir) idi. Âsâyiş mükemmeldi. Muhzır denen adli polis, davanın görüleceği celsede bütün delilleri ve şahitleri getirmeye mecburdu. Kadı'nın emrindeydi ve bir eksiklik yaparsa bir gün kadı tarafından cezalandırılırdı. Zira kadının vakti kıttı. Yalnız öğle-

den önceleri davalara bakabiliyordu. Aynı zamanda bulunduğu beldenin belediye reisi (ve kaza ise kaymakamı) olduğu için öğleden sonralarını belediye işlerine ayırıyordu. Fevkalade maaş alıyordu. Çok yetkiliydi ancak hükmü, kazasker divanında bozulan bir kadının istikbali kararır, terfi edemezdi. Eğer rüşvet veya taraftarlıkla bilerek yanlış hüküm verdiği kazasker tarafından karara bağlanırsa meslekten çıkarılırdı. İstanbul gibi kalabalık beldelerde, gece naipleri vardı. Bunlar Ekserisi meşhut suç çeşidinden olan davalara, gecenin hangi saatinde olursa olsun bakan ve derhal hükmeden hâkimlerdi. XVII. yüzyılda nüfusu milyonu geçen İstanbul'da İstanbul Efendisi denen en büyük kadı dışında, daha 3 molla (büyük kadı), davaları yürütüyorlardı. Kadı'ya bağlı adli polis teşkilatı, bunun dışındaydı.

Bir Padişah'ın Feryadı

1806 da İngiliz donanması Boğazlardan geçip Ayastafanos önlerine gelirken III. Selim bir Hattı Hümayununda vezirlerine şunları yazarken çaresizliğini ve devletin kimler elinde kaldığını da gösteriyordu:

"Size yazdığım emirleri toplasam bir kitap olurdu. Ben tenbih, tekit ve tenkit ettikçe siz hizmet ettik sandınız. Ben aman boğazlar, aman tabyalar, aman toplar diye feryat ettikte. Siz "Boğazlardan kuş bile uçamaz, öyle toplar ile tahkim ettik ki içinde eskiciler, kundura yamar dediniz." Kulağınıza sözüm girmedi. İki yüz sene önce Venedik çektirilerine karşı kullanılan ve taş mermi atar toplara güvenip durdunuz. Düşünmediniz ki bugün tabyalardan taş gülle atmakla düşman donanması durdurulamaz ve zafer kazanılamaz. Bugünkü gemilere kızgın çelik mermi atan ve makas ateşi yapan toplar lâzımdır. İçinizde bunlardan anlar kimse yok mudur?.. Öğrenmeye heves eden de mi yok. Artık, unvanlar, lafla işler

yürümüyor. Bana göğsü nişan dolu vezirler değil, kafası ilim dolu insanlar lazım."

Millet Sistemi

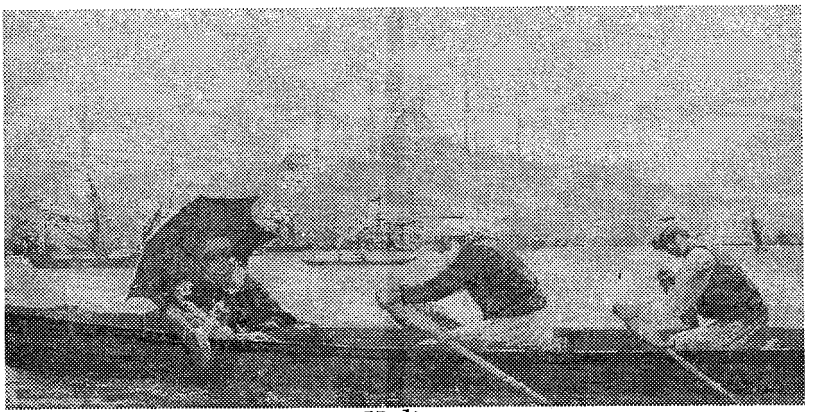
Osmanlı Devleti çeşitli din, dil, mezhep ve ırklara mensup toplulukları bünyesinde toplayan çok milletli bir yapıya sahipti.

Devletin toplumsal, siyasal ve idari yapısı ırk esasına değil, düşünce ve inanç temellerine göre örgütlenmişti. O dönem Avrupası da, Osmanlı Devleti gibi muhtelif din ve ırklardan oluşmuş, bu din ve ırklara hak ve hürriyetler vermiş bir başka devlet yoktu

Yönetime hâkim unsur Türklerin nüfusu, toplam nüfusun ancak üçte biri kadardı, geri kalanlar Rum, Ermeni, Yahudi, Romen, Slav ve Araplardan meydana geliyordu.

Osmanlı Devleti, asimilasyon veya kültürel sindirme politikaları uygulamamış, her inanç topluluğunu kendi içinde özerk bırakmıştı.

Devletin bu çok milletli yapısı, hâkim olduğu coğrafyanın demografik özelliğinden kaynaklandığı kadar, yönetim, siyaset ve insan anlayışına dayanıyordu.

Haliç

Tarihi açıdan bakıldığında, fethedilen ülkelerin insanlarının, hâkim ya da egemen milletlerin yönetimi altında kimliklerini koruyamayıp kaybolup gitmelerine rağmen Osmanlı, Bizans imparatorluğu ve diğer devletlerin mağlup insanlarını kültürel yönden asimile etmemiş, din ve inançlarını değiştirme için baskı yapmamıştır.

Marifet Odur ki Düşmanın Dahi Seni Takdir Etsin!

Paphaela Levis diyor ki:

Osmanlı Devletinin sırrı, mükemmel yetiştirilmiş bir mülki idareyi, İslam'ın kutsal kanunlarına dayandığı için bütün Müslümanların saygısını kazanacak bir adli sistemi ve yırtıcı olduğu kadar sadık ve disiplinli bir orduyu birleştirilmesindendir. Devlet, kuvvetine rağmen, karşı koyması tehlikeli, hatta imkânsız olan eski ve yerleşmiş mahalli geleneklerle karşı karşıya geldiği zaman çatışmamayı çok iyi biliyordu

Osmanlılar, fethettikleri ülkelerdeki Hıristiyan halkı kendi haline bırakacak kadar insani ve hayal gücü zengin bir idare tarzı güdüyorlardı. Gerçektende birçok bölgede halkın büyük bir kısmı, kendilerini idare eden Osmanlılardan ırk ve din bakımından çok farklı oldukları halde, baş kaldırma ve ayaklanmalar çok nadir oluyordu. Savaş sırasında, devletin asayişi korumakla görevlendirdiği kuvvetler, teb'anın başında sadece birkaç idareci bırakarak cepheye gittikleri zaman bile bu gibi hadiseler olmuyordu. Mahalli şartların çerçevesi içinde bazı kavimlerin isyankârlığı hariç, yıllar boyu itaat ve her türlü değişikliğe karşı koyma geleneğine bağlı olarak yaşamış Müslüman ülkelerin halkı bile, Osmanlı idaresini fazla güçlük çıkarmadan kabul etmişlerdi.

Şehzadeler

Osmanlı Devleti; çağdaşlığı ve muhteşemliği ile zirveyi yakalayarak uzun süren bir yükseliş dönemi yaşamıştır. Osmanlıyı Osmanlı yapan bu dönemin oluşmasında ve sürmesinde en büyük pay şüphesiz ki devrin padişahlarınındır. Devleti dünya tarihinde hak ettiği yere ulaştıran bu dirayetli ve ileriyi gören yöneticilerin başarılarının altında yatan sır, onların şehzadelik döneminde almış oldukları uygulamalı idarecilik eğitimidir.

"Sancağa çıkma-veya çıkarılma" denen bu uygulamaya göre; belli bir yaşa gelen padişah çocukları idareciliği öğrenmek ve tecrübe kazanmak için eyaletlerden daha küçük bir yerleşim birimi olan sancaklara gönderildi. Beraberlerinde ise; anneleri tecrübeli bir devlet adamı olan lalaları hocaları ve üst düzey yönetimi oluşturan bürokratlar (defterdar, reisu'l-küttab, çavuş başı, nişancı, divan kâtibi) olurdu. Ayrıca; şehzadenin sarayında görev yapacak olan emir-i âlem, emir-i ahar, çeşnigir, kapı ağzı v.b' den başka tabip, bahçıvan ve muhtelif zanaatkârlarla birlikte yeteri kadar askerde bulunurdu.

Şehzadeler sancağı başkentte yapılan bir merasimle çıkarılırlardı. Veziri azam tarafından kendisine her biri yönetme salahiyeti anlamı ifade eden tabl (davul) alem ve bayrakla birlikte pek çok eşya padişah adına verilirdi. Daha sonrada yanında annesi ve diğer görevliler olduğu halde, dualarla sancağına uğurlanırdı. O artık padişah oluncaya kadar '**çelebi sultan**' unvanını taşıyacaktır.

Selçuklularda benzeri bulunan bu unsur gereği şehzadeler Anadolu'nun muhtelif şehirlerine gönderilirlerdi. Bugün bile hala "**şehzade sancağı**" olarak anılan bu şehirlerin en meşhurları; Manisa, Amasya, Konya ve Kütahya dır. Bu sancakların diğer bir özelliği ise; hepsinin Saruhan oğulları Ka-

raman oğulları gibi beyliklerden alınmış olanlarıdır. Böylece Osmanlı bu yerlerde hanedandan bir vali göndererek hem onları onurlandırmış hem de sınır güvenliğini sağlamış oluyordu.

Eski bir Türk geleneği gereği sancağa giden çelebi sultan: tayin yapmak berat ve hüküm vermek gibi bürokratik işler; arazi tımar tercihi vergi tesisatı gibi mali konular ve sınırı muhafaza etmek asayişi sağlamak gibi askeri konularda yegâne söz sahibiydi. Böylece hem teorik hem de pratik olarak bilgi ve tecrübe kazanırdı. Ayrıca bunların dışında ilim, sanat, edebiyat, el becerileri gibi dallarla da meşgul olurdu.

Şehzadelerin bu şekilde bilgi ve tecrübe kazanmaları yanlarındaki hocaları sayesinde olurdu. Bu hocalar görev ve hususiyetleri açısından oldukça çeşitlilik arz ederler:

Lala sancakta bulunan şehzadenin devlet idaresini öğrenme konusundaki hocası ve aynı zamanda da yardımcısı idi. Birlikte oldukları şehzadenin terbiye ve ahlâkından sorumlu olan lala, sancağın vezir-i azamı konumundaydı. Nitekim şehzadeler padişah olduktan sonrada güvenilir ve tecrübeli olması sebebiyle onları kendilerine veziri azam yapmışlardır. Bundan başka devletin konularını bilmek ve işlerin mevzuata uygun yapılmasını sağlamaktan sorumlu olan nişancı, yazışmalardan sorumlu reisu'l küttab da hem işlemlerin yürütücüsü hem de kendi konularında şehzadenin hocasıdırlar.

Emri altındaki askerlerle sancağın asayişini temin eden sınırların güvenliğini sağlayan ve gerektiğinde padişah olan babasıyla birlikte savaşa katılan şehzade bu usulle askeri eğitim de almaktaydı.

Çelebi sultanın idari eğitimin yanında ilmi, dini, edebi konularda da yetişmesini sağlamak için kendilerine "**şehzade hocası**" tayin edilirdi. Öğrencileriyle birlikte sancağa giden hocaları onlara Kur'an, hadis, tefsir gibi dini ilimlerin

yanında tarih, astronomi, matematik, yabancı dil gibi derslerde okuturlardı. Onların kimlik kazanmaları şahsiyet ve ideal sahibi olmaları hususunda önemli rol oynarlar.

Şehzadelerin bu resmi hocalarının yanında bir de gönüllü eğitimciler vardır ki başta anneleri gelir. Sancakta hep beraber olan anne, her yönden onun gözetleyicisi ve koruyucusudur. Tahta geçtiğinde merhametli bir padişah olmasında terbiyenin yanında ona şefkatini de veren annenin payı büyük olsa gerek. Padişah olan baba ise şehzade oğlunu uzaktan kontrol ederek ve de gerektiğinde müdahale ederek eğitimine katkıda bulunur.

Kendileri için bir okul, laboratuar, uygulama mekânı ve staj yeri olan sancaklarda şehzadeler bu şekilde bilgili bir devlet adamı merhametli bir idareci bir sanatkâr ve yüce duygulara sahip mükemmel bir insan olarak yetişmekteydiler.

Onyedinci yüzyıl ortalarına doğru şehzadelerin sancağa gönderilme usulüne son verilmiş ve padişah çocukları artık saraylarda kafesler arkasında yaşamaya başlamışlardır. Bu uygulamanın sona ermesi Osmanlı Devletinin yükseliş döneminin bitip duraklama döneminin başlamasının önemli sebeplerinden biri olmuştur. Devletin yıkılışına kadar geçen sürede faaliyetleriyle temayüz eden birkaç padişah olduysa da, bunlar ya kendi şahsi kabiliyetleri yada etrafındaki dirayetli devlet adamları sayesinde temayüz etmişlerdir.

Manevi Dinamikler: Mahalle ve Vakıf

Osmanlılarda yerel idarelerin en alt birimi olan mahalle; aile hayatında dine ve örfe uygun komşuları ile uyumlu bir insan topluluğuydu. Dini, örfü ve içtimai düzene uymayanlar mahallenin şikâyeti üzerine kadı tarafından oradan uzaklaştırılıyordu. İdari yapı bakımından mahalle yapısında Tan-

zimat öncesi ve sonrası farklılık olduğu gibi, sosyal bakımdan da, değişmeler meydana gelmeye başlamıştı. Osmanlılarda uzun yıllar mahallenin sosyal dayanışma sandığı olarak hizmet veren "Avarız Vakıfları" XIX. Yüzyılın sonlarına doğru önce yapı değişikliğine uğramış, sonrada tarih sahnesinden kalkmıştır. Bu vakıflar Osmanlı toplumunu ayakta tutan manevi dinamiklerdendir. Kuran-ı Kerim ve Hadis-i

Bir Osmanlı Sokağı

Şeriflerde, kardeşlik ve yardımlaşma anlamına gelen diğer kamlığın Cennete giden bir yol olduğu ön plana çıkarılmıştır. Osmanlıda ki hayır müesseselerin kaynağının İslam olduğunu ifade eden d'Ohsson: "Kuran, kökleri, dünyanın bütün milletlerinin en hayırlısı ve en insan seveni haline getirmiştir." demiştir. Böyle bir anlayış üzerine kurulan medeniyette insana sevgi, saygı, yardımlaşma, çevresine zarar verecek davranışlardan kaçınma gibi ahlaki değerler yeşerir.

Osmanlı'da mahalle fertleri arasındaki dayanışmanın sosyal bir müessese haline gelmesinde, mahalle camisinin rolü büyüktü. Camilerin müştemilatı içinde misafirhaneler, hastaneler, öğrencilerin kalabileceği odalar vardı. Osmanlılarda cami mahallenin merkeziydi. Dini duygularla şekillenen Osmanlı toplumunda İmam; İlmiyle, örnek kişiliği ile mahallenin saygın bir büyüğü olduğu gibi; mahallenin yönetiminden de sorumluydu. Osmanlı da görevleri sadece camide cemaate namaz kıldırmakla sınırlı kalmayan imamların, belirli bir seviyede eğitim alması gerekiyordu. Ülkemizde muhtarlık teşkilatını kuruluşuna (1829) kadar, kadının temsilcisi durumunda olan kişiler imamlardır. İmamlar tertip edilen imtihanlarda en yüksek puanı alanlar arasından seçilirdi. İmamlar, mahallenin düzeninden asayişinden ve inzibat ile halk arasındaki ahenk ve barıştan da sorumlu idi. Mahalle halkının nüfus işleri mahallenin temizlik işinin yürütülmesi, gıda kontrolü, ihtikârın önlenmesi gibi belediye hizmet-

imamlar, Avarız Vakıflarının da başkanı idi.

Osmanlı uzun bir savaş devresine girmedikçe kıtlık yılları birbirini takip etmedikçe bolluk ve refah ülkesi idi. Diğer taraftan sosyal düzen, fazla para harcamaya müsait değildi. Başta Osmanlı padişahları ve hanımları olmak üzere her seviyedeki insan, servetinin bir kısmını hayır işlerinde harcamaktaydı. Bu konuda devlet adamlarıyla, zengin vatandaşlar

birbiriyle yarışmaktaydılar. Vakıflar kurarak mallarının bir kısmını insanların ve diğer canlıların hizmetinde harcamanın sevap olduğu inancı İslam toplumlarında yaygındır.

Gâvur Padişah Dediler

Osmanlı Devletinin reformcu padişahı II. Mahmud, kafasındaki yenileşme projelerini ardı ardına uygulamaya başlamıştı. Önce kıyafet inkılâbını yaptı. Kavuk, çarık, şalvar, sarık kaldırıldı, yerine ceket, pantolon, fes konuldu. Padişah, kendi resminin bütün devlet dairelerine asılmasını emretti. Direnenler veya karşı çıkanlar şiddetle cezalandırıldı.

Navarin'de yakılan Osmanlı donanmasının yerine modern savaş gemilerinden meydana gelen deniz filoları kuran II. Mahmud, Anadolu ve Rumeli'deki nüfuslu aileleri de Boyun eğmeye mecbur kıldı. Saray teşkilatını değiştirdi, Devlet teşkilatında da yenilikler yaptırdı. Pek çok yeni bina yapıldı. Yollar köprüler gibi bayındırlık eserleri yurdun her tarafını doldurdu. Posta ve karantina teşkilatı kuruldu, maliye modernleştirildi. Yeni basım evleri açıldı.

Türkçe ilk gazete (Takvim-i Vekai) yayınlanmaya başladı. Avrupa'dan getirtilen ünlü müzisyenlere yeni bir orkestra kurduruldu. Memurların büyük bir kısmı Fransızca öğrenmeye mecbur tutuldu, bunlar için kurslar açıldı.

Günümüzün Harp Okulu ile tıbbiyesi de II. Mahmud zamanında kuruldu. İlk nüfus sayımı yapıldı, kitaplar yayınlandı, tercümeler yaptırıldı. Böylece Batı'nın ilerlemesini yakından takip eden, modern gelişmeleri tanıyan nesillerin yetişmesi sağlandı.

Avrupa devletlerinin endişeli nazarları altında yapılan bu yenileşme hareketleri halk tarafından pek benimsenmiyordu. Bu sebeplerle II. Mahmud'a, "**Gâvur padişah**" diyenler az değildi.

Batılılar II. Mahmut Dönemi İçin Diyor ki;

Lamouche; "Osmanlı tarihinin saltanatı en uzun ve belki de en musibetlisidir. Osmanlı Devleti'nin Taksim kapısını büyük zayiatla o devir açmıştır."

Engelhard; *"Müceddidlik vazifesini bi-hakkın ifadan aciz kaldı. Petro'yu taklit hevesine kapıldı. Halkın istediği vakürane ve hakimane haller ve adetleri terk edip, kıyafetini değiştirdi. Sakalını kısa kestirerek, eski usul sakal bırakan ricali tenkit edip azarladı. Memleketin en esaslı kanunlarını ve adetlerini ılga edip ortadan kaldırdı. Bunların kurtarıcı tesirlerini ve kıymetlerini düşünmeksizin hepsine riayetsizlik gösterdi ve yerine ise kendi şahsi nüfuz ve arzusunu ikame etti. Bu sebeplerden dolayı halk tarafından bir belayı azim olarak görüldü.*

Tatbik edilen istibdad-ı idarenin neticesi olarak memlekette müthiş bir intizamsızlık ve karışıklık baş göstermiştir."

E.Driault; *"Padişah, ulemanın iddialarına karşı dahi şiddetle mukavemet ediyor, hatta kanunlardan daha kuvvetli olan anane ve örflere bile taarruz ediyordu. Şarap içen ve maiyeti zabit ve nazırlarına yarı mest etmekten zevk alırdı.*

Avrupa taklidi bir elbise giyerek, başında fes bulundururdu. Yaptığı icraat ve ıslahat, pek o kadar ehemmiyetli olmadığı gibi, çok zamanda devam etmemiştir. Sultan Mahmud'un nüfuzu ancak asker arasında devam etti. Bu nüfuzundan dolayı, zamanına kadar gelen Osmanlı Sultanları arasında büyük bir mevki işgal etti. Maamafih,değişiklik ve Yeniliklerden kendisi istifade etmedi. Hatta saltanatının sonlarında hükümetin, inkıraz tehlikesine maruz kaldı."

Muhabbetin Vesikası

II. Mahmud Han 1820 senesinde Hücre-i saadete hediye

ettiği şamdanla birlikte gönderdiği aşağıdaki şiir, Osmanlı Sultanlarının Resulullah(s.a.v.)'e olan hürmet ve muhabbetlerinin bir vesikasıdır.

Şamidan eyledim ihdâya cür'et yâ Resûlallah!
Murâdım dergeh-i ulyâya hizmet, yâ Resûlallah!
Değildir ravdaya şâyeste, destâvîz-i nâçizm.
Kabûlünde kıl ihsân inâyet, yâ Resûlallah!
Kimim var hazretinden gayri, hâlim eyleyem îlâm

Cenâbındandır ihsân mürüvvet, yâ Resûlallah!
Dahîlek, el-emân sad el-amân,dergâhına düştüm,
Terahhüm kıl bana eyle şefâat ya Resûlallah!
Dü-âlemde kıl istishâb hân Mahmûd-i adlîyi,
Senindir evvel-ü âhirde devlet yâ Resûlallah!

Beni Evliya'ullah Kapısında Kovuyor musunuz?

Osmanlı Devletine batılılaşmanın kapısını açan Osmanlı Sultan'ı II.Mahmud'un manevi dünyası bambaşka bir âlemi sergiler.

Sultan II. Mahmud devrin gönül erlerinden Ali Nutki Dede'nin Yenikapı Mevlevihanesi şeyhini görmek için sık sık Yenikapı Mevlevihanesine gider bu arada dervişlere ihsan-ı Şahane-de bulunurdu.

Bu ziyaretlerin birinde, Sultan Mahmud Ali Nutki Dede ye:

- *Şeyhim bir arzunuz var mı?"* demesi üzerine şeyh hazretleri:

- *Bir daha bu tekkeye gelmeyiniz!"* cevabını alınca çok şaşırmış ve:

- *Beni evliyaullah kapısından kovuyor musunuz?* Demişti. Dede hazretleri de gayet edibane şu cevabı vermişti:

- Hayır, buraya Mahmud Efendi olarak geleceksen gel, yok, Sultan Mahmud olarak gelip dervişlere ihsanlarda bulunup, kalplerini Allah'tan çelmeye çalışacaksan, gelme!"

Türk Bayrağının Doğuşu

Tarih'te büyük devletler kuran Türk milleti, her devlet için ayrı bir bayrakla temsil edilmiş, hiçbir dönemde bayraksız kalmamıştı.

Bağımsızlık sembolü olan bu günkü bayrağımızda Osmanlının yadigârıdır.

Kırmızı(al) renkli ve ay yıldızlı bayrağın simge olarak seçilmesi III. Selim ve II. Mahmud devirlerinde başladı.

O zamanlar sekiz köşeli olan yıldız I. Abdülmecid devrinin sonlarında bugünkü beş köşeli şekle dönüştü.

Ve bugünkü bayrağımız 29 Mayıs 1936 tarihinde çıkartılan kanun ile kesin şeklini almıştır.

Türk bayrağının doğuşu

İstanbul'un Asayişi

Brayer, 1836'da İkinci Mahmud İstanbul'unun asayişini şöyle anlatır.

"Böylesine düzgün asayişin, hele İstanbul gibi büyük olduğu nispette kozmopolit bir şehirde nasıl sağlandığı, bir Avrupalı için inceleme konusu olmalıdır. Güneş battıktan sonra şehre hâkim olan sessizlik, adate mutlak, hatta acayiptir. Avrupa şehirlerine hiç benzemez. Sebeplerini anlamakta gecikmedim. Gece sokaklarda az insan vardı. Hele kadın gece sokağa çıkmıyordu. Silah taşımak yasaktı. Görev başında bulunmayan asker için bile yasaktı. Türkler içki içmiyor kumar oynamıyorlardı. Gece erken yatıyor, çok erken kalkıyorlardı. Şehirdeki Hıristiyanlar ise yasaların, ağır hükümlerinden korkuyorlardı. Üstelik İstanbul Hıristiyanları derin Osmanlı terbiyesi almışlardı. Türkler gibi hareket ediyorlardı, örf ve adetlerinde az bir değişiklik vardı. Avrupa'daki Hıristiyanlar gibi sorumsuz hareket yapmıyorlardı. Gerçi İstanbul'da kalabalık bir zabıta teşkilatı vardı fakat sadece boy göstermeleri yeter. Yapacak bir işleri yok gibidir. Düello, intihar, büyük Avrupa şehirlerindeki tarzda dehşet verici cinayetler, hiç bilinmez. Birbirine ters bakan insanlar bile görmedim. Osmanlı terbiyesinde bu, hatta birinin yüzüne fazla bakmak saygısızlıktır. İstanbul'da yılda Ortalama altı hırsızlık olayı olduğunu öğrendim. Zaten Durum hemen kendini belli ediyordu. En zengin dükkânların öğle namazı için kepenk indirip kapı kapatmadan giden insanları, ne derecede bir güven duyduklarını göstermeye kâfi idi."

Denizde Namaz

Dünya tarihinin en büyük askerlerinden biri olan Prusyalı Mareşal von Moltke (1800–1891)İkinci Sultan Mahmud (Saltanatı 1808-1839)tarafından yeni Türk için öğretmen olarak çağırılan Avrupalı subaylardan biridir. Mektuplar halinde büyükçe bir kitapta toplamıştır. Bu kitaptan bir pasaj:

"1837'de Kaptan-ı Derya Ahmed Fevzi Paşa ile Karadeniz de, Varna açıklarında, Nusretiye firkateyninde idim.68 toplu, çok büyük ve çok güzel bir harp gemisi idi. Çanaklığa çıkan gemi imamı, müminleri ibadete çağırdı. Vazifesi olmayan herkes, birinci top ambarında toplandı.40x00 ayak genişliğinde görülebilecek çok güzel gemi salonlarından biri idi. Ancak tavan çok basıktı. Çepçevre 34 adet 40'lık top dizilmişti. Hayli sayıda tüfek, tabanca, balta, boynuzlu kargı ve başka eşya muntazam şekilde konmuştu.

Bir Türk'ü ibadet ederken görmek, daima hoşuma gitmiştir. Kendilerini o derecede ibadete veriyorlardı ki, acaba dönüp bakarlar mı diye arkalarında top patlatmak arzusu duydum. Mü'minler ellerini ve ayaklarını yıkadıktan sonra salona geliyor, Mekke tarafına yöneliyordu. Bazı Türk denizcileri, küçük pusula taşırlar ve hançerlerinin başına geçirirler. Deniz üzerinde buna bakıp kıble tayin ediyorlardı. Elleri ile kulaklarını kapadılar

Sonra dudaklarını kıpırdatarak fakat ses çıkarmadan Kur'an'dan parçalar okudular. Eğilip iki dizleri üzerine çöktüler. Birkaç defa alınlarını zemine değdirdiler yerden kalktılar ellerini kitap tutuyormuş gibi açtılar. Tekrar yere kapanıp doğruldular. İki ellerini yüzlerine sürdüler iki tarafındaki meleklere baş keserek selam verdiler. İbadetlerini tamamladılar."

İşte genç bir alman subay denizde namazı böyle anlatıyor.

İkinci Sultan Mahmut'un yeni Türk donanması için öğretmen olarak getirdiği İngiliz amirali Sir Adolpus Slade hemen aynı yılda diğer bir denizde namaz anlatır bakalım olgun yaşta bir İngiliz denizcisi namazı nasıl görmüş:

"Kaptan Paşa ile Selimiye kalyonu üzerinde Karadenize açıldık birden Allahuekber sesleri yükseldi. Birden fazla yerde ezan okunuyordu ve adeta deniz üzerinden ufka ve semaya yükseliyordu. Müezzinler ve filomuzun her gemisinde mizana direklerindeki çanaklıklara tırmanmışlardır hayatımda ilk defa olarak deniz üzerinde namaz seyredecektim. Dikkat kesildim. Türk denizcileri bir yere toplanmadılar herkes görevli geminin neresindeyse orada namaza durdu. Güverte, serilen rengârenk seccadelerle doldu.

Namazdan evvel ellerini, yüzlerini, ayaklarını iyice yıkayıp abdest almışlardı. Namazdan sonra Kaptan Paşa beni yemeğe davet etti."

Osmanlı'da Askerlik

1826 öncesi klasik Osmanlı düzeninde askerlik, profesyonel bir meslektir. Mecburi askerlik diye bir şey yoktur. Bütün askerler istisnasız maaşlıdır. Emekliliklerine kadar mesleklerine devam ederler. Daha yeniçeri neferi unvanını almamış, eğitimdeki acemi oğlanları bile maaşlıdır. Maaşlarını gündelik hesabıyla, fakat 3 ayda bir askeri törenle alırlar. Yeniçeri maaşına ulufe denmektedir. Maaşları çok yüksektir ve bütün hakları yasa güvencesindedir. Subay olmayanlar evlenemezler. Disiplin ve eğitimleri, yükseliş asırlarınca sert, belki amansızdır. Kapıkulu olmak övünç vesileleridir. Burada kapı, Devlet ve Devleti sembolleştiren Hakan'dır, onun kapısıdır. Kapıkulu olmayan askeri sınırlar ise tımarlıdır. Onlar maaşlarını kendi yönetimlerine verilen ara-

ziden topladıkları her kuruşu akçalandırmış vergilerden atmışlardır.1826'dan önceki düzen böyleydi.

Asakir-i Mansure Veya Asakir-i Masure-i Muhammediyye

İkinci sultan Mahmud'un 15 Haziran 1826 Vaka-i Hayriye ile ortadan kaldırdığı yeniçeri ocağı yerine kurduğu orduyu geçici olarak verdiği isim Kurtarıcı İslam Ordusu manasına gelir ki yeniçeri ocağının kaldırılmasından doğabilecek dini bir tepkiden çekinildiğini gösterilir. Aslında modern Türk ordunun çekirdeğidir. İkinci Mahmud 25 Mayıs 1826'da Eşkinci ocağı adında Avrupa usulü talimi kabul eden 7650 gönüllü yeniçeriden oluşan bir çekirdek kurmuş fakat 3 hafta sonra yeniçeriler ayaklanmışlar. Bu son kazan kaldırışları olmuş. Bu sefer uğursuz kazanları devrilmiş sönmüş altında kalmışlardı. Eşkinci adı da Asakir-i Mansureye çevrildi.

Asakir-i Mansure önce 8. piyade alayı olarak kuruldu 2 alay birleştirildi. Sancak adı verilen tugaylar kuruldu ve bunların başına Mirliva payesinde ilk dereceli generaller paşa unvanı ile geçirildi. Livalar birleştirilerek fırka denen tümenler oluşturuldu 1832'de fırkalardan ordular yapıldı ve ordu denen en büyük birlikler ortaya çıktı. Kara subayları için tek yüksek okul mühendishane olup oda sadece topçu ve istihkâm subayı çıkarıyordu. Piyade ve süvari subayı için harp okulu ancak 1838'de Saint-CYR örneğine göre düzenlenerek mekteb-i fununi harbiye-i şahane adıyla açıldı. Bugünkü harp okuludur. Sonra Avrupa'da kurmaylık başlayınca Osmanlı devleti de hemen kabul ederek kurmay sınıfları açtı. Asakir-i mansure tabiri gittikçe bırakılarak bu modern orduya sadece orduy-ı humayun adın verildi.

31 yıllık hükümdarlık yapan II. Mahmud orta boylu ge-

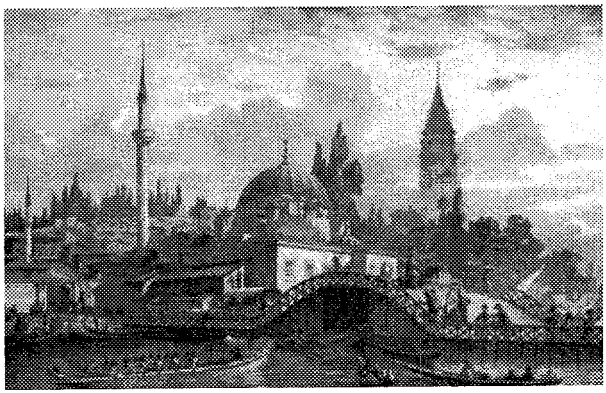
niş omuzlu kumral sakallıydı. Batı kültürüne aşina azimli ihtiyatlı yenlikçi bir padişahtı.

Dönemi iç ve dış karışıklıklarla geçti. Osmanlı Devleti sistemi ve toplum yapısını değiştirecek önemli adımlar atan II. Mahmud adli mahlasıyla şiirler yazmış hat sanatında şaheser sayılabilecek ürünler ortaya koymuştur.

Ney ve tambur çalan besteler yapan hükümdar batılaşma hareketlerinin öncüsüdür.

Askeri tıbbiye ve harbiye onun döneminde açıldı. Altın ve gümüş sikkelerin ayarları düzenlendi. Başvekâlet maliye ve evkaf nezaretleri onun zamanında kuruldu. Batıcılık hareketleri nedeniyle onu Kanuni'den beri gelen en büyük sultan olarak vasıflandıran vardır. Oysaki en büyük toprak kaybı II. Mahmud döneminde yaşanmıştır. II. Mahmud Osmanlı devletini ayaktan tutan köklü kurumları yıkarken yerine yenisini koyabilecek hazırlıkta olmadığı için devletinin çöküşünü hızlandırmıştır.

Osmanlı devleti II. Mahmud ile beraber dış müdahalelere tamamen açılmış devlet uçurumun kenarına gelmiştir batı devletleri şekilde batıyı taklit eden ıslahat hareketlerinin açmış olduğu sosyal yararlardan yararlanmayı becererek Osmanlı devletini her geçen gün biraz daha küçültmeyi becermişlerdir.

Galata Köprüsü

Osmanlı Sanayi

M.A Ubicini "Türkiye 1852" adlı eserinde "1830 Ticari Antlaşması" sebebiyle Osmanlı sanayinin 1840'lı yıllarda düştüğü durumu şöyle izah ediyor. *"Osmanlı imparatorluğunda sanayi eski halinden çok daha küçüktür. Bugün Türkiye ihracatının büyük kısmı Avrupa'ya satılmış olarak geri aldığı ham maddelerden ibarettir.*

Bir zamanlar sadece tüketimini karşılamakla kalmayıp doğu memleketlerinin tüm pazarlarına ve birçok Avrupa ülkelerine de mal temin etmekte olan oldukça çok çeşitli mal üreten fabrikalar ya kapanmışlar veya tam bir durgunluk dönemine girmişlerdir.

Anadolu da ki kadife, keten ve ipekli dokumalarıyla ünlü Diyarbakır ve Bursa şimdi bundan otuz veya kırk sene önce imal ettiklerinin onda birini bile üretememektedirler. Aynı çöküntü Suriye ve Irak'ın sanayi merkezlerinde de kendisini göstermiştir. Bu merkezlerden bilhassa Bağdat boyalı dokumalar, tabakçılık seramik ve kuyumculuk gibi sektörlerde ün kazanmış parlak bir sanayi merkeziydi.

Şark ticaretinin büyük bir kısmını beslemiş olan bütün sanayi kollarının hepsinin üretimi bugün üç dört milyonluk değere zor ulaşmaktadır. Halep Bağdat'tan da parlaktı. Nanken adı verilen altın işlemeli dokumaları pamuklu yünlü ipekli, kumaşlar imal eden (40.000) dokuma tezgâhı mevcuttu.

Senelik imalatı Yüz milyonu bulmaktaydı. Bugün ise bu üretim yedi-sekiz milyonu aşmaktadır.

Biliyor musunuz? 15

• Sultan Abdülmecid'in tahta çıkışı sırasında, Osmanlı devleti büyük bir sıkıntısı içinde bulunuyordu. Daha önce para ayarını düşürmek suretiyle başvurulan çare ise, büsbütün kötü sonuçlar doğurmuştur.

• Nihayet, 18. Yüzyılın sonlarında beri Avrupa'da uygulanan kâğıt para basımı işine teşebbüs edildi.1840 yılında,160 bin Osmanlı altını karşılığında "Kaime-i Mütebere" adı verilen kâğıt paralar çıkarıldı. Bunların en büyüğü 500, en küçüğü 10 kuruşluktu. Aynı yıl 400 bin lira karşılığında 50, 100 ve 500 kuruşluk olarak, daha küçük boyda küpler basıldı. Bu paraların üzerlerinde tuğra, altlarında Maliye Nazırı'nın mührü, arkalarında ise "Nezaret-i Celile-i Maliye" damgası vardı.

• Ancak Avrupa ve Amerika'nın kalpazanları, el altında Türkiye'ye sahte kaimeler sokmaya başladılar. Sadece Amerika'da basılan sahte kaimelerin miktarı 12 milyon kuruşu geçiyordu. Bunun üzerine 1852 yılında kâğıt paranın imhasına karar verildi. Ne var ki piyasadaki paranın dörtte birinden fazlası toplanamamıştı. Nihayet, 1861 yılı Ağustos ayı sonuna kadar halkın elindeki bütün kâğıt paralar değiştirildi. 1863 yılında da bu ilk kaime tedavülden kaldırıldı.

• Amerika tarihinde dönüm noktası sayılan Kuzey-Güney savaşında, Kuzeylilerin isteği üzerine Osmanlı Devleti kendilerine 120 deve yükü askeri malzeme ile 100 asker göndermişti. Dönemin (1860) padişahı Abdülmecid Han'ın gönderdiği askerler, bilgi ve tecrübeleriyle Kuzeylilere büyük destek sağlayıp savaşın Kuzeylilerin lehine kazanılmasında etkili olmuşlar ve savaştan sonra bu insanlar Amerika'ya yerleşmişlerdir

İlkler

Kısaca "**Tünel**" olarak adlandırılan ve başka bir deyimle İstanbul'un ilk metrosu olan ilk yeraltı demir yolunun inşasına 1869'da başlandı. Bir İngiliz şirketinin yürüttüğü çalışmalar 1874 yılında tamamlandı ve tünel 17 Ocak 1875'te iş-

letmeye açıldı. Karaköy'le Beyoğlu'nu birleştiren tünelin uzunluğu 575 genişliği 7 metredir.

İlk Türk Gazetesi: Türkiye'de ilk gazete matbaanın girişinden 104 yıl sonra 1831'de çıkmıştır. Sultan II. Mahmut'un emriyle 1 Kasım 1831'de yayın hayatına başlayan gazete Takvim-i Vekayi (olaylar takvimi) Adını taşıyor ve haftada bir defa çıkıyordu. Devletin resmi yayın organı olan bu gazete bugün *"resmi gazete"* olarak yayınını sürdürmektedir.

İlk özel Türk gazetesi Tercüman-ı Ahval'dır. Agâh Efendi tarafından 1860'da çıkarılan Tercüman-ı Ahval'in ilk yılında başyazarı Şinasi idi. Zaman zaman kapatılmasına rağmen yayın hayatı 1866'ya kadar sürmüştür.

İlk Demir Yolu ve İlk Telgraf

Sultan Abdülmecid, medeniyetin getirdiği yeni imkânları Türkiye'ye sokmak için büyük gayret göstermiş bir padişahtır. Bu cümleden olarak, 1855 yılında İzmir-Turgutlu arasında ilk demir yolu inşaatını başlatmıştır. Yirmi yıl sonra, 1875'de Türkiye demir yollarının uzunluğu 4632 kilometreyi bulmuştu ve Dünyada 9. Sırada idik. O tarihlerde, Japonya ve Çin'de hiç demir yolu yoktu.

Yine 1855 yılında, İstanbul-Edirne-Varna ve Kırım arasında telgraf hatları kurulmuş ve kısa zamanda büyük gelişme sağlanarak, imparatorluğun dört bir tarafına hatlar çekilmişti bu hatların uzunluğu 1870'de 36,059, 1875'de 37,643 kilometreyi bulmuştu ve Amerika, İngiltere, Rusya ve Fransa'dan sonra hat uzunluğu bakımından dünyada 5. Sırada idik.

Tanzimat'ın Götürdükleri

Bu dönemde yapılan en önemli fiili icraat, Müslümanla Kâfirin aynı hukuki statüde olduğunu dolaylı da olsa, kabu-

lüdür. Bu durum İslam'ın Uluslararası Hukuku'nun Osmanlı'dan aldığı ciddi bir darbedir. Verilen bu siyasi/dini tavizler devleti kurtaramadığı gibi, sonu gelmeyen bir baskı bataklığının içinde Osmanlı yabancıların oyuncağı haline gelmiştir. Göz göre göre Kudüs'teki Selahaddin Camii yıktırılıp yerine Fransızların kilise inşası için izin verilmiş. Devlet ilk defa olarak 3 milyon İngiliz lirası borçlanmış. Hazine'deki açıklar, iç ve dış borçlar ile koca imparatorluk, Ragıp Paşa'nın deyişiyle,"dişi tırnağı sökülmüş ihtiyar bir aslan" durumuna sokulmuştur.

Bu arada gizli anlaşmalar yoluyla Batılılar mütemadiyen devleti paylaşma senaryoları çiziyor "içerdeki Batılılar" ise kâh Fransa'ya, kâh İngiliz'e yaslanıyor. Bir süre sonra gaflet-lerinin farkına vardıklarında ise birkaç vilayet zaten elden çıkmış oluyordu.

Sadrazam Fuat padişaha yazdığı vasiyetnamede: *"Yabancı müttefiklerimiz içinde en önemlisi İngiltere'dir. Bendenizce Ali'yi İngiltere'nin dostluğundan mahrum görmektense birkaç vilayetimiz elden çıkmış görmek daha iyidir."*

Bir başka sadrazam Ali Paşa'da 1869'da Girit'ten yolladığı layihada, *"Şöyle bir büyük fırtına ufukta belirmekte ve karanlıklar üstümüze doğru gelmekte iken, devlet gemisini kurtarmak için biraz yük atmakta duraksamak gerekir mi?"* tavsiyeleri ile kime hizmet ettiği belli olmayan hazin bir "siyaset" izliyordu.

Aynı Ali Paşa, padişahına yazdığı vasiyetnamesinde şu sözlere sevinmektedir; *"Bütün çabalarımız, varlığımızı Avrupa Devletler topluluğuna katılma hakkımızı kabul ettirmeye harcandı. Avrupa'nın ilgisini lehimizde uyandırarak bize karşı sıcak bir sempatinin belirdiğini görme mutluluğunu elde ettik."*

İşte Osmanlı'nın tren hızıyla düşüşüne sebebiyet veren kafa bu kafadır ve seyyah Spencer'in deyişiyle: *"Hâsılı Türk*

hükümeti izlediği bu siyasetle ne tebasının sempatisini kazanmış ne de Bey Sipahilerin eski düzenini sağlamlaştırmıştır."

Galata Köprüsü

XIX. Yüzyılın ortalarına doğru, İstanbul'un Beyoğlu yakası gelişmeye başlamıştı. Sultan Abdülmecid de artık Topkapı Sarayında değil, Beşiktaş ve Boğaz saraylarında vakit geçiriyordu.

Yolcu ve yük trafiğinin artması üzerine Eminönü-Karaköy arasında büyükçe bir köprü kararlaştırıldı. Gerçi, II. Mahmut zamanında, Unkapanı ile Azak kapısı arasında bir tahta köprü yapılmıştı, fakat ihtiyacı karşılamıyordu.

Dubalar üzerine inşa edilen Galata Köprüsü, Eminönü meydanın ortalarında başlıyordu. Çünkü o zaman Haliç daha genişti, dolmamıştı. Köprünün Karaköyde'ki ayağı ise şimdiki yerinden biraz daha solda bulunuyordu.

1845 yılında resmi törenle açılan Galata Köprüsü yaklaşık 500 metre boyunda idi. Tamir masraflarının karşılanması için geçiş ücreti konulmuştu. Tarife şöyle idi.

Yayalardan 5 para, yüklü hamaldan 10 para, boş beygirden 20 para, yüklü beygirden 40 para, boş arabadan 100 para, yüklü arabadan 200 para, koyun, keçi ve kuzudan 8 para.

İkinci Galata Köprüsü 1863 yılında yapılmış, bunun da çürümesi üzerine, Sultan Abdülazizin tarafından bir yenisinin inşa edilmesi emredilmişti. Birçok kısımları demir olan yeni köprü, Sultan II. Abdülhamid'in Taht'a geçişinden sonra yerine konula bilmiştir. Nihayet, 1912 yılında bugünkü köprü hizmete açılmıştır.

Tanzimat Batılıların Osmanlıya Müdahale Hakkı

Bilindiği üzere, Avrupalıların Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ilk sefaretlerini daha çok ticari amaçlarla açmışlar.

Ama özellikle 19. yy'dan itibaren sefaretler büsbütün gizli servis acentelerinin durumuna getirilmişlerdi. Bab-ı Ali ya da o dönem muhalefetinin deyişiyle Bab-ı âli'deki (boş kapı) kuvvet dengelerini ve politik çekişmeleri gözeterek devletin işlerine o kadar karışmışlardır ki, İngiliz Sefiri Lord Canning'in Osmanlı idare yapısını ıslahla ilgili raporu-ki tamamen İngiliz çıkarlarını yansıtır bir hükümet komisyonu tarafından uygulama amacıyla incelenmiştir. Aynı Lord, Mustafa Reşid Paşa'ya şanına muvafık olarak Büyük Haham Haçı nişanını vermiş; ayrıca inanç farkı gözetilmeksizin vergi eşitliği karma uygulamasının ihdası gibi 1856 hattının çoğu maddeleri yine bu adamın kaleminden çıkmıştır. Hemen kaydedelim ki, 1839 hattı gibi 1856 ıslahatı da dış kaynaklı olup Kırım Savaşı'nda müttefiklerin taleplerini karşılamak üzere hazırlanmıştır. Bu fermana dayanan büyük devletler 1856–76 döneminde Osmanlı Devleti'nin içişlerine daha çok karışmışlardır.

Bir Batılının Gözüyle Tanzimat

"Tanzimat" hareketini değerlendiren bir yabancı şöyle der: *"Her yeni reform Avrupa'dan alınıyordu. Avrupa sanki seli önleyen bentlerin yıkılmış olduğunu görünce kendi pis tabakasını Osmanlı İmparatorluğu'na boşalttı. Ahlaksız ve sefiller, adalet kaçkınları ve pervasız maceracılar, arı sürüleri gibi Osmanlı'nın çürük yapılı vücudunu avlayıp yemek için üşüştüler. Türkiye, Avrupa'dan istemişti, Avrupa ise ona kötülerini göndermişti."*

Bu Zatı Nasıl Bilirsiniz?

Tanzimat-Islahat sürecinin Reşit Paşa'dan sonra ki en ünlü ismi Ali Paşa'nın cenazesine katılan halkın tepkisi Cevdet Paşa'nın Tezakirinde şöyle aktarılır. Yenikapı Mevlevi Hanesi Şeyhi Osman Efendi üç defa;

- *Bu zatı nasıl bilirsiniz?* diye sordu ve oradakiler;

- *Büyük bir zat idi, devlete çok güzel hizmetler etti.* Deyip durdu. Kimse tarafından "la" ve "neam" bir cevap zuhur etmedi. Etrafında bu kadar seveni var idi. Cümlesinin nutku tutuldu bir cevap veremediler.

Böyle bir cenazede sukut'u tam ile mukabelede olduğunu görmedik ve hiçbir tarihte de işitmedik.

Bezmialem Sultan'ın Hayır Eserleri

Sultan Abdülmecid'in annesi Bezmialem Valide Sultan, servetinin büyük kısmını hayır işlerine harcamış ve tarihe adını yazdırmış saray hanımlarındandır.

Bezmialem Valide Sultan'ın en büyük eseri bugün modern ve geniş imkânlarla hizmetine devam etmekte olan Vakıf Guraba Hastanesi'dir. Hastanenin vakfiyesinde en ince noktalar üzerinde durulmuş ve hastalar için hiçbir maddi fedakârlıktan kaçınılmaması şart konulmuştur. Mesela, *"Bir hastanın iyileştirilmesi için limon gerekli ise, limonun değeri bir altın lira olsa da alınacaktır"* ve *"Bir okka kömür bir okka altın fiyatına da olsa hastaların ısınması için mutlaka alınacaktır"* gibi...

Bezmialem Valide Sultan'ın ikinci büyük eseri Cağaloğlu'nda Sultan Mahmut Türbesi'nin arkasında yaptırılan Rüştiye Mektebi'dir. Bu bina halen İstanbul Kız Lisesi olarak kullanılmaktadır.

Bezmialem, Dolmabahçe ve Guraba Hastanesi camilerini inşa ettirmiş, başta Yahya Efendi Dergâhı olmak üzere, çeşitli dergâhlara zengin vakıflar bağlatmıştır. Ayrıca İstanbul'da 7 büyük çeşme yaptırmıştır.

Suikasta Kurban Giden Abdülaziz Kimdir?

32 yaşında tahta çıktı. İyi bir tahsil görmüştü, edebi ve milli kültürü çok kuvvetliydi. Arapça ve Farsçası vardı. Ri-

vâyete göre, edebiyat-ı arabiye ye dair bir risale yazmıştır. Grameri kuvvetli ve çok düzgün idi. Hatt sanatında da mahareti vardı. Valide Camii'nin, arka sağ duvarında celi sülüsle bir levhası mevcuttur.

Tarikat-ı Mevlevi ye muhabbetleri nedeniyle ney eğlemeğe meraklı idi. Musiki yanı sıra şiir ve resim dalında da kabiliyetliydi.

İyi ata binen, güzel silah kullanan, azametli fakat mütevazı tavırları, milli örf âdete mutabık hareketleri adaba ve evamir-i İslamiyet'e uygun davranışları ve kavi bünyesi sebebiyle, muhafazakâr halk kitlelerince, İlk Osmanlı padişahlarına benzetilerek, coşkun bir ümitle sevilmişti.

Tahta çıkar çıkmaz, kara ve deniz kuvvetlerinin güçlendirilmesi ve teçhizi için çalışmaya başlamıştır.

Yerli harp sanayinin kurulması için teşebbüste bulunmuş, çevresinde bulunan cüce devlet adamları nedeniyle teşebbüslerini hayata geçirme imkânı bulamamıştır.

Avrupa'yı gezip, çeşitli devlet adamlarıyla görüşen sultan Yeni Osmanlılar cemiyetinin boy hedefi alınmıştır.

Sultan Abdülaziz, milli mefküre nokta-i nazarından, son devir tarihimizin, hemen hemen en büyük şahsiyetidir.

Sultan Abdülaziz, eğitime de çok önem vermiş, asırlardan beri yara almaya başlayan devlet prensiplerinin yaralarının sarılması için gayret etmiş, Tazimatla başlayan hukukta çok başlılığın giderilmesi şer-i esaslara istinat eden milli kanunların tedvinine çalışmış; Mecelle, böyle bir zihniyetin eseri olarak hazırlanmıştır.

Sultan Aziz, top ve zırhlı inşasına önem verdiği kadar, milli kültürünün ihyası içinde gayret göstermiş, Bab-ı Meşihat-a sık sık giderek ulemayı eser vermeye teşvik etmiştir. Hakkında çıkarılan dedikodular tahtan indirilmesi ve hayatına suikast yapanların çıkardıkları söylenti ve iftiralardan ibarettir.

Açılan Okullar

• Sultan Abdülaziz, eğitim işlerine önem vermiş ve memleketin her tarafından çeşitli okullar açtırmıştır. Bunların en önemlilerini şöyle sıralayabiliriz:

• Devlet dairelerine kâtip yetiştirmek üzere, rüştiye (ortaokul) mezunlarının girebileceği Mekteb-i Mahrec-i Eklam (1862'de açılmış, 1874'de kapatılmıştır).

• İlk kız rüştiyesi.

• Mektebi Sultan-i denilen bugünkü Galatasaray Lisesi (1868).

• İlk kız öğretmen okulu olan Darülmuallimat (1870).

• Sultanahmet Sanayi Mektebi (1864).

• Kız Sanayi Okulu (1869).

• Heybeliada Bahriye Mektebi içinde sivil kaptan okulu (1870).

• Yetim Müslüman çocuklarının okuması için açılan Darüşşafaka Lisesi (1873)

• Darülfünun-ı Osmanî Lisesi (üniversite) 8 Şubat

Aldığımız fiyata...

Sultan Abdülaziz'in Paris seyahatine, Hariciye Nazırı (Dışişleri Bakanı) olan Keçecizade Fuad Paşa da katılmıştı.

Fuad Paşa, III. Napolyon ile sohbet ederken, Girit meselesi söz konusu oldu. İmparator, buhranın önlenmesi için, Girit'in Yunanistan'a satılmasını teklif etti. Sonra da buna karşılık Türkiye'nin ne kadar para isteyebileceğinin sordu.

Girit, binlerce Türk şehidinin kanı pahasına fethedilmişti. Paşa, bunu hatırlatan şu cevapla imparatoru susturdu.

- Haşmetmab aldığımız fiyata!

Siz Dışardan Biz İçerden...

Sultan Abdülaziz devrinin ünlü Sadrazamı Keçecizade Fuat Paşa latifeciliği ve hazırcevaplılığı ile de meşhurdu. Ya-

bancı devlet adamlarıyla yapılan bir sohbet esnasında, devletlerin kuvvet ve kudretlerinden bahsedilirken, Fuat Paşa en kuvvetli devletin Osmanlı İmparatorluğu olduğunu ileri sürünce, orada bulunanlar biraz tebessüm, biraz da hayretle kendisine bakarlar. Zira koca devletin elde kalan kısmı da büyük çatırtılar içinde bulunuyordu. Yabancıların bu bakışları arasında Fuat Paşa şöyle der;

- Elbette en kuvvetli devlet bizim devletimizdir. Zira siz yabancılar dışardan, bizler içeriden yıkmaya çalıştığımız halde bir türlü yıkamadık.

Sultan Abdülaziz'in Duyarlılığı

Sultan Abdülaziz, gayet dindar ve düzenli bir hayat süren insandı. Bir gün hasta yatağında bitkin bir vaziyette yatarken "Medine-i Münevvere mücavirlerinden bir dilekçe var!" denildiğinde, yaverine:

- Derhal beni ayağa kaldırınız! Haremeyenden gelen talepleri ayakta dinleyeyim! Allah Resulü ve (s.a.v.)e komşu olanların talepleri, böyle ayak uzatılarak edebe aykırı bir şekilde dinlenmez!" diyerek, hürmet ve muhabbetini belirtmişti.

Yine, Medine-i Münevvere postasının her geldiğinde abdest tazeleyen sultan, mektupları öpüp alnına götürdükten sonra, okutur.

- Bunlarda Medine-i Münevverinin tozu var. Derdi.

Bab-ı Ali

Daha önceleri "**divan-ı hümayun**" denilen Osmanlı İmparatorluk hükümetine XVIII. Asırdan sonra verilen ad. "**Yüksek Kapı**" demektir ve halkın sadece "Kapı" dediği de olmuştur. Sadaret (başbakanlık) ve diğer bazı hükümet kuruluşlarının bulunduğu binalar topluluğunun Gülhane tara-

fına açılan yüksek kapısından dolayı bu ad verilmiştir.

A.B.D. Cumhurbaşkanlığı yerine "Beyaz Saray" Türkiye Cumhurbaşkanlığı yerine "Çankaya" denilmesi gibi hükümet, "Bab-ı Ali" diye anılmıştır. "Bab-ı Ali Rusya'ya savaş kararı aldı" cümlesinde olduğu gibi. Bakanlar Kurulu üyeleri, bu kapıdan giderek sadaret konağında toplanırlardı. Bugün aynı yerde İstanbul Valiliği vardır. Ve Bab-ı Ali deyimi bu binaların bulunduğu semti (yokuşu) ve civarda toplanmış olan İstanbul basın çevrelerini ifade için kullanılmaktadır: "Bab-ı Ali'de yetişmiş usta gazetecidir" gibi.

Divan-ı Humayün'u oluşturan bakanlar kurulu Topkapı Sarayı'nda Kubbealtı'nda (bbk.) toplanırken, 1656'da sadrazam olan Köprülü Mehmed Paşa, hükümeti padişah sarayı dışında, kendi konağına toplamaya başladı ve artık Kubbealtı, hükümet toplantısı için kullanılmaz oldu. Bab-ı Ali kelimesinin kökeni, bu 1656 tarihine kadar çıkmaktadır.

Sadrazamlık Hakkında Bilmediklerimiz

Eskiden "**Vezaret-i uzma**" ve daha sonraları "**sadaret-i Uzma**" ve kısaca "**sadaret**", "**sadrazamlık**" denilen en yüksek makamının Osmanlı başvekilliği manasına geldiğini bilmeyen yok gibidir. Her kuruluş gibi bununda bir tarihi vardır. Bu tarihin çeşitli yönleri şöyle sıralanabilir:

1) Osmanlı tarihinde 292 sadaret değişikliği vardır. Bununla beraber, ilk devir karanlıkları içinde bizce bilinmeyen bir iki değişiklik daha olmak ihtimali yok değildir. İşte bundan dolayı elimizdeki toplam ancak tarihçe bilinebilen değişikliklere göredir. Dikkat edilecek noktalardan biride 292 toplamının kişi sayısını değil memuriyet sayısını göstermesidir. Çok defa aynı kişinin bir kaç defa sadaret makamını işgal etmiş olmasından dolayı memuriyet sayısının 292'yi bulmasına karşılık kişi adedi ancak 215'i bulmaktadır. Bu iki

toplam arasında 77'yi bulan fark bazı Sadr-ı azamların bir kaç defa sadarete gelmeleri yüzünden meydana gelmiştir.

2) "Üçüncü Murad" devrinde bir aralık sadaret makamı lağvedildiği için "**Vekil-i saltanat**" unvanı ile ve padişahın "**Mühr-i humayun**" taşımak şartıyla hükümete başkanlık eden boşnak "**Lala Mustafa Paşa**" tabi bu hesaba dâhil değildir.

3) Osmanlı tarihinde adları bilinen 215 sadrazam milliyetlerine göre şöyle sıralanabilir. Bunların 78'i Türk, 15'i belki Türk, 31'i Arnavut, 2'si belki Arnavut, 11'i Boşnak, 1'i belki Boşnak veya Hırvat 3'ü Hırvat 11'i Gürcü 4'ü Rum 1'i Belki Rum 1'i Rum yahut İtalyan veyahut Hırvat 2'si Ermeni 2'si İtalyan 9'u Abaza, 3'ü Çerkez 1'i Rus 1'i Sırp 1'i Bulgar 1'i Pomak 1'i Hırvat yahut Macar 2'si Rum ya da Hırvat 2'si Arnavut yahut Rum 1'i Frenk veya Rum 1'i Hersek'li İslav biri Dalmaçyalı İslav 1'i Çeçen 3'ü belki Arap 8'i milliyeti bilinmeyen devşirme 1'i milliyeti bilinmeyen dönmedir. Ve 16'sı da hangi millette olduğu belli değildir. Ve bazı batı kaynaklarında çingene gösterilen Talat paşa da bunlardandır.

4) Bunlardan milliyetleri bilinmeyenlerde çeşitli milliyetler izafe edildiğinden dolayı hiç bir gruba kabul edilemeyecek durumda bulunanların 33'ü bulan toplamı bir tarafa bırakılmak şartıyla antropolojik gruplara taksimi şöyle bir sonuç verebilir. 122 Türk olmayan Sadr-ı azamdan asıl ve menşeleri bilinmeyen ve yahut ihtilaflı bulunan 33 kişi çıkarıldıktan sonra geri kalan 89 kişi 33'ü Arnavut, 24'ü Kafkas, 20'si İslav, 3'ü Sami, 5'i Rum-Yunan, 2'si Latin ve 2'si de Ermeni gruplarına mensuptur. Bunların içinde hiç Türkçe bilmeyenler bile vardır.

5) Bu duruma göre 215'i bulunan genel toplama nispetle Türk oldukları muhakkak olanların 78'i bulan sayısı üçte birden biraz fazla tutuluyor demektir. Türk olanları muhtemel olan 15 Sadr-ı Azam da bu 78'e eklenecek olursa çeşitli

milliyetleri temsil eden 122 kişiye karşı milli sayı ancak 93'ü bulabilir ve bu da genel toplama nispetle yarıdan çok aşağıdır.

6) Milliyetleri bilinmeyen 16 Sadr-ı Azamdan bazıları Türk olmak ihtimali kadar olmamak ihtimalide vardır. Bunun için 93 toplamı en iyi hesaba dayanıyor demektir. Her halde bundan sonra bulunabilecek belgelerin bu durumu daha fazla aydınlatma ihtimali de yok değildir.

7) Türk unsurunun aleyhinde olan bu sayı nispetsizliklerine karşılık özellikle dikkat edilecek çok önemli bir nokta vardır ve o da Osmanlı Devletinin kuruluşundan İstanbul'un fethine kadar uzayan ve hep Anadolu Türklerinden çıkan ilk Vezir-i Azamların büyük bir devlet kurmakta ilk Osmanlı padişahlar ile beraber amil olmuş bulunmalarıdır. Romanyalı tarihçi (Jorga)nın tabiriyle ***"Mağlup ve Müteredddi Balkan döküntülerinden"*** toplanan devşirmeler güruhunun sadaret makamında iş başına geçmesi İstanbul'un fethiyle Türk İmparatorluğunun sağlam temeller üzerinde oturmuş olmasından sonradır.

8) Osmanlı tarihi nispeten en kuvvetli söylentilere göre Hicri 683 miladi 1284 tarihinde Osman gazinin ilk savaşı olan çatışma ile başlayıp 1341 =1922 yılı 14 Rebiulevvel = 4 Kasım Cumartesi günü Tevfik paşa kabinesinin istifası ile nihayet bulur. Bu müddet miladi takvim hesabıyla tam 638 yıl tutmaktadır. İşte bu 638 yılın başından 857=1453 deki İstanbul fethine kadar geçen 169 yıllık ilk devirde "Vezaret-i Uzma" yahut "Sadaret-i Uzma" makamında hep Türk vezirler bulunmuş ve Osmanlı imparatorluğu bu ilk devirde devletle hükümetin başındaki kıymetli Türk padişahları ile Türk vezirleri tarafından kurulmuştur.

9) 1453 tarihinden itibaren başlayan devşirmelerle sair dönmeler devrinde ara sıra iş başına gelen Türklerin sadaret müddetleri de topluca 139 yıl tutmaktadır. Birinci devirdeki

169 yıl ile bu 139 yılın toplamı 308 yıl eder. Bu duruma göre 638 yıllık Osmanlı tarihinde devşirmeler ve dönmelerle öteki yabancı unsurların 330 yıllık sadaretine karşılık Türkler bu makamı ancak 308 yıl işgal etmişler demektir. Bu nispet genel toplamın yarısından bile aşağıdır. Arada 22 yıllık bir fark vardır; yani 638 yıllık Osmanlı tarihinde devşirmelerle sair unsurların sadaret müddetleri Türklerden 22 yıl fazla demektir.

10) Osmanlı tarihinde en uzun sadaret birinci Murad ve birinci Bayezıd = Yıldırım Bayezıd devirlerindeki (Çandarlı Ali Paşanın) 19 yıl süren sadaretidir. En kısası da dördüncü Mehmed devrindeki (Zurnazen Mustafa Paşanın) yalnız dört saat Vezir-i azamlığıdır.

11) Osmanlı tarihini Osman Gazi'nin zamanında İstanbul'un fethine İstanbul'dan Tanzimat'a, Tanzimat'tan birinci Meşrutiyete ve nihayet ikinci Meşrutiyetten de saltanatın kaldırılmasına kadar süren beş devre ayıracak olursak, her devrenin en az sadaretine göre şöyle bir sıralama yapılabilir:

(birinci devirde): Çandarlı Ali Paşa'nın yukarıda sözü ettiğimiz sadareti 19 yıl,

(ikinci devirde): Köprülü Zade Fazıl Ahmet Paşa sadareti 15 yıl dört gün

(üçüncü devirde): Ali Paşanın sadareti 4 yıl 6 ay 24 gün

(dördüncü Devirde): Halit Rıfat Paşanın sadareti 6 yıl iki gün

(Beşinci devirde): Mısırlı Sait Halim Paşa'nın sadareti 3 yıl yedi ay 21 gün sürmüştür.

12) Bu beş devrin birincisindeki Çandarlı Ali Paşanın Çandarlı Hayrettin Kara Halil'in Sadaretini de 19 yıl gösteren bazı söylentiler olmakla beraber 14 yıl sürmüş olduğunu gösteren diğer bir takvim tayin ve ölüm tarihleri de rivayet edilmekte olduğu için sadaret müddeti şüphelidir.

13)Birden fazla sadaret sayıları bakımından ikinci Abdul-

hamid ve beşinci Mehmed Reşat devirlerinde sık sık iş başına gelen ve halk arasında (şapur) ve (küçük) lakapları ile Anılan(Mehmed Sait Paşa) tam dokuz defa sadareti ile bütün Osmanlı tarihinde birinci gelen sadr-ı azam durumundadır.

Otuzsekiz Yıl Bizi Batılılar Yönetti

Devleti âliye; Tanzimat-ıslahat hareketleri adına batının yeniçerileri diye anılan Mustafa Reşit, Ali ve Fuad paşalar tarafından otuz sekiz yıl hoyratça yönetildi.

Abdulmecid ve Abdülaziz dönemlerinde tam otuz sekiz yıl sultanlar değil batılı devletlerin büyük elçiliklerine endeksli batıcı kadrolarca yönetilen Devleti âliye bu dönemde İngilizci ve Fransızcılar arasında sürekli el değiştirdi.

Altı kez sadaret koltuğuna oturtulan Mustafa Reşit Paşa kadrosunun tanzimatla açtığı süreci Ali ve Fuad ikilisi ıslahatla tamamlamış devlet maddi ve manevi varlığını batının acımasız emperyalist politikalarına teslim etmiştir.

Bu olanlara sultanlar seyirci kalmışlar padişahlık otoritesini kullanmak isteyenlere ise çizmeyi aşan batıcı paşalar oligarşisi Sultan Azize yaptıkları gibi öldürüp intihar süsü vererek gizli tehditte bulunmuşlardır.

V. Murad bu tehdit-ölüm psikolojisi ile çıldırmıştır.

Asker maaşları

Asrımızın başında 1900 yılında Osmanlı maaşları dünyanın o sırada en büyük ve en zengin devleti olan Britanya imparatorluğundaki asker maaşlarından aşağıdadır:

Mareşal: Osmanlı'da ayda 250 altın.

Orgeneral: İngiltere'de 240 altın.

Korgeneral: Osmanlı'da 100 ve İngiltere'de 165 altın.

Tümgeneral: Osmanlı'da 60 ve İngiltere'de 90 altın.

Albay: Osmanlı'da 25 ve İngiltere'de 27(süvarise 32)altın.

Yarbay: Osmanlı'da 18 ve İngiltere'de 27(süvari ise 32) altın.

Binbaşı: Osmanlı'da 12 ve İngiltere'de 20(süvari ise 22,5) altın.

Önyüzbaşı: Osmanlı'da 10 ve İngiltere'de 17(süvari ise 19,5) altın.

Yüzbaşı: Osmanlı'da 5 ve İngiltere'de 17(S. ise 19,5) altın.

Üsteğmen: Osmanlı'da 2,5 ve İngiltere'de 9,5(süvari ise 11) altın.

Teğmen: Osmanlı'da 2 ve İngiltere'de 7,5(süvari ise 9,5) altın.

Er: Osmanlı'da 1 mecidiye(1/5)ve İngiltere'de 1,5(süvari ise 2,5) altın.

Üst subaylarda iki devletin maaşları arasında büyük fark yoktur. Ancak küçük rütbeli subaylar İngiltere'de çok daha fazla almaktadır. Erlik ise İngiliz ordusunda meslektir. Türk ordusunda ise meslek sayılmaz ve gönüllü değildir mecburidir.

Osmanlıda sivil memurların maaşları da, asker maaşları gibidir. Zira sivil memurlar askerler gibi rütbelidir.

İkinci Abdulhamid devinde(1876–1909)sadrazam maaşları ayda 250 altınla 1,000 altın arasında değişmiştir. Zira her sadrazam tayininde ona mahsus kıdem ve itibarına göre ayrı maaş tahsisi de gelenekti. Sultan Aziz devrinde Yusuf Kâmil Paşa ayda 2,500 altınla sadrazam oldu.

Van Ermeni İsyanı ve Misyonerler

1895–1896 yıllarında yaşanan Van Ermeni isyanlarını bastırmakla görevlendirilmiş bulunan Sadeddin Paşa Ermeni isyanlarının zuhur etmesinin gerisindeki temel nedenlerden birisinin misyoner okullarının faaliyetleri ve izlemiş oldukları ders programlarının mahiyeti olduğunu dile getirmiş ve ayaklanmadaki rollerini şu şekilde açıklamıştır:

Van'da on dört Ermeni mektebi vardır. Birisi Amerikan Protestanlarının diğerleri Ermenilerindir. Bunlardan yedisinin resmî izni yoktur. Fen derslerinden çok Ermenilik şuurunu kuvvetlendirecek Ermeni tarihi, edebiyatı, coğrafyası okutulmaktadır. İnançlarına göre, Rusya'nın Kafkas, Tiflis vilayetleri, Hazar denizine kadar olan yerler Ermenistan'ın bir parçası sayıldığı gibi İran'ın Azerbaycan vilayetleriyle Memalik-i Şahane'nin Erzurum, Van, Bitlis, Diyarbakır Har-

Sadrazam

put, Sivas ve Adana vilayetlerini Ermenistan'dan saydıkları iş bu harita üzerinde görülmektedir. Köylerde dahi büyücek mektepleri vardır. Talebinin okuma hevesini arttırmak için bir yüzüne eski Ermeni krallarından birisinin resmini işlemişler diğer yüzüne ise iyi çalışanlara bir imtiyaz alameti yapmışlardır. Erzurum'da dahi Sultanî mekteplerinin karşılığı Samsaryan mektebi bulunduğu gibi Bitlis'te Amerikan mektebi vardır. Diğer yerlerde bulunan mektepler de bu mekteplerin aynı programlarını uyguladıklarından tahsillerinin gayesi fesat çıkarmak içindir.

Sadettin Paşa'nın yukarıdaki ifadelerini teyit noktasında Trabzon, Merzifon, Erzurum ve İstanbul'da görev yapmış olan misyoner Edwin Bliss de bir kısım itiraflarda bulunmuş, Osmanlı coğrafyasında meydana gelen isyan ve ayak-

lanmaların gerisinde misyonerlerin, misyoner faaliyet, tahrik ve teşviklerinin olduğunu itiraf etmiştir.

Burası Şüheda Toprağıdır

Sultan Abdulhamid Han'ın yatağının başında daima temiz bir tuğla bulunurdu. Bu tuğlayı yataktan kalktığında abdest almak için çeşme başına gidene kadar abdestsiz yere basmamak için teyemmümde kullanırdı, Kendisine niçin böyle davrandığı sorulduğunda şöyle demiştir:

- Bunca Müslümanın halifesi olarak, biz sünnet ölçülerine dikkat etmezsek ümmet-i Muhammed bundan zarar görür. Bu konuya hassasiyetini Mabeyn başkâtibi Esad Bey'in hatıralarında rastlamaktayız.

Esad Bey'in bir hatırasında şöyle der.

"Acil bir iş için, gece sultanı uyandırmak icap etmişti. Odanın kapısını çaldıktan epeyce bir müddet sonra kapının açılması bizi endişeye sevk etmişti.

Bir müddet sonra kapıyı tekrar çaldığımda, kapı nihayet açılıverdi. Sultanımız elinde havlu, yüzünü kuruluyordu. Benim endişe ile kendisini izlediğimi görünce tebessüm ederek.

- Evladım! Bu vakitte kapıya geldiğinize göre önemli bir iş olmalı. Vaktinde uyandım. Ancak abdest alıyordum. Memleketin ve milletimim hiçbir işini abdestsiz ele almadım. Getirdiğim evrakı taktim edince Besmele çekerek evrakı imzaladı."

Bunları Biliyor musunuz?16

Sultan Abdülhamid Han'a yöneltilen meşrutiyet düşmanlığı, meclis kapattı iddialarının ardında 117 milletvekilinden 48'nin ayrılıkçı Gayr-ı Müslimlerden oluşan ve devlet-i Aliyeyi parçalamak için çalışan insanların planlarını bozmak teşebbüsü vardı.

Sultan Abdülhamid Han'ın İstanbul'dan Hicaz'a uzanan demir yolu yapımı sırasında verdiği bir emirle "Mümkün olan bütün aletlerin üzerine keçeler sarınız ki, gürültü olmasın ve Ehl-i beyt'in burada yatan güzide insanların ruhları rahatsız olmasın; Ehl-i beyt'e saygısının ne denli büyük olduğunu biliyor musunuz?

• İstanbul'da ilk tüp geçit projesini yaptıran II. Abdülhamid Han kendi parası ile 1552 hayır eseri yaptırmıştı. Sultan Abdülhamid Han'a "Le Sultan Rouge" "Kızıl Sultan" lakabını Ermeni Devleti'nin kurulmasını önlediği için, Kont Albert Vandal adlı Fransız tarihçi vermişti.

• Şehid-i hurriyet (!) olarak anılan meşhur masonlardan Sadrazam Midhat Paşa'nın Balkanları güya Devlet-i Aliye-ye bağlı tutmak için Türk bayrağındaki hilalin önündeki yıldızı kaldırarak birkaç haç simgesi koymak istediğini biliyor musunuz?

• Midhat Paşanın Osmanlı Hanedanını ortadan kaldırmak için planlar yaptığını "Şimdiye kadar Al-i Osman'dı, şimdiden gayrı "Al-î Mithat" olsa ne çıkar" dediğini biliyor musunuz?

• İttihatçıların II. Abdulhamid hanın haliyle neticelenen 31 Mart darbesinden sonra İstanbul'a giren hareket ordusu'nun İstanbul'u işgalinin, Kostantiniye'nin yeniden fethi hatta bundan da üstün telaki ettiklerini biliyor musunuz?

Misyonerler ve Ermeniler

Avrupa devletleri açısından Türkiye her zaman için Asya'nın anahtarı olarak değerlendirilmiştir. Asırlar boyu bu anlayış devam etmiş, Haçlı Seferleri, Şark Meselesi ve benzeri problemler ve gelişmeler hep bu yaklaşım ve anlayış tarzının temel nedenlerinden birisini oluşturmuştur.

Amerikan okullarında okuyup tahsil gören ve buradan mezun olan Ermeni gençleri neticede gayet fanatik birer Türk düşmanı haline gelmiş, komitecilik ve çetecilik faaliyetlerine ağırlıklı olarak yer vermişlerdir. Bu hususta devlet şûrasından emekli Muhammed el-Mansur Efendi, padişaha takdim ettiği layihasında:

"Ermenilerin bu gibi tasavvur ve teşebbüslerde bulunmasına bizzat Devlet-i Aliyye sebep oldu. Zira.... yüz bu kadar sene evvel Osmanlı ülkesine gelen Frenk papazlarının istedikleri yerlerde birer mektep açıp Ermenilerin evlatlarını talim ve terbiye etmelerine izin verilmesi dahi şimdiki halde Ermenilerin baş kaldırıp Osmanlı Devleti aleyhine bulunmalarına sebep oldu." şeklindeki tespitlerini dile getirmiştir.

Bir Dünya Savaşını Ancak O Önledi

Tarihçi İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Sultan II. Abdülhamid hakkındaki yazılarda, Şerif Paşa'nın ağzından şunları anlatıyor:

"Siyasi meselelerde büyük mahareti vardı ve Avrupa Devletinin münasebet ve muamelelerinden muntazaman haber alarak aralarında rekabet ve çekemezliklerden faydalanma çarelerini pekâlâ idrak ettiğinden, devletin dış işlerini bizzat yürütüp, memleket ve millet aleyhine bir şey olmasını engellemeye çalışırdı. Padişahla arası pekiyi olmayan İngiltere elçisi Nicholas O'Conner, Teşrifat-ı Umumiye Nazırı Galip Paşaya padişahın ömrüne dua etmenin hem Osmanlı milletinin hem Avrupa devletlerinin boynuna borç olduğunu, çünkü bir dünya, savaşını ancak onun engellediğini söylediği Galip Paşadan İşitildiği gibi balkan savaşından sonra Yunan kralı I. Yorgi ile Bulgaristan Kralı Ferdinandın Sultan Abdülhamid saltanat makamında bulunmuş olsaydı. Aralarında ittifak yapılmasının mümkün olamayacağını beyan ettikleri de gazetelerde görülürdü.

Sultan Abdülhamid Selanik'ten getirilirken, vapurda Şerif ve Arif Hikmet Paşalara Balkan savaşından bahsederek demiştir ki;

- Dört devlete nasıl muharebe edilir? Sefaretlerde elçiler askeri ateşeler var. Bunlar şimdiye kadar uyumuş mu? Dört devlet ittifak etmişte bu olan biten şeylerden haber alınamamış mı? Ben makamda bulunduğum müddetçe bunların arasına nifak sokmaya çalıştım. İngiltere donanması amirallerinden Lord Fischer Times gazetesinde neşrolunan hatıratında diyor ki;

"Akdeniz filosunda üç yıl süren amiralliğim sırasında iki mühim şahsiyete tesadüf etmiştim: Sultan II. Abdülhamid ve papa XIII. Leon Birincisi şeytanca bir zekaya sahip olmakla beraber, öbürü kılı kırka yarıcıydı. II. Abdülhamid'e karşı derin bir hürmetim vardır. Bu gibi işleri iyi bilenler, onun bütün Avrupa'nın en usta diplomatlarından olduğuna hükmetmekle gecikmezler."

Sultan Abdülhamid'e Suikast Teşebbüsü

Ermenilerin Doğu Anadolu ve sonra İstanbul'da giriştikleri hareketlerden bekledikleri sonucu almadıklarını yukarıdaki bölümlerde görmüştük. Bunlar gizli emellerinden vazgeçmiş değillerdi. Bu defa, hedefe ulaşmak için en büyük engel olarak gördükleri Abdülhamid'i ortadan kaldırmak, bu şekilde meydana getirecekleri büyük kargaşalıktan yararlanmak istediler. Onlar gibi Rum ve Yahudi azınlıkta istedikleri tavizleri almadıkları için Abdülhamid'e düşmandılar.

Ermeniler bu defada Avrupalı anarşistlerin eylem planlayan uzmanlarından da yararlanarak mükemmel bir suikast planı hazırlamışlardı. Ünlü anarşistlerden olan Belçikalı Jorris'le anlaşmış ve onun aracılığı ile Avrupa'da özel bir fayton yaptırmışlardı.

Bu fayton parçalara ayrılarak İstanbul'a getirildi. Ünlü anarşist Jorris de İstanbul'a geldi. Faytona 100 kilo ağırlığında tahrip gücü çok yüksek bir saatli bomba yerleştirecekti. Bunlardan sonra Padişahın her Cuma tekrarlanan Selamlık törenlerini dikkatle takip ettiler. Geçtiği yerleri ve süreyi defalarca belirlediler. Camiden Çıktıktan kaç saniye sonra arabasına bindiği, nereden nasıl hareket ettiğini hesapladılar. Padişah camiden çıktıktan tam 1 dakika 42 saniye sonra arabasına biniyordu. Haftalarca yaptıkları tespitte bu sürenin hiç şaşmadığını gördüler.

Nihayet bekledikleri gün geldi. (21.7.1905). Anarşistler "Cehennem makinesi" dedikleri saatli bombayı özel olarak yaptırılan faytona yerleştirdikten sonra, Avrupalı şehircilerin kılığına girerek arabaya bindiler. Şüphe uyandırmamak için yanlarına yine Avrupalılar gibi giyinmiş kadınları da almışlardı.

Suikastçiler, Padişah Camiden çıkmak üzere iken bombanın saatini kurdular. Bomba, Cami ile saltanat arabası arasında yolun ortasına geldiği zaman patlayacaktı. Bombalı faytonu, buna göre hesapladıkları en uygun yere bırakıp gittiler. Sultan beklenmedik bir sebeple oyalanmadan saltanat arabasına gelirse ölümü kesindi.

Fakat o gün beklenmedik gecikme oldu. Padişah Camiden çıkarken Cami kapısında kendisine bir şey arz eden Şeyhülislamla birkaç dakika konuştu konuşmasını bitirip kapı basamaklarından ineceği sırada, cehennem makinesi korkunç bir gürültü ile patladı. Sanki binlerce namlu bir anda boşanmıştı yer, sarsılmış, araba ve arabalara koşulan atlar parçalanarak göğe savrulmuş pek çok kişi ölmüştü. Elleri yüzleri kan içinde kalan insanlar ve Camiden çıkanlar her tarafa kaçışıyordu. Yalnız bir kişi bizzat Padişah soğukkanlılığını kaybetmeden olduğu yerden manzarayı seyrediyordu. Patlamadan hemen sonra gelen süvari takımı olay yerine at

sürerken durumu en iyi değerlendiren Padişah bir işaretle onları durdurdu. Çünkü yapabilecekleri bir şey yoktu.

Az sonra, Padişahın ölmediğini gören kalabalık onu coşkun bir şekilde alkışladı. Abdülhamid yanındakilere kısa emirler vererek arabasına bindi. Ve hiçbir şey olmamış gibi Yıldız sarayına gitti. Her Cuma yaptığı gibi faytonu yine kendisi sürmüştü. Sarayda onu görüşmek için önceden hazırlanan programa göre yabancı elçiler bekliyordu. Bomba olayını öğrenen bu elçiler Padişahı alkışlarla karşıladılar. Abdülhamid programı bozmadan onlarla 20 dakika görüştükten sonra, olayla ilgili tamamlayıcı bilgileri aldıktan sonra dairesine çekildi.

Bu olaydan sonra komitacıların bir kısmı ve anarşist Jorris yakalandı ve idama mahkûm oldular. Abdülhamid kendi hesabına çalışması ve Avrupa'daki Anarşik olaylarla ilgili gizli haberleri bildirmesi şartıyla Jorrisi af etti. Ayrıca onun işini yapması için ona 500 altın verdi.

Bomba olayındaki başarısızlık Ermeniler gibi Yahudileri Padişaha diş bileyen bütün düşmanları hayal kırıklığına uğrattı. Yahudilerin düşmanlığı, Siyonistlerin milyonlarca altın karşılığında Filistin'i kendilerine terk edilmesi teklifini Abdülhamidin ret etmesinden ileri geliyordu.

İngiliz Dostu

Jön Türk hareketine İngiliz yanlısı bir politika takip ettirmek isteyen Damad Mahmud Celaleddin Paşanın bir dostuna yazdığı mektubun aşağıdaki kısmı bu durumu çok güzel ifade etmektedir.

"....Arzu ettiğim şeyi elde ettiğinize dair telgrafınız elime geçti ve bu vesile ile size hatırıma gelen ve sizi alakalandırabilecek bazı fikirleri sunma cesaretini kendimde buluyorum. Şunu söylemenin tam yeri ki; içinde bulunduğum du-

rumda doğuda İngiliz politikasının propagandasına kendimi adamak gayet yerinde gözükmektedir. Türk imparatorluğunun kurtuluşu açısından avantajlı yanlar ve acil çıkarları ortaya koymak ve Sultanın sempatisini İngiliz milletinin üzerine çekip, onu karar verme merhalelerinde İngiliz başkentine, Fransız, Alman veya başka başkentlere öncelik tanımaya zorlamak bu alandaki te'minât altına alacaktır. Fakat bu sonuç ancak Avrupa ve İngiltere'de uzun süre ikametime bağlıdır."*

II. Abdülhamid'in Açtığı Okullar

Sultan II. Abdülhamid zamanında, Milli eğitim alnında çok büyük hamleler gerçekleştirilmiştir, sayısız öğrenim kurumu açılmıştır. Bunları kısaca sunuyoruz

- Hukuk (Mektep-i Hukuk-ı Şahane), Fen, Edebiyat. Tıp (Mekteb-i tıbbiye-i Mülkiye-i Şahane) ve siyasal bilgiler (Mekteb-i, Mülkiye-i Şahane) fakülteleri,
- Teknik Üniversite (Mekteb-i Şahane-i Hendese-i Mülkiye),
- Halkalı Yüksek Ziraat ve Baytar (Veteriner) Okulu,
- Orman Maadin (Madenler) Okulu,
- Yüksek Öğretim Okulu,
- Yüksek Ticaret Okulu (Şimdiki İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi),
- Lisan Okulu,
- Şam, Bağdat, Beyrut, Konya ve Selanik'te çeşitli fakülte ve üniversiteler.
- Kız ve erkek sanat okulları,
- Sağır, dilsiz, kör okulları,
- Hemen her sancak merkezinde lise ve kazalarda orta okul,

* (Affaires étrangeres-Nouvelle Série Turguie; Vol. LV(1902–1904),61-62 ve 75)

- Binlerce ilkokul.

Ayrıca, İstanbul da eski eserler müzesi ile Bâyezıd'deki genel kütüphane ve birçok müze de bu devirde açılmıştır.

Hangi Şartlarda Padişah Oldum

İkinci Abdülhamid Han tahta çıktığı günleri hatıralarında şöyle anlatır;

"Ben, hangi şartlar altında ve nasıl bir zamanda padişah oldum? Bunu hatırlamak isterim. Bosna-Hersek ayaklanmış, Karadağ ordumu sarmış ve yenmiş; Sırbistan düzenli ve tehlikeli bir kuvvetle ülkemize savaş açmıştı. Bu badireden o müthiş Rus muharebesi doğdu. Bu savaşı doğuran iç ve dış olaylar benim saltanat günlerimin işi değil! Ben iki padişah'ın ardarda halinden, 93 günlük bir hükümet buhranından ve bir saltanat boşluğundan sonra padişah olmuştum. Millet rüştünü ve erginliğini iddia ediyordu."

Otuz Üç Yıllık Siyasetin Sırrı

Sultan Abdülhamid Han otuz üç yıl süren ve devleti büyük badirelerden kurtaran saltanat yıllarının sırrını ise şöyle anlatır.

"Büyük devletlerarasındaki rekabetin eninde sonunda onları çatışmaya götüreceği gözler önündeydi. Öyleyse Osmanlı Devleti de böyle bir çatışmaya kadar parçalanma tehlikesinden uzak yaşamalı ve çatışma günü ağırlığını ortaya koymalıydı.

İşte benim 33 yıl süren siyasetimin sırrı."

Wambery diyor ki:

"Açıkça söyleyeyim ki; sultan Abdülhamid gibi devlet mekanizmasını tüm kurallarını elinde tutan başka bir lider dünyada yoktur. O kelimenin tam anlamıyla yönetimin yüreği ve eksenidir."

Abdülhamid Han Diyor Ki;

"Rabbim insanları kendi vicdanları ile cezalandırmasın! Bu, cezaların en büyüğüdür;"

"Adalet meşruiyetin temelidir. Meşruiyet hükmetmenin mesnedidir. Kuvvet meşruiyet müeyyidesidir. Bu halde kuvvet meşruiyetle hükmetme, adalete dayanmak zorundadır. Her kim adaletsiz hükmetmeye, meşruiyetsiz kuvvet kullanmaya kalkarsa yıkılır."

"Dostlarım beni yumuşak başlı olmakla, düşmanlarım zalim, gaddar olmakla suçlarlar..." iki tarafta yanılır... Ben ne bir Yavuz Sultan Selim Han idim. Ne Yavuz Sultan Han'ın ülkesi benim buyruğumdaydı. Birkaç kelle koparıvermek, laf söylemek kolaydır. Her koparılan kelle insanın önünde bir uçurum açar. Bu uçurumu doldurabiliyorsan gözdağı verebilirsin ve gözdağı verdiklerin dediklerinden çıkmazlar. Ama uçurumlar kapanmıyorsa, hiçbir şey yapmak mümkün değildir."

Diyordu ki; *"Fındık kadar marifet gösteren bir insan benden ceviz kadar ihsan görmüştür. Bir insanda taş tanesi kadar aydınlık görsem onun kim olduğuna niyetinin bile ne olduğuna bakmadan yıldız muamelesi yaptım."*

II. Abdulhamid'in Kızı Ayşe Osmanoğlu 31 Mart İçin Diyor ki

Bu işin, kendisinin tahtan indirilmesiyle neticelendiğinden Emin olan babam, tahttan feragat etmek istediğini sadrazam Tevfik Paşaya Bildirdi. Biraderi Reşat Efendi lehine saltanatı bırakmak istiyordu.

"Beni istemediklerine eminim. Çekilmeye hazırım lakin bu işte (31 Mart–13 Nisan vak'asında) dâhilim olmadığım meydana çıkmalıdır" diyordu.

Sonra bize kendisini tahtan indirmeğe gelen heyet azasını anlatmaya başladı. *"Başta çok iyiliğimi görmüş olan Esad Toptanı, İkincisi Arif Hikmettir ki, bizim Kızlarağası Abdulgani'nin yetiştirdiği o yüzden himayeme aldığım ferikliğe yükselttiğim bir nankördür. Öbür ikisi de Yahudi Karasu ile Ermeni Aramdır. Milletin namına 33 senelik hizmetimin mükâfatı memlekete ve milletime düşman olduklarına şüphe etmediğim bu adamlar tarafından hall'imin tebliği oldu.*

Zarar yok. Milletim masumdur. Bunları tertip edenler düşmanlarımdır. Fakat Allah adildir. Bir gün elbet hakikat tecelli eder... Her neyse, takdir bu imiş." dedi.

Tahrif Edilen Hakikatler

İsmail Hâmi Dânışmend diyor ki "Tarihte tahrif edilmiş bir çok şahsiyetler vardır. Bazılarının kahramanlaştırılmasına Mukabil, bazıları da Canavarlaştırılmıştır... İkinci Abdulhamid işte bu ikinci zümredendir. Saltanatı devrinde muhalifleri tarafından yabancı memleketlerde ve halli'nden sonra düşmanları tarafından Türkiye de yazılmış eserlerde bin türlü mübalağalarla yalnız, kusurlarından bahsedilmiş gene bin türlü iftiralar atılarak kanlı ve korkunç bir tip haline getirilmiştir.

Mesela ermeni komitecilerinin Avrupalılardan yardım koparabilmek için yaptıkları propagandalarına ve ihtilal teşebbüslerine engel olduğu için, ayrıca çeşitli Avrupa memleketlerinde ki bir takım müteassıp Türk düşmanlarının Sultan Hamide taktıkları çirkin lakaplar vardır.

Bunların en meşhurları Fransız müverrihlerinden Albert Vandal'ın ortaya attığı "Le Sultan Rouge" kızıl sultan ve İngiltere'deki "Whigs" partisinin meşhur reisi Glafdstone'un savurduğu "The Great Criminal" büyük cani sıfatlarıdır!

Hıristiyanlık taassubuyla Anadolu'nun yarısını Ermenis-

tan görmek isteyen bir takım Türk düşmanlarının bu gibi herzeler ve hatta küfürler savurmaları pek tabiidir. Fakat Ermeni komitecisine karşı Türkün hakkını koruduğu için mutaassıp Fransız'ın ortaya attığı "Sultan Rouge" lakabını Türkçeye Tercüme edip de Sultan Hamide "Kızıl Sultan" diyen "Jön Türklerin" ve onları takip edenlerinin yüz kızartıcı gaflet ve cehaletlerine ne denilebilir?"

II. Abdülhamid Han Kimdir?

Osmanlı hükümdarlarının 34.'südür. ve 34 yaşının içinde tahta geçmiştir.

D' israeli' ye göre, "Abdülhamid ne sefih, ne müstebid, ne mutaassıp, ne de müfsit bir adam değil, adil, memleketini milletini seven bir hükümdardı."

Huntington'a göre; Bosfor' da oturan ihtiyar tilki, dünya çapında bir siyasi idi.

İngiliz Şairi O. Connor' a göre, "Avrupa' da sulhu muhafaza eden adam"dı.

Lamouche' a göre, "Hodbin olmakla beraber, zeki, kurnaz ve gayet çalışkandı."

J. Haslip'a göre, "kendisi, asla zalim ve cani değildi; tarih bir gün onun, daima milletinin saadetine çalıştığını yazacaktır."

Yine bir İngiliz sefiri olan Layard'a göre; "Çok sevimli, iyi niyetli, nazik ve insani duygularla mücehhez tebaasının hayrı için elinden gelen herşeyi zevkle yapmaya hazır bir kimse olarak görünüyordu."

Döneminde, içte ve dışta karışıklıklar devam etmiş, bu arada Midhat Paşa ile bir kısım bürokrat Kanun-ı Esasi ilan ederek Hıristiyanlara tam bir müsavat (eşitlik) vererek devletin tamamen batıya teslimiyetine kapı açmışlardı.

Meşrutiyetin ilanını isteyen Kanun-i Esasiyi hazırlayan

Mithad Paşa ve havarasi Rusların Batıda Yeşilköy- İstanbul, Doğu'da Erzurum'a kadar ilerlemişlerine zemin hazırlamışlar.

Türkiye'nin Berlin kongresine katılmasını sağlayan Batı, kavimlerin alınıp satıldığı bir bezirgânlar çarşısına dönüşmüş bu toplantıda devlet, tam bir üçkâğıtçılıkla karşı karşıya bırakmıştır.

Yahudi, Ermeni, İttihatçı komitacıların boy hedefi haline getirilen Sultan şahsi olarak koleksiyonculukla (kelebek- silah) uğraşmış, oymacılık ve mobilyacılıkta çok güzel eserler vermişti. Hitabı çok düzgün, muttaki ve milletini gerçekten çok seven bir hükümdardı.

İmparatorluğun dağılmasını 30 yıl geciktirmiştir. Cumhuriyete kalan faydalı kurumların çoğu onun zamanında yapılmıştır. Zamanında çok sayıda okul yaptırmış, sanayi, ticaret ve ziraat odaları onun zamanında kuruldu. Avrupa'ya yüzlerce öğrenci göndermiştir.

Sultan Abdülhamid, sarı benizli, iri burunlu, koyu siyah sakallı, siyaha yakın çakır gözlüydü. Hafif kamburdu sesi gürdü ve tesirliydi. Kirpikleri uzun, bakışları kuvvetli idi.

Halkın ihtiyacı olan gıda ve giyim maddelerinin ucuzluğuna özellikle dikkat etmiştir. Ucuzluk bolluk ve barış olsun isterdi gerektiğinde savaşı göze alacak kadar cesurdu.

Devlet işlerinde kimseye güvenmezdi. Devletin karşı karşıya kaldığı, badireler, kendisini evhamlı ve kuşkulu kılmıştı.

Sultan Hamid devrinin en dikkate değer vakalarından biri olan Jön Türk hareketi Fransız ve İngiliz servislerinin desteği ile ihanete varan faaliyetlerde bulunmuş Girit'te isyan çıkaran ayrılıkçılar "Hürriyet Kahramanı" olarak gösterilmiştir.

Ona karşı gelen ve muhalefet edenlerin hemen hemen karekteristik vasıfları mili felaketten uzak bulunmaları ve köklü bir devlet şuurundan yoksun olmalarıdır.

Onun idare ettikleri topraklar üzerindeki milletler ve kavimler halli'nden sonra o kadar büyük facialarla karşılaşmışlar ve o derece azap çekmişler ki, Sultanın dönemini rahat, mesut, bereketli ve tatlı bir hatıra olarak hafızalarda saklamışlardır.

Hall edilen Sultanın yerine tecrübeden, akıldan, devlet yönetmekten beri bir Balkan komitası hâkim olmuş on sene içinde ülke yele verilmiştir.

Padişâh da Neferdir

Sultan Abdülhamid Han Otuzbir Mart askeri darbesi ile tahtan indirilip Selanik'te zorunlu ikamete tabii tutulmuş, bu arada Balkan Devletleri ittifak yaparak Osmanlı devletine savaş ilan etmişlerdi. İşte o günlerin birinde Alâtini Köşkü muhafız kumandanı kolağası Râsim Celâleddîn Bey, sultan Abdülhamîd Han'la konuşmak için izin isteyerek huzûruna gelip;

- Zât-ı hümâyûnunuzu rahatsız ettim. Beni mazur görünüz, dört düvelle harp halinde olduğumuzu söylemem gerekiyor!: deyince, sultan hayretle;

- Dört düvelle mi?.. Kim bunlar Rasim Bey? Hemen Allah ordu-yı hümâyûna nusret, kuvvet versin, inşallah zafer bizimdir? Diye sordu.

Rasim Bey başını yere eğmiş, ağlayacak gibi konuşuyordu:

- Yunanistan, Bulgaristan, Karadağ ve Sırbistan'la hakanım. Ve maalesef yenilmek üzereyiz!

Sultan;

- Dört düvel birleşirde haberimiz olmaz mı Rasim Bey? Bu nasıl bir gaflettir! Hem bu devletler birleşemezler ki!.. Aralarında kilise kavgası var... Yıllar yılı süren Makedonya boğuşmasını hatırlıyor musunuz? Diye sordu.

Rasim Bey;

- Meclis-i meb'ûsan ve âyan, kiliseler kanunu çıkararak, bu sorunu hal etti ama başımıza bu işlerin açılacağını kim bile bilir di ki? Selanik bu gün yarın düşmek üzere... Sizi İstanbul'a götürecekler. Bunu hemen size haber vermek için emir aldım. dedi.

Buna çok üzülen Sultan Abdülhamid Han büyük bir öfke ile;

- Rasim Bey! Rasim Bey! Selanik demek, İstanbul'un anahtarı demektir! Ordunuz nerede, askerimiz nerede? Nasıl bırakılıp gidilir? Bırakıp gidersek tarih ve ecdat bizim yüzümüze tükürmez mi? Hayır, ben razı değilim! Yetmiş yaşında olduğuma bakmayın... Bana bir tüfek verin, asker evlatlarımla beraber Selanik'i ben son nefesime kadar müdafaa edeceğim! Dedi. Fakat Sultan Reşat'ın selamı ve ricası iletilince; bir Osmanlı hanedanı mensubu olarak padişahın iradesine boyun eğmek durumda olan Sultan Abdülhamid Han, İstanbul'a nakledilmesini kabul etti.

Sultan Reşad'ı Nasıl Bilirsiniz?

Osmanlı padişahlarının 35'incisidir. 65 yaşında tahta geçti. Döneminde Arnavutluk ve Arabistan'da isyanlar gördü. İtalya, Trablusgarp'a asker çıkardı. Balkan devletleri, aralarında ittifak yaparak devlet-i Aliye'ye karşı savaş açıp, büyük katliamlarda bulundular.

Sultan Reşad'ın dönemi maalesef Osmanlı imparatorluğunun tamamen parçalanmasına yol açan birinci dünya savaşının da başladığı dönem oldu. İttihatçıların büyük gayretiyle devlet savaşa sürüklendi. İtilaf devletleri Çanakkale'yi zorladılar.

Sultan Reşat, felaketli bir devrin padişahıydı. Sultanın hadiseler karşısında aldığı yerinde kararlar ve müdahaleler, ittihatçı kabine tarafından savsaklanmıştır.

65 yaşında tahta çıkan padişah bedenen kuvvetli ve sıhhatli değildi. Halim Selim; müşfik ve derviş-meşrebdi. Hafızası metin ve şuuru kuvvetli olmakla beraber yavaş hareket ederdi.

Tasavvufla meşgul olmuş, ibadete düşkün üzerinde namaz borcu olmayan bir şahsiyetti. Hemen bütün Osmanlı padişahları gibi tarihe meraklı idi. "Tarih-i Osmanı encümeni" namı ile anılan ilmi teşekkülü faaliyete geçirmiştir.

Kendi sanat değerlerimize düşkün bir işaret olarak "Neoklasik" devrine rastlamıştır. Sultan Reşad, iyi niyetli fakat talihsiz bir padişahtı. Dönemi Devlet-i Aliye'nin temellerini sarstığı bir dönemdi. Devletin badireye ve maceraya sürüklenmesinde de hiçbir takdiri yoktur. Tek kusuru makam-ı Saltanat ve Hilafet'i doldurmamasıdır.

Saraydaki çocuklara da din dersi verecek olan Safiye Hanıma Padişahın ilk iradesi şöyledir: *"Namaz kılmayanlar, oruç tutmayanlara verdiğim tuz ve ekmeği haram ediyorum. Bu iradem, hoca hanım tarafından talebelerine söylensin."*

Liman Von Sanders, *"Türkiye de beş yıl" isimli eserinde Sultan Reşat için: "Padişahı her bakımdan iyi ve lütufkâr bir koruyucu olarak buldum. Uzun zaman uzlette kalmış bu yaşlı adamın şahsi kararı ile hareket ve bu kadar malumatlı bir insan olduğunu pek az yabancı tahmin edebilir."* demektedir.

Sultan Reşad, yanında bulunmuş olanların söylediklerine göre, mütedeyyin, nazik, hayırhah, mütehammil, mütevvekil, mevlevi, çelebi bir zattır. Onunla görüşenlerin çoğu, kendisini şöhretinin üstünde bulmuşlardır.

Son derece alçak gönüllü ve mahfiyetkar olan bu ihtiyar Osmanlı, yakınlarının anlattıklarına göre sık sık şunları söylermiş: *"Ben bu mevkie layık değilim, vatana hizmeti istediğim şekilde yapamıyorum. Bundan dolayı çok müteessirim."*

Siyah Ekmek

Trablusgarp ve Balkan Savaşı ile I. Cihan Harbi'nin bu talihsiz padişahına o sıkıntılı günlerde halkın yediği siyah ekmek gösterildiğinde başını önüne eğerek hüngür hüngür ağlar. Ertesi gün derhal Enver ve Talat Paşaları çağırıp ekmeğin çaresine bakılması için şiddetli emirler verir. Hanımı Dilfirip Hanımefendinin anlattığına göre, hadisenin tesirinden günlerce kurtulamaz ve *"Benim zamanımda millet siyah ekmek yiyor da haberim olmuyor. Milletin yüzüne bakmaya utanıyorum."* Diyerek oldukça müteessir olmuştur.

Sultan Reşad'ın şehzadelerin maaş meselesinde gösterdiği ince düşüncede darb-ı mesel olacak kadar şayan-ı dikkattir.

Şehzadelere maaş tahsis edilmesi hususundaki kararlara itiraz ederek şöyle der;

- Bir mülazım bile evlad-u ayalini kendisi idare ediyor. Aileme bakmakta benim boynumun borcudur. Milletin bana verdiği maaş kâfidir, onlara ben bakarım.

Çanakkale Günlüğünden

Mülazım Ahmet Halit Üngör'ün hatıralarında Çanakkale savaşı şöyle anlatılır:

"Çanakkale boğazı, bugün yakın tarihin en kanlı çıkarma hareketine sahne oldu. İngiliz ve Fransız donanmaları, korkunç silah gücüne sahip donanmaları ile hücuma geçtiler. Türk savunmasını delip, Osmanlı imparatorluğunun baş şehri İstanbul'a ulaşacak ve müttefikleri Rusya ile birleşeceklerdi. Böylece, birinci dünya savaşının da sonu getirilecek, Osmanlılar tarihe gömülecekti.

Türkler'in bu dehşetli saldırıyı durdurabileceklerine hiç ihtimal verilmiyordu. Çünkü Çanakkale boğazının iki yaka-

sında bulunan istihkâmlarımız zayıftı... Elimizde doğru dürüst bir top bile yoktu düşman zırhlarının ateş üstünlüğüne karşı koyamazdık. İtilaf devletlerinin Çanakkale'ye ilk hücumu 3-Kasım 1914'de olmuş, 18 parça gemiyle harekete başlamışlardı. Fakat bir zırhlıları yaralanınca geri çekilmişler, bununla beraber Seddülbahir tabyalarımızı altüst etmişlerdi. İngiliz ve Fransızlar uzun bir hazırlıktan Sonra, 19 Şubat'ta ikinci saldırılarını yaptılar.

Bunu 5, 7, 8, 9 ve 10 Mart tarihlerindeki saldırılar izledi. 15-Nisan 1915 tarihiydi. Siperlerde bulunduğumuz sıralarda düşman tarafından bir askerin sıçrayarak bize doğru yaklaşmakta olduğunu gördük. Korkusuz bir delikanlıydı bu. Bizim erattan onu görenler arka arkaya ateş ediyor, fakat bu askerin bize yaklaşmasına engel olamıyorlardı. Düşmanımız anlaşılan bize sokularak el bombası atacaktı. Hemen silahımı doğrultarak nişan aldım ve ateş ettim. Vurularak yere düştü ve bir müddet debelendikten sonra hareketsiz kaldı. Sürünerek yanına gittiğimde, ölmüş olduğunu gördüm. Fransız üniformalı, zenci bir askerdi bu. Üzerini yokladım, iç cebinde bir şişlik vardı. Elimi, üniformasından ileri sokarak onu aldığımda dona kaldım. O değil de ben vurulmuştum sanki. Elimde tuttuğum şey, sözde düşmanım olan o zencinin kanlarıyla ıslanmış bir Kur'an'dı. Ah sömürgeci İngilizler! (Not: Bu Kur'an şu anda Abidealtı Müzesindedir)"

Dertli Padişah

Bu dertli padişah Sultan Reşad'tır. Yıllar boyu çektiği şeker hastalığı, son zamanlarında artmış ve onu yatağa sermiştir. Maddeten olduğu gibi manen de bitkin duruma düşmüştür. Artık, hiçbir zaman ihmal etmediği devlet işleriyle bile uğraşmak istememiştir. İmzalaması gereken kâğıtlar geldikçe:

- *Beni rahat bıraksalar da haysiyetimle ölsem,* demiştir. Bu sözlerde aslında İttihatçılara karşı büyük bir sitem gizlidir.

Devletin ikbalinin itibar kaybettiği o kasvetli günlerin birinde cephelerden gelen haberlerle perişan olan Sultan Reşad, Hırka-ı saadet Dairesi'nde ümmetin selametine dua ederken bir şeker krizi geçirerek oraya yığılıverdi ve ruhunu Allah'a teslim etti(3 Temmuz 1918).

Ölümünde 7 yıl evvel cenaze masraflarını hazine-i Hassa Umum Müdürlüğü'ne emaneten vermiş ve "*Öldükten sonra cenazemin irade ile kalkmasını istemem*" demiştir.

Şehit Olmaya Hazırım

1916 yılında Mekke Emiri Şerif Hüseyin, Osmanlı Devleti'ne isyanı etmişti. Bunun haberi Sultan Reşad'a Cuma selamlığı merasiminden çıkışta bildirilince, ittihatçılar tarafından yönetim yetkileri gasp edilen bu muhterem insan, meşrutiyet hükümetinin beceriksiz dış siyaseti ve İslam'ın kalbi mesabesindeki Hicaz'ın, İngiliz altınlarının ifsadıyla elden gitmesi karşısından adeta yıldırım çarpmış gibi sarsılır ve gözlerinden beyaz sakalına yaşlar boşanır. Sonra, yanında bulunan şeyhülislam Musa Kazım Efendi'ye dönerek: "*Bu işe sizin idaresizliğiniz sebep oldu. Haydi, bakalım yaptığınızı temizleyin!*" diye ağlayarak, öfke ve keder içerisinde arabasına yürür.

Padişah vatan ve milleti için çırpınsa da ittihat ve terakki tarafından kötüye giden hadiselerin önü alınmamıştır. Yerlerinden alınan tecrübeli devlet adamlarının yerine atanan acemi ittihatçılar her tarafta karışıklığa sebep olmuşlardır.

Sultan Reşad, Balkan Harbi patlak verdiğinde durumun iyice sarpa sarıp tahtın İstanbul'dan taşınması söz konusu edildiği zaman da: "*Askerimin başında şehit olmaya hazı-*

rım. Hayır! İstanbul'u katiyen terk etmeyeceğim" diyerek kararlığı ile hükümet erkanını yüreklendirmiştir.

Sarıkamış Harbi ve Bir Hatırat

Sarıkamış kuşatma manevrası 1. Dünya savaşının önemli evrelerinden biridir. Osmanlı Devletinin harbe katılışı kesin olarak belirlendikten sonra, Doğu Anadolu'da açılan bu cephede Türk ordusu büyük bir hezimete uğramış ve bu manevra tarihe "**Sarıkamış Faciası**" olarak geçmiştir.

Tarih kitapları, araştırmalar, askeri konferanslar ve hatıratla teferruatlı (geniş) bir şekilde işlenen bu harekât, halk arasında yakılan destan ve ağıtlarla da Edebiyatımıza geçmiştir. Bu Askeri harekâtı anlatan önemli hatıralardan biri de Kaymakam (Yarbay) Şerif (İlden)'in yazdığı Sarıkamış İhata Manevrası ve Meydan Muharebesi adlı eseridir.

Bu eserin bir bölümünde şöyle yazmaktadır; *"Pek yorulmuş nâ-tüvân(Güçsüz) düşmüş idik tam yayla üstünde keskin bir rüzgâr ve arkasındanda şiddetli bir tipi başladı bu andan itibaren göz gözü görmez oldu. Kimsenin kimseye muavenet ve hatta söz söylemesi sesini işittirmesi imkânı kalmadı ve uzun nihayetsiz denilecek kadar uzanmış olan yol kolu dağıldı.*

Asker enginlerde dere içlerinde orman bucaklarında nerede kara bir nokta nerede dumanı çıkar bir ocak gördü ise oraya saldırdı ve kolordu inhilal etti. Zabitan çok uğraştı. Fakat kimseye söz işittirmek kudreti kalmamıştı.

Hala gözümün önündedir, yol kenarında karların içine çömelmiş bir nefer, bir yığın karı kollarıyla kucaklamış, titreyerek, feryat ederek dişleri ile kemiriyor, tırnaklarıyla kazıyordu. Kaldırıp yola sevk etmek istedim, nefer evvelki hareketini, feryadını, dişleri ile tırnaklarıyla çabalamasını hiç bozmadı ve beni hiç görmedi. Zavallı tecennün etmişti(delirmişti).

Bu suretle şu cumudiyeler (Buzullar) içinde biz belki 10.000 kişiden fazla insanı bir günde, karların altında bıraktık ve... Geçtik."

Enver Paşa'nın şan ve şeref kazanmak üzere giriştiği Sarıkamış Harekâtı, Osmanlı Devleti'ne çok pahalıya mal olmuş, onbinlerce vatan evladı yok yere heba edilmişti.

Edirne Nasıl Kaybedildi?

İsmail Hami Danişmend, Osmanlı Tarihi Kronolojisi 4.cilt 392. sayfasında, şöyle anlatılmaktadır:

Şükrü paşa: "Harbin başında hükümet benden bir aylık bir direniş talep etti. Ben, tam 155 gün direndim. Fakat buna rağmen İttihat ve Terakki hükümeti beni derhal emekliye sevk etti ve menkub (rütbeleri alınmış) olarak yaşattı.

Bunun çok acı bir sebebi vardı. Harbin başında ve henüz Edirne muhasarası başlamadan evvel, İttihatçıların eski dâhiliye nazırı Talat bey, gönüllü nefer yazılıp Edirne'ye gelmişti. Maksadı askerlik etmek değil, askeri ifsat etmekti. İkinci derecedeki kumandan paşaların oturdukları binaya yerleşmiş ve tıpkı o paşalar gibi o nefer beye de emirberler tahsis edilmiştir. Nefer bey kumandan paşaların sofrasına oturuyor ve adeta bir nefer paşa muamelesi görüyordu...

Talat Bey'in her günkü faaliyeti hakkında raporlar alıyordum. Askeri harp etmemeye teşvik ediyor ve bilhassa Anadolu efradına Rumeli'nin kendi vatanlarının olmadığından bahsediyordu. O sırada düşman ordusu ilerlemekte ve Edirne muhasaraya düşmek üzereydi. Tabii böyle bir fesada daha fazla tahammül edemezdim.

Talat Bey'i çağırttım. Karşısında askeri vaziyet olan nefer elbiseli müfside; "Bey oğlum!" diye hitap ederek yaptığı menfi propagandayı anlattım. Bu hale bir dakika dahi tahammül edemeyeceğimi, Edirne'de kaldığı takdirde kendisi-

ni maazallah idam ettirmek mecburiyetinde kalacağımı ve öyle bir mecburiyette kalmak istediğim için o günkü trenle İstanbul'a hareket etmesini emir ettim. Tabii çekildi gitti. O gitti ama Merkez-i umumi azasından Dr. Bahaeddin Şakir, Hilal-i ahmer (Kızılay) Müfettişi sıfatıyla Edirne'de kaldı. Talat'ın propagandasına devam eden bu adamı idam ettirmek için çekmediğim kalmadı.

Muhasaranın sonlarına doğru bir gün bana gelip, Sultan Selim Camii'nin düşmana teslim edilmeyeceğinden dem vurarak dinamitle havaya uçurulmasını teklif etti. Kendisine Edirne üzerindeki en muhteşem Türklük ve Müslümanlık damgasının imhasının tarihe bir ihanet olacağını ve Edirne'nin herhalde Bulgar hâkimiyetinde kalamayacağını söyledikten sonra bir daha vazifesinden başka bir şeyle meşgul olmamasını ihtar ederek def ettim.

İşte benim mağduriyetime bu Talatlarla, Bahaeddin Şakirler sebep oldu. Onlar ordumuzun biran evvel mağlup olmasını ve mağlubiyet yüzünden muhalif hükümetin bir an evvel sükûtunu istiyorlardı. Fakat unuttukları bir şey vardı; benim asker olduğumu unutuyorlardı.

Şükrü Paşa'nın bahsettiği bozgunculuk meselesi hakkında o zamanki dâhiliye nazırı Reşit Bey'in hatıratında da birçok açıklama vardır.

Bana Vatan Haini Diyenler(!)

Murat Bardakçının "Şahbaba" adıyla gün yüzüne çıkardığı gerçekler ve Sultan Vahdeddin'in hatıraları arasında şu önemli not çok dikkat çekicidir: "Şimdi bana haksız yere vatan hainliği isnat edenler, Hilafet' i hukuk ve nüfuzundan ayırarak, Muhammet saltanatını yıkmışlar ve yalnız vatanlarına değil, bütün İslam alemine ihanet etmişlerdir. Ben devleti tehlikeden korumak için özellikle Dünya Savaşı'na katıl-

mamız sırasındaki aşırılıkların acısını tattıktan sonraki, dış politikada karşıtlarımın tabir ettiği şekilde "**korkak**" yani itidal ve ihtiyatla hareket ettim. Daha doğrusu, vakit kazanmak için, gerekirse kendimi feda etmeye karar verdim. Bu ılımlı ve ihtiyatlı davranış karşısında, karşıtlarımın aşırı ve ne olursa olsun metodu isabetli ve başarılı sonuç verecek olursa şahsen ben kaybedecektim, fakat devlet kazanacaktı. Hâlbuki onlar, devlete İslami saltanatını kaybettirdiler.

Eğer benim bir hatam var ise, din ve devletin bu derece tahribine ve bozulmasına bazı seçkin kişilerin dışında bütün vekiller, bilginler, akıllı kişiler ve memleketin ileri gelenleri tarafından ses çıkarılmayacağına ve bazı hasis menfaatlerin gizli ve açık şekillerde yardım edebileceğine ihtimal vermemiş olmamdadır. Ben devletin hayat ve memadıyla herkesten fazla ilgili olan milletin aydınlarının vatani ve vicdani görevlerini bu derece suistimal etmeyecekleri hakkında beslediğim iyi niyetlerime ait olan hayretimi itiraf ediyorum.

Sözün kısası, şunu açıkça söylerim ki, Hilafet meselesinin çözümü dini, kavmiyeti, vatan şüpheli; askeriyeden ve diğer sınıflardan oluşan az sayıda kötü kişiler topluluğuyla kısmen zorlanmış, kısmen de durumun içyüzünden habersiz ve kandırılmış bulunan beş-altı milyonluk masum Türk kavminin yetkisi içinde olmayıp, üç yüz milyonluk İslam aleminin tamamını ilgilendirecek çok büyük meseledir. Bundan dolayı şimdi ben, Hilafet hakkında Ankara'da ve İstanbul'da verilen gereksiz ve zorlayıcı hükmü kesinlikle kabul etmeyerek ve hakkım da reva görülen iftiraları bunları ortaya atanlara son derece nefretle redd ve iade ederek, memlekette cins ve mezhep farkı gözetmeden, bütün halkın saadet ve refahından başka bir vahideddin emeli olmayan, adaletle itidalin hâkim olmasını isteyen rahata ermiş bir kalp ve vicdanla ve hakla gerçeğin yenilemeyeceğine dair kuvvetli bir imanla sevgili vatanıma dönünceye kadar, güzel

kokulu toprağını ezelden beri özlediğim Haremeyn-i Şerifeyn'de ve şimdilik Kâbe'nin civarında vakit geçiriyorum."

Sultan Abdülmecid Han oğlu Mehmed

Yabancı Gözüyle Lozan

1922–1923 yılları arasında Sovyetler Birliği'nin Türkiye büyükelçisi olarak Ankara'da bulunan S. İ. Aralov'un, Lozan Konferansı'nın sonuçları ile alakalı olarak yazmış olduğu hatıratında:

"... İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzon, eskiden Türkiye'nin olan Musul'u ve daha başka yerleri Türkiye'den koparmayı, Yunanlıların yakıp yıktığı şehir, kasaba ve köyler için Yunanlılara tamirat parası verdirmemeyi ve Boğazlar meselesinde İngiliz planını gerçekleştirmeyi başardı.

Türkiye'nin Musul'u bırakması ve tamirat parasından vazgeçmesi karşılığı olarak kendisine küçücük Karaağaç bölgesinin verilmesiyle yetindi Bundan başka batılı devletler, Türkiye'yi, Osmanlı Devleti'nin batılı kapitalistlere olan borçlarının, Osmanlı Devleti'nden ayrılan ülkeler arasında bölünüşünden sonra, payına düşen bölümünü 20 yıl içinde ödemeye ikna ettiler" diye yazmıştı.

Bunları Biliyor musunuz-?17

- Osmanlı padişahlarından 18. Yüzyıla kadar gelenlerin büyük kısmı, ordunun başında seferlere çıkmıştır.
- İlk on padişahın hepsi defalarca sefer yapmışlar ve sayısız zaferler kazanmışlardır. Kanunî'den sonra, hayatı savaş meydanlarında geçen, hatta bir defa olsun sefere çıkan Osmanlı hükümdarlarının sayısı azalmıştır. Seferlere çıkan son padişah ise Mustafa'dır. Esasen 18. Yüzyılda başlayarak, hükümdarların fiilen başkomutanlık yapma

usulü bütün dünyada sona ermiş gibiydi.

• Padişahların hepsi dindardır. İçlerinde çok dindar olanları da vardır. Hayatı boyunca namazını hiç kazaya bırakmamış, Hz. Peygamberin adı anıldığı zaman hemen ayağa kalkmayı adet edinmiş hükümdarlar görülür. Din ve devlet uğruna İslâm hilâlini yüceltmek ve Allah'ın adını dünyaya yaymak yolunda sefere çıkmak bir görev sayılırdı. İmparatorluğun şaşılacak bir hızla genişlemesinde bu anlayışın önemli payı vardır.

• Osmanlı padişahlarının ilk altısı, İstanbul' un fethinden önce ölmüşlerdir. O zamanki başkent olan Bursa'da gömülüdürler. İstanbul'un fethinden sonraki padişahlardan Fatih Sultan Mehmed, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Süleyman sefer sırasında vefat ettiler. Fatih'le Yavuz sefere çıktıklarında ordugâhta, Kanuni ise savaş meydanında öldü. II. Bayezid ise tahttan çekildikten sonra Dimetoka'ya giderken yolda vefat etti. Dördününde cenazeleri İstanbul'a getirilerek burada toprağa verildi. Başkentte ölen ilk padişah ise ikinci Selim'dir. Fatih'in ve ondan sonraki bütün padişahların türbeleri ve mezarları İstanbul'dadır. Yalnız son padişah V. Mehmed (Vahideddin) yurt dışında ölmüş ve Şam'da gömülmüştür.

Yaverlerimden Tuğgeneral Mustafa Kemal Paşa'ya!

"Dünya savaşının müttefikler tarafından kaybedilmesi üzere ortaya çıkan siyasi durum ceddimin toprağını hilafet ve saltanat makamını zor ve tehlikeli bir sahaya sürüklediğinden hükümetimin kararı ayarınca tayin olduğunuz bölgede düzenin sağlanmasının, razı olamayacağım durumların ortaya çıkmasının önlenmesinin, saldırıların defedilmesi için hep birlikte ve elden geldiğince çalışıp gayret gösterilmesinin, milletimin dokunulmazlığının sağlamlaştırılması ve ül-

kemin saldırgan ellerden kurtarılması için tek bir vücut olarak hareket edilmesinin hükümdarlara mahsus selamımla beraber askere, memurlara ve ahaliye tebliğini emrettim
14 Mayıs 1919. Mehmed Vahideddin"

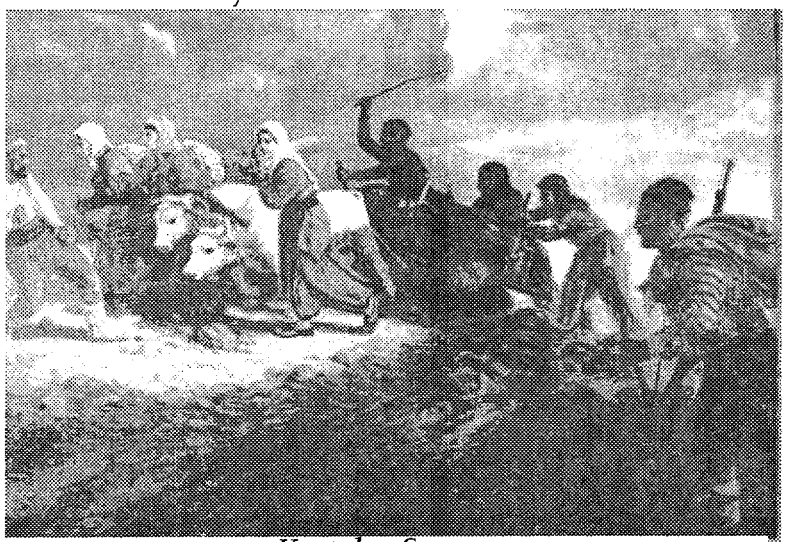
Ertesi gün 16 Mayıs, günlerden cumaydı...

Padişah Cuma selamlığına çıkmış, Yıldız camiine gitmişti...

Hüzün her zerreye sinmişti. İzmir'in bir gün önce işgal edilmesinin hüznü... Namazını bu elem havasını teneffüs ederek tamamladı Vahideddin. Sonra camiin hükümdarlara ayrılan yerine, mahfil-i humayuna geçti. Veda etmeğe gelen bir yolcuya "uğurlar olsun" diyecekti.

Odada dört kişiydiler. Zat-ı Şahane, yani Vahideddin; sonra Sadrazam Ferid Paşa, başyaver Avni Paşa ve Mirliva Tuğgeneral Mustafa Kemal Paşa.

Ortadaki ayakları altın varaklı mermer masanın üzerinde bir Kuran-ı Kerim duruyordu. Yazısı tezhibinden, tezhibi cildinden nefis el yazması bir Kuran.

Kurtuluş Savaşı

Sadrazam dışında herkes askeri üniformalarını giymişti... Zat-ı şahanede... Bej bir üniforma vardı üzerinde...

Masaya doğru birkaç adım attı Vahideddin... Sadrazamla Avni Paşada hükümdarı takip edip bir adım gerisinde durdular...

Herkes ayaktaydı...

Mustafa Kemal Paşa asker adımlarıyla ilerde, masanın öteki tarafına, padişahın karşısına geçti. Askeri tavrına ruhani bir hava verip, sağ elini kuranın üzerine koydu ve öbür elindeki küçük kâğıdı okumaya başladı.

"Hükümet tarafından düzenlenip padişahın tasdikine iktiran eden 21 maddelik özel talimatta açıkça belirtilmiş olan geniş yetkilere dayanarak Anadolu vilayetlerindeki bütün mülki ve askeri memurlar üzerinde icrasına memur bulunduğum teftişleri ve tahkikatı halife hazretlerinin arzusu dâhilinde iftihar kaynağım ve padişah kullarının övüncü olan tam bir sadakatle ve elimden gelen bütün kuvvetle yerine getireceğime vallahi billahi".

Sonra, mırıltı halinde *"Cenab-ı Allah muvaffak etsin"* sözleri işitildi.

Osmanlı Tarihinde İlkler

* Osmanlıların ilk Beylik merkezleri ve bir bakıma ilk başkentleri Söğüt Kasabası'dır. Daha sonra sırasıyla Yenişehir, Bursa, Edirne ve İstanbul başkent oldu.

* Osmanlı tarihinde ilk savaş, 1284 yılında Bizans tekfurlarıyla yapılan Ermeni Beli savaşıdır.

* Osman Bey'in ele geçirdiği ilk kale Kolca Hisar Kalesi dir (1285).

* Osman Bey'in ilk askeri anlaşması 1306 yılında Ulubad Tekfuru ile yapılan anlaşmadır.

* İlk fethedilen ada, 1308 yılında alınan İmralı Adası'dır.

* "Rumeli" adı verilen Avrupa yakasında ilk ele geçirilen yer, Gelibolu'da Orhan Gazi'nin büyük oğlu Süleyman Paşa tarafından alınan Çimpe limanıdır.

* "Sikke" adı verilen ilk Osmanlı madeni parası Orhan Gazi adına 1327 yılında basılmıştır.

* İlk daimi ordu 1328 yılında Orhan Gazi Bey'in emriyle kurulmuş olup bu orduya "Yaya" adı verilmiştir.

* Osmanlı tarihinde ilk şair padişah Fatih Sultan Mehmed'in babası İkinci Murad'dır.

* Osmanlı padişahlarından İstanbul'u ilk kuşatan Yıldırım Bayezid'dir (1391).

* Osmanlı tarihinde savaş meydanında şehid olan ilk (ve tek) padişah Birinci Murad'dır (1389). (1. Kosovo Savaşı)

* İstanbul'a defnedilen ilk padişah F. Sultan Mehmed'dir.

* Fethin sembolü olan Ayasofya da ilk Cuma Namazı fetihten üç gün sonra 1 Haziran 1453 günü Akşemseddin tarafından kıldırılmış olup cemaat arasında Fatih ve O nun şanlı askerleri hazır bulunmuşlardır.

* Fatih Sultan Mehmed tarafından İstanbul'a tayin edilen ilk vali Karıştıran Süleyman Bey'dir.

* İlk İstanbul Kadısı Hızır Bey Çelebi olup; bugünkü Kadıköy semti O'na tahsis edildiği için bu adı almıştır.

* Devşirmelerden olup da Sadrazamlık makamına yükselen ilk kişi, fetihten sonra Fatih Sultan Mehmed tarafından tayin edilen Mahmud Paşa'dır.

* Önceleri Asya ve Avrupa da toprakları bulunan Osmanlı İmparatorluğu'na ilk defa Afrika da toprak kazandıran padişah Mısır Fatihi Yavuz Sultan Selim'dir.

* İstanbul da öldürülen ilk padişah, "Genç Osman" adıyla bilinen İkinci Osman'dır.

* "Valide Sultan" adıyla anılan ilk padişah anası, İkinci Selim'in hanımı ve Üçüncü Murad'ın anası olan Nur Banu dur.

* Osmanlılarda ilk matbaa, Üçüncü Ahmed zamanında

ve 1727 yılında faaliyete geçen İbrahim Müteferrika Matbaası'dır.

* İlk vapur, İkinci Mahmud zamanında ve 1827 yılında satın alınmış olup halk arasında "Buğu gemisi" adıyla anılmıştır.

* İlk kıyafet kanunu 3 Mart 1829 yılında ve İkinci Mahmud zamanında yayınlanmıştır. Bu kanuna göre sarık ve cüppe ilmiye sınıfına ayrılmış olup devlet memurlarının fes, setre, pantolon ve kaput giymeleri kararlaştırılmıştır.

* Osmanlı tarihinde ilk borçlanma Sultan Mecid döneminde ve 1855 yılında olmuştur. 28 Haziran Perşembe günü Londra da imzalanan anlaşma ile İngiltere ve Fransa'dan beş milyon İngiliz altını borç alınmıştır.

* Türkiye de ilk telgraf da yine Sultan Mecid döneminde kurulmuş, 9 Eylül 1855 Pazar günü faaliyete geçmiştir.

* Avrupa seyahatine çıkan ilk ve tek Osmanlı Padişahı Sultan Aziz'dir 21 Haziran 1867 tarihinde başlayan bu yolculuk 44 gün sürmüştür.

* Türkiye'nin yurt dışında katıldığı ilk sergi 1851 yılında Londra da düzenlenen Tarım ve Sanayi Ürünleri Sergisi'dir.

* Türkiye de ilk sergi ise 27 Şubat 1863 tarihinde Sultan Ahmed Meydanı'nda Sultan Abdülaziz'in de katıldığı bir törenle açılan "Sergi-i Osmani" dir. Çeşitli el sanatları ile tarım ve sanayi ürünlerinin yer aldığı bu sergiye İmparatorluk sınırları içinde kalan ülkelerden olduğu gibi bazı Avrupa ülkelerinden de katılımlar oldu.

* İstanbul'a ilk tünel yine Sultan Abdülaziz zamanında Fransız Mühendis Emile Gavand tarafından yapıldı ve bu tünel 17 Ocak 1874 günü hizmete girdi. Dünyanın üçüncü yeraltı treni olan bu tünel 575 metre uzunluğunda ve 7 metre genişliğindedir.

* Türkiye de Meşrutiyet in ilk ilanı, 23 Aralık 1876 (Sultan İkinci Abdülhamid).

* İlk olarak Sultan İkinci Abdülhamid döneminde açılan okullar: Mekteb-i Hukuk-i Şâhâne (Hukuk), Mekteb-i Tıb-

biye-i Şâhâne (Tıp), Mekteb-i Mülkiye-i Şâhâne (Siyasal Bilgiler), Mekteb-i Şâhâne Hendese-i Mülkiye (Teknik Üniversite), Halkalı Yüksek Ziraat Mektebi, Orman ve Madenler Mektebi.

* Haydarpaşa - İzmit - Ankara demiryolu ilk olarak 1888 yılında İkinci Abdülhamid'in Almanya'dan aldığı mâli destekle gerçekleştirildi. Ankara - Bağdat demiryolu hattının yapımına girişildi.

* İlk Boğaziçi Köprü Projesi de Sultan İkinci Abdülhamid döneminde yapıldı. 1900 yılında, Anadoluhisarı ile Rumeli Hisarı arasında bir köprü kurulması için Bosphorus Railroad Company adlı şirket çalışmalara başladı. Köprü üzerine demiryolu döşenmesi de planlanmıştı. Böylece, Avrupa'dan kalkan bir tren Bağdat'a kadar gidebilecekti. Ancak iç karışıklıklar ve Sultan Abdülhamid'in tahttan indirilmesi o zaman için bu projenin gerçekleştirilmesine engel oldu.

Tarihi belgeleri Nasıl sattık

4 Haziran 1931 tarihli Son Posta gazetesindeki bir haber tarihi belgelerimizi nasıl yok ettiğimizin en çarpıcı yönünü ortaya sermektedir. Gazete haberi şöyleydi:

Son Posta muharriri İbrahim Bey, bütün memleketi, devleti, milleti, ilim âlemini şiddetle alakadar eden bu büyük hatayı ve faciayı nasıl ortaya çıkardığını şöyle anlatmaktadır: *"Mayıs'ın 12. Salı günü, Sultanahmet'teki Maliye evrak hazinesinin önünde, 25–30 kadar araba sıralanmış, kapının önüne büyük bir baskül konmuş, birtakım çemberlenmiş kâğıtlar tartılıyor ve hamallarla bu arabalara konularak Sirkeci İstasyonu'na taşınıyordu.*

Bu taşıma sırasında, bunlardan birçokları da, sokaklara dökülüp saçılıyordu. Bu binanın önünden, Sultanahmet tramvay mevkiine kadar olan yol, birçok vesikalarla dolmuş ve örtülmüştü."

Yerdeki kâğıtları inceleyen muharrir İbrahim Bey, vaziyetin ciddiyetini anlayarak kâğıtların tartılmasına nezaret eden görevliye müracaat edip içeri girmiş ve şu manzara ile karşılaşmıştır: "Uzun koridor harman halinde dökülmüş kâğıtlarla dolu idi. Çemberleniyorlardı. Arkada yüzlerce torba kâğıt yığılmıştı. O suretle ki, içeri girmek mümkün değildi. Bu kısımda tasnif edilmiş birçok kıymetli vesikalar, defterler göze çarpıyordu.

Burasını gözden geçirdikten sonra, sıra aşağı kata geldim. Buradan lalettayin aldığım kâğıtların içinde, altın yaldızlı mecmua parçaları, Silistre, Varna, Tuna vilayetlerine ait kalelerin tamirine, zeamet, tımar vesikalarına, ulufenamelere, mutfak masraflarına, vakıflara ait birçok tarihî mülknamelere rastlamak mümkündü. Bu gördüklerimi Tarih Encümeni azasından Muallim Cevdet Bey'e anlattım. Cevdet Bey, hemen faaliyete geçerek sokak çocuklarından 12 kadar vesika toplamış. Bunun için 20 kuruş vermiş. Bu vesikalardan bazıları şunlardır: Hicrî 1096, 1099, 1101 senelerindeki Viyana seferlerine ait ordunun masraf defterleri; İstanbul'u fetheden ordunun kumandanlarından Gazi Davud Paşa'nın imaretine ait bir vesika; Gazi Mihal evladına ait Plevne'de bir köy tapusu; Niş Kalesi'nde yerli süvari ve piyade teşkilatına ait bir vesika; meşhur şair Şeyh Galib'in evladına III. Sultan Selim tarafından verilmiş bir ferman."

Cevdet Bey'in mesele ile ilgili yorumu şöyledir: ***"Bu gibi vesikalar satılırken her medenî memlekette tek bir usul vardır. Müze, tarih cemiyetleri encümenleri iş başına çağrılır, tetkik yaptırılır ve bir karar verilir. Bizde böyle yapılmamıştır. Bu emri Maliye Vekaleti Levazım Şubesi vermiştir ve mesuliyet onlara aittir. Asırlardan beri saklanan bu vesikaların bugün satılması iktisadî bir zaruret miydi?"***

"Zaruret miydi," ne dersiniz?

KAYNAKLAR

1. Akgündüz, Ahmet Bilmeyen Osmanlı, OSAV, İst–1999
2. Aksun Ziya Nur Osmanlı padişahları İst–1997
3. Aktepe, Münir; Patrona İsyanı, İst. 1958
4. Albayrak, Sadık; 31 Mart hadisesi Gerici Bir Hareket mi? İst. 1987
6. Altınay, R. Ahmet; Lale Devri, Ank. 1943
7. Altındal, Aytunç; Laiklik, İst. 1994
8. Altundağ, Şinasi; Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı, Mısır Meselesi, Ank,1945
10. Armağan, Mustafa; Osmanlı İnsanlığın Son Adası. İst. 2003
11. Barkan, Ö.Lütfi; Türkiye'de Toprak Meselesi, İst. 1980
12. Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Muhtelif sayılar
13. Berk, Nurullah; Türk Resimlerinde Modern Eğilimlere İlk Adım, İst. 1981
15. Carter, V. Findley; Osmanlı Devletinde Bürokratik Reform İst. 1984
17. Danışman, Ziya; Koçibey Risalesi, İst. 1972
18. Danışmend İ. Hami; Tarihi Hakikatler, İst. 1979
20. Deliorman, Altan; Türklere Karşı Ermeni Komitacıları, İst. 1973
22. Edip Eşref; Büyük İslam Tarihi 1974
24. Gökyay, O.Şaik; Kâtip Çelebi, Ank. 1986
25. Güler Sıdıka Büyük Türk Zaferleri İst 1985
26. Gürün, Kamuran; Ermeni Dosyası, Ank. 1983
27. Hayat Tarih mecmuası
28. İbnülemin M. Kemal; Son Sadrazamlar, İst. 1965
29. İslamoğlu, Mustafa; Anadolu İslami Hareket I.II.III., İst. 1995
31. Karahan, Abdülkadir; Türk Kültürü ve Edebiyatı, İst. 1988
32. Kaynar, R. Mustafa Reşit paşa ve Tanzimat, Ank. 1954
33. Kısakürek, N. Fazıl; Yeniçeri; İst. 1970
34. Koçu Reşat Ekrem Osmanlı padişahları Ana Yayın Evi İst 1981

38. Kutay Cemal; Bilinmeyen tarihimiz(İst 1976), Sisli Tarihimiz(İst1976),
A. Örtülü Tarihimiz(İst 1975), Tarih Sohbetleri(1968-İstanbul),
39. Meriç; Ümit; Cevdet Paşanın Cemiyet ve Millet Görüşü, İst. 1975
40. Müftüoğlu, Mustafa; Yüz Küçük Adam, İst, 1976
41. Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi; Ağaç Yayınları
42. Öztuna, Yılmaz; Türkiye Tarihi, İst.1977
43. Öztuna Yılmaz; Büyük Türkiye Tarihi; İst. 1977–1979
44. Öztuna, Yılmaz; Türk Tarihinden Yapraklar, İst. 1969
45. Refik İbrahim Tarih Şuuruna Doğru 1–2–3 1999 İst.
46. Resimli Tarih Mecmuası, Muhtelif sayılar
47. Şapolyo Enver Beyhan Osmanlı Sultanları Tarihi 1961 İst
49. T.D.V. İslamiyet Ansiklopedisi, T.D.V. Ankara
51. Tarih Konuşuyor (Aylık Tarih Mecmuası) Muhtelif sayılar
52. Turan, Osman; Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti Ank,1965
53. Türk İslam Ansk. Tercüman Yay. İst 1982
54. Türk ve İslam Ansiklopedisi
55. Türk Dünyası Tarih Dergisi
56. Türklerin Altın Kitabı Tercüman Yay 1990
57. Uzun Çarşılı, İ. H; Anadolu Beylikleri, Ank. 1969

birey'den Seçmeler

- Turgut Özal'ın Anıları - *Mehmet Barlas*
- Türkiye'de Darbeler ve Kavgalar Dönemi - *Mehmet Barlas*
- Sosyo-Politik Bir Gerçek Olarak Hocaefendi Sendromu
  Mehmet Barlas
- Türkiye Üzerine Pazarlıklar - *Mehmet Barlas*
- Milli Nizam'dan 28 Şubat'a Olay Adam Erbakan
  Kenan Akın
- Yasaklı Umut Recep Tayyip Erdoğan
  Muhammed Pamuk
- Birinci Cumhuriyet Üzerine Notlar - *Mehmet Barlas*
- Bir Karaoğlan Hikayesi - Bülent Ecevit- *Süleyman Kurt*
- Liberal Öfkenin Adı - Besim Tibuk- *M.Emin Kazcı*
- Filistin Dramı ve Yaser Arafat - *Kenan Akın*
- Türkiye - *Arnold J. Toynbee*
- Türkiye'de Siyasal Fikir Hareketleri
  H. Bayram Kaçmazoğlu
- Demokrat Parti Dönemi Toplumsal Tartışmaları
  H. Bayram Kaçmazoğlu
- Türk Sosyoloji Tarihi Üzerine Araştırmalar
  H. Bayram Kaçmazoğlu
- Türkiye'de Siyasal Sosyalleşme - *M. Türkkahraman*
- Bu Sistem Değişmeli - *Recep Yazıcıoğlu*
- Sıradışı Bir Vali: Recep Yazıcıoğlu
- Türk Sosyoloji Tarihine Giriş I
  H. Bayram Kaçmazoğlu
- İstihbarat Oyunları -Entrikaların Karanlık Orduları
  Gültekin Avcı
- Doğunun İstilası -Medeniyetler Savaşına Doğru - *Gültekin Avcı*
- Karanlık İlişkiler - Susurluk, Şemdinli, Danıştay Olaylarının Şifresi-
  Gültekin Avcı
- Esir Çocuklar Cehennemi - *Mehmet Altan*
- Latife Hanımın Sırları ve Türk Sosyetesi - *Mehmet Barlas*

Panorama Osmanlı

Osmanlıyı Yeniden Keşfetmek

Cumhuriyet'in ilk yıllarında ortaya çıkan "Osmanlı düşmanlığı" yeniden hortladı. Osmanlı'nın mirasını toptan reddeden aydınlar belgesiz hamasi sözler ve yazılarla tozu dumana katıyorlar. Vahdettin vatan haini, Abdülhamid istibdadçı , Fatih, Yavuz ve Kanuni dışında Osmanlı padişahları yozlaşmış ve sefahate dalmış hükümdarlar olarak lanse edilmek isteniyor.

Gerçekten öyle mi?

Tarihimizi bilmediğimiz için bizim geçmişteki büyüklüğümüzü padişahların, paşaların kan damlayan kılıçlarıyla izah ediyoruz. Ünlü Campanella'nın hapishaneden dostu Kardinal Berule'ye yazdığı şu mektubu okuyan, memleketimizde nasıl bir hürriyet havasının estiğini gayet iyi anlar. "İçinde yaşadığım şafaksız gecenin bir sabaha ermesini istemiyorum." Böyle bir sabahın sonu gecedir. Çünkü zindanın dışında istibdad var ve bu hür fikirlere ancak gece vaad eder. Ben birini "Güneş Belde"nin hasretini çekiyorum. Bu ülkede gece olmasın ve insanlar karanlık mefhumu orada tanımasın. 'Güneş Ülke'yi yeryüzünde bulmak mümkün mü? Fikir hürriyetine, vicdan hürriyetine, insan hürriyetine ilişmeyen Osmanlı Türklerinin varlığı hiç olmazsa yarın, böyle bir ülkenin var olacağını bana zannettiriyor. Mademki düşünceyi zindana koymayan, hakikat sevgisini zincire vurmayan bir millet, o cesur ve adil Türkler var; üzerinde yalnız hakikatin, adaletin ve hürriyetin hüküm sürdüğü bir 'güneş ülke' yarın neden vücut bulmasın?

Campanella'nın "güneş ülkesi" çok uzakta değil.. Elinizin altında.

Tarihçi İlber Ortaylı'nın tespitiyle, "Türkiye'nin ilerlemesi ve çağı yakalaması için Türk insanının Osmanlı'nın ruhunu yeniden keşfetmesi" gerekiyor.

O ruhu yakalayan gençliğimiz, "Güneş ülkesi"ni insanlığa yeniden hediye edebilecektir.

Elinizdeki kitap bir güneş ülke kılavuzudur..

İyi okumalar..

ISBN 978-975-264-130-3

birey · YAKIN TARİH